

Vidékfejlesztési Minisztérium

JELENTÉS
az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről

Budapest, 2010. október

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	7
I. AKTUÁLIS HELYZET.....	9
1. Az élelmiszergazdaság helye a nemzetgazdaságban.....	11
2. Gazdaságstruktúra, integrációk.....	15
3. Az ágazatban felhasznált, illetve rendelkezésre álló erőforrások.....	19
3.1. A termőföld.....	19
3.1.1. Földhasználat, földvédelem.....	19
3.1.2. Talajvédelem.....	21
3.1.3. Ingatlan-nyilvántartás.....	22
3.1.4. Kárpótlás, részarány-földtulajdon kiadása, osztatlan földtulajdonok kimérése.....	23
3.1.5. A Nemzeti Földalap tevékenysége.....	24
3.1.6. Vízgazdálkodás.....	28
3.2. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok.....	29
3.3. Termelőeszköz-felhasználás.....	31
3.4. Beruházások a mezőgazdaságban.....	34
4. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás alakulása.....	37
4.1. Szántóföldi növénytermesztés.....	37
4.2. Kertészet.....	39
4.3. Állattenyésztés.....	40
4.4. Felvásárlás.....	42
4.5. Intervenció.....	43
5. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat.....	45
5.1. Erdőgazdálkodás.....	45
5.2. Vadgazdálkodás és vadászat.....	48
5.3. Halászat.....	50
6. Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete.....	53
6.1. Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása.....	54
6.2. Foglalkoztatottság, keresetek.....	57
6.3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet.....	57
6.4. Beruházások.....	57
7. Az agrárkereskedelem alakulása.....	59
7.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és kereskedelem.....	59
7.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete.....	60
8. Pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban.....	67
8.1. A pénzügyi és vagyoni folyamatok elemzése az APEH gyorsjelentésének adatai alapján.....	67
8.1.1. A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati társas vállalkozások gazdálkodása.....	67

8.1.2. Az élelmiszeripari ágazatba tartozó társas vállalkozások gazdálkodása	69
8.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2009. évi tesztüzemi eredményei	71
8.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete	75
8.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete	77
II. INTÉZKEDÉSEK, FINANSZÍROZÁS	81
9. Pénzügyi szabályozás és hitelpolitika	83
9.1. Áralakulás	83
9.2. Adó- és járulérendszer	84
9.3. Támogatások	86
9.3.1. Nemzeti támogatások	95
9.3.2. EU társfinanszírozással működő támogatások	98
9.3.3. EU által közvetlenül térített támogatások	106
9.4. Nemzeti agrár-kárenyhítési rendszer	107
9.5. Mezőgazdasági vállalkozások hitelgazdálkodása	108
9.5.1. Válság és annak pénzügyi hatásai	108
9.5.2. Az agrárágazat hitelállománya	109
9.5.3. Támogatott hitelek	110
10. Agrár-vidékfejlesztési intézkedések	113
10.1. Intézkedések	113
10.1.1. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) végrehajtása	113
10.1.2. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) végrehajtása	115
10.1.3. Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP)	116
10.1.4. Halászati Operatív Program (HOP)	119
10.2. A LEADER program és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)	120
11. Agrár-környezetgazdálkodás és mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások	123
11.1. Agrár-környezetgazdálkodás	123
11.2. Mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások	126
11.3. A biológiai alapok, mezőgazdasági és élelmezési célú növényi- és állatgenetikai erőforrások	127
11.4. GMO-val kapcsolatos intézkedések	129
12. Fogyasztáspolitikai és élelmezési	131
12.1. Élelmiszerhigiénia, élelmiszerbiztonság	131
12.2. Növényegészségügy, növényvédelem	134
12.3. Állategészségügy és állatvédelem	137
12.4. Ökológiai gazdálkodás	139
13. Kutatás- és oktatáspolitikai	141
13.1. Kutatásfejlesztés	141
13.2. Oktatás	142
14. Agrárjogalkotás	145
III. HAZÁNK AGRÁRGAZDASÁGA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ	153

15. Az Európai Unió mezőgazdasága.....	155
15.1. Termelés.....	155
15.2. Árak.....	157
15.3. Jövedelem.....	158
16. Magyarország és az EU mezőgazdasági mutatói	159
17. Az EU agrárpolitikai intézkedései, a magyar szerepvállalás, a további reformra való felkészülés	163

Bevezetés

Már tizenkettedik alkalommal készült el az élelmiszergazdaság helyzetéről szóló, évente megjelenő agrárjelentés, az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló 1997. évi CXIV. törvény, valamint az azt módosító 2005. évi XXVIII. törvény előírásai szerint.

Az európai országok gyakorlatának megfelelően az agrárjelentések mindig az előző naptári vagy gazdasági év agrárgazdasági és agrártársadalmi folyamataival foglalkoznak, s ezeket vetik össze az azt megelőző év fő irányzataival. Így a most összeállított jelentés célja a 2009. év bemutatása, összevetve a 2008. év jellemzőivel.

2009-ben a gazdaságilag fejlett térségek teljesítménye csökkent. Az Európai Unió egészében a bruttó hazai termék több mint 4%-kal elmaradt az előző évitől. A hazai gazdaság visszaesése ennél nagyobb volt. Az árutermelő ágazatok közül a mezőgazdaságban 2009-ben visszaesett a teljesítmény. A mezőgazdaság teljesítményét a gazdasági visszaesés mellett jelentősen befolyásolják a természeti tényezők is. Nagyrészt ezzel magyarázható, hogy a mezőgazdasági termelés volumene az utóbbi években erősen ingadozott: a 2007. évi 11%-os visszaesést 2008-ban 28%-os növekedés követte, míg 2009-ben előzetes adatok szerint 10%-kal csökkent a bruttó termelés. A nagymértékű ingadozásokat a növénytermesztés, elsősorban a kukoricatermés alakulása határozta meg.

A világpiacon a gazdasági válság hatására mérséklődő kereslet, továbbá egyes termékek esetében, illetve egyes régiókban a kínálat bővülése az alapanyag és a késztermék árának csökkentését okozta 2009-ben. A KSH adatai alapján a hazai agrártermékek termelői árának szintje 2009-ben 9,5%-kal esett vissza az előző évihez viszonyítva. Míg a korábbi években a növényi és állati termékek termelői árának alakulását ellentétes tendencia jellemezte, 2009-ben mind a növényi, mind az állati termékek árszínvonala csökkent. Ennek oka, hogy a világpiaci árak csökkenése miatt a magyarországi exportárak is jelentősen estek, ami kedvezőtlen hatást gyakorolt a hazai termelői árakra.

A mezőgazdaság részaránya a rendszerváltás után a foglalkoztatásban, illetve a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékének és ezzel összefüggésben a bruttó hazai terméknek (GDP) az előállításában szinte folyamatosan csökkent, a beruházásokban pedig ingadozott. A nemzetgazdasági értéktermelésben 2007-ben a magas gabonaár a gyenge hozamok ellenére is szinten tartotta a mezőgazdaság arányát, amit 2008-ban az árunövények bő termése, továbbá a vágóállatok és állati termékek áremelkedése még növelni is tudott. A kibocsátás 2009. évi csökkenése azonban a növényi termékek és a tej nagyarányú áresésével társulva már visszavetette az értéktermelésben a mezőgazdaság részesedését. A válság és a nem tervezhető támogatáshoz jutás miatt munkahelyet vesztek egy részének elsődleges jövedelemforrásává vált a saját fogyasztásra korábban is végzett mezőgazdasági tevékenység.

A mezőgazdaság jelentőségét mutatja az is, hogy noha az élelmiszer-gazdaság mindössze néhány százalékkal részesedik Magyarország külkereskedelmi forgalmából, aktívuma mégis számottevően hozzájárul a külkereskedelmi egyenleg javításához. Az agrár- külkereskedelem 2009-ben visszaesett.

Fentiek alapján az a következtetés vonható le, hogy az élelmiszer-gazdaság stabilizáló tényező lehet a válságkezelésben, egyáltalán nem szükségszerű az agrárgazat csökkenő tendenciája. Ezen túlmenően az agrárgazat jelentős mértékben hozzájárulhat a beruházások növekedéséhez, a vidéki lakosság foglalkoztatásához és megélhetéséhez, de nem utolsó sorban az Európai Unió által felkínált jelentős források lehívásához is, ami fontos nemzetgazdasági érdek. Ennek előfeltétele lenne a támogatások időre történő kifizetése és a gazdálkodók érdekeit képviselő közigazgatás.

A vidékfejlesztési miniszter – a Központi Statisztikai Hivatallal közös felelősségben – a tárgyévet követő év október 15-ig terjeszti az Országgyűlés elé az agrárjelentést, amelyben ki kell térni az agrárgazdaság helyzetére, a mezőgazdasági termelők jövedelemviszonyaira, a főbb agrárpolitikai célok megvalósulására, a megtett intézkedésekre, valamint a költségvetési támogatások felhasználására. A jelentést az Agrárgazdasági Tanács véleményezi, és véleményét a beterjesztéssel egyidejűleg nyilvánosságra hozza.

A jelentés elkészítése során – ahogyan a korábbi években is – tényszerű adatközlésre és folyamatleírásra törekedtünk. A jelentés kerül mindenfajta minősítést, ugyanakkor igyekszik megteremteni annak a lehetőségét, hogy a vizsgált évben megfigyelhető folyamatokról az Agrárgazdasági Tanács Állásfoglalásában megfogalmazza véleményét és javaslatait, és ezzel együtt az érdeklődők saját szakmai meggyőződésük alapján vonjanak le következtetéseket.

A jelentés a lehetőség szerinti legfrissebb adatok és információk alapján készül, amely évről-évre nem kis nehézség elé állítja a készítőket, mivel az adott évre vonatkozó végleges statisztikai adatok legnagyobb része csak a következő év júniusától érhető el, és egyes adatok csak az ősz folyamán válnak ismertté. Az élelmiszer-gazdaság 2009. évét bemutató agrárjelentés alapvetően a KSH 2010. július végéig publikált adatbázisára épült, a később publikált adatokat, illetve a revideált adatokat már nem állt módunkban figyelembe venni. Ennek megfelelően a jelentés tartalmaz több előzetes adatot, és egyes esetekben szakértői számításokon alapuló értékeket is.

I. AKTUÁLIS HELYZET

1. Az élelmiszergazdaság helye a nemzetgazdaságban

A 2009. év a válság éve volt, ekkor mélyült el a 2008 végén az amerikai másodlagos jelzálogpiacról kiindult **világméretűvé vált pénzügyi válság**. A válság hatása a gazdasági visszaesésen túl a finanszírozási nehézségekkel, a foglalkoztatás csökkenésével, a hektikus árfolyamváltozásokkal gyakorlatilag az élet minden területére kiterjedt.

Ez a sokk egy végsőkéig legyengített Magyarországot ért, nem véletlen tehát, hogy az Eurostat gyorsbecslése szerint **az Európai Unió (EU-27) gazdasága 2009. IV. negyedévében** a magyar gazdaságnál kisebb mértékben, 2,3%-kal esett vissza. A rendelkezésre álló adatok alapján 17 tagállamban a hazainál gyengébb, míg 6 tagállamban erősebb visszaesést regisztráltak. A kiigazítatlan adatok alapján a gazdasági teljesítmény **ötödik negyedéve csökken** az előző év azonos időszakához viszonyítva, de a zsugorodás üteme 2009. III. negyedéve óta mérséklődik.

Magyarország bruttó hazai terméke a 2009-es év egészében 6,3%-kal maradt el az előző évitől. 2009. IV. negyedévére a csökkenés 4,0%-osra mérséklődött. **A mezőgazdaság hozzájárulása a nemzetgazdasági GDP-hez csökkent**, mivel 2009-ben még a válság sújtotta ipari termelésnél is nagyobb visszaesést szenvedett el.

A mezőgazdasági termelés volumene előzetes adatok szerint **10%-kal mérséklődött**. A bázishoz képest a növényi termékek termelése 15%-kal esett vissza, ami mindenekelőtt a gabonafélék és a takarmánynövények 20%-ot is meghaladó volumencsökkenésével magyarázható. A fontosabb növényi termékek közül egyedül a gyümölcsök termelése nem csökkent 2008-hoz képest. Az élő állatok és állati termékek kibocsátása jellemzően kisebb volumenigadozást, viszont évek óta mérséklődő trendet mutat, 2009-ben 2,3%-kal tovább csökkent.

A mezőgazdasági termékek termelőiár-színvonala a 2008. évi 2,7%-os mérséklődés után 2009-ben 9,5%-kal esett vissza. 2009-ben 13%-kal mérséklődött a növényi termékek ára. Az élő állatok és állati termékek árszínvonala 5%-kal csúszott lejjebb.

A mezőgazdaság ráfordításiár-szintje 2009-ben 6%-kal volt kevesebb a megelőző évinél. Az előző évek erőteljes emelkedése után leginkább a műtrágyák és a vásárolt takarmányok ára csökkent 11, illetve 18%-kal, ami összefüggésben van a visszaeső felhasználással, valamint a magas bázissal, az előző évek rohamos ár növekedésével.

Az élelmiszer-gazdaság nemzetgazdasági szerepe kisebb ingadozásokkal, de egyértelműen zsugorodik. Jellemzően folytatódtak azok a tendenciák, amelyek a korábbi években voltak megfigyelhetők. A mezőgazdaság részaránya folyamatosan csökkent a foglalkoztatásban, ami alól kivételt jelent a 2009-es év, amikor a válság hatására a nemzetgazdaság más szektoraiban nagyobb arányú visszaesés történt. A bruttó hozzáadott érték előállításában is csak egy-egy év törte meg a negatív trendet,

a nemzetgazdasági beruházásokban viszont már két éve nő a mezőgazdaság részaránya, de ez elsősorban más ágazatokban történő nagyobb visszaesés miatt következett be.

1. táblázat

Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^a részaránya			Az élelmiszeripar részaránya			Mezőgazdasági-, élelmiszeripari termékek, ital, dohányáru			Fogyasztói árindex előző év = 100,0	
	a foglalkoztatásban ^b %	a bruttó hazai termék (GDP) termelésben	a beruházásban	a foglalkoztatásban ^b %	a bruttó hazai termék (GDP) termelésben	a beruházásban ^c	részaránya		külkereskedelmi forgalmának egyenlege, milliárd Ft ^e		
							a fogyasztásban	az exportban ^c			
folyó áron, %			folyó áron, %								
2002	6,2	4,0	5,5	4,2	3,1	3,1	27,0	6,8	308,9	105,4	105,3
2003	5,5	3,7	6,1	3,9	2,7	3,6	26,6	6,5	303,2	102,7	104,7
2004	5,3	4,1	4,3	3,6	2,4	3,7	26,1	6,0	223,1	106,5	106,8
2005	5,0	3,6	4,4	3,6	2,2	3,6	25,1	5,8	181,1	102,5	103,6
2006	4,9	3,5	4,2	3,6	2,1	3,1	25,6	5,5	214,8	107,7	103,9
2007	4,7	3,4	4,0	3,4	1,9	3,2	26,7	6,3	360,5	111,5	108,0
2008	4,4	3,7	4,8	3,3	2,0	2,5	27,4	6,7	373,4	110,2	106,1
2009	4,6	2,5	5,6	3,5	2,1	2,5	26,0 ^f	7,3	348,4	104,4	104,2

a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek.

b) A munkaerő-felmérés adatai.

c) A Szabványos Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozás (SITC) szerint.

d) A háztartási javak rendeltetése (COICOP) szerinti hazai fogyasztási kiadásaiból.

e) Számított adat

Forrás: KSH, AKI

Az EU-csatlakozás utáni néhány évben **az élelmiszer-gazdaság** külkereskedelmére a feldolgozott termékek importjának hirtelen felfutása volt jellemző. (A Vámtarifa Jegyzék szerinti adatok alapján a mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal, köztük az egyre fontosabb olajos magvakkal és növényolajokkal együtt 2007-ben 425, 2008-ban 482, 2009-ben 476 milliárd forint volt az élelmiszer-gazdaság külkereskedelmi többlete.) Rendkívül kedvezőtlen folyamat ugyanakkor, hogy **az élelmiszer exporton belül a feldolgozott élelmiszerek aránya tendenciájában csökken.**

A háztartások összesen 3915 milliárd forintot költöttek 2008-ban élelmiszerekre és élvezeti cikkekre, ami fogyasztási kiadásaik több mint egynegyedét jelentette. A lakossági fogyasztás szerkezete tükrözi az életszínvonal és az árarányok változását. A lakossági kiadások egyre kisebb hányadát köti le az élelmezés, 2006-2008 között azonban enyhén növekedett ennek az aránya, mivel az élelmiszerek ebben az időszakban az inflációt meghaladó mértékben drágultak.

A fogyasztói kosárban mintegy 23%-ot képviselő élelmiszerek éves átlagos fogyasztóiár-indexe a 2006-ot megelőző három évben átlag alatt nőtt. 2006-tól ez a tendencia megfordult, és az élelmiszerek drágulása meghaladta az átlagos áremelkedés nagyságát. Az élelmiszerek fogyasztói ára 2009-ben 4,4%-kal növekedett, a 2008-ban kiugró áremelkedést produkáló tejtermékek, az étolaj és a liszt kivételével minden fontosabb termék ára magasabb lett.

2. Gazdaságstruktúra, integrációk

A magyar mezőgazdaságra a gazdálkodási formák sokfélesége jellemző. A társas vállalkozások közül a kft. a legnagyobb számban előforduló gazdálkodási forma, számuk évek óta növekszik, 2009-ben 4,8%-kal többet tartottak nyilván. A részvénytársaságok száma tendenciájában lassan csökkenő, 2009-ben 7-el kevesebb szerepelt a nyilvántartásokban. Az átalakulások miatt csökken a szövetkezetek száma is, az elmúlt évben 8,6%-kal volt kevesebb, mint 2008-ban.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban összesen 407 ezer vállalkozást regisztráltak 2009 végén, 5,4%-kal többet, mint egy évvel korábban. Ezen belül az egyéni vállalkozások nyilvántartott száma (ami az őstermelők adószám-regisztrációs kötelezettsége miatt 2008-ban 5,4-szeresére emelkedett) további 5,6%-kal növekedett, a társas vállalkozásoké 0,7%-kal csökkent.

2. táblázat

A regisztrált vállalkozások száma gazdálkodási forma és létszám kategóriák szerint (év végén TEÁOR '08 szerint)

Megnevezés	2008	2009	A 2009. év a 2008. év %-ában
Társas vállalkozás	13 443	13 352	99,3
Ebből: kft.	6 945	7 279	104,8
részvénytársaság	322	315	97,8
betéti társaság	3 735	3 458	92,6
szövetkezet	1 099	1 004	91,4
Egyéni vállalkozás	372 656	393 578	105,6
Ebből: vállalkozói igazolvánnyal rendelkező	18 392	17 273	93,9
őstermelő és egyéb	354 264	376 305	106,2
Vállalkozás összesen	386 099	406 930	105,4
Ebből: legalább 500 fős	8	6	75,0
250–499 fő	23	24	104,3
50–249 fő	388	352	90,7
20–49 fő	625	641	102,6
10–19 fő	858	790	92,1
1–9 fő	360 432	354 213	98,3
0 fő és ismeretlen	23 765	50 904	214,2

Forrás: KSH

A mezőgazdasági vállalkozások 2009-ben is kevesebb munkaerőt használtak fel, mely jól látszik a 10 főnél többet foglalkoztatók számának 4%-os csökkenéséből. Az őstermelők túlnyomó többsége a munkaviszonyból származó jövedelme vagy a nyugdíja kiegészítése végett folytat mezőgazdasági tevékenységet.

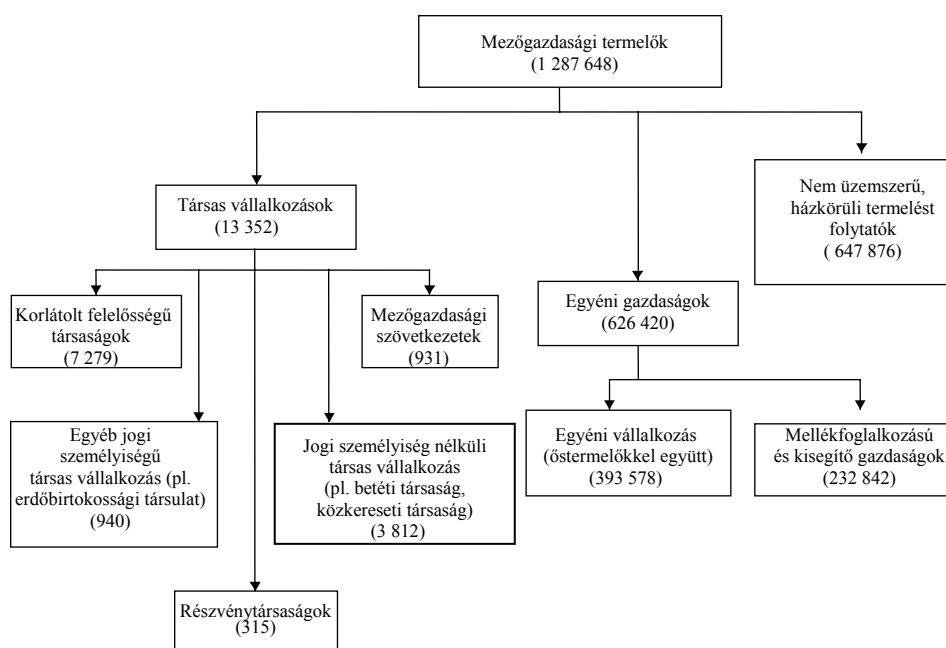
Amennyiben a Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) adataiból kiindulva a mezőgazdaság valamennyi – tehát nem csak a statisztikában regisztrált – szereplőjét

figyelembe vesszük, megállapítható, hogy több mint 600 ezer egyéni gazdaság működik a mezőgazdaságban. Bár számuk évről évre csökkent az elmúlt években, még mindig azt mutatja, hogy kisebb-nagyobb mértékben, *de a magyar háztartások csaknem egynegyede érintett a mezőgazdaság ügyében.*

A KSH 2010-ben esedékes Általános Mezőgazdasági Összeírása (ÁMÖ) a következő időszakra pontosabb adatokkal fog szolgálni a gazdaságok számáról és a mezőgazdasági tevékenységről. Az első előzetes adatok várhatóan csak 2010 novemberétől állnak majd rendelkezésre.

1. ábra

A mezőgazdasági ágazat résztvevői 2009-ben

*A mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodásba sorolt szervezetekhez néhány egyéb, a táblázatban szereplő kategóriákba nem illeszthető szervezet is tartozik, így például a jogi személyiségű non-profit szervezetek, stb.
Forrás: KSH adatok alapján AKI számítás

Az Európai Unió az egységes közös piacszerkezésről szóló 1234/2007/EK rendeletben, valamint a gyümölcs- és zöldségágazatban a 2200/96/EK, a 2201/96/EK és az 1182/2007/EK rendeletekre vonatkozó végrehajtási szabályok megállapításáról rendelkező 1580/2007/EK rendeletben intézkedik az elismert termelői szervezetek (TÉSZ-ek) és a termelői csoportok (TCS-k) támogatásáról. A hazai szabályozást a zöldség-gyümölcs termelői csoportok támogatásáról szóló 24/2010. FVM rendelet, valamint a zöldség-gyümölcs termelői szervezetek kiegészítő nemzeti támogatásáról szóló 9/2010. FVM rendelet tartalmazza.

A zöldség-gyümölcs termelői csoportok és a szervezettség magasabb fokán álló TÉSZ-ek feladata a hazai agrárgazdaság strukturális hiányosságainak pótlása. *A csoportokat megalakító termelők termékeiket közösen viszik piacra, így*

versenyképesekké válnak a piacon, csökken hátrányuk a nagy volumenben termelő és vásárló szereplőkkel szemben. A gazdálkodás számos területén alakíthatnak ki előnyös együttműködéseket, ami termelékenységüket, jövedelmezőségüket is javítja. Cél, hogy a termelői szerveződések minél nagyobb mértékben vállalják át a piac szervezését, a kereslet és a kínálat, valamint a termelők érdekeinek megfelelő képviselését, ezáltal is tovább javítva piaci alkupozíciójukat. A hatékonyság növelése érdekében egyes területeken tovább kell ösztönözni újabb termelői szerveződések létrejöttét, újabb termelő tagok integrálását. A magyar zöldség-gyümölcs termelés stratégiájában továbbra is első helyen szerepel a termelői szervezetek megerősítése, hiszen rajtuk keresztül növelhető az ágazat technikai és technológiai színvonala, valamint kialakítható az ágazatspecifikus marketingtevékenység. Megerősítésükkel nem csak a friss termékeket forgalmazó piacok fejlődését lehetne elősegíteni, hanem könnyebben megoldható lenne a feldolgozóipar ellátása megfelelő minőségű és mennyiségű hazai alapanyaggal. 2009 végén 21 zöldség-gyümölcs termelői csoport és 48 TÉSZ közel 20000 termelő tagja 49000 hektáron gazdálkodott. Tagi árbevételük megközelítette a 32 milliárd forintot. Teljes – nem csak tagi – zöldség-gyümölcs termelésből származó árbevételük pedig a 37,5 milliárd forintot.

A zöldség-gyümölcs termékkörön túlmenően az állami elismerés követelményei szerint az EU csatlakozás óta lehet termelői csoportot alapítani. 2009-ben a termelői csoportok száma 5 szervezettel gyarapodott, és országosan elérte a 250-et. Összesen 11 szervezet nyert elismerést, ugyanakkor 6 termelői csoport határozatának visszavonása is indokoltá vált. A szervezetek számának nagyobb arányú növekedését fékezi, hogy folyamatosan csökken a TCS-ken kívül gazdálkodó termelők száma. Jelenleg a zöldség-gyümölcs ágazatban tapasztalható termelők által létrehozott integrációk száma és piaci részesedése messze nem teljesíti azon elvárásokat, mely lehetővé tenné az ágazat erősödését és piaci pozíciójának javítását.

A termelői csoportok által 2009. évről készített beszámoló jelentések alapján megállapítható, hogy az általuk értékesített tagi termékből befolyt összes árbevétel 2009. évben valószínűleg megközelítette a 285 milliárd forintot. Ez az eredmény a megelőző év hasonló adatához mérten mintegy 8%-os emelkedést mutat. A csoportokban tevékenykedő tagok száma több mint 20 ezer, amiből a természetes személy termelők aránya 85 %.

A termelői csoportokat érintően 2009-ben olyan jogszabályi változás történt, amely elrendelte az elismerési rendszer átdolgozását, és a támogatási rendszerből kikerülő csoportok további működésének, ösztönzésének szabályozását. Kidolgozásra került a minősített elismerés elnyerésének eljárásrendje és feltételrendszere. A rendszer lehetővé teszi az öt éves támogatási időszakot egyszer már kihasználó csoportok számára a további támogatás elnyerésének esélyét, ezáltal a további fejlődés lehetőségét (65/2009. (VI. 4.) FVM rendelet). A módosítás hatására már 2009 decemberének utolsó napjaiban beérkezett 21 minősített elismerés iránti kérelem, amelyek elbírálása 2010. évben történik meg.

A termelői csoportok támogatása részben a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, részben pedig az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében történik. Azok az állami elismeréssel rendelkező termelői csoportok, amelyek már korábban (2008 előtt) megkezdték öt éves támogatási periódusukat, a 2009. évben is beadták kifizetési kérelmeiket. Az MVH által 2009. június 1-31. között befogadott kérelmek teljesítése még 2009-ben megkezdődött. Az összesen 181 szervezet kérelmével kapcsolatban 1,78 milliárd forint került kifizetésre.

A támogatás rendszerét meghatározó, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről szóló 59/2007. (VII. 10.) FVM rendelet alapján az újonnan elismert csoportok 2009. szeptember 1-30. között adhattak be kérelmet az MVH-hoz. A beérkezett 16 kérelemben jelzett támogatási igény 256,5 millió forint volt, ebből az engedélyezett 193,5 millió forint kifizetésre került.

3. Az ágazatban felhasznált, illetve rendelkezésre álló erőforrások

3.1. A termőföld

3.1.1. Földhasználat, földvédelem

A földhivatalok által 2000 óta vezetett, 2007. év óta közhiteles földhasználati nyilvántartás célja, hogy biztosítsa a földhasználati viszonyok átláthatóságát, segítse az európai uniós támogatások ellenőrzéseit. A földhasználati nyilvántartás azonban az ország 7,78 millió hektár termőterületéből csak 6,81 millió hektárra vonatkozóan tartalmaz adatokat, mely 87,5%-os fedettséget jelent.

Bár 2009-ben 1,7%-kal nőtt a földhasználati nyilvántartásban szereplő termőterület nagysága, közel 1 millió hektár termőterületről változatlanul nincs földhasználati nyilvántartás.

2009. évben 231049 földhasználati bejelentés történt a földhivatalokhoz, ami több mint másfélszerese az egy évvel korábbinak.

3. táblázat

A földhasználat megoszlása a különböző szektorok között

(hektár)

Földhasználók	Összes terület	Átlagos terület
magánszemélyek	3 397 043	9,54 ha/fő
szövetkezetek	351 763	315,48 ha/szöv.
gazdasági társaságok	2 737 724	294,10 ha/gazd.
egyéb	324 512	109,34 ha/db

Forrás: FVM

4. táblázat

A földhasználat jogcímek és szektorok szerinti megoszlása

(hektár)

Megnevezés	Saját tulajdon	Szívésségi használat	Haszonbérlet	Egyéb
magánszemélyek	1 622 659	275 005	844 573	654 825
szövetkezetek	6 080	3 189	317 647	24 847
gazdasági társaságok	205 206	54 822	1 665 309	812 387
egyéb	71 280	3 768	50 194	199 271

Forrás: FVM

A birtokstruktúra megmerevedett, szerkezeti változás évek óta nem tapasztalható. Általánosságban elmondható, hogy *minden földhasználói kör bejelentett földhasználata kis mértékben ugyan, de növekedett*. Emellett *a földhasználók köre is nőtt* 1,5%-kal. *A magánszemélyek földhasználata minden*

földhasználati jogcím esetében emelkedést mutat, a saját tulajdon 3%-kal nőtt egy év alatt, a szívésségi földhasználat 8%-kal, a haszonbérlet 4%-kal volt magasabb. ***A szövetkezetek és gazdasági társaságok haszonbérletének mértéke folyamatosan emelkedik, míg a más jogcímen történő földhasználat ezzel párhuzamosan csökken.*** Az egy földhasználóra jutó terület 2009-ben a szövetkezetek esetében mintegy 10%-kal volt magasabb, mint egy évvel korábban, a gazdasági társaságok viszont kevesebb földet használtak. 2009. évben 82475 adatszolgáltatás iránti megkeresés érkezett a földhivatalokhoz. Ez 19%-kal több mint előző évben, mely a földhasználati adatok megismerésének növekvő igényét igazolja.

A földhivatalok az ország erdő nélküli termőterületének mintegy 22%-án, 1,33 millió hektáron folytattak le ellenőrzést. Az ellenőrzött területből 11,9 ezer hektár állt hasznosítatlanul (0,9%). Az ellenőrzés során a földhivatalok az ingatlan-nyilvántartásban rögzített művelési ágtól való eltérést 10,5 ezer hektáron (0,8%) állapítottak meg. A határszemle során a termőföld engedély nélküli más célú hasznosítására 2009-ben mintegy 180 hektár nagyságú területen derült fény.

A 2009. évi határszemle kapcsán általánosságban megállapítható, hogy a földhasználók, földtulajdonosok a kötelezettségeiknek egyre inkább eleget tesznek. A kisebb települések, falvak határában az emberek nagyobb gondot fordítanak a földterületek megfelelő hasznosítására, mint a nagyvárosok közelében. Az aktív mezőgazdasági tevékenységet folytató területeken a megfelelő gazdasági hasznosítás és a vonatkozó előírások betartása következtében a vidék képe rendezettebb, jobban kielégíti a társadalmi elvárásokat. A hasznosítatlan területek – utak, vasúti töltések mellett fekvő területek, gondozatlan, elhanyagolt ipari területek, meddőhányók, stb. – jelentős részénél gyomosodás, parlagfüvesedés és önerdősülés tapasztalható. Az ezeken a területeken kialakuló faállomány nagyon vegyes képet mutat, sokszor értéktelen.

A 2009. évben az időjárás nem kedvezett a parlagfű fejlődésének, megközelítően két héttel később következett be a parlagfű virágzása. ***A földhivatalok 7163 parlagfű-foltot derítettek fel***, amely 11421 hektár területet érintett. A földhivatalok ***országosan kevesebb elhanyagolt tarlót találtak, mint az előző években, és az országban összességében kevesebb területen tudott virágozni a parlagfű.*** A pollenszám azonban nincs egyenes arányban a virágzó parlagfű területtel, így a 2009. évi száraz, szeles nyár azt okozta, hogy augusztusban magas értékeket mértek a pollencsapdák. A kultúrnövényben rögzített parlagfű-foltok viszont nem mutattak csökkenést.

A földhivatalok 2009. évben 3453 hektár termőföld végleges más célú hasznosítását engedélyezték. Ez alig több mint fele az előző évi területnek. A termőföld végleges más célú hasznosítása főképpen kereskedelmi és szolgáltatási célú beruházások megvalósítására irányult. Hasonló mértékben jelentős a belterületbe vonás, az anyagnyerőhely, a bányaművelés, valamint a talaj-, természet-, táj- és vízvédelmi létesítmények céljára történő más célú hasznosítás is. Megállapítható ugyanakkor, hogy az előző évhez képest a belterületbe vonás mértéke az ötödére, az ipar és bányászat céljára felhasznált terület együttesen a

kétharmadára, az infrastrukturális beruházások engedélyezése csaknem a tizedére csökkent az előző évhez képest.

A véglegesen más célú hasznosításra engedélyezett földek megoszlása a felhasználás céljai szerint az alábbiak szerint alakult:

• belterületbe vonás	373 ha
• anyagnyerőhely	320 ha
• bányászati beruházások	350 ha
• hulladékgazdálkodási létesítmények	11 ha
• infrastrukturális létesítmények	131 ha
• ipari beruházások	280 ha
• kereskedelmi és szolgáltatási célú beruházások	533 ha
• lakóház és kapcsolódó beruházások	102 ha
• mezőgazdasági célú beruházások	189 ha
• szociális intézmény, egészségügyi és sportlétesítmény	25 ha
• talaj-, természet-, táj- és vízvédelmi létesítmények	332 ha
• egyéb	807 ha

A végleges más célú hasznosításra engedélyezett termőföldek után 2009. évben 4,2 milliárd forint földvédelmi járulék került befizetésre a központi költségvetésbe, mely a tavalyi évinél 22%-kal kevesebb. Az egy hektárra eső járulék 2009-ben 40%-kal volt magasabb az előző évihez képest.

3.1.2. Talajvédelem

2009-ben *a talajvédelmi hatósági ügyek száma 25258 volt*, mely kapcsán több mint 57 ezer ügyirat keletkezett. A 2009. évben az elsőfokú talajvédelmi hatóság által kiadott engedélyek száma 789, a szakhatósági állásfoglalások száma 16395 volt. 2009-ben országosan 1017 szakhatósági véleményt adott ki a talajvédelmi hatóság, és 459 esetben tett nyilatkozatot az eljárásokhoz kapcsolódóan. A kiadott bizonyítványok száma 93. 2009-ben 2186 alkalommal tartottak a talajvédelmi felügyelők hatósági ellenőrzést. Folyamatos volt a talajvédelmi hatóság közreműködése az *agrár-környezetgazdálkodási* intézkedések (AKG) ellenőrzésében (2009-ben *1665 helyszíni ellenőrzést* bonyolítottak), továbbá a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályai betartásának ellenőrzése kapcsán jelentkező feladatok ellátásában.

A vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelme egyik kiemelt feladata a talajvédelmi szakterületnek. Az ehhez szükséges cselekvési program részletes szabályait, valamint az adatszolgáltatás és nyilvántartás rendjét az 59/2008. (IV. 29.) FVM rendelet határozza meg. Az adatszolgáltatási kötelezettségnek 2009. évre vonatkozóan több mint 15 ezer gazda tett eleget.

A talajvédelmi hatóság 264 bírságoló határozatot adott ki 2009-ben, melynek összege több mint 83 millió forintot tett ki. A talajvédelmi hatóság 60

alkalommal rendelkezett talajvédelmi járulékról, amely összesen 97 millió forint bevételt jelentett a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal számára.

A nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű eljárásokban az MgSzH Központ Talajvédelmi Hatóságának elsőfokú talajvédelmi hatóságként való részvétele is jelentősen növekedett az elmúlt évekhez képest, főleg autópálya építési ügyek miatt.

A talajvédelmi hatóság részt vett a talajvédelmi terv készítéséről, a szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól, az öntözés, a melioráció és a területi vízgazdálkodás létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről szóló beruházásokkal kapcsolatos jogszabályok módosításában, illetve elkészítésében. A termőföld védelméről szóló törvény módosításának előkészítésében, véleményezésében a talajvédelmi hatóság szintén kiemelkedő szerepet vállalt.

2009 őszén új feladatként jelentkezett a talajvédelmi szakértők nyilvántartásának vezetése, a nyilvántartásba vétel eljárásrendjének kidolgozása.

Az MgSzH NTI Talajvédelmi Laboratóriumaiban az éves vizsgálati mintaszám meghaladta a 70 ezret. A vizsgálati komponensszám közel 1,3 millió.

A Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszerben (TIM) a 2009. évben vett minták vizsgálata év végére befejeződött. Megjelent a TIM kiadvány, amely részletesen bemutatja az 1992 óta folyó monitoring vizsgálatok eredményeit.

3.1.3. Ingatlan-nyilvántartás

A közigazgatási eljárási szabályok átfogó módosítása kapcsán, továbbá a folyamatosan változó gazdasági viszonyokra, illetve a technikai fejlődésre tekintettel egyes ingatlan-nyilvántartási jogszabályok módosítására 2009-ben is sor került.

A földhivatalokhoz érkezett ingatlan-nyilvántartási ügyek száma 2009-ben 2.084.562 volt. A földhivatal 1.475.414 tulajdoni lapot adott ki.

Az elmúlt évekhez hasonlóan 2009-ben is folyamatosan ***nőtt az elektronikus adatszolgáltatást igénybe vevő TakarNet felhasználók száma.*** A szolgáltatás többek között az önkormányzatok, közigazgatási hatóságok, ügyvédek, bankok, közjegyzők, végrehajtók, ingatlanirodák munkájához nyújt segítséget. Ebben az évben az 550 újonnan csatlakozóval a felhasználók száma már elérte a 4.644-et. A TakarNet rendszeren keresztül 4.489.051 adatszolgáltatás teljesült.

Az ingatlan-nyilvántartási eljárást érintő jogalkotás egyfelől a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) legutóbbi – 2009. október 1. napjával hatályba lépett – átfogó módosításához kapcsolódott. Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (továbbiakban: Inytv.) módosítására a 2009. évi LVI. törvénnyel került sor. Egyik fontos változás, hogy az ügyintézési határidők a Ket. módosult

rendelkezéseivel összhangban immár az Inyvtv.-ben munkanapokban vannak meghatározva.

A jogalkotás keretében további jelentős feladat volt az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény módosításáról, valamint a hiteles tulajdonlap-másolat igazgatási szolgáltatási díjáról szóló 1996. évi LXXXV. törvény (továbbiakban: Díjtörvény) átfogó módosítása, továbbá a számítógépes ingatlan-nyilvántartási rendszerből lekérdezés útján szolgáltatatható egyes ingatlan-nyilvántartási adatok szolgáltatásáról és igazgatási szolgáltatási díjáról, valamint az ingatlan-nyilvántartási eljárás igazgatási szolgáltatási díjának megállapításáról és a díjak megfizetésének részletes szabályairól szóló 176/2009. (XII. 28.) FVM rendelet (Díjrendelet) kidolgozása.

A Díjtörvény módosítását az az évek óta megfigyelhető tendencia tette szükségessé, amely szerint a díjköteles adatszolgáltatások és eljárások számának egyidejű mérséklődése mellett a díjmentességet igénybevevők száma növekedett. Az ingatlan-nyilvántartási adatszolgáltatásban és eljárásban széles körben biztosított személyi mentesség visszaélésekre adott lehetőséget, mivel az igénybevétel jogszerűsége ezekben az esetekben nehezen ellenőrizhető. Mindezekre tekintettel a módosítás során a személyes díjmentességek köre szűkült, ugyanakkor bővült a tárgyi mentességek köre meghatározott célhoz, nevezetesen az érintett szerv jogszabályban meghatározott közhatalmi jellegű közfeladatához kötötten. A törvény-módosítás egyik célkitűzése, nevezetesen a földhivatalok költségvetésének stabilizálása, illetve a központi költségvetés felé fennálló 3.745,6 millió forint nettó befizetési kötelezettség teljesítéséhez szükséges feltételek megteremtése ugyanakkor csak részben teljesült. Az ingatlan-forgalom elmúlt időszakban megfigyelhető drasztikus visszaesése és ezáltal a díjköteles eljárások számának, illetve az adatszolgáltatás iránti igény jelentős mértékű csökkenése miatt a földhivatalok díjbevételei messze alatta maradtak a korábbi években befolyó összegeknek, mellyel a tv. alkotói nem megfelelő mértékben számoltak. Szükséges intézkedés lett volna az elektronikusan kiadott nem hiteles tulajdoni lapok másolati forma megszüntetése.

A természetbeni és a nyilvántartott állapot közötti ellentmondások a 2009-es évben sem lettek feloldva az ingatlan-nyilvántartásban.

3.1.4. Kárpótlás, részarány-földtulajdon kiadása, osztatlan földtulajdonok kimérése

A kárpótlási árverések végrehajtása 2009-ben az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz tartozó Központi Igazságügyi Hivatal feladata volt. E hivatal tájékoztatása szerint a II-es számú (állami) kárpótlási földalapba kijelölt termőföldekre 2009. évben 12 kárpótlási célú termőföldárverés történt, melynek során 4.497,50 Ak értékű, mintegy **207 hektár nagyságú termőföldhöz jutott 454 kárpótlott személy**, bár a kárpótlási árverésekkel kapcsolatosan jogviták is keletkeztek. A földhivatalok az árverésen elkelt ingatlanokra bejegyezték a vevők tulajdonjogát.

A részarány-földkiadás eredményeként 2009-ben *a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal* (MgSzH) **11.890 részarány-tulajdonos tulajdonát nevesítette 3.568 hektár termőföldet érintően**. 185 hektár természetvédelmi terület, valamint 1695 hektár művelés alól kivett terület tulajdoni rendezésére került sor. További 38 ezer hektár terület jogállásának rendezése maradt hátra. (Ez a terület a termelészövetkezeti földhasználati joggal ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett termőföld nagyságrendjének felel meg. Ezen a kategórián belül 19 ezer hektár termőföld természetvédelmi korlátozás alá esik. A 38 ezer hektár területhez még hozzáadódik 15182 kivett terület jogi helyzetének rendezése is a földkiadási lezáró folyamat részeként.)

A részarány-kiadás 1993. évben indult és annak befejezése még 2010. évben sem várható. A feladat végrehajtása, a korábbi évekhez hasonlóan, 2009-ben sem kapott megfelelő kormányzati figyelmet. A végrehajtás felgyorsítása személyi- és forrás-átcsoportosítást igényelne. A tulajdonjogilag rendezetlen területek fennmaradásáig az életképes családi gazdaságok kialakításához szükséges általános birtokrendezés sem kezdődhet meg.

A földhivatalok a 2009. évben is folytatták a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdonok megszüntetésére irányuló eljárásokat. Az ennek keretében 2009. évben elvégzett feladatok statisztikai adatai a következők voltak:

- 861 (16.784 ha összterületű) földrészlet földmérési és mezőgazdász szempontú előkészítése;
- 5.075 új földrészlet kitűzése;
- 1.409 határozat meghozatala a megosztás kiindulási helyéről és az osztás irányáról;
- 1.516 sorsolás lebonyolítása (sorsolási jegyzőkönyv elkészítése);
- 2.739 ingatlan-nyilvántartási bejegyző határozat meghozatala.

3.1.5. A Nemzeti Földalap tevékenysége

Az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény (továbbiakban: Vtv.) szerint a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (továbbiakban: NFA) 2007. december 31-i hatállyal megszűnt, jogai és kötelezettségei ezen időponttól a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt-re (MNV Zrt.) szálltak. A törvény szerint *a Nemzeti Földalap felett a Magyar Állam nevében a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét a Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács gyakorolta az MNV Zrt. útján*. A Vtv. módosításokkal továbbra is hatályban tartotta a Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvényt. Az állami vagyonnal való gazdálkodás részleteit a 254/2007.(X. 4.) Korm. rendelet szabályozza.

Az MNV Zrt. szervezetén belül a Nemzeti Földalapért külön igazgatóság volt felelős, amelyet a korábbiaknak megfelelően közvetlenül felügyelt a Nemzeti Földalap Ellenőrző Bizottsága. Ugyanakkor – törvényileg – fennmaradt az agrárpolitikáért felelős miniszter felügyeleti jogköre is, mivel a vagyontörvény rendelkezéseinek értelmében a Nemzeti Földalappal való gazdálkodást szabályozó

szabályzatok, hasznosítási tervek, hasznosítási stratégiák kialakítása során a jogszabály megkövetelte az agrár-politikáért felelős miniszter jóváhagyását, egyetértését.

A Nemzeti Földalap, mint a kincstári vagyon része, az állam tulajdonában álló, folyamatosan változó mennyiségű és elhelyezkedésű termőföldek, valamint a mezőgazdasági termelést szolgáló, vagy ahhoz szükséges kivett földek összessége. A szervezeti átalakulással egy időben, az NFA törvény módosítása következtében a korábban a kincstári vagyon részét képező védett és védelemre tervezett természeti területek is a Nemzeti Földalap vagyoni körébe kerültek. Az állami tulajdonnal érintett külterületi föld összesen 2,5 millió hektár, melyből **a Nemzeti Földalap vagyoni körébe 2009-ben 1,907 millió hektár tartozott.** E terület legnagyobb része erdő és szántó.

A Nemzeti Földalap vagyoni köre a 2009. év előzetes beszámolójához készített kimutatás alapján:

- Ingatlanok darabszáma: 186.831;
- Terület: 1.906.653 ha;
- AK érték: 16.208.244 AK;
- Érték: 625.069 millió Ft.

Ebből az MNV Zrt. közvetlen kezelésében lévő vagyon:

- Ingatlanok darabszáma: 98.246;
- Terület: 542.032 ha;
- AK érték: 9.238.399 AK;
- Érték: 144.130 millió Ft.

Bár a Nemzeti Földalap vagyoni körébe tartozó ingatlanok hasznosítását 2009. évben az MNV Zrt. a Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács által elfogadott „A Nemzeti Földalapba tartozó földterületek 2009. évi hasznosítási terve” alapján végezte, ám az akkori földhasznosítási eljárások során egyre több visszaélésre derül fény. Mindezekon túl a valós piaci értéktől eltérített földcsere értékek alkalmazásával korábbi időszakokban végrehajtott földcserek esetében a jogorvoslatra és az eredeti állapotok visszaállítására az MNV Zrt. nem tett lépéseket (sukorói földcsere), annak ellenére, hogy a nem értékarányos cseréről a döntéshozóknak tudomásuk volt.

A hasznosítás formája a mezőgazdasági termelés támogatása céljából, alapvetően a haszonbérletbe adás, amelyet az átmeneti jellegű ideiglenes földhasználat intézménye egészít ki. Erdők és egyéb speciális célt szolgáló területek esetén a hasznosítás vagyonkezelésbe adás útján történt.

A 2009. évben a haszonbérleti és az ideiglenes földhasználati díjból származó bevétel 3.696 millió forintos tervszáma az év végére 7.001 millió forintban realizálódott. A tervezett és a tényleges bevétel közötti szembetűnő különbségnek két fő oka volt. Egyrészt 2009. évben megkezdődött az előző évek számlázásainak felülvizsgálata, másrészt a piaci viszonyokat is figyelembe véve 900 Ft/év/AK

értékben került megállapításra a haszonbérleti díj. 2009-ben az új pályázati rendszerben 1.712 millió forint haszonbérleti jog megszerzéséért fizetendő egyszeri díj került befizetésre a nyertes haszonbérletők részéről, mely bevételt előzetesen nem terveztek. A 2009. évben megkezdett számlázás felülvizsgálat nem volt teljes körű, a számlázás alapjául szolgáló haszonbérleti és más földhasználatra jogot adó szerződések valós állapotnak megfelelő módosítása nem történt meg. Ezért a következő időszakok számlázása hasonló hibákkal terhelt, ami továbbra is hátráltatja a fizetésre kötelezettek számlakifogásolásai miatt a földhasználati és földhaszonbérleti díjak beszedését.

Az állami földek pontos leltárának elkészítése és haszonbérleti viszonyainak áttekintése elodázhatatlan feladat. Ennek része kell, hogy legyen a haszonbérleti díjak üzemméret szerinti megoszlásának elemzése, hiszen az elmúlt időszak földbirtok-politikai és földkészlet-gazdálkodási stratégiájának következményeként az állami földek haszonbérbe adása során számos visszasság keletkezett. Egyebek mellett ennek is betudható, hogy **a bérleti díjak megállapításánál a közjó szempontjából esetenként indokolatlanul alacsony díjtételek kerültek meghatározásra** mindenek előtt abban a tőkés társasági körben, amely egyébként a bérbe adott állami földterületek 80 %-át kezében tartja.

Az MNV Zrt. és jogelődei által kötött haszonbérleti szerződések több mint 380 ezer hektár földterületet fednek le. A több mint 1.400 haszonbérlető között 2-3 hektáros és 10 ezer hektár feletti bérletők is találhatók. Súlyos aránytalanságra utal ugyanakkor, hogy **a haszonbérletők számának 7,1%-át kitevő 100 legjelentősebb haszonbérlető bérli a területek 78%-át.** 2008. évben megkezdődött és 2009. évben is folytatódott a haszonbérleti szerződések felülvizsgálata, és sok esetben a még le sem járt szerződések indokolatlan meghosszabbítása.

A hasznosítás átmeneti formáját jelentő ideiglenes földhasználati engedélyből 2009. évben az MNV Zrt. 6.514-et adott ki.

A Nemzeti Földalap hasznosításának jelentős részét a vagyonkezelésbe adott földek jelentették, de ezek speciális jellegüknél fogva az MNV Zrt. számára nem biztosítottak olyan mértékű bevételt, mintha az ingatlanok haszonbérleti szerződés keretében lettek volna hasznosítva. A vagyonkezelők a rájuk bízott állami földterületeken önálló gazdálkodási tevékenység keretében jelentős mértékben állami közfeladatokat láttak el. Az MNV Zrt.-vel vagyonkezelési szerződéssel kapcsolatban álló felek a következők:

- központi költségvetési szervek (nemzeti park igazgatóságok, környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok);
- felsőoktatási, szakoktatási és egyéb intézmények;
- erdészeti Zrt.-k;
- vízgazdálkodási társulatok;
- Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.;
- Honvédelmi Minisztérium;
- önkormányzatok, különös tekintettel a szociális földprogram biztosítására.

Az erdőgazdaságok vagyonkezelésében lévő Nemzeti Földalap vagyoni körébe tartozó ingatlanok adatai 2009-ben az alábbiak voltak:

- Ingatlanok darabszáma: 32.692 db;
- Terület: 812.129 ha;
- AK érték: 3.522.775 AK;
- Érték: 316.635 millió Ft.

2009. évben is elmaradt az erdőgazdaságokkal korábbi időszakokban létrejött ideiglenes vagyonkezelési szerződések felülvizsgálata és a végleges vagyonkezelési szerződések megkötése.

Az értékesítési eljárások során 2009. évben is a 48/2002. (VII. 19.) OGY határozatban foglalt földbirtok-politikai irányelveknek, azon belül is elsősorban a következő szempontoknak kellett volna érvényesülniük:

- megfelelő földbirtok struktúra kialakítása;
- állattartó telepek létesítésének és működésének támogatása;
- helyi magángazdálkodók, valamint kisméretű agrárvállalkozások termőföldszerzésének elősegítése.

Ennek ellenére a helyi magángazdálkodók és kisméretű agrárvállalkozások termőföldszerzésének elősegítése, valamint a megfelelő birtokstruktúra kialakulásának előmozdítása céljából meghirdetett összes földterületnek mindössze 10%-a került kisebb területű egységek keretében értékesítésre. A 10 %-ot kitevő kisebb méretű területi (pályázati) egységek értékesítése nem szolgálta a Birtokpolitikai Irányelvekben előnyben részesített kisebb méretű agrárvállalkozások (családi gazdálkodók, egyéni mezőgazdasági vállalkozók) elvárható termőföldhöz jutását. Az értékesítésre meghirdetett pályázati egységek túlnyomó többsége mérete és összetétele miatt áttételesen a spekuláns tőke és a nagyméretű gazdaságok földhöz jutását segítette elő. A gazdasági társaságok tagjainak és vezető tisztségviselőinek biztosított elővásárlási jogosultságokkal megvásárolt földek többségét a tagsági és vezető tisztségviselői jogviszonnyal érintett gazdasági társaságok használatába adták.

2009. évre vonatkozóan az előző évek tendenciája alapján 8.781 millió forint volt az értékesítési előirányzat. Az év végére ez az összeg 7.364 millió forintban realizálódott. A Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács 3.729 hektár termőföld értékesítését hagyta jóvá. Az árveréses értékesítésre tervezett ingatlanok területe 1203 hektár volt, a pályázati értékesítésre tervezett ingatlanok területe meghaladta a 2.525 hektárt. Az árverésen történt értékesítésből származó bevétel 421 millió forint volt, míg a pályázaton történő értékesítésből származó bevétel 375 millió forintot tett ki.

Az 1015/2009. (VIII. 11.) Vig sz. határozattal jóváhagyott 28. kör második szakaszában meghirdetett ingatlanok területe mintegy 249 hektárt tett ki. Az árverések 2009 novemberében és decemberében zajlottak le, ezért a szerződések megkötése áthúzódott a 2010. évre. Pályázati meghirdetés e szakaszban nem történt.

A 28. értékesítési kör 3. és a 29. értékesítési kör 1. szakaszának nyilvános pályázata során 8 megyében mintegy 22 pályázati egység került meghirdetésre, amelyekre összesen 47 pályázat érkezett. A 8 megyében összesen 889 ha földterület került meghirdetésre, 410 millió forint értékben. E szakaszok nyilvános árverése lezajlott.

A Nemzeti Földalappal való gazdálkodás során nem csak a meglévő ingatlanok hasznosítása és értékesítése képezi a stratégia célját, hanem a Nemzeti Földalapba tartozó ingatlanok mennyiségének növelése is. A 2009. évben az MNV Zrt. vagyonkezelési terve mindössze 940 millió forintot tartalmazott erre a célra. Az elfogadott hasznosítási terv alapján a rendelkezésre álló keretet elsősorban az állam számára stratégiaiilag fontos földrészletek – így különösen erdőterületek, illetve természetvédelmi oltalom alá helyezett ingatlanok, ingatlanrészek – megvételére kellett fordítani. Ezek a földvásárlások így nem szolgálták a Birtokpolitikai Irányelvekben és Nemzeti Földalap rendeltetési céljaiban rögzített birtokstruktúra változásokat és birtokrendezést.

A Nemzeti Földalap kiadási oldalát elsősorban az életjáradéki program miatti kifizetések terhelik. Ahelyett, hogy az EU gazdaságátadási támogatás formáját alkalmazták volna, 2002. év óta a „földért életjáradékot” program négy üteme került lebonyolításra. A négy ütem keretében a Nemzeti Földalap 81 ezer hektár területtel gyarapodott. A 24.215 főt érintő kifizetések éves szinten meghaladják a 10 milliárd forintot. A termőföldért életjáradékot program keretén belül életjáradékban részesülők átlagos életkora 72,6 év, és az egy főre eső havi kifizetés átlagban 29.769 forint.

Az éves szinten kifizetett életjáradék összegére 2009 évben sem nyújtott fedezetet az életjáradék fejében megvásárolt termőföldek hozadéka, azok méretéből, elhelyezkedéséből és természetbeni állapotából eredő hasznosítatlanságuk miatt. Ennek következtében az éves szinten kifizetett életjáradékok összege gyakorlatilag teljes egészében a költségvetési forrásokat terheli.

3.1.6. Vízgazdálkodás

A vízgazdálkodás szakfeladatai közül a mezőgazdasági (területi) vízgazdálkodás és belvízvédelem, a belvízkár-elhárítás tartozik az VM feladatkörébe. A feladat ellátására 2009. évben a 10/2/9/00 „Vízügyi feladatok támogatása” fejezeti kezelésű előirányzat biztosította a forrást. A fejezet soron eredetileg 368 millió forint összeg állt rendelkezésre, amely a Kormány 1034/2009. (III.27.) Korm. határozatában foglaltaknak megfelelően 300 millió forint többletforrással egészült ki a vízi létesítményeken végzendő védekezési és prevenciós feladatokra. A zárolásokat követően **a feladatok végrehajtására összesen 654,6 millió forint állt rendelkezésre**, amelyből 450,9 millió forint került kifizetésre.

A rendelkezésre álló forrás felhasználása az alábbiak szerint történt:

- rendkívüli vízkáresemények fedezete, a forgalomképes állami tulajdonú műveken végzett védekezés 178 millió forint,
- a 118 darab MgSzH kezelésben lévő állami tulajdonú szivattyútelep üzemben tartási és készenlétben tartási működési (energia, személyi, dologi) költségének fedezete a védekezésen kívüli időszakban, normál üzemmód esetén 181 millió forint,
- szivattyútelepi felújítások egyedi engedélyek alapján 43 millió forint,
- területi vízgazdálkodás kutatási-fejlesztési feladataira 58 millió forint, (átcsoportosítva a Halgazdálkodási Kutatóintézethez)
- prevenciós beavatkozások az állami tulajdonú műveken 194 millió forint.

A belvízvédekezés során a vízi társulatok feladata többek között a forgalomképes állami tulajdonú vízi létesítményeken a védekezési feladatok ellátása lett volna, ám ennek nem tudtak megfelelni. Az állami tulajdonú forgalomképes műveken folytatott belvízvédekezések indokolt költségeit a VM-nek kell megtérítenie. A 118 szivattyútelep üzemeltetési költségeire 2009-ben a jóváhagyott keretösszeg nem fedezte a minimális karbantartási igényeket sem. 2009 során mintegy 8 szivattyútelep esetén kellett egyedi engedélyt kérni elhasználódásból, rongálódásból vagy betörésből eredő károk helyreállítására, melyek több esetben balesetveszélyt, lakott és mezőgazdasági területek veszélyeztetését jelentették.

A kutatás-fejlesztési feladatok végrehajtása során kiemelt megítélést kaptak az Európai Unió szintjén is fokozott figyelemmel kísért témakörök:

- a mezőgazdasági vízhasználatok felmérése és költségelemzése;
- a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés elősegítése a mezőgazdasági vízgazdálkodás területén;
- a vízgazdálkodás mezőgazdasági integrációjának elősegítése.

Bár az elvégzett prevenciós munkálatok nagymértékben befolyásolják mind a belvízvédekezés hatékonyságát, mind a ténylegesen elöntött terület nagyságát, erre mégis kevés figyelem irányult. Pedig a korábbi évek tapasztalatai is bizonyítják, hogy azokon a területeken, ahol hatékony preventív beavatkozásokat sikerült végezni, vagy a korábbi rekonstrukciós és fenntartási beavatkozások hatása még intenzív volt, lényegesen kisebb elöntések keletkeztek.

3.2. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok

A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok esetében a munkaerő-felhasználás különböző jellegű a mezőgazdaságban. Míg a gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak általában napi 8 órában, folyamatosan alkalmazásban állnak, addig az egyéni gazdaságokban jelentős az ún. önfoglalkoztatás, valamint a részmunkaidős és az időszakos munkát végzők aránya. Az összes munkaerő-ráfordítás értéke az

éves munkaerőegységgel (ÉME) fejezhető ki, amelynek segítségével a néhány óras, illetve időszakos munkavégzés teljes munkaidős munkavégzésre (évi 1800 óra) számítható át. A tényleges munkaerő-ráfordításról akkor kapunk reális képet, ha nemcsak a fizetett bér munkát vesszük számításba, hanem az egyéni gazdaságokra jellemző, a háztartások tagjai által végzett nem fizetett munkavégzést is. A gazdasági szervezetekre ugyanis kizárólag a fizetett (bér)munka, míg az egyéni gazdaságokra a „nem fizetett” önfoglalkoztatás a jellemző, melyet kiegészít a fizetett (bér)munka.

5. táblázat

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás

(éves munkaerőegység)

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁺
Nem fizetett	426 634	407 682	390 903	348 046	324 136	329 227
Fizetett	127 151	114 566	113 500	111 245	112 931	111 427
Összesen	553 785	522 248	504 403	459 291	437 067	440 654

+előzetes adat

Forrás: KSH

A nem fizetett és az időszakos munkavégzést is figyelembe véve 2009-ben annyi időt kötött le a mezőgazdasági tevékenység végzése, mintha 441 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy *az egyéni gazdaságok – a teljes nem fizetett munkaerő felhasználást (329 ezer fő), valamint a fizetett munkaerő-felhasználás 20%-át (22 ezer fő) figyelembe véve – többé-kevésbé azonos nagyságú földterületen négyszer annyi (351 ezer) embernek adtak munkát, mint a gazdasági társaságok fizetett (90 ezer fős) munkaerő felhasználása.*

A mezőgazdaság munkaerő-ráfordításának nagysága 2008-hoz képest kismértékben, 0,8%-kal emelkedett. Ezen belül *a fizetett munkaerő felhasználása 1,3%-kal csökkent, viszont a nem fizetett munkaerőé 1,6%-kal nőtt.* Növekedett tehát a nem fizetett munkaerő-felhasználás aránya, mely az összes munkaerő-ráfordításnak háromnegyedét tette ki. Ezek a korábbi évekre jellemző iránnyal szembemenő 2009. évi folyamatok vélhetően a gazdasági válságon túl a foglalkoztatást kevésbé ösztönző adó- és járulékpolitikával vannak összefüggésben. A piaci, finanszírozási nehézségek hatására a fizetett munkaerőn spórolni igyekeztek a mezőgazdasági vállalkozások, míg a más nemzetgazdasági ágazatokból felszabaduló munkaerő, illetve a pótlólagos jövedelemszükséglet miatt többen többet foglalkoztak otthoni mezőgazdasági tevékenységgel.

A más nemzetgazdasági szektorokkal való összehasonlításra a valamennyi nemzetgazdasági ágra kiterjedő munkaerő-felmérés és az intézményi munkaügyi statisztika szolgál.

A lakossági munkaerő-felmérés a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, ami a 15-74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Azokkal a gazdasági szervezetekben munkát vállalókkal és egyéni gazdaságokban

munkát végzőkkel számol el, akiknek fő jövedelemszerző tevékenysége a mezőgazdasági tevékenység. *A lakossági munkaerő-felmérés adatai szerint 2009-ben országosan 3,782 millió főt foglalkoztattak, 2,5%-kal kevesebbet, mint 2008-ban.* Ezen belül *a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban* a megújított ágazati besorolás (TEÁOR'08) szerint *175,8 ezer fő* (a foglalkoztatottak 4,6%-a) *dolgozott, 3,9%-kal több mint az előző évben.* A mezőgazdaság súlya a foglalkoztatásban tehát e szerint is biztosít növekedési lehetőséget.

6. táblázat

A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágban alkalmazásban állók létszáma és átlagkeresete 2009-ben

Megnevezés	Fizikai	Szellemi	Összesen
	foglalkozásúak		
Alkalmazásban állók száma	64 639,0	18 163,0	82 802,0
2009 az előző év %-ában	98,9	96,6	98,3
Bruttó kereset, Ft	113 939,0	217 390,0	137 101,0
2009 az előző év %-ában	101,3	105,4	102,6
Nettó kereset, Ft	83 420,0	132 912,0	94 501,0
2009 az előző év %-ában	101,5	105,5	102,7

*A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a költségvetési szervezetek teljes köre, valamint a kijelölt non-profit szervezetek adatai alapján

Forrás: KSH

Az intézményi munkaügyi statisztika az 5 és annál több főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek, valamint a kijelölt non-profit szervezetek megfigyelésén alapul, és a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat gazdasági ágba sorolt gazdasági szervezetekben alkalmazásban állókat figyeli meg. Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint 2009-ben a nemzetgazdaságban alkalmazásban állók 3,1%-a, 82,8 ezer fő dolgozott a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban, 1,7%-kal kevesebb, mint az előző évben.

A legalább 5 főt foglalkoztató szervezetekben *a mezőgazdaságban* (vadgazdálkodással, erdőgazdálkodással és halászattal együtt) a teljes munkaidőben *foglalkoztatottak egy havi bruttó átlagkeresete 2009-ben 137101 forint*, a nettó 94501 forint *volt.* A bruttó átlagkereset 2,6%-kal (a nemzetgazdasági átlagnál 2,0 százalékponttal nagyobb mértékben), a nettó 2,7%-kal (a nemzetgazdaságinál 0,9 százalékponttal nagyobb mértékben) növekedett. Ezzel a nettó átlagkereset *a nemzetgazdasági átlagnak mindössze 76%-át érte el.*

3.3. Termelőeszköz-felhasználás

A mezőgazdasági termelőeszközök kereskedelme 2009-ben folyó áron 1%-kal csökkent. A műtrágyák értékesítése számottevően – 21%-kal – a növényvédő szerek forgalma 3%-kal maradt el az előző évitől. Ugyanakkor *a mezőgazdasági*

gépek értékesítése jelentősen – 20%-kal – emelkedett, míg a műszaki áruk beszerzésének értéke 3%-kal volt magasabb, mint 2008-ban.

7. táblázat

Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése

(millió Ft)

Megnevezés	2008	2009	2009/2008 %
Mezőgazdasági gép (használt nélkül)	113 371	136 307	120,2
Alkatrész	27 815	26 798	96,3
Műszaki áru	1 214	1 244	102,5
Műtrágya	107 125	84 411	78,8
Növényvédő szer (alapanyag nélkül)	81 919	79 287	96,8
Összes termék	331 444	328 047	99,0

Forrás: AKI

A mezőgazdasági gépberuházások mértéke 2009-ben 136 milliárd forint volt. Ezen belül a legjelentősebb a gabonakombájnok és a traktorok értékesítésének volumene. Gabonakombájnokból az elmúlt évben 503 darab került a magyar termelőkhez, 22%-kal több mint 2008-ban. 2009-ben az új beszerzésű traktorok száma meghaladta a háromezret. Az alkatrészekre is jelentős összeget, mintegy 27 milliárd forintot fordítottak a gazdálkodók 2009-ben.

A **műtrágya** a ráfordítás tekintetében is jelentős tétele a gazdálkodásnak. A kiugró 2008-as, 60%-ot meghaladó **műtrágya** áremelkedést a tavalyi évben **11,2%-os árcsökkenés** követte, azaz csekély mértékű visszarendeződés történt a műtrágyaárakban.

Természetes súlyban **10%-kal**, hatóanyagsúlyban számolva 15%-kal **kevesebb műtrágyát vásároltak a mezőgazdasági termelők 2009-ben**, mint egy évvel korábban. Az értékesített műtrágya összes hatóanyag-mennyisége 367,3 ezer hatóanyag-tonna volt. Ezen belül a forgalmazott nitrogén-hatóanyag mennyisége 7%-kal, a foszfor 30%-kal, a kálium-hatóanyag pedig 35%-kal csökkent. Az egy hektár mezőgazdasági területre, valamint az egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös- és szőlőterületre kijuttatott műtrágya hatóanyag mennyisége egyaránt 14%-kal volt kevesebb a 2008. évinél.

8. táblázat

Műtrágya-felhasználás

Megnevezés	2008	2009
Értékesített műtrágya, hatóanyagban (ezer t)*	431	367
Ebből: Nitrogén	294	275
Foszfor	63	44
Kálium	74	48
Egy hektár mezőgazdasági területre kijuttatott hatóanyag (kg)	74	64
Egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag (kg)	90	77

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás részére.

Forrás: AKI, KSH

A növényvédelem terén nagyfokú takarékoság volt tapasztalható. A gazdák növényvédelemre **lényegesen kevesebb pénzt költöttek**. 2009-ben 22,3 ezer tonna növényvédő szert értékesítettek a forgalmazók, 79,3 milliárd forint értékben. Az értékesített mennyiséget tekintve ez **8%-os csökkenést** jelentett az előző évhez képest. A gombaölő szerek értékesítése 18%-kal, a rovarölő szerek értékesített mennyisége 14%-kal, a gyomirtó szerek forgalma pedig 6%-kal maradt el a 2008. évitől. Az alkalmazott szerek megoszlása hasonló volt, mint a korábbi években, vagyis a legtöbbet továbbra is a gyomirtó szerekből értékesítettek, a forgalom mennyiségének 41%-át, értékének pedig felét a herbicidek adták. Gombaölő szerekből 4961 tonnát (19,2 milliárd Ft értékben), rovarölő szerekből 4380 tonnát (13,6 milliárd Ft értékben), egyéb készítményekből pedig 3892 tonnát (5,7 milliárd Ft értékben) forgalmaztak.

9. táblázat

Növényvédő szer értékesítés

(tonna)

Megnevezés	2008	2009	2009/2008 %
Értékesített növényvédő szer *	24 168	22 288	92,2
Ebből: Gombaölő szer	6 016	4 961	82,5
Rovarölő szer	5 080	4 380	86,2
Gyomirtó szer	9 592	9 055	94,4
Egyéb szer	3 480	3 892	111,8

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Forrás: AKI

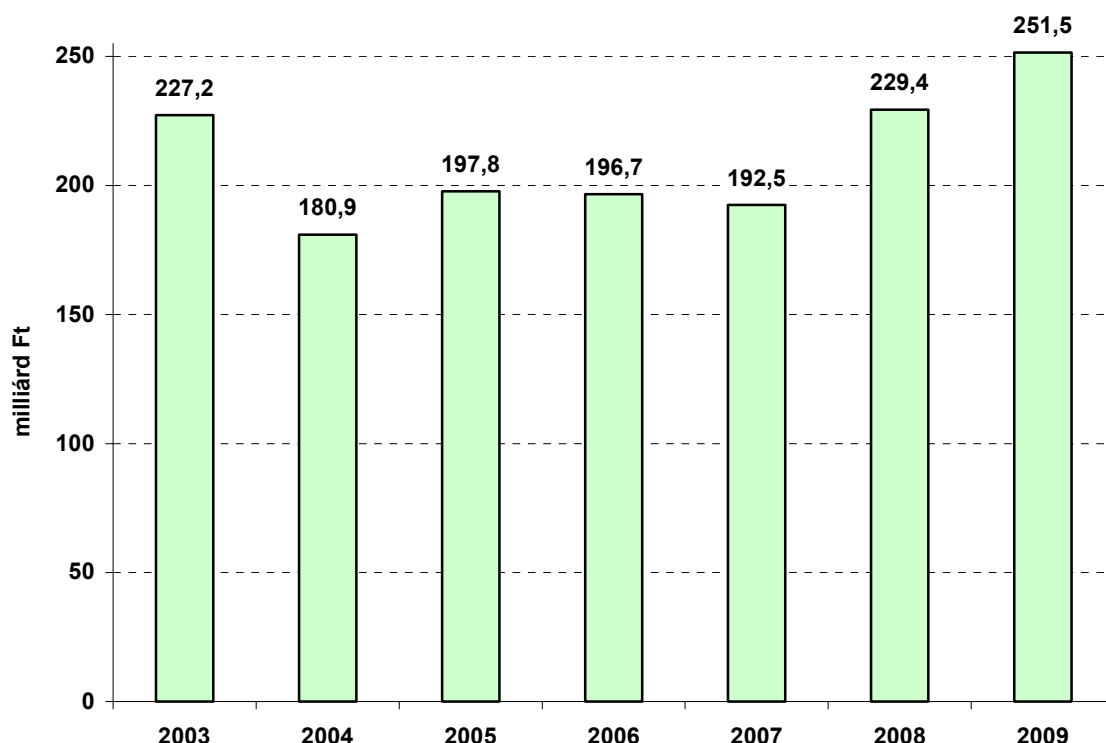
A forgalmazó szervezetek év végén jelentkező növényvédő szer zárókészletének értéke 9,5 milliárd forint volt, amely 10%-kal haladta meg az előző évi értéket.

3.4. Beruházások a mezőgazdaságban

A KSH évközi adatgyűjtéséből származó előzetes adatok szerint 2009-ben a nemzetgazdaságban 4504,2 milliárd forintot fordítottak beruházásokra (a GDP 17,3%-át), volumenét tekintve 8,6%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A gépberuházások éves szinten 14%-kal, az építési beruházások 4,2%-kal csökkentek. Az egész évre jellemző volt, hogy a gazdasági válság hatására a vállalkozások csak a legszükségesebb beruházásokat hajtották végre, egyrészt a finanszírozási kínálat megváltozása, másrészt a külső és belső kereslet visszaesése miatt.

2. ábra

**A beruházások teljesítményértéke a mezőgazdaságban,
az erdőgazdálkodásban és a halászatban (folyó áron)**

Forrás: KSH

Folyó áron 251,5 milliárd forint volt a mezőgazdasági beruházások teljesítményértéke. Ez az összeg 2009-ben a teljes nemzetgazdasági beruházás 5,6%-a volt.

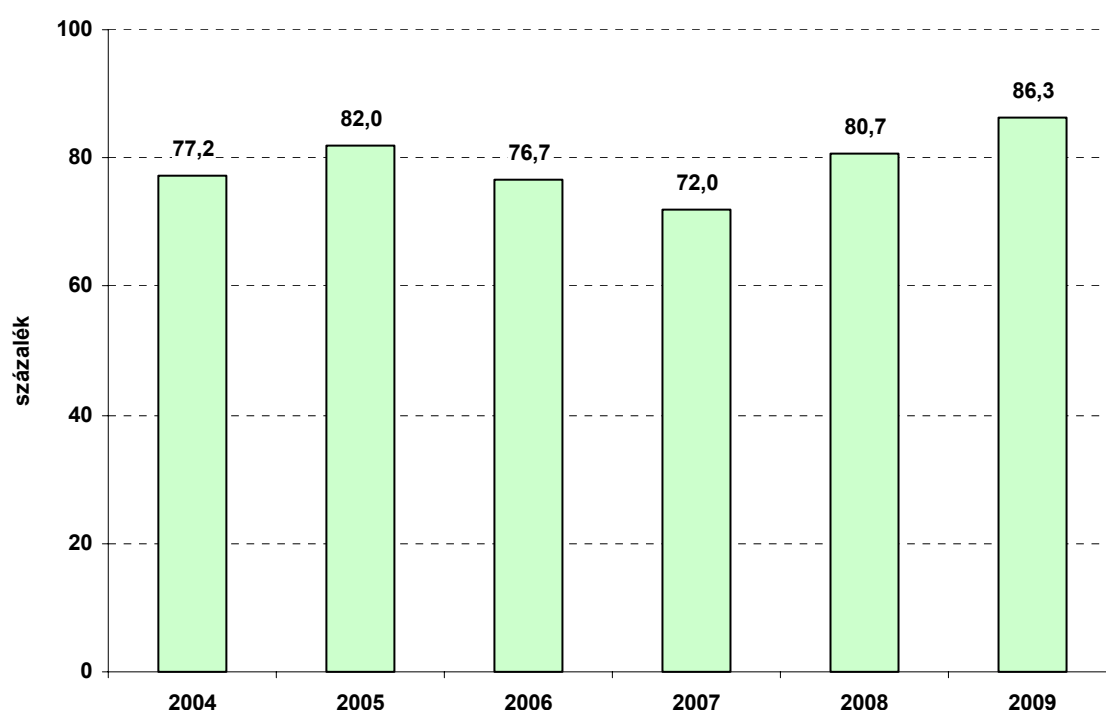
Az ezredfordulót követően szoros összefüggésben a támogatások mértékével nagy eltéréseket mutatott a nemzetgazdasági és a mezőgazdasági beruházás aránya: 2003-ban például 6,1%-ot, 2008-ban 4,7%-ot tett ki.

Szembevetendő a beruházások kedvezőtlen alakulása az uniós csatlakozást követően, amennyiben a beruházások volumenindexét elemezzük. A változatlan áron számított beruházás 2003-at követően *egyetlen évben sem érte el a 2003. évi*

szintet, 72%-os és 86%-os arány közt alakult. Az évek közötti volumeningadozás a támogatási pályázati lehetőségek meghirdetésével, a különböző fejlesztési programok beindulásával volt kapcsolatban. Abban az évben, amikor a hazai és az uniós költségvetés jelentősebb összegeket fordított a beruházások támogatására, bővült, korszerűsödött az eszköz és berendezés állomány. Amikor nem voltak pályázatok, a gazdálkodók igyekeztek addig halasztani fejlesztéseiket, míg azokra újra támogatás került meghirdetésre. Ennek a következménye volt az, hogy az ágazatban egyszerre volt jelen a vizsgált időszakban a „túlberuházás”, és a beruházási hiány.

3. ábra

A mezőgazdasági beruházások volumenindexe (2003 = 100,0)

Forrás: KSH

A magyar mezőgazdaságban azonban nem a beruházási támogatások tömegével – amelyet az uniós vidékfejlesztési programok biztosítottak – hanem sokkal inkább azok felhasználási hatékonyságával, illetve struktúrájával volt gond. A támogatási pályázatoknál ugyanis **olyan „életképességi határok” (4 EUME), illetve pályázati feltételek kerültek meghatározásra, amelynek következtében csak a néhány százaléknyi legerősebb, legnagyobb gazdasági érdekelttség jutott hozzá a támogatási források túlnyomó többségéhez.** Ez a támogatási rendszer tehát a kevés legerősebbnek sokat, a többségnek pedig semmit nem juttatott. **A támogatáshalmazódást** tartalmazó kimutatások azt bizonyítják, hogy **a mezőgazdasági beruházási támogatások 30%-a 1%-os, míg 60%-a 5%-os koncentrációban került kifizetésre.**

A mezőgazdasági gépberuházások megvalósításához igényelhető támogatások mértékének növekedése, vagy a támogatási lehetőségek bővülése hatására ***a gépforgalmazók jelentősen megemelték a gépeik árát. Így a kevés, legerősebb nyertes pályázó esetében is a támogatás egy része nem a termelőnél, hanem a gépforgalmazónál realizálódott, a támogatási forrásokhoz hozzá nem jutó túlnyomó többséget pedig ez még hátrányosabb helyzetbe hozta.***

2009-ben a 4 fő feletti vállalkozások, valamint a teljes körűen megfigyelt költségvetési, társadalombiztosítási és nonprofit szervezetek körében 27,9%-kal emelkedett a mezőgazdasági beruházásokra felhasznált összeg. Ezen belül a gépberuházások 24,1%-kal, az építési beruházások 53%-kal növekedtek 2008-hoz képest. ***A jelenlegi statisztikai rendszer megfigyelési köréből kiesik a számarányában rendkívül jelentős önfoglalkoztatók vagy 4 főnél kevesebbet foglalkoztatók köre,*** és ezt a jövőben feltétlenül figyelembe kell venni.

Az erdőgazdálkodásban 24,9%-kal kevesebbet költöttek a vállalkozások a tárgyi eszközök megújítására, mint 2008-ban. Az építési beruházások 10,2%-kal, a gépberuházások 34,3%-kal estek vissza az előző évihez képest. Ez alapvetően az erdőgazdaság számára megszűnő beruházási támogatási lehetőségekkel magyarázható.

4. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás alakulása

A Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) célja a mezőgazdaság valós teljesítményének kimutatása, függetlenül attól, hogy a tevékenységet végzők melyik ágazatba vannak besorolva. E számítási mód szerint **a mezőgazdaság teljes kibocsátása 2009-ben 1621 milliárd forint volt, folyó áron számítva 17,6%-kal alacsonyabb, mint 2008-ban. A mezőgazdaság által előállított javak ára átlagosan 8,6%-kal csökkent, míg a kibocsátás volumene 9,9%-kal.** (Módszertanról bővebben a Táblázatok, Grafikonok, Mellékletek 1. sz. mellékletében.) A teljesítménycsökkenést elsősorban a gabonafélék és az ipari növények termésmennyiségének és árának egyidejű visszaesése okozta.

10. táblázat

A mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátása

Megnevezés	2008	2009	2009/2008, %		2008	2009
	milliárd Ft, folyó áron		Folyó	Válto- zatlan	A bruttó kibocsátás megoszlása,%	
			áron			
Növénytermesztés és kertészet	1 170,9	871,0	74,4	85,5	59,5	53,7
Állattenyésztés	639,9	596,9	93,3	97,6	32,5	36,8
Mezőgazdasági szolgáltatás	110,3	109,5	99,3	94,5	5,6	6,8
Nem mezőgazdasági másodlagos tevékenység	46,7	43,9	94,0	93,8	2,4	2,7
Mezőgazdasági kibocsátás összesen	1 967,8	1 621,4	82,4	90,1	100,0	100,0

Forrás: KSH

4.1. Szántóföldi növénytermesztés

A 2009. évi terméseredmények a kiugróan jó 2008-as évhez képest alacsonyabbak voltak. A növényi termékek termelésének volumene összességében 14,5%-kal volt alacsonyabb, az állati termékek kibocsátásának mennyisége pedig 2,3%-kal csökkent, ami illeszkedik az előző évek ingadozásoktól mentes, de egyértelműen lefelé mutató trendjébe.

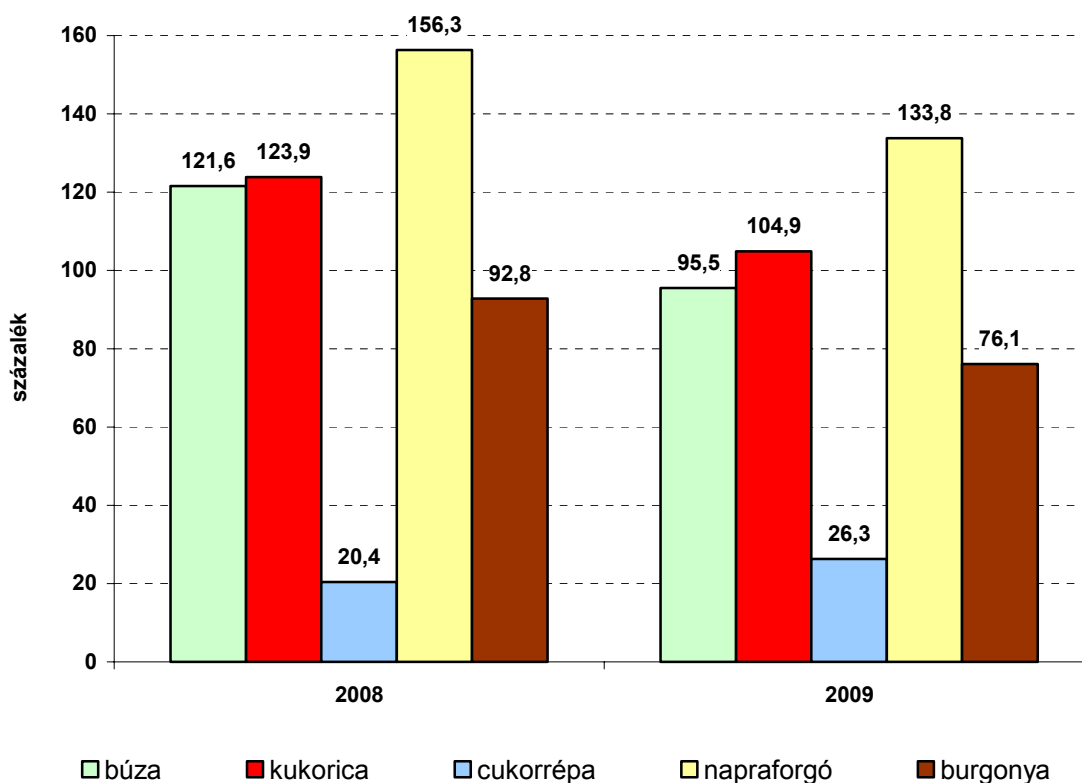
A szántóföldi növények fejlődésének és a tavaszi munkák kezdetének alakulását meghatározta a szokatlanul száraz április és május, majd a rendkívül változatos, záporokkal, zivatarokkal, felhőszakadással, jégesővel tarkított időjárás jellemezte június. A szokásosnál korábban kezdődött a betakarítás, a záporok és viharok sok helyütt ledöntötték a kalászos gabonát, emiatt gyomosodás, a gombabetegségek megjelenése, a betakarítási veszteség emelkedése, valamint étkezési búzánál a beltartalom minőségi romlása volt érzékelhető. Jelentős

területeket ért vízkár, a *szántóföldi növények összesen mintegy 8 ezer hektáros területen pusztultak ki* a víz és fagykárok következtében.

Gabonából 2009-ben az előző évinél 26 ezer hektárral (1%-kal) kisebb területről, közel **2,9 millió hektárról egyötöddel kevesebbet, 13,6 millió tonnát takarítottak be**. Ez megfelel az évtizedre jellemző átlagos mennyiségnek. A gabonafélék termésátlagosa az előző évihez képest csökkent (a kalászosoké 23, a kukoricáé 14%-kal), termésmennyiségük az előző 5 év átlagától 8%-kal elmaradt. Kalászos gabonából összesen 6 millió tonna termett, 24%-kal (1,9 millió tonnával) kevesebb, mint 2008-ban. A kukorica 7,5 millió tonnás termése 15%-kal (1,4 millió tonnával) volt kevesebb az előző évinél.

4. ábra

Néhány szántóföldi növény termésének alakulása
(2001-2005 évek átlaga = 100,0)

Forrás: KSH

A legfontosabb kalászos gabonából, a **búzából 2009-ben** az előző évivel közel azonos nagyságú területen **4,4 millió tonnát**, a 2008. évinél 1,2 millió tonnával (22%-kal) kevesebbet **arattak**. **Rozsból 73 ezer, árpából 1,1 millió tonna került a magtárakba**: az előbbiből egyharmaddal, az utóbbiból 27%-kal kevesebb, mint 2008-ban. **Zabból** az előző évinél **39%-kal kisebb mennyiséget** (111 ezer tonnát) **takarítottak be**, a triticales termésmennyisége (361 ezer tonna) 28%-kal maradt el a 2008. évitől.

Kukoricából a 2008. évvel lényegében azonos nagyságú betakarított területen (1 millió 177 ezer hektár) **7,5 millió tonna termett**, ez 15%-kal maradt el az előző évitől. A kukorica termésátlaga 6390 kg volt hektáronként, ami 14%-os csökkenés 2008-hoz képest.

A főbb **olajos magvakból 2009-ben** az előző évihez hasonló nagyságú területről, 796 ezer hektárról **14%-kal kevesebbet takarítottak be a termelők**, ez azonban még így is jelentősen meghaladta a korábbi évek termését. **Napraforgóból** az előző évinél 3%-kal kisebb területen 14%-kal kevesebb, **1,3 millió tonna termett**. A termésátlag az egy évvel korábbihoz képest 12%-kal alacsonyabb, hektáronként 2350 kg volt. **Repcéből** a 2008. évinél 6%-kal nagyobb területen (261 ezer ha) **579 ezer tonna termett**, 12%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. A termésátlag 2008-hoz képest 16%-kal 2220 kg/ha-ra esett vissza. A gabona, olajos mag kultúrák esetében jelentős problémát okozott, hogy az unió területalapú támogatását (SAPS) kiegészítő nemzeti támogatás (top-up) ezen kultúrák vonatkozásában megszűnt. A támogatás e körének visszaesése következtében a gazdálkodók kisebb arányban használtak fémzárolt vetőmagot, továbbá az agrotechnikai költségeken kényszerből spóroltak, mely a hozamok visszaeséséhez vezetett.

A **cukorrépa** 14 ezer hektárnyi betakarított területe 43%-kal nőtt a 2008. évihez képest, amikor alig negyedére esett vissza a terület. **Termésmennyisége 737 ezer tonna volt**, 29%-kal emelkedett, a termésátlag 53600 kg/ha volt.

Burgonyából 561 ezer tonna, az előző évinél 18%-kal kevesebb **termett**. A 21260 kg-os hektáronkénti szántóföldi hozamok 5%-kal voltak alacsonyabbak.

4.2. Kertészet

Az előző évinél **6%-kal kisebb területen, 83 ezer hektáron termeltek zöldségfélét az elmúlt évben**. Az adatok szerint **2009-ben 1614 ezer tonna zöldség termett, 11%-kal kevesebb, mint 2008-ban**. A csemegekukorica termésmennyisége 422 ezer tonnát tett ki. Paradicsomból 2343 hektáron 193 ezer tonnát termeltek, ami a 2008. évi mennyiségnél 6%-kal kevesebb. Zöldpaprikából a 2008. évi mennyiségnek megfelelő 149 ezer tonnát takarítottak be. A vöröshagyma termelés 61 ezer tonna volt, mely az elmúlt évi eredményhez képest 9%-kal alacsonyabb. Karfiolból 18,9 ezer tonna mennyiség termett, ami 16%-kal több mint az egy évvel korábbi.

Elsősorban az előregedő termőalapok jelentős kivágása és az új telepítések elmaradása következtében a 2008. évinél kisebb területen, **96 ezer hektáron termeltek gyümölcsöt**. A szőlő és gyümölcsös ültetvények általában jól vészték át a tavaszi aszályos időszakot. A júniusban érkezett csapadékos, jégesővel tarkított időjárás azonban több megye ültetvényeiben kárt okozott. **A 2009. évi 884 ezer tonnás termés az előző évinél 5%-kal magasabb volt**. A gyümölcstermést alapvetően meghatározó almából 575 ezer tonnát takarítottak be, ami alig 1%-os növekedés a 2008. évhez képest. A körte (32 ezer tonna) 46%-kal, a meggy mennyisége (79 ezer tonna) 16%-kal emelkedett. Jelentősen növekedett az

őszibarack és a kajszi terméseredménye (28, illetve 25%-kal), míg a szilvatermés (51 ezer tonna) 8%-kal kevesebb lett.

Az összes szőlőterület 2009-ben 82 ezer hektár volt. A leszüretelt szőlő termésátlaga országosan 7,2 t/ha volt, a betakarított összes termés mintegy 550 ezer tonna. A szőlőtermés 4%-os csökkenésével párhuzamosan a bortermelés is enyhén csökkent, 335 millió literre. Ez a termésmennyiség az árutermelési céllal előállított és a saját fogyasztásra készített bormennyiséget is tartalmazza.

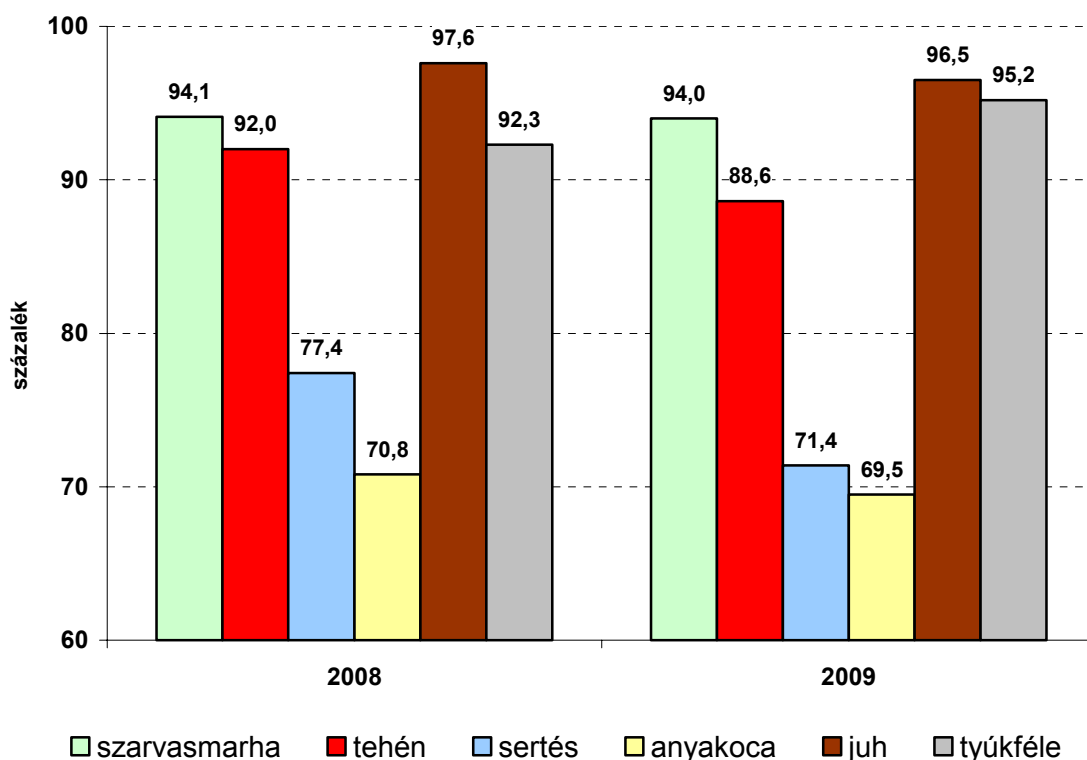
4.3. Állattenyésztés

A baromfifélék kivételével az állatállomány csökkenése 2009-ben is folytatódott, de állatfajonként különböző mértékben.

A szarvasmarhák száma a több évtizedes fogyatkozást követően *az utóbbi 3 évben stabilizálódott*, 2009 decemberében az előző évinél alig kevesebbet, **700 ezer szarvasmarhát tartottak** a gazdaságok. Ezen belül a gazdasági szervezetek állománya 2%-kal csökkent, az egyéni gazdaságoké 3%-ot meghaladóan növekedett. A tehénállomány 312 ezer egyed volt, 12 ezerrel (közel 4%-kal) maradt el az egy évvel korábbtól.

5. ábra

A december 1-i állatállomány alakulása (2001-2005 évek átlaga = 100,0)

Forrás: KSH

A húshasznú szarvasmarhák száma 1 év alatt 4 ezerrel gyarapodott, az elmúlt 3 évben 11 ezerrel (közel ötödével) lett nagyobb az állomány. A tej alacsony termelői ára a tej- és a kettőshasznú tehénállomány 16 ezres csökkenéséhez vezetett.

Az ország sertésállománya 2009 decemberében mindössze 3 millió 247 ezer volt, ami 4%-kal kevesebb, mint a 2008. év végén. Ezen belül a gazdasági szervezetekben már az egy évvel korábbi szinten maradt, az egyéni gazdaságokban viszont további 12%-kal fogyatkozott a sertések száma. A kisüzemi sertéstartás romló jövedelmezőségére utal, hogy ***az egyéni gazdaságok*** az EU-csatlakozás előtt, 2003 decemberében még ***az ország sertésállományának*** 46%-ával, 2009 telén már ***csupán 30%-ával rendelkeztek.*** A további állománycsökkenés remélhetőleg lassul, hiszen ***a 226 ezer darabos kocaállomány a 2008. évinél csupán 2%-kal volt alacsonyabb.***

A juhállomány 1,2 millió darab volt, némileg csökkent. Az anyajuhok száma viszont enyhén emelkedett (968 ezerre), ami alapján várhatóan megáll az állomány csökkenése.

A hazai lóállomány túlnyomórészt magántulajdonban van, és nagysága az elmúlt néhány évben stagnált. A KSH adatai szerint 2009. december 1-én az ország lóállománya 61 ezer volt, az egy évvel ezelőttinél 3 ezerrel több. Ezen belül főleg a kancaállomány növekedett, számuk 33 ezer volt.

A hazai lóállomány jelentős része szabadidős tevékenység eltöltését (sport, hobbi, turizmus), valamint génmegőrzési célokat szolgál. A lóhúsfogyasztás hazánkban nem jellemző. A húslónak szánt egyedek legnagyobb felvevő piaca Olaszország, ahová az állatok élő állapotban kerülnek kiszállításra.

A lóversenyzés szervezeti átalakítása – mely közvetlen kihatással van az angol telivér és az ügető fajta tenyésztésre – folyamatosan napirenden van Magyarországon. Jelenleg két 100%-ban állami tulajdonú cég szervezi a lóversenyeket és a ráépülő fogadásokat.

A baromfiállomány az állattenyésztési ágazatok közül egyedül kicsit több mint 1%-kal növekedett. Ennek oka, hogy a fizetőképes kereslet visszaesése miatt a fogyasztók a drágább sertés és szarvasmarha termékek fogyasztása helyett, az olcsóbb baromfitermékek fogyasztására kényszerültek áttérni. A tyúkfélék állománya 32,1 millió volt a 2009. év végére, ami 2008 decemberéhez képest 963 ezres, 3%-os gyarapodást jelentett. Kacsából 28%-kal többet, pulykából 14%-kal, libából 34%-kal kevesebbet tartottak a gazdaságok, mint 2008 decemberében. A baromfiállomány közel kétharmada vágóállat, évente többször cserélődik, az állomány nagysága gyorsan követi a jövedelmezőség változását. A tyúkfélé- és a kacsállomány növekedését a takarmánygabonák mérsékelt árfekvése tette lehetővé. ***A pulykatartás az egyik legnagyobb feldolgozó csődje, a lúdtartás pedig a libamáj exportkeresletének zuhanása (libatömést ellenző állatvédő kampány) miatt esett vissza.***

A fajlagos mutatók alakulása

Megnevezés	2008	2009 ⁺	2008	2009
			előző év = 100,0	
Egy tehénre jutó tejtermelés, l	6 788	6 625	101,4	97,6
Egy juhra jutó gyapjútermelés, kg	3,9	3,9	102,6	100,0
Egy tyúkra jutó tojástermelés, db	215	220	98,6	102,3

+ előzetes adat

Forrás: KSH

A vágóállat-termelés 2009-ben a KSH előzetes számai szerint **megközelítőleg 1,4 millió tonna volt**, 33 ezer tonnával, **2%-kal kevesebb az előző évinél**. A vágóállat-termelésből 47%-kal részesedett a vágóbaromfi és 43%-kal a vágósertés. A vágóbaromfi mennyisége az előző évihez hasonlóan, 650 ezer tonna körül alakult, a vágósertésé 5%-kal, 586 ezer tonnára csökkent. Vágómarhából 2009-ben 6%-kal, 83 ezer tonnára mérséklődött a termelés. Hosszabb távot tekintve a vágósertés és a vágómarha termelés is határozottan csökkenő trendet mutat. Vágójuhból ugyanúgy 20 ezer tonnát termeltek, mint az előző évben. **Tehéntejből 2009-ben az előző évhez képest 5%-kal kevesebbet, 1,7 milliárd litert termeltek**. Ezen belül a felvásárlás 10%-kal 1,28 milliárd literre esett vissza, miközben egyre nagyobb teret nyer a közvetlen fogyasztás. Az egy tehénre jutó tejtermelés is mérséklődött. Tyúktojásból 2,8 milliárd darabot, 2%-kal kevesebbet termeltek a gazdaságok, mint 2008-ban. A nyersgyapjú termelése (4,4 ezer tonna) 2%-kal maradt el az előző évitől.

Az állattenyésztési ágazatok tartós visszaesésének okai több tényezővel magyarázhatók. Így például a belső fogyasztás erőteljes visszaesése, az e termékkörökben jelentkező erőteljes és gyakran ellenőrizetlen minőségű importtermékek árleszorító hatása, az exportpiacok elvesztése, a hazai piacvédelem kormányzati elhanyagolása, szinte teljes hiány és az EU ezen ágazatokat érintő kedvezőtlen támogatási gyakorlata.

4.4. Felvásárlás

A mezőgazdasági termékek értékesítésének volumene 2009-ben alig maradt el a megelőző évitől. A 2008. évinél kedvezőtlenebb terméseredmények ellenére **növénytermesztési és kertészeti termékekből 7%-kal többet vásároltak fel, mint egy évvel korábban**. A gabonafélékből 16%-kal, ipari növényekből 5%-kal nagyobb mennyiséget adtak el. Gyümölcsökből 3%-kal kevesebbet értékesítettek, zöldségfélékből pedig 11%-os visszaesést mutatnak a számok.

Az élő állatok és állati termékek felvásárolt mennyisége a 2007. évi 7%-os növekedés kivételével évről évre erőteljesen csökkent. **Az élő állatokból 2009-ben 9%-kal, állati termékekből pedig 11%-kal kevesebbet vásároltak fel az előző évhez képest**. Az élő állatok és állati termékek felvásárlásában **összességében 10%-os csökkenés történt**.

4.5. Intervenció

A 2009. naptári év a gabona intervenciós felvásárlás vonatkozásában két felvásárlási időszakot érintett. A 2008/2009-es intervenciós időszak 2008. november 1-től 2009. május 31-ig tartott. Ez volt az utolsó olyan időszak, amikor kukorica felvásárlására – 700 ezer tonnás felvásárlási korlátozás mellett – normál módon lehetőség volt. ***A 2008/2009-es intervenciós időszakban összesen 30,4 ezer tonna búza, 136,511 ezer tonna árpa és 444,709 ezer tonna kukorica felvásárlását hajtották végre.***

A 2009. november 1-én kezdődött új intervenciós időszaktól kezdve a kukorica felvásárlási kvóta az EU-27 egészére vonatkoztatva nulla tonna, azonban ha a piaci helyzet úgy kívánja, az EU rendkívüli intervenciót rendelhet el. Ilyen helyzet akkor áll elő, ha egy vagy több régióban a piaci árak az intervenciós árhoz képest csökkennek, vagy fennáll a veszélye az ilyen csökkenésnek. ***Az új intervenciós időszakban a 2009. év végéig 156,3 ezer tonna árpa és 54,2 ezer tonna búza mennyiségre vonatkozó felajánlás történt.***

Az előző évek lendületes értékesítési tevékenysége következtében a 2009. évi nyitókészlet minimálisra csökkent. A felvásárlási folyamat viszont újra beindult, és ebből összesen 13,7 ezer tonna gabona értékesítésére került sor, melynek értéke 390 millió forint volt. ***A 2009-ben felvásárolt készletekre a Bizottság nem írt ki újabb tendert, mert segélyezési célra kívánja felhasználni.*** Ennek keretében Magyarország saját felhasználásán túl 8 EU tagállamnak bocsát rendelkezésre intervenciós gabonakészletet 2010-ben. Az összes kiosztandó mennyiség 610512 tonna (búza, árpa és kukorica együttesen), ***melyből Magyarország 95,687 ezer tonna gabonát használhat fel.***

A Magyarország számára felhasználható intervenciós áru, illetve költségvetési keret 3 külön közbeszerzési eljárást követően ***teljes mértékben kihasználásra került.*** A program során 5 szerződött segélyszervezet tevékenysége révén települési önkormányzatok, vagy a segélyszervezetek helyi tagszervezetei útján valósult meg az élelmiszerek rászorulóknak részére történő szétosztása. ***2009-ben 1,362 ezer tonna tejtermék, 2,955 ezer tonna cukoralapú termék és 10,728 ezer tonna gabonalapú termék került kiosztásra, így az élelmiszerek összes mennyisége 15,045 ezer tonnát tett ki.***

Az új felvásárlásokat követően a szerződött raktárkapacitás növelése vált szükségessé, így a szerződött raktárak száma év végére elérte a 62 darabot, ezáltal 1,5 millió tonna raktárkapacitást biztosítva az intervenciós készletek elhelyezéséhez.

A borpiaci reform életbe lépését követően felvásárlásra már nem volt lehetőség, így a 2008/2009-es borpiaci évben a jogcím már nem működött, viszont a korábban felvásárolt, jelenleg is ***tárolt készlet értékesítésével kapcsolatban megmaradtak a feladatok.*** Az átvétel időszakában 2 raktározó partner 3 telepén került tárolásra az 55426 hl mennyiségű intervenciós alkoholkészlet. A készletek év végére kis mértékben 55206 hl-re csökkentek. A korábbi évek felvásárlásainak

köszönhetően az értékesítési jogcím újra megnyitásra került, de ajánlat nem érkezett. A must és bor magántárolásba vett mennyisége csökkent az előző támogatási évhez képest. 2008. augusztus 1-jét követően további kérelmek befogadására nem volt lehetőség, így a vizsgált időszakban már csak a magántárolás alatt álló termékek támogatásának kifizetésére és a megszűnő jogcím lezárására került sor.

A cukorpiaci reform óta cukorintervenciós felajánlás nem érkezett, azonban a korábbi felvásárlások biztosítékainak kezelésével és a csomagolási költségtérítés kifizetésével kapcsolatosan történtek pénzmozgások (52,2 millió Ft). ***2009 I. negyedévében az intervenciós cukorkészlet teljes mennyisége (5878,5 tonna) értékesítés, illetve EU élelmiszersegély program keretében történő felhasználás miatt kitárolásra került, így a cukorintervenciós tárolási feladatok megszűntek.*** A cukoripari szerkezetátalakítás termelőkkel és gépipari beszállítókkal kapcsolatos oldalának végrehajtása befejeződött. Az összes szerkezetátalakítási alapból származó támogatási összeg (15,9 milliárd Ft) kifizetésre került.

A tej ágazatban 2009. március 1-jével megnyílt a fix áras intervenció, melynek maximális felvásárolható mennyisége a vaj esetében 2 munkanap, a sovány tejpör esetében pedig néhány hét alatt betelt. Ezt követően az Európai Bizottság megnyitotta a pályázatos intervenciót, amelyre Magyarország nem ajánlott fel sem vajat, sem sovány tejpört.

Az intervenciós intézkedések között hazánk számára 2009-ben a standard export-visszatérítések voltak a legjelentősebbek. Magyarország összesen 130,3 millió forint export visszatérítést igényelt 2009-ben. A standard export-visszatérítéseket az Európai Bizottság 2009 októberében 0 euró/100kg szintre csökkentette, amely jelenleg is érvényben van.

Az intervenció területén is előfordultak feszültségek. Az MVH adatai szerint a 2009-es évben a gabonaintervenciós készletek tárolása során összesen 6,5 ezer tonna kukorica veszteség keletkezett, amelyből 4,3 ezer tonna minőség romlásra, 2,2 ezer tonna pedig áruhiányra vezethető vissza, ami több esetben felvetheti a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségét. A veszteségekkel kapcsolatban összesen 233, 9 millió forint került kiszámlázásra, melyből az érintettek a mai napig csak 163 millió forintot fizettek meg. A fennmaradó 70,8 millió forint bruttó hátralék egy Hajdú-Bihar megyei céget érint. Ebben az esetben az ügy már bírósági szakaszban van.

5. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat

5.1. Erdőgazdálkodás

Az erdővel és erdőgazdálkodással kapcsolatban a Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács (NVT) feladata a Nemzeti Erdőstratégiában (NES), a Nemzeti Erdőprogramban (NEP) lefektetett elvek, valamint a jogszabályban előírt ágazati szakmai előírások érvényesítése és megvalósítása. Az erdőből származó javak mellett többek között olyan közösségi céloknak is meg kell felelni, mint a természetvédelem, a pihenés, az oktatás, az esztétikum és a testedzés; mindeközben gyarapodjék az erdészeti társaságcsoporthoz vagyona és az erdőgazdasági társaságok, egyéb erdőkezelő szervezetek teljesítménye legyen transzparens, hitelesen mérhető, értékelhető és összehasonlítható. Ezek költségeit és hasznosságát, valamint az erdők úgynevezett nem anyagi jellegű szolgáltatásainak értékét nagyon nehéz számokban kifejezni. Emiatt a következőkben felsorolás jelleggel ismertetett fontosabb állapot- és teljesítményadatok csak hozzávetőlegesen tudják érzékeltetni az ágazat valós teljesítményét, és annak valós értékét, hasznosságát. Gazdasági rendeltetésű az erdők 63,1%-a, védelmi rendeltetésű az erdők 35,7%-a, míg az egészségügyi-szociális, turisztikai, oktatási célra használt erdők 1,2%-ot tesznek ki. Az elmúlt időszakban a gazdasági erdő rovására a védelmi erdők aránya tovább növekedett.

Magyarország összes földterületének több mint egyötöde (2 millió ha) az erdőgazdálkodásba vont terület, amelynek 94%-át (1,9 millió ha) borítja faállomány. A faállománnyal borított területet alapul véve **az ország erdősültsége 20,6%**. Ez alapján a szántó után az erdő a második legnagyobb területű művelési ág az országban.

A magas területi részarány ellenére az erdőgazdálkodás éves teljesítménye a tárcához tartozó szűk erdőgazdálkodást érintően (a fafeldolgozó ipar ebbe nem tartozik bele) a nemzetgazdaság egészében (GDP) mindössze 0,1%-ot képvisel. Anyagi teljesítményét és az erdő vagyoni értékét, valamint annak hozadékát azonban sokszorosan meghaladja az immateriális érték, amelyet az erdő a társadalom egészének szolgálatában betöltő sokirányú védelmi és közjóléti funkcióin keresztül gyakorol. Hazánk erdeinek értéke óvatos becsléssel is jelentősen meghaladja az 1000 milliárd forintot. Az erdőből származó faanyagra és erdei melléktermékekre épülő úgynevezett fa- és nem faalapú iparban valamint az egyéb gazdasági ágazatokban hozzáadott értékkel együtt azonban jóval nagyobb részarányról beszélhetünk.

Az ország erdőterületein nagyjából **lombos fajokból álló elegyes erdőtársulások** találhatók. A lombos erdőállományok részaránya 88,4%, a fenyőerdők területe csupán 11,6%. Az őshonosnak tekinthető főfafajú erdőállományok aránya meghaladja az 57%-ot. Az idegenhonos erdőállományok közül az akácok (23%) és a nemes nyarasok (7%) foglalják el a legnagyobb erdőterületet.

A faállományok összesített fakészlete a korábbi tendenciáknak megfelelően az elmúlt évben is gyarapodott, a 2009. december 31-i állapot szerint **356 millió köbmétert** tett ki.

Az erdőtervezett területek tulajdoni megoszlása az Országos Erdőállomány Adattár alapján a következő:

- állami tulajdon: 1,158 millió hektár (56,7%);
- közösségi tulajdon: 0,025 millió hektár (1,0%);
- magántulajdon: 0,861 millió hektár (42,3%);

Az erdőgazdálkodói nyilvántartás adatai szerint az ország erdőterületének több mint **90%-án tevékenykedik az erdészeti hatóságnál bejegyzett erdőgazdálkodó.**

Magyarországon az erdők és az erdőgazdálkodás alapja a Kormány 1110/2004. (X. 24.) számú határozatával elfogadott, a 2006-2015 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Erdőprogram, amelynek megvalósítása a VM felelősségével történik.

Az Erdészeti Stratégiában foglaltak megvalósítása érdekében megalkotásra került az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény.

Az állami tulajdonú erdőkben folyó gazdálkodás szakmai színvonala összességében jó. Az állami erdők kezelése összhangban van a társadalom által meghatározott és az erdőtörvényben, illetve a természetvédelmi törvényben megszabott szakmai követelményekkel. A 19 állami erdőgazdasági zrt., és a 3 HM erdőgazdasági zrt. elsősorban a gazdálkodásuk során megtermelt források felhasználásával több évtizede biztosítja a kezelésében lévő erdőterületek védelmi, közjóléti funkcióinak magas színvonalú kezelését.

A magán és közösségi tulajdonban lévő területek gazdálkodása vegyesebb képet mutat. A több mint 34 ezer, az erdőgazdálkodásban általában járatlan gazdálkodó jellemzően kis üzemi területeken gazdálkodik (kb. 20 hektáros az átlagos üzemméret). Az erdőgazdálkodók mögött mintegy 300 ezer fős erdőtulajdonosi kör áll. Egy-egy földrészletet akár több tucatnyi, sokszor igen különböző érdekeltségű tulajdonos birtokol. Az előzőek miatt **ezekre a szereplőkre összességében alacsony gazdálkodói érdekeltség és mindössze közepes szakmai színvonalú gazdálkodói tevékenység** jellemző. Ezen a helyzeten remélhetőleg sokat segít majd a kiépülőben lévő szaktanácsadási rendszer, illetve a folyamatosan bővülő szakirányítói és integrátori hálózat.

A fakitermelés 2009-ben is az ágazat legfontosabb bevételi forrása volt. Az évi folyónövedékből, amely 13,2 millió köbméter, az erdőtervek szerinti maximális kitermelési lehetőség 10,5 millió köbméter. 2009-ben az erdőgazdálkodók több mint **102 ezer hektár erdőterületen** végeztek fahasználati tevékenységet, amelyről **6,8 millió** (véghasználatban 4,7 millió) **köbméter fatömeget termeltek ki. Ez az erdőtervi éves kitermelési lehetőségek 64,5%,** ami a tartamos gazdálkodás feltételeinek messzemenően megfelel.

Az erdőgazdálkodók a jogszabályokban előírt erdőfelújítási kötelezettségeiknek jó színvonalon tettek eleget. A tárgyévi erdőfelújítási első kivitelek nagysága 19,2 ezer hektár, amelyből 0,3 ezer hektár erdőfelújítást pótló erdőtelepítés (csereerdősítés) volt. Az első kivitelek közül a mesterséges erdőfelújítások részaránya 47%, a magról történő természetes felújításoké 20%, a természetes sarjzatatásé pedig 33%. A tárgyévben befejezett erdőfelújítások területe 20 ezer hektár, a tárgyévben keletkezett erdőfelújítási kötelezettség területe 19,7 ezer hektár volt. Az erdősítési hátralékban lévő terület 7,9 ezer hektár, melynek több mint 39%-a befejezés elhúzódása miatti hátralék.

Az uniós támogatásokra alapozottan az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program a 2007-2013 közötti időszakban 70 ezer hektár, a Nemzeti Erdőtelepítési Program pedig hosszabb távon – 35-50 év alatt – 683 ezer hektár erdőtelepítéssel számol. 2008-2009-ben ***5,2 ezer hektár új erdő telepítésére került sor, ami a támogatások elégtelen volta miatt a programban előírt ütemterv tartását nem teszi lehetővé.***

Az erdészeti társaságok 2004 óta folyamatosan, évente részt vesznek az úgynevezett erdőművelési célú közmunka programban, amelyről a tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a legszervezettebben működő közmunkaprogramok egyike. Az elmúlt évek tényszámai alapján hat év alatt az erdőkben csaknem 12,5 milliárd forint értékű közmunkaprogram valósult meg az alábbi finanszírozási megoszlás szerint:

▪ Minisztériumok	6 496,7 millió forint
▪ ÁPV-MNV Zrt.	3 772,4 millió forint
▪ Saját forrás	2 186,3 millió forint
Összesen	12 455,4 millió forint

A közmunka programok során a 2004-2009 közötti években 21,971 ezer fő volt a foglalkoztatott munkanélküliek létszáma.

Az európai erdő egészségi állapot monitoring rendszer hazai adatai alapján a magyar erdők egészségi állapota megfelelő, az előző évekhez képest jelentősen nem változott, néhány esetben a károsodás enyhe emelkedése volt észlelhető.

2009-ben – a 2007-es évhez hasonlóan – csak 78 ponton, 1,872 ezer mintafán történt terepi felvétel, ez elsősorban a nemzetközi adatszolgáltatás elvárásait elégitette ki. A nemzeti szintű, mintegy 1220 mintapontot magába foglaló felvételezés pénzügyi forrásai nem álltak rendelkezésre.

A hazai erdők egészségi állapotának vizsgálatát, esetleges változásának nyomon követését az Erdővédelmi Mérő és Megfigyelő Rendszer (EMMRE) hivatott ellátni, mely több – az MgSzH Központ Erdészeti Igazgatósága és az ERTI által működtetett – alrendszerből áll. A 2009. évre vonatkozóan megállapítható, hogy országos átlagban a kimutatható károk, károsítások mértéke enyhén emelkedett az előző évekhez viszonyítva. A mindössze 78 darab mintavételi helyen végzett, az erdők egészségi állapotát reprezentáló koronaállapot felvétel (EVH) levélvesztés

adatai alapján kimutatható, hogy az összes mintafák közül az egészséges egyedek 54,9%-ot, míg a gyengén károsodott egyedek 26,8%-ot képviselnek. Az előbbi adat esetében 5,8 százalékpontos csökkenés, míg a veszélyeztetett kategóriában 3,8 százalékpontos növekedés tapasztalható az előző évhez képest. Figyelemre méltó, hogy az erősen károsodott kategória közel harmadával növekedett, 2,5%-ról 3,3%-ra. Mindez főképp a szélsőséges klimatikus viszonyokkal magyarázható. Az elpusztult egyedek arányában nem tapasztalható elmozdulás. A változás esetleges folytatására, a további monitoringra kiemelt figyelmet kell a jövőben fordítani, az országot kellő mértékben reprezentáló teljesebb halmaz, az 1220 mintapont vizsgálatával.

Az ERTI által összegyűjtött adatok alapján 2009-ben az abiotikus károk az előző évhez képest mintegy 50%-kal nőttek a kedvezőtlenebb időjárásnak, és a megnövekedett falopásoknak köszönhetően. A biotikus károsítók közül a szúk kártételével érintett terület az előző évnek csaknem felére csökkent, 641 hektáron történt károsítás, viszont ennek 72%-a erős fertőzés volt. A gyapjaslepke károsítását mindössze 236 hektárról jelezték a gazdálkodók. A gomba kórokozók által okozott fertőzések a tavalyi évhez képest egynegyeddel visszaestek. A fapusztulással érintett területek nagysága az előző évnek mintegy 70%-a. A vad által okozott károk a beérkezett adatok szerint az elmúlt évhez viszonyítva mérséklődtek, de mértékük így is jelentős. Az erdőtulajdonosok megfelelő forrás hiányában ezen károk ellen kevésbé tudnak védekezni.

2009-ben az erdőterületet érintő tüzesetek száma elérte az 500-at. A tüzek során mintegy 2600 hektár erdő és kapcsolódó mezőgazdasági terület égett le.

5.2. Vadgazdálkodás és vadászat

2009-ben a vadászati hatóság 1359 vadászterületet tartott nyilván, melyek átlagos kiterjedése 7 ezer hektár. A vadászterületek 28%-án a földtulajdonosok saját maguk gyakorolták vadászati jogukat, míg 72%-át haszonbérbe adták. A vadászatra jogosultak 3094 hivatásos vadászt alkalmaztak.

A magyar vadászat, vadgazdálkodás hírneve elsősorban a kiemelkedő értékű nagyvadállományon, valamint a jól szervezett, minőségi vadászati szolgáltatáson alapszik.

A legjobb magyar trófeák évről évre előkelő helyet foglalnak el a világranglistán. A vadászati hatóság a vadászati évben összesen 45750 darab trófeát bírált el, az öztrófeák 72%-kal, a gímszarvas trófeák 23%-kal, a dämtrófeák 4%-kal, a muflontrófeák 1%-kal részesedtek az összes elbíralt mennyiségből. A külföldiek által elejtett és bíraltott trófeák száma kevesebb volt az előző évinél. Bár továbbra is jelentős a külföldi érdeklődés a jó minőségű magyarországi vadászatok iránt, a válság hatására a Spanyolországból érkező vendégek, illetve a vaddisznós-kerti hajtások száma csökkent. Az ágazat eredményessége szempontjából meghatározó a külföldiek bérvadásztatása. A vadgazdálkodás továbbra is exportorientált, évente 25-

30 ezer külföldi vadász fordul meg Magyarországon. A teljes bevételnek közel egyharmada származik külföldi vendégek vadásztatásából. A vadhús-értékesítés a teljes ágazati bevétel 20-22%-át teszi ki.

12. táblázat

A vadgazdálkodás országos pénzügyi adatai (2009)

(ezer Ft)

Vadászati bevételek						Vadászati kiadások	Egyenleg
Külföldi bérlelővés és szolgáltatás	Belföldi bérlelővés és szolgáltatás	Élő vad és lőtt vad	Egyéb	Pályázat és támogatás	Bevételek összesen		
4 798 755	3 720 291	3 103 547	3 598 845	647 870	15 869 308	15 707 481	161 827

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

2009. január 1-én 180 millió forint állt rendelkezésre a vadgazdálkodás támogatására. Ebből az összegből azonban 2009. február 17-ig 170 millió forint zárolásra került, ezért a január folyamán meghirdetett támogatási programot fel kellett függeszteni és forrás hiányában 2009 folyamán nem lehetett újra megnyitni. A fennmaradó 10 millió forintot teljes egészében az Országos Vadgazdálkodási Adattár 2009. évi finanszírozására fordították.

A tavalyi évben módosult a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény (Vtv.), illetve ezzel kapcsolatosan megtörtént a végrehajtására kiadott 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet módosítása is.

A megváltoztatott Vtv. többek között lehetővé teszi a mezőgazdasági termelést folytatóknak, hogy – amennyiben a terület legalább 25%-án gazdálkodnak – több vadászterületet is haszonbérbe vehessenek. A törvénymódosítás során átültetésre került a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv szövege, így a tavaszi szalonkavadászattal kapcsolatos, Magyarország ellen indított kötelezettség-szegési eljárást az EU lezárta.

Fentiekén túl 2009 folyamán megkezdődtek a különleges rendeltetésű vadászterületek határkialakításai is.

Az új vadászterületek – nem ritkán gyanús körülmények közötti (pl.: Magas-Bakony) – kijelölését megelőző években a megemelt lelövések a szabadterületi nagyvadállományok fokozatos csökkenését indították el. Ez az állománykezelési gyakorlat tovább folytatandó, a nagyvadállományok apasztása szabályozottan mehet végbe, nem veszélyezteti a tartamos gazdálkodás alapjait.

Országos terítékadatok (2009)

(darab)

Megnevezés	Elejtés összesen	Szabadterületi elejtés összesen	Zárttéri elejtés összesen
Nagyvad			
Gímszarvas	39 340	37 809	1 531
Dámszarvas	10 499	9 646	853
Őz	89 718	89 477	241
Muflon	3 176	2 765	411
Vaddisznó	111 232	99 444	11 788
Apróvad			
Mezei nyúl	106 786	106 786	-
Fácán	377 704	377 704	-
Röptetett réce	75 758	75 758	-

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

Az elmúlt évtizedben több gazdálkodó létesített vadaskertet a szabadterületi állomány okozta problémák csökkentése, valamint a biztosabb vadásztatás reményében. A vadaskerti állományok aránya legnagyobb mértékben a muflon és a vaddisznó esetében nőtt, míg a szarvas esetében csökkent. Az elejtésre került szarvasoknak 3,9%-a, dámoknak 8,1%-a, vaddisznóknak 10,6%-a, muflonoknak 12,9%-a származik vadaskertből.

A három hagyományosan legfontosabb apróvadfajunk, a mezei nyúl, a fácán és a fogoly helyzete érdemben nem javult. Élőhely-fejlesztési beavatkozásra lenne szükség, de a vadászati fejezeti pénzügyi forrás teljes zárolása miatt 2009. évben erre nem volt lehetőség.

2009-ben mind a mennyiségi, mind pedig a minőségi erdei vadkár csökkent. A csökkenés elsősorban az erdősítést védő kerítések nagyobb ütemű építésének, valamint a nagyvadállomány hatékonyabb apasztásának köszönhető.

5.3. Halászat

Hazánkban 2009-ben közel 36 ezer hektárt tartottak nyilván halastó művelési ágban. Az AKI felé jelentésre kötelezettek (közel 400 tógazdasági haltermelő) adatai alapján a teljes tóterület 27,5 ezer hektár, melyből 24,7 ezer hektár tóterület üzemelt. Magyarország tógazdasági haltermelésének 79%-át három régió, az Észak-Alföld, a Dél-Dunántúl és a Dél-Alföld adja. Ezen belül a legnagyobb halmennyiséget Hajdú-Bihar, Somogy és Csongrád megyében halásszák le és a legjelentősebb tóterületekkel is ugyanezek a megyék rendelkeznek. A legtöbb haltermelő gazdaság Baranya, Fejér és Somogy megyében található.

2009-ben a tógazdaságok és intenzív haltermelő üzemek lehalászott halmennyisége 22 ezer tonna volt, ebből az étkezési hal termelés 15 ezer tonna,

mely az előző évhez képest 5,5%-kal csökkent. Sajnálatos tény, hogy az étkezési ponty termelése évek óta csökkenő tendenciát mutat, 2009-ben 555 tonnával kevesebb volt a megelőző évinél. Az 1 hektárra jutó összes szaporulat 521 kg, az 1 hektárra jutó pontyszaporulat mintegy 400 kg. Ragadozó hal termelésünkben a 2008. évhez képest 4%-os csökkenés mutatható ki. A csuka esetében a lehalászott mennyiség csökkent, fogassüllő és harcsa esetében kis mértékben növekedett. A harcsa tógazdasági termelése már évek óta 200-250 tonna körüli.

A hazai igényeket a tógazdaságok kielégítik. Minden halfajból termelünk annyit, amennyire szükség van, legfőképp a saját belső piacunkat látjuk el az étkezési hallal. Az éves étkezési haltermelés 67%-át a ponty és 12%-át az afrikai harcsa teszi ki. Általában élő pontyot, afrikai harcsát, busát, amurt és ragadozó fajokat értékesítenek a termelők a hazai piacokon. Az étkezési halak közül szinte csak növényevő fajokat, elsősorban pontyot, busát (Romániába) exportáltunk. Halexportunk 2009-ben mennyiségben ugyan nem, de értékben növekedett.

14. táblázat

A halászat legfontosabb termelési adatai

Megnevezés	2007	2008	2009
Tógazdaságok és intenzív üzemek			
Halastó-üzemelt terület (hektár)	24 302	24 248	24 701
Étkezési haltermelés (tonna)	15 865	15 687	14 825
Természetes vizek és víztározók			
Hasznosított terület (hektár)	135 852	139 515	140 647
Teljes zsákmány (tonna)	7 024	7 394	6 364
ebből étkezési hal (tonna)	6 669	7 027	6 098
Összes étkezési hal (tonna)	22 534	22 714	20 923

Forrás: AKI és Országos Halászati Adattár

Az intenzív étkezési haltermelés az elmúlt évhez képest 8%-kal esett vissza, 1798 tonna volt 2009-ben. Intenzív rendszerben 11 haltermelő üzem működik különféle halfajok tartására. Legjelentősebb az afrikai harcsa előállítás, mely az intenzív haltenyésztés 93%-át adja.

A beruházási tevékenység élénkülését jelzi, hogy 2009-ben 6 hektár volt a termelésbe lépett új és 284 hektár a rekonstruált halastóterület, szemben a 2008. évi 14, illetve 128 hektárral.

6. Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete

Magyarországon az élelmiszer, ital- és dohánytermékek gyártása a feldolgozóipari termelés körülbelül egytizedét képviseli. A 14 ágazatot átfogó feldolgozóiparon belül a harmadik legnagyobb súlyú ágazat, ami továbbra is kiemelkedő jelentőségét mutatja.

Az élelmiszeripar helyzetének romlása 2009-ben is folytatódott, csökkent a termelés és a foglalkoztatás, annak ellenére, hogy a jövedelmezőség javult. Továbbra is jellemző a drasztikus visszaesés a belföldi értékesítésben. A 2008. évi közel 8,3%-os belföldi értékesítés csökkenést 2009-ben további 4,6%-os visszaesés követte. ***Ha az uniós csatlakozás előtti utolsó teljes évet – 2003-at – vesszük 100%-nak, az iparág összes értékesítése 2009-re közel 20%-kal csökkent, belföldi értékesítése pedig mintegy 28%-kal esett vissza.***

Az élelmiszer-, ital-, dohánygyártás alág termelésének volumene 2009-ben 2%-kal csökkent. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy 2009-ben az összes ipari termelés 17,8%-kal mérséklődött. Ebben az összefüggésben, s különösen a világgazdasági válság hatását is hozzávéve, az élelmiszeripari termelési érték csökkenése kis mértékűnek mondható. Az ágazat értékesítési volumene összességében 2%-kal mérséklődött. Az exportértékesítés azonban 4,8%-kal nőtt, ami kedvezőbbé tette az összképet.

Az élelmiszeripari ágazatban a ***jövedelem-visszaesés trendje 2009-ben megtört.*** A 2002. évi 97 milliárd forintos adózás előtti eredményt követően – folyamatos csökkenés mellett – 2008-ban az ágazat 7 milliárd forint veszteséget könyvelt el. ***A hosszú távon érvényesülő negatív hatások közül mindenek előtt a multinacionális vállalatok erőteljes térnyerése és agresszív üzletpolitikája, a sokszor gyengébb minőségű importtermékek preferálása, továbbá a patrióta gazdaságpolitika teljes hiánya, a hazai kis- és közepes élelmiszer-feldolgozók visszaszorulását okozták.*** Az élelmiszeripar termelését szintén negatívan befolyásolták a piac zsugorodása, a magas alapanyagárak okozta költségnövekedés, amely a késztermékek árában nem realizálódott. Ugyanakkor a kiskereskedelem árleszorító hatása is szerepet játszott. E két hatás együttesen kettős présbe szorította az élelmiszer feldolgozó vállalkozásokat.

Ezután következett be a meglepetést keltő ***eredményjavulás***, 2009-ben 53 milliárd Ft-os nyereség keletkezett. Ugyanakkor ez az adat ***elfed számos, mögöttes meglévő ágazati problémát, úgymint a helyi élelmiszeripari termékek visszaszorulását, továbbá a piacra jutás tárgyi feltételeinek és az ehhez szükséges együttműködések kialakításának nehézségeit.*** A 2009. évi nyereség alapvetően az anyag jellegű költségek mérséklődésének, különösen a mezőgazdasági alapanyag-költségek visszaesésének köszönhető. A foglalkoztatottak létszámának csökkenése - mintegy 4000 fő - fokozott takarékosági intézkedésekre utal. Az exportértékesítés stabilitása, és az összes értékesítésen belüli arányának növekedése szintén hozzájárulhatott az eredményjavuláshoz.

6.1. Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása

A négy főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai alapján 2009-ben *az ágazat folyó áron számított bruttó termelési értéke 2070 milliárd forint* volt, az előző évinél 34 milliárd forinttal kevesebb. Az élelmiszeripari termelési érték több mint 80%-át adó első 15 al- vagy szakágazat ugyanaz volt, mint a megelőző években, sorrendjük is alig módosult.

A KSH adatai szerint jelentősen növelni tudta termelési értékét a Húsfeldolgozás, tartósítás szakágazat, így módon az 5. helyről a 2.-ra lépve előre. 20%-kal bővítette termelését a Takarmánygyártás alágazat, kisebb mértékben, de szintén növelte termelési értékét az Üdítőital gyártása, a Malomipari termék gyártása és a Cukorgyártás szakágazat, de ez nem változtatott a szakágazatok rangsorán belül elfoglalt helyezésükön.

15. táblázat

A meghatározó élelmiszeripari al- vagy szakágazatok bruttó termelési értéke, élelmiszeripari részaránya és termelésének volumenváltozása (2009)

Szakágazat	Bruttó termelési érték, Mrd Ft	Részarány* %	Termelés volumen index (2008=100)
1. Tejfeldolgozás	208,3	10,1	95,1
2. Húsfeldolgozás, tartósítás	195,1	9,4	111,8
3. Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	180,8	8,7	86,6
4. Pékáru, tésztafélék gyártása	179,6	8,7	98,5
5. Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	171,0	8,3	89,5
6. Baromfihús feldolgozása, tartósítása	168,4	8,1	95,0
7. Üdítőital gyártása	150,3	7,3	101,4
8. Takarmánygyártás/haszonállat eledel (hobbiállat nélkül)	114,1	5,5	120,4
9. Növényi, állati olaj gyártása	93,5	4,5	102,8
10. Sörgyártás	78,7	3,8	78,5
11. Tea, kávé feldolgozása	78,8	3,8	86,3
12. Malomipari termék gyártása	70,8	3,4	104,1
13. Szőlőbor termelése	58,4	2,8	124,4
14. Édesség gyártása	35,4	1,7	99,9
15. Cukorgyártás	17,8	0,9	113,7
1-15. összesen	1 801	87,0	-
Élelmiszer, ital, dohány gyártása összesen	2 070	100,0	98,0

* Az élelmiszer-, ital-, dohánygyártás bruttó termelési értékéből
Forrás: KSH

Jelentős termelési érték veszteséget szenvedett el a Sörgyártás (78,5%), a Hús-, baromfihús-készítmény gyártása (86,6%), valamint a Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás (89,5%) alágazat. Külön említést érdemel a Húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat, mert bár 985 millió forintos termelési értékével kifejezetten kis

szakágazatnak minősül, 2009-ben 70%-os emelkedést produkált. Ehhez hasonlóan a Malátagyártás szakágazat is kiugró, 164%-os növekedést ért el 2009-ben, 785 millió forintról 2188 millió forintra növelve termelési értékét.

Nem tartozik az élelmiszerek közé, de mivel a statisztika ebbe a kategóriába sorolja, és mezőgazdasági termék feldolgozásáról van szó, említést érdemel, hogy a dohánytermékek gyártása szakágazat termelési értéke 2009-ben 60%-kal esett vissza, értékben nem érte el a 17 milliárd forintot. Az összes termelés mindössze 32%-a kerül belföldön értékesítésre, és 2008-hoz viszonyítva ez a belföldi értékesítés is drasztikusan, 82%-kal csökkent. Az ágazat hektikus termelési és értékesítési adatai az ezen ágazatban domináns multinacionális cégek által követett globális piaci stratégiákkal magyarázhatók.

Az élelmiszer, ital, és dohány gyártása ágazat összes értékesítése 2009-ben 2078 milliárd forint volt. *Az értékesítés volumene – a termelési értékkel megegyező ütemben – 2%-kal csökkent* az előző évhez képest.

16. táblázat

A belföldi értékesítés alakulása egyes al- vagy szakágazatokban (2009)

Növekvő belföldi értékesítésű al- vagy szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő belföldi értékesítésű al- vagy szakágazatok	Előző év =100%
Szőlőbor termelése	122,6	Pékáru, tésztafélék gyártása	98,5
Takarmánygyártás	117,3	Tejfeldolgozás	96,8
Húsfeldolgozás-, tartósítás	107,5	Baromfihús feldolgozása, tartósítása	96,4
Malomipari termék gyártása	102,4	Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	95,7
Üdítőital gyártása	100,9	Tea, kávé feldolgozása	92,5
		Növényi, állati olaj gyártása	91,3
		Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	86,3
		Édességgyártás	82,2
		Sörgyártás	80,2
		Cukorgyártás	49,8

Forrás: KSH

A belföldi értékesítési adatok azt mutatják, hogy egyes szakágazatok eredményesebben zárták a 2009-es évet, mint a 2008-ast, tekintettel arra, hogy 2008-ban a termelési értéke alapján legkiemelkedőbb szakágazatok mind belföldi piacvesztést voltak kénytelenek elkönyvelni. 2009-ben azonban ezen szakágazatok közül 5 növekedést tudott elérni.

Jelentős mértékű 2008. évi belföldi értékesítés csökkenés után tudott 2009-ben növekedést elérni a Szőlőbor termelése, a Malomipari termékek gyártása szakágazat, a Takarmánygyártás és a Húsfeldolgozás-, tartósítás alágazat. Az első 15 szakágazat közé nem sorolt Halfeldolgozás-, tartósítás szakágazat 2009-ben 56,3%-kal növelte a belföldi értékesítését, miután már 2008-ban 17,6%-os bővülést ért el.

Összességében kis volumene ellenére is figyelemre méltó a Malátagyártás szakágazat, amely 117%-os, belföldi értékesítés növekedést ért el 2009-ben.

Amíg 2008-ban növelni tudta 7,5%-kal belföldi eladásait a Növényi és állati olaj gyártása alágazat, illetve 5,8%-kal a Tea, kávé feldolgozása szakágazat, addig 2009-ben sokat veszítettek a pozíciójukból. ***Ebben szerepet játszottak az ár- és devizaárfolyam változások is, az étolaj fogyasztói ára például 12%-kal csökkent 2009-ben.*** Kisebb mértékben veszített belföldi értékesítéséből a Sörgyártás szakágazat, az Édesség gyártása, a Cukorgyártás, valamint a kiemelt szakágazatok közé nem sorolt Készétel gyártása (2008. évi 88,3%-ról 2009-ben 57,3%) szakágazatoknak viszont jelentős mértékben romlott tovább a belföldi piaci helyzete.

Az élelmiszeriparba sorolt gazdálkodó szervezetek ***export értékesítésének volumen változása 2009-ben 4,7%-os emelkedést mutatott.*** A folyó áron számított exportbevétel előzetes adatok szerint mintegy 614,5 milliárd forintot tett ki.

17. táblázat

Az export értékesítés alakulása egyes al- vagy szakágazatokban (2009)

Növekvő export értékesítésű al- vagy szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő export értékesítésű al- vagy szakágazatok	Előző év =100%
Édességggyártás	161,4	Pékáru, tésztafélék gyártása	99,6
Takarmánygyártás	125,1	Baromfihús feldolgozása, tartósítása	96,6
Növényi, állati olaj gyártása	123,3	Üdítőital gyártása	96,1
Malomipari termék gyártása	118,6	Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	94,1
Húsfeldolgozás-, tartósítás	118,7	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	86,7
Tejfeldolgozás	103,1	Tea, kávé feldolgozása	83,8
Szőlőbor termelése	100,2	Cukorgyártás	72,3
		Sörgyártás	60,6

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari termékek (elsődlegesen feldolgozott és másodlagos, azaz továbbfeldolgozott termékek) külkereskedelmében 2009. évben nem volt tapasztalható a 2008-ig jellemző tendencia, azaz az import erőteljes növekedése, az export növekedési ütemének csökkenése mellett. 2009-ben a válság és az erőteljes árfolyamváltozások hatására kiegyensúlyozottabbak voltak az export-import folyamatok, így a feldolgozott élelmiszerek külkereskedelmi egyenlege az előző évi szinten maradt.

Al- vagy szakágazatonként elemezve a külkereskedelmi folyamatokat megállapítható, hogy az exportban jelentős bővülés következett be az Édességggyártás szakágazatban, a Takarmánygyártás, a Növényi, állati olaj gyártása, a Tejfeldolgozás és a Húsfeldolgozás-, tartósítás alágazatokban. A Malomipari termék gyártása szakágazat már 2008-ban is növelni tudta export értékesítését.

Ezzel ellentétben kisebb visszaesés következett be a Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, a Pékáru, tésztafélék gyártása alágazatok, és jelentősebb a Tea, kávé feldolgozása, a Cukorgyártás és a Sörgyártás szakágazatok exportjában. Érdekességgként megjegyezhető, hogy a Pékáru, tésztafélék gyártása alágazaton belül a kenyér, friss pékáru gyártása és a tésztafélék gyártása szakágazatok jelentősen növelték exportértékesítésüket, és csak a tartósított lisztesáru gyártása szakágazat negatív eredménye okozta az egész alágazat exportteljesítményének összességében vett csökkenését.

Az első 15 szakágazat közé nem sorolt Halfeldolgozás-, tartósítás szakágazat exportvolumen növekedése 2009-ben megközelítette a 300%-ot, miután már 2008-ban is 68%-os bővülést ért el.

6.2. Foglalkoztatottság, keresetek

Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók átlagos létszáma 2009-ben 96,4 ezer fő volt, mintegy 5%-kal kevesebb, mint 2008-ban. A havi bruttó átlagkereset 2009-ben 159 ezer forint volt, ami 2,3%-os növekedés 2008-hoz képest. A havi nettó átlagkereset 2,6%-kal, 104,4 ezer forintra emelkedett. *A feldolgozóiparon belül az élelmiszer, ital, dohány gyártása ágazat a 2. legnagyobb foglalkoztató, a jövedelemviszonyok tekintetében pedig a 10. helyet foglalja el.*

6.3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet

A KSH előzetes adatai alapján *az élelmiszeriparban 2009-ben a 4 fő feletti regisztrált vállalkozások száma 2677 volt,* ami az előző évhez képest kisebb csökkenést jelent.

Az élelmiszeripari vállalkozások több mint 85%-a 10 főnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalkozás. A 10-49 főt foglalkoztató kisvállalkozásokkal együtt az élelmiszeripar vállalkozásainak 96%-a kis létszámmal tevékenykedik. A vállalkozások közel fele jogi személyiségű, döntően kft. Az egyéni vállalkozások több mint egyharmadnyi arányt képviselnek.

A külföldi tőke aránya 2009-ben gyakorlatilag nem változott, 48% maradt. Az élelmiszeripari vállalkozások jegyzett tőkéjén belül 2000-ben még 62,7%-ot képviselt. Ezután kezdődött a külföldi tőke kiáramlása az országból, ami különösen erőteljes volt 2002 és 2006 között, amikor több mint 10%-ot esett vissza az aránya (57,4%-ról 47,1%-ra). A külföldi tőke változásával együtt mozog az ágazat jegyzett tőkéjének ingadozása, mivel *az élelmiszeriparból kivont multinacionális tőkét nem pótolja a hazai befektetői, vállalkozói kör.*

6.4. Beruházások

A tőkehiány és a csökkenő jövedelmezőség a beruházások alakulására is hatással van, melynek teljesítményértéke 2009-ben folyó áron – előzetes adatok szerint – mintegy 76 milliárd forint volt, ami 11,4%-os csökkenést jelent, s ez együtt

a 2008. évi több mint 23%-os visszaeséssel nagyon jelentős mértékű kiesés. Ezen belül 13%-kal csökkent a gépberuházások összege, és 8%-kal az építési beruházás. Mindezek alapján *az élelmiszeripar teljesítményét tekintve a következő időszakban is negatív irány várható.*

18. táblázat

Az élelmiszeripari beruházások teljesítményértéke*

Megnevezés	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁺⁾
	TEÁOR '03 szerint					TEÁOR '08 szerint	
	folyó áron, millió Ft						
Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása összesen	96 943	112 168	101 693	105 389	112 052	85 768	75 966
Ebből:							
Hús- és halfeldolgozás	10 351	13 615	7 745	4 619	2 947	3 665	3 119
Baromfifeldolgozás	4 350	7 528	9 843	7 722	5 231	4 119	4 202
Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	10 084	7 380	6 836	8 528	7 197	7 234	9 086
Tejtermékek gyártása	7 807	10 735	7 999	9 591	6 357	7 160	5 622
Malomipari termékek gyártása	2 923	6 713	7 384	9 522	1 312	3 046	4 190
Takarmánygyártás	5 981	5 805	6 188	5 169	5 924	4 125	4 802
Cukorgyártás	2 334	2 679	2 231	1 506	3 109	742	529
Édesipari termékek gyártása	2 741	4 031	3 749	4 291	1 088	2 428	1 489
Szesz- és szeszésital-gyártás	1 477	2 997	4 328	1 874	1 961	1 187	2 437
Bortermelés ^{a)}	3 969	5 635	4 902	2 600	1 986	3 391	4 414
Sörgyártás	5 378	6 756	4 642	4 544	6 287	6 801	2 286
Üdítőitalok gyártása	5 598	6 949	6 470	12 529	12 984	8 929	5 459
Dohánytermékek gyártása	6 666	3 252	3 358	2 651	2 186	2 318	1 030

^{a)} 2009-től szőlőborral együtt

* A 4 fő feletti vállalkozások, valamint teljes körűen a költségvetési, társadalombiztosítási és nonprofit szervezetek adatai.

Forrás: KSH

7. Az agrárkereskedelem alakulása

7.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és kereskedelem

A kiskereskedelmi eladások 2007 eleje óta tartó csökkenő tendenciája 2009-ben is folytatódott, *a kiskereskedelmi forgalom volumene 5,1%-kal, a folyó áron számított forgalom 3,7%-kal, 276 milliárd forinttal elmaradt az előző évitől.*

Az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, valamint a csomagküldő kiskereskedelemben 2009-ben 7282 milliárd forint értékű árut forgalmaztak, amelynek 45%-a (3294 milliárd Ft) az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletekben bonyolódott. Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek értékesítésének volumene 2009-ben 4%-kal csökkent az előző évhez képest.

2009-ben átlagosan 4,2%-kal voltak magasabbak az árak, mint 2008-ban. A lakossági kiadások 23,1%-át képviselő *élelmiszerek, alkoholmentes italok árnövekedése 4,4%-os*, a kiadások 9,2%-át kitevő *szeszes italok, dohányárak áremelkedése 7,5%-os volt.*

Az egyes élelmiszerfajták közül a sertéssziradék ára emelkedett a legnagyobb mértékben, 27%-kal, és az étolaj ára csökkent a leginkább, 11,7%-kal. Átlagon felül nőtt a sertés- és a marhahús ára (7,1, illetve 7,4%-kal), de a baromfihús ára az átlagosnál kisebb mértékben, 3,8%-kal emelkedett. A tej (-6,4%), a sajt (-10,4%) és az egyéb tejtermékek (-2,3%) ára alacsonyabb volt, mint 2008-ban, ugyanakkor a tojás ára 6,5%-kal nőtt 2009-ben. A kenyér ára nem változott, a liszt fogyasztói ára azonban 7,2%-kal alacsonyabb volt, mint egy évvel korábban. Átlagosan 5%-kal nőtt a friss zöldség ára, miközben a friss hazai és déligyümölcs ára 6,9%-kal elmaradt a 2008. évi szinttől. A szeszesitalok, dohányárak körében a legnagyobb (9%-os) áremelkedés a dohányárakat érintette, legkevésbé (4,5%-kal) a bor ára emelkedett.

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek belföldi és külpiaci értékesítését *az Agrármarketing Centrum (AMC) hivatott szolgálni.* Az FVM által jóváhagyott intézményi marketing program *költségvetése csupán 1,2 milliárd forint volt*, amely tartalmazta a 2010-es évre vonatkozó 160 millió forintos determinációt is. Az agrármarketingben rejlő stratégiai lehetőségek nem kerültek megfelelően kiaknázásra.

Az AMC tevékenységének fő irányvonala továbbra is a belföldi programok erősítése volt a magyar termékek fogyasztásának ösztönzése céljából. Az összköltségvetés legnagyobb tételét, a teljes agrármarketing büdzsé 36%-át a termékprogramok támogatása tette ki. *A kiemelt termékpályák, a zöldség-gyümölcs, tej, hús, baromfi, valamint a pálinka közül a tej- és tejtermékek népszerűsítése kapta a legnagyobb támogatást 2009-ben*, a kialakult termelői és feldolgozó

nehézségek enyhítése érdekében. A marketing akciók fő célja a hazai termelésű áruk kereskedelemben való bejutásának elősegítése volt.

Az AMC külföldön 12 élelmiszer és mezőgazdasági kiállításon, valamint 3 borkiállításon intézett közösségi magyar megjelenést. *Belföldön 5 kiállításon* szervezte meg a termelők közösségi részvételét, ezen túl ágazati bemutatót valósítottak meg a FEHOVA és a Hortus Hungaricus szakkiallításokon.

7.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete¹

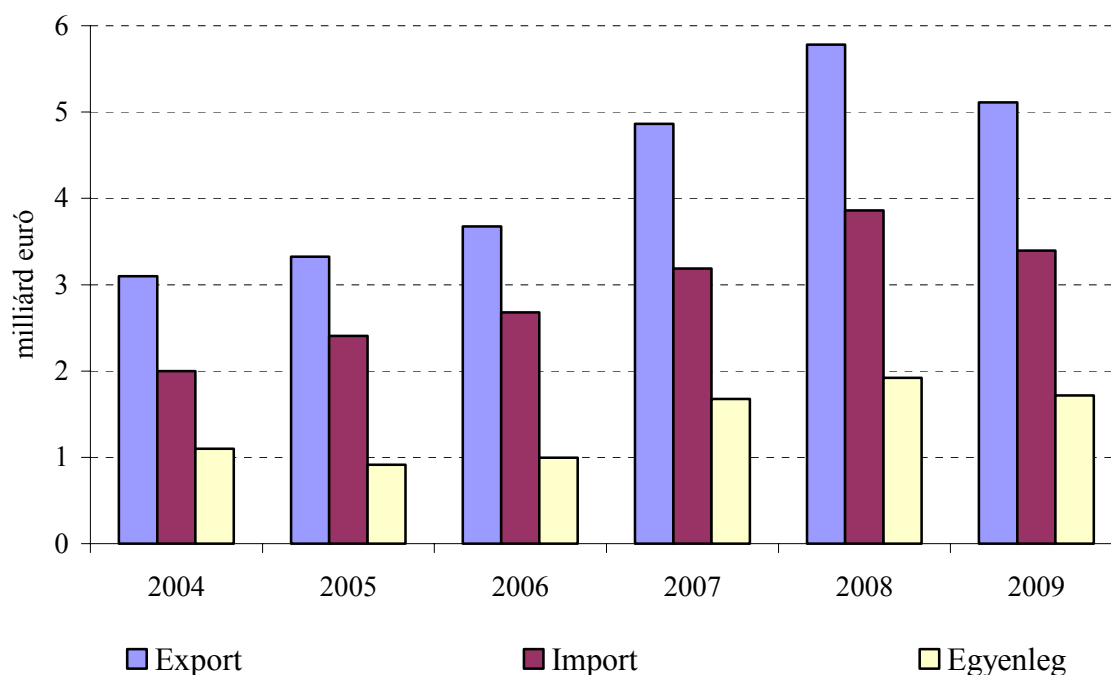
Az agrár-külkereskedelem 2009-ben kevésbé esett vissza, mint a globális pénzügyi, gazdasági válságot lényegesen jobban megsínylő ipari- és szolgáltatás kivitel. A nemzetgazdasági export euróban számított értéke 19%-kal, az import értéke 25%-kal csökkent, míg az agrár-külkereskedelem export- és importértéke csak 12%-kal volt kevesebb, mint 2008-ban. *A nemzetgazdasági exportból az agrár- és élelmiszer-ipari termékek részesedése 2009-ben 8,6%-ra emelkedett, az import 6,1%-os részesedése is kimagasló az előző évekhez képest. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek kivitelének értéke 5112 millió eurót, behozatalának értéke 3395 millió eurót tett ki 2009-ben. A külkereskedelmi mérleg aktívuma 1716 millió euró volt, amely 205 millió euróval maradt el a 2008. évi eredménytől.*

Forintban kifejezve az agrár- és élelmiszer-ipari termékek kivitelének értéke 1437 milliárd forintot, az import 951 milliárd forintot tett ki, így a kereskedelmi mérlegtöbblet 486 milliárd forint volt.

2009-ben az 5 legnagyobb árucsoport részesedése a teljes agrár-exportból 57% volt. A legnagyobb, 18%-os részarányt a gabonafélék árucsoportja érte el, melynek exportértéke 922 millió euró volt, 354 millió euróval (28%-kal) maradt el a bázisidőszakban elért árbevételtől. A húsfélék árucsoport 675 millió eurós árbevétele 6%-kal csökkent, részesedése az egy évvel korábbi 12%-ról 13%-ra nőtt. A harmadik helyre az olajos magvak árucsoportja került, ami 9,5%-ot képviselt. A 488 millió eurós exportérték 2%-kal alacsonyabb volt, mint 2008-ban. Az állati takarmányok kivitelének értéke megegyezik az egy évvel korábbival, de részesedése egy év alatt 1%-kal emelkedett, 2009-ben meghaladta a 8%-ot. A zöldség-gyümölcs készítmények exportértéke 14%-kal csökkent, 8%-ot ért el a teljes agrárexportból.

¹ Az agrár-külkereskedelem elemzése a korábbi évek gyakorlatának megfelelően a szélesebb lefedettség érdekében eltérően a KSH publikációs gyakorlatától nem az SITC nomenklatúra, hanem a Vámtarifajegyzék alapján készült, mely az olajos magvakat, állati és növényi zsírokat is tartalmazza. Az elemzés során az euróban számolt értéket vettük figyelembe.

Az agrár-külkereskedelem alakulása 2004-2009 között

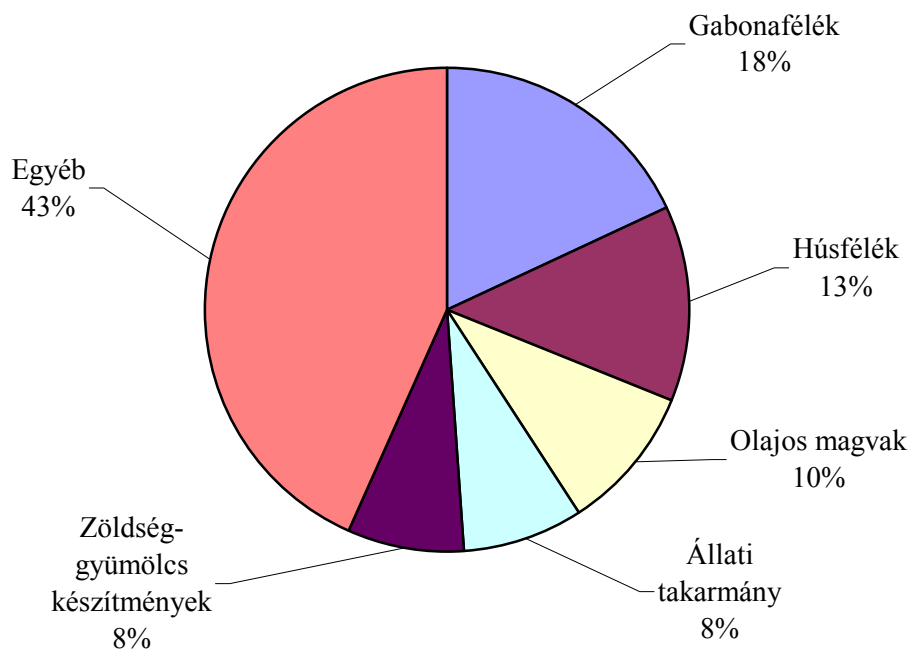
Forrás: KSH

Az importunk kevésbé koncentrált. **Az 5 legnagyobb árucsoport aránya a teljes agrárimportból 42% volt 2009-ben.** Az állati takarmányok részesedése 10%, a különböző ehető készítményeké 9% volt. A húsfélék 9%-ot képviseltek az egy évvel korábbi 8%-kal szemben. A tejtermékek behozatala értékben 10%-kal csökkent, részesedése 8% volt. Az ötödik legnagyobb értéket az italok, szesz és ecet árucsoportja érte el, 6%-os aránnyal.

A gabonafélék árucsoportja meghatározó jelentőséggel bír agrár-külkereskedelmünkben. 2009-ben összesen 6,6 millió tonna (+3%) gabonát szállítottunk külföldre, 922 millió euró (-28%) értékben. Mivel a gabona import csekély, az árucsoport külkereskedelmének egyenlege is igen magas, 842 millió euró volt. A gabonaexport kétharmadát a kukorica adta mind mennyiségben, mind értékben. A legnagyobb tételek Olaszországba (1,4 millió tonna), Romániába (870 ezer tonna), Németországba (560 ezer tonna) és Hollandiába (510 ezer tonna) kerültek. A gabonaexport közel 30%-át kitevő búzából 1,9 millió tonnát exportáltunk, amely 14%-kal kevesebb, mint az egy évvel ezelőtti, az árbevétel pedig 46%-kal csökkent a nagy áresés miatt. A vizsgált időszakban a búzaexport fontosabb célállomásai Olaszország 26%-os, Románia 17%-os, illetve Görögország 13%-os részesedéssel.

7. ábra

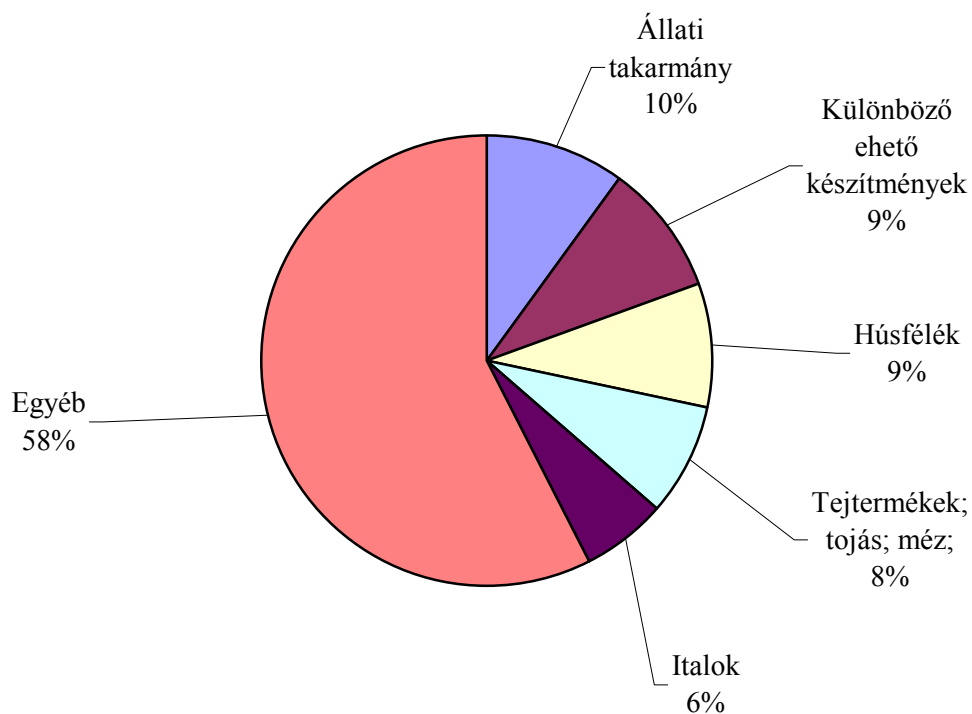
A legfontosabb exportcikkek részesedése az agrárexportból 2009-ben

Forrás: KSH

8. ábra

A legfontosabb importcikkek részesedése az agrárimportból 2009-ben

Forrás: KSH

Az árucsoportok közül ***a húsfélékből bonyolították a második legnagyobb forgalmat 2009-ben.*** Az exportérték 6%-kal csökkent, importértéke az előző évi szinten maradt. Az egyenleg 376 millió euró volt, 11%-kal romlott. Az árucsoport export értéke a második, import értéke és egyenlege pedig a harmadik legmagasabb volt az általunk vizsgált 24 árucsoport körében.

Sertéshúsból 2009-ben 111 ezer tonnát (+9%) exportáltunk, 100 ezer tonnát (+13%) importáltunk. Az import erősebb növekedése ellenére a sertéshús külkereskedelme 70 millió eurós aktívumot eredményezett 2009-ben. A kivitt mennyiség 40%-át Románia vásárolta meg, az import több mint fele (54 ezer tonna) Németországból érkezett, az új tagországok (Lengyelország, Szlovákia) szállításai viszont negyedére, felére estek. A baromfihús exportvolumene (136 ezer tonna) valamelyest emelkedett, de az átlagára 15%-kal elmaradt az egy évvel ezelőtől. A legnagyobb tételek Németországba, Ausztriába és Romániába kerültek.

A harmadik legnagyobb árbevételt biztosító olajos magvak exportértéke kismértékben (2%-kal), az importértéke erősen (35%-kal) csökkent, egyenlege (413 millió euró) 30 millió euróval több volt, mint 2008-ban. Az árucsoport két meghatározó terméke, a napraforgómag és a repcemag exportvolumene közel 40%-kal nőtt, de a nyomott árak miatt az árbevétel csökkent 2009-ben.

19. táblázat

A külkereskedelmi forgalom áruszerkezete

(ezer euró)

Megnevezés	EXPORT						IMPORT					
	2008. I-XII. hó	Össz. %	2009. I-XII. hó	Össz. %	Különb- ség	2009/ 2008 %	2008. I-XII. hó	Össz. %	2009. I-XII. hó	Össz. %	Különb- ség	2009/ 2008 %
Élő állatok	220 514	3,8	232 801	4,6	12 287	105,6	114 668	3,0	141 318	4,2	26 651	123,2
Hús, vágási melléktermék és belsőség	718 074	12,4	674 662	13,2	-43 412	94,0	296 444	7,7	298 412	8,8	1 968	100,7
Halak, édesvízi állatok	4 062	0,1	10 440	0,2	6 379	257,1	29 162	0,8	25 137	0,7	-4 025	86,2
Tejtermékek, tojás, méz	261 346	4,5	213 946	4,2	-47 400	81,9	295 281	7,6	269 432	7,9	-25 849	91,2
Egyéb állati termékek	46 119	0,8	35 889	0,7	-10 230	77,8	28 279	0,7	23 591	0,7	-4 688	83,4
Növényi termékek	28 259	0,5	31 245	0,6	2 986	110,6	65 071	1,7	61 680	1,8	-3 391	94,8
Zöldségfélék	187 398	3,2	163 132	3,2	-24 266	87,1	123 909	3,2	107 789	3,2	-16 119	87,0
Gyümölcs, dió, citrusfélék	122 116	2,1	114 510	2,2	-7 606	93,8	227 226	5,9	163 943	4,8	-63 284	72,1
Kávé, tea, fűszer	44 554	0,8	64 678	1,3	20 124	145,2	94 747	2,5	93 591	2,8	-1 155	98,8
Gabonafélék	1 275 686	22,1	921 992	18,0	-353 694	72	116 692	3,0	79 390	2,3	-37 302	68,0
Malomipari termékek	103 380	1,8	92 426	1,8	-10 955	89,4	28 628	0,7	26 248	0,8	-2 380	91,7
Olajos mag, takarmány	499 191	8,6	488 143	9,5	-11 048	97,8	116 026	3,0	75 074	2,2	-40 952	64,7
Növényi nedv és kivonat	1 481	0,0	1 331	0,0	-150	89,9	10 739	0,3	11 414	0,3	675	106,3
Egyéb növényi termékek	5 204	0,1	2 703	0,1	-2 501	51,9	788	0,0	745	0,0	-43	94,5
Állati és növényi zsír és olaj	225 137	3,9	189 922	3,7	-35 215	84,4	228 781	5,9	169 820	5,0	-58 961	74,2
Állati eredetű élelmiszerkészítmény	138 084	2,4	141 067	2,8	2 983	102,2	120 132	3,1	117 664	3,5	-2 468	97,9
Cukor, cukorkaárúk	225 580	3,9	217 306	4,3	-8 274	96,3	195 911	5,1	167 331	4,9	-28 580	85,4
Kakaó és készítményei	69 085	1,2	57 166	1,1	-11 919	82,7	177 239	4,6	157 923	4,7	-19 316	89,1
Cukrászati termékek	122 298	2,1	108 864	2,1	-13 433	89,0	229 020	5,9	200 493	5,9	-28 528	87,5
Zöldség-, gyümölcskészítmény	455 942	7,9	390 047	7,6	-65 895	85,5	160 907	4,2	141 524	4,2	-19 384	88,0
Egyéb ehető készítmények	283 460	4,9	267 147	5,2	-16 313	94,2	323 974	8,4	319 697	9,4	-4 276	98,7
Ital, szesz, ecet	281 663	4,9	221 290	4,3	-60 373	78,6	282 748	7,3	211 627	6,2	-71 121	74,8
Állati takarmány	418 725	7,2	419 820	8,2	1 095	100,3	428 042	11,1	343 323	10,1	-84 719	80,2
Dohány és termékei	44 444	0,8	51 189	1,0	6 746	115,2	165 800	4,3	188 147	5,5	22 346	113,5
Összesen:	5 781 801	100,0	5 111 715	100,0	-670 086	88,4	3 860 214	100,0	3 395 311	100,0	-464 903	88,0

Forrás: AKI, KSH

Az európai országokba irányuló agrárkivitelünk értéke 2009-ben 4916 millió euró volt, 11,5%-kal alacsonyabb, mint egy évvel korábban. **Európa részesedése a teljes agrárexportból 96,2%-ot ért el.** Ázsia részaránya 3,1%, az afrikai kontinensé 0,3% volt. A teljes agrárexport bevételének 0,4%-a származott az amerikai kontinens országaiból, Ausztrália és Óceánia pedig a bevételek mindössze 0,1%-át adta.

Az Európai Unió az exportértékből 85%-kal, az importértékből 93%-kal részesedett. Az agrár-külkereskedelmi forgalmunk értéke az EU tagországok viszonylatában 9%-kal mérséklődött, az import 10%-kal csökkent az előző évhez képest. Az egyenleg 1186 millió eurós értéke 41 millió euróval kevesebb, mint 2008-ban volt. A régi tagállamokba irányuló kivitelünk enyhén, a behozatal erősebben csökkent, míg az új tagországok vonatkozásában az export csökkent erősebben, az import kevésbé.

Az EU-n kívüli, harmadik országokkal folytatott agrár-külkereskedelmi forgalom 25%-kal csökkent. Az átlagosnál sokkal erősebben visszaesett a gabona és a zöldség-gyümölcs készítmények exportárbevétele, import oldalon pedig a cukor és az olajos magvak behozatala csökkent majdnem 50%-kal.

2009-ben közel 150 országgal volt agrár-külkereskedelmi kapcsolatunk, de a forgalom értéke mindössze 75 ország esetében haladta meg az 1 millió eurót. A kivitel és a behozatal is erősen koncentrálódott. Az exportérték több mint 40%-a, az importérték közel fele mindössze három országhoz kötődött.

A korábbi évekhez hasonlóan, 2009-ben is **Németország volt a magyar agrártermékek legnagyobb vásárlója.** A teljes exportárbevétel közel 16%-a németországi eladásokból származott. A magyar exportcikkék szinte teljes skálája jelen van a német piacon, mégis az árbevétel több mint harmadát a repcemag, a kukorica és a baromfihús kivitele biztosította.

Németországtól alig lemaradva, **Románia áll a második helyen 14%-os részesedéssel.** A legfontosabb, illetve a legnagyobb bevételt eredményező cikkek ebben a relációban a gabonafélék (kukorica, búza, árpa), a sertés- és baromfihús, a hobbiállat eledel és a napraforgóolaj.

A harmadik legfontosabb piacunk Olaszország volt. 2008-ban és 2009-ben is a kukorica kivitelből származott a legnagyobb bevétel ezen a piacon. További sorrend a búza, napraforgómag, tej és ötödik helyen a vágójuh. Teljes vágójuh exportunk 90%-át 2009-ben is ide szállítottuk.

Import partnereink között is Németország volt a legjelentősebb 22%-os részesedéssel. Az itt feladott agrártermékek értéke 9%-kal csökkent 2008-hoz képest. Nagyobb csökkenés a sajtfélék és egyéb tejtermékek, valamint a csokoládé és a kávé behozatalában történt. **Lengyelországból 422 millió euró értékben importáltunk agrártermékeket,** amely az egy évvel ezelőttil 8%-kal maradt el, elsősorban a vágósertés behozatal visszaesése miatt. **Hollandia volt a harmadik**

legnagyobb szállító, 410 millió eurós importértékkal, amely 21%-kal csökkent, főleg a szójabab pogácsa import esése miatt, ugyanakkor jelentősen nőtt az élősertés, elsősorban malac behozatal.

8. Pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban

8.1. A pénzügyi és vagyoni folyamatok elemzése az APEH gyorsjelentésének adatai alapján

8.1.1. A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati társas vállalkozások gazdálkodása

Az APEH gyorsjelentése alapján a mezőgazdasági társas vállalkozások száma az előző évek tendenciáját követve tovább csökkent. 2009-ben 10 996 vállalkozást tartottak nyilván, mely 314-gyel kevesebb, mint az előző évi. A vállalkozások 96%-a kettős könyvelést vezet.

20. táblázat

Mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások eredmény-kimutatása

millió forint

MEGNEVEZÉS	Mezőgazdaság		Élelmiszeripar	
	2008	2009	2008	2009
I. Értékesítés nettó árbevétele	1.423.726	1.281.225	2.625.678	2.531.312
<i>Export értékesítés nettó árbevétele</i>	<i>143.380</i>	<i>157.155</i>	<i>604.354</i>	<i>601.890</i>
II. Aktivált saját teljesítmények értéke	107.782	53.586	40.715	4.495
III. Egyéb bevételek	236.344	247.337	68.412	70.393
<i>Visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás</i>	<i>127.407</i>	<i>138.724</i>	<i>8.112</i>	<i>8.647</i>
IV. Anyagjellegű ráfordítások	1.252.114	1.130.656	2.044.457	1.886.323
<i>Anyagköltség</i>	<i>653.294</i>	<i>554.026</i>	<i>1.365.637</i>	<i>1.212.484</i>
V. Személyi jellegű ráfordítások	205.114	196.714	262.445	251.010
<i>Béreköltség</i>	<i>131.857</i>	<i>128.792</i>	<i>170.102</i>	<i>165.886</i>
VI. Értékcsökkenési leírás	97.054	100.394	85.669	80.067
VII. Egyéb ráfordítások	96.791	88.898	308.706	299.371
A. Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	116.780	65.486	33.528	89.428
VIII. Pénzügyi műveletek bevételei	24.700	24.845	66.803	75.320
IX. Pénzügyi műveletek ráfordításai	60.063	58.790	114.139	110.192
B. Pénzügyi műveletek eredménye	-35.364	-33.945	-47.335	-34.872
C. Szokásos vállalkozási eredmény	81.417	31.541	-13.807	54.557
X. Rendkívüli bevételek	10.277	8.253	6.619	18.171
XI. Rendkívüli ráfordítások	5.298	3.852	3.245	19.763
D. Rendkívüli eredmény	4.979	4.401	3.375	-1.592
E. Adózás előtti eredmény	86.269	35.901	-10.490	52.971
<i>Adózás előtti nyereség</i>	<i>113.010</i>	<i>73.355</i>	<i>73.265</i>	<i>106.373</i>
<i>Adózás előtti veszteség</i>	<i>-26.741</i>	<i>-37.454</i>	<i>-83.754</i>	<i>-53.402</i>
F. Adózott eredmény	77.219	29.547	-17.348	43.976
G. Mérleg szerinti eredmény	65.148	22.775	-50.117	7.763
<i>Vállalkozások száma</i>	<i>11.310</i>	<i>10.996</i>	<i>4.510</i>	<i>4.562</i>

Forrás: APEH gyorsjelentés alapján AKI Pénzügypolitikai Osztály

A mezőgazdasági társas vállalkozások **üzemi eredménye drasztikusan, 44%-kal csökkent** az előző évhez képest. Ennek fő oka az volt, hogy a mezőgazdaságban eltérő mértékben csökkentek az üzemi tevékenység bevételei és ráfordításai a bázis évhez képest. A **bevételek csökkenése** (11%) ugyanis **jóval meghaladta a költségek csökkenését** (8%), ami jelentős üzemi eredmény csökkenést idézett elő.

A mezőgazdasági üzemi bevételeken **belül legnagyobb arányban, 10%-kal az értékesítés nettó árbevétele csökkent, mintegy 142 milliárd forint értékben, de nem** elhanyagolható a csökkenés **az aktivált saját teljesítmények értéke soron sem** (-54 milliárd forint, közel 50%). Ez utóbbi háttérében részben a **készletek csökkenése áll.**

A **mezőgazdasági üzemi tevékenység ráfordításai** között értékben és százalékban is az **anyagjellegű ráfordítások csökkentek a legnagyobb mértékben,** 10%-kal és 121 milliárd forinttal. Jelentős volt még a személyi jellegű kiadások és az egyéb ráfordítások csökkenése is (4%-os csökkenés 8,4 milliárd forint értékben illetve 8%-os csökkenés, 7,9 milliárd forint értékben).

Összességében megállapítható, hogy ismét romlott az agrárállomány, mert hiába esett mind a mezőgazdasági inputok, mind az outputok ára, az inputárak kisebb esése jelentősen rontotta az ágazat jövedelmezőségét.

Az **adózás előtti eredmény** csökkenése a veszteséges vállalkozások veszteségeinek növekedése és a nyereségesek eredményének csökkenéséből tevődik össze, de a nagyobb eredménycsökkenést a nyereséges vállalatok szenvedték el.

A mérlegadatok elemzése alapján elmondhatjuk, hogy a **befektetett eszközök állománya jelentősen (95,6 milliárddal) növekedett,** melynek döntő hányadát a – mintegy 90 milliárd forintnyi – beruházások adják. Ezt a növekedést erősen mérsékelte a forgóeszközök csökkenése. Probléma, hogy bár a követelések állománya csökkent 13,7 milliárd forinttal, de ezen belül a **vevők állománya tovább nőtt.**

A saját tőke növekedése két tényezőnek köszönhető: egyrészt az előző évi nyereségnek, valamint a jobbra fejlesztési célra kapott agrártámogatások² kötelező tőketartalékba helyezésének.

² A 6/2004. (I.22.) Kormányrendelet az Európai Unió közös forrásaiból származó agrártámogatások, az azokhoz kapcsolódó, nemzeti költségvetésből nyújtott kiegészítő támogatások, valamint a nemzeti hatáskörben nyújtott agrártámogatások igénybevételének általános feltételeiről értelmében az ezen rendeletben meghatározott költségvetési forrás terhére költségvetési támogatás nyújtható többek között fejlesztési célú juttatás formájában is, mely támogatást visszafizetési kötelezettség nem terheli a jogtalanul történő igénybevétel esetét kivéve. A jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság az ilyen célból visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás összegét tőketartalékba köteles helyezni. A jogosulatlanul igénybevett támogatás tőketartalék javára elszámolt összegét a tőketartaléka terhére kell visszafizetnie.

21. táblázat

Mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások összesített mérlege

millió forint

MEGNEVEZÉS	Mezőgazdaság		Élelmiszeripar	
	2008	2009	2008	2009
Eszközök (aktívák)				
A. Befektetett eszközök	999.990	1.095.620	844.670	823.647
I. Immateriális javak	12.653	12.295	40.166	30.625
II. Tárgyi eszközök	913.601	1.014.651	735.922	729.651
<i>Beruházások, felújítások</i>	74.989	90.079	48.326	40.504
III. Befektetett pénzügyi eszközök	73.736	68.673	68.582	63.371
B. Forgóeszközök	852.212	823.703	927.639	893.321
I. Készletek	383.769	365.425	347.154	321.676
II. Követelések	340.251	326.566	501.350	492.298
<i>Követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők)</i>	152.873	154.133	328.006	325.898
III. Értékpapírok	15.143	14.273	11.848	9.215
IV. Pénzeszközök	113.049	117.439	67.287	70.132
C. Aktív időbeli elhatárolások	39.596	32.082	24.108	19.552
Eszközök összesen	1.891.798	1.951.404	1.796.417	1.736.519
Források (passzívák)				
D. Saját tőke	979.148	1.053.362	608.680	647.803
I. Jegyzett tőke	277.655	273.693	263.365	257.356
II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)	-548	-324	-339	-223
III. Tőketartalék	201.523	221.244	78.427	104.219
IV. Eredménytartalék	237.167	303.649	190.030	147.590
V-VI. Lekötött és értékelési tartalék	198.203	232.325	127.315	131.098
VII. Mérleg szerinti eredmény	65.148	22.775	-50.117	7.763
E. Céltartalékok	3.082	3.042	11.693	11.520
F. Kötelezettségek	856.462	844.902	1.105.076	1.012.208
I. Hátrasorolt kötelezettségek	12.584	14.272	8.457	9.297
II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	252.922	261.631	261.213	241.017
III. Rövid lejáratú kötelezettségek	590.956	568.999	835.406	761.894
<i>Kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (szállítók)</i>	181.243	179.955	264.123	249.981
G. Passzív időbeli elhatárolások	53.106	50.099	70.968	64.988
Források összesen	1.891.798	1.951.404	1.796.417	1.736.519

Forrás: APEH gyorsjelentés alapján AKI Pénzügypolitikai Osztály

8.1.2. Az élelmiszeripari ágazatba tartozó társas vállalkozások gazdálkodása

Az élelmiszeriparban az APEH gyorsjelentése alapján 1%-kal, 52 db-bal több vállalkozás működött 2009-ban, mint az azt megelőző évben. Ez a változás megtörte az eddigi csökkenő tendenciát.

Az élelmiszeripari ágazatban megtört az ágazati jövedelem folyamatos csökkenése, annak ellenére, hogy az értékesítés nettó árbevétele, hasonlóan a mezőgazdasági vállalkozásokéhoz, csökkent. Viszont az ágazat ráfordításai nagyobb mértékben csökkentek, mint a bevételei.

Az *üzemi tevékenység bevételei 5%-kal, 128,6 milliárd forinttal csökkentek*, viszont az üzemi *ráfordítások* nagyobb mértékben, *7%-kal* 184,5 milliárd forinttal *estek vissza*. Ennek hatására *az üzemi tevékenység eredménye 55,9 milliárd forinttal nőtt*.

A *nettó árbevétel 94 milliárd forinttal, 3,6%-kal csökkent* (ellentétben a mezőgazdasággal, ahol még nagyobb, 10%-os volt a csökkenés).

Az *üzemi tevékenység ráfordításainak* változásai közül az anyagjellegű ráfordítások csökkenése a legjelentősebb. A teljes költségcsökkenés 184,5 milliárd forint, melyből az anyagköltségre 153 milliárd forint jut. Ez 11%-os csökkenést jelent. Mivel a gyártás során az alapanyag költség csak 50-70%-át teszi ki a teljes önköltségnek, érthető, hogy az értékesítési ár már nem ilyen arányban csökkent.

A *pénzügyi műveletek eredményei*, ellentétben a mezőgazdasággal, az élelmiszeriparban számottevően (26%-kal) *javultak*. Ennek részbeni oka, hogy az élelmiszeriparban jóval nagyobb arányban csökkent a külső kötelezettségek aránya, mint a mezőgazdaságban. 2008-hoz képest az élelmiszeriparban közel 9%-kal, 93 milliárd forinttal csökkentek a hosszú és rövid lejáratú kötelezettségek, míg a mezőgazdaságban csupán 13 milliárd forintos, 1,6%-os volt a csökkenés – annak minden kamatvonzatával együtt.

Így az élelmiszeripar adózás előtti eredménye a 2008. évi -10,5 milliárd forinttal szemben 2009-ben közel *53 milliárd forintra nőtt*.

Az adózás előtti eredményt bontva veszteséges és nyereséges cégekre, megállapítható, hogy mindkét csoport eredményessége nőtt, közel azonos összeggel (30-30 milliárd forinttal). Az anyagköltségek jelentős mérséklődése mind a veszteséges, mind a nyereséges cégeket érintette.

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar összevetésekor megállapíthatjuk, hogy míg a mezőgazdaság számára a 2009-es év alapvetően túlkínálatos év volt, amelynek jelentős, 2008-ban felhalmozott készlettel vágott neki az ágazat, és az egész évben érvényesültek a nyomott árak, addig az élelmiszeripar ki tudta használni a 2009 eleji árfolyamgyengülést, amely megnehezítette az importélelmiszerek beáramlását, és akár külföldi vásárlóerővel is mérsékelte a hazai kereslet csökkenését.

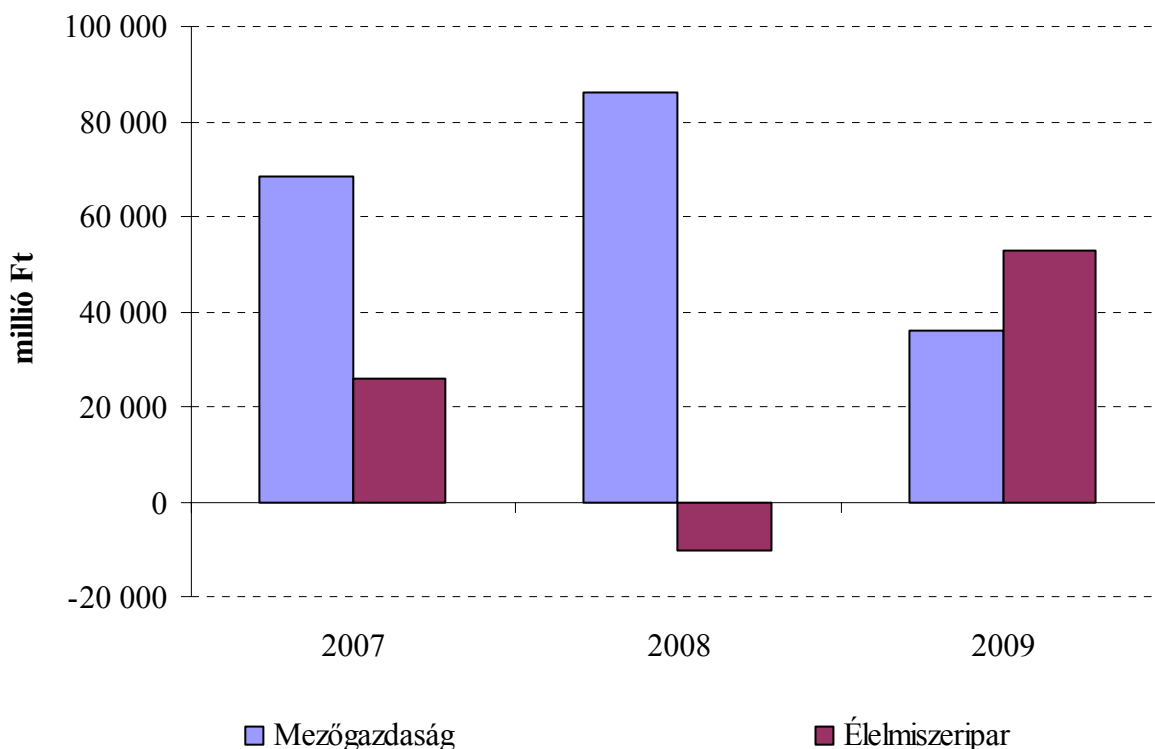
Az élelmiszeripari vállalkozások mérlegének *eszköz oldalán szinte minden tételében csökkenést* tapasztalunk. Legnagyobb mértékben a forgóeszközök, azon belül is a készletek csökkentek (25,5 milliárd forinttal), de csökkentek a beruházásra fordított összegek is 7,8 milliárd forinttal. Az eszközök értéke *összességében* majd *60 milliárd forinttal* csökkent.

Forrás oldalon jelentős, *93 milliárd forintos a kötelezettségállomány csökkenése*, Ez magyarázza a beruházások elmaradását, ami nem kívánatos az amúgy is fejlesztésre szoruló ágazatban. A legnagyobb mértékben a rövidlejáratú

kötelezettségek csökkentek 73,5 milliárd forinttal, mely likviditási problémákat is okozhatott egyes, pénzügyileg kevésbé stabil vállalkozásoknál.

9. ábra

Mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások adózás előtti eredményei

Forrás: APEH alapján AKI Pénzügypolitikai Osztály

8.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2009. évi tesztüzemi eredményei

Az elemzéshez a Tesztüzemi Információs Rendszer 2009. évi előzetes adatait használtuk fel. A tesztüzemi rendszerben *az adatgyűjtés 1946 üzemet fog át*. Az így kapott minta 87 ezer 2 európai méretegység (EUME)³ feletti mezőgazdasági vállalkozást reprezentál. A tesztüzemi minta segítségével vizsgált 87 ezer gazdaság

³ Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH): elsődlegesen a mezőgazdasági termelőtevékenységek egységnyi méretére (1 hektár, 1 állat) vonatkozóan meghatározott normatív (átlagos időjárási és üzemi feltételekre vonatkoztatott) fedezeti hozzájárulás. A termelőtevékenységek fajlagos SFH-értékét a tevékenységek adott üzemben található méretével megszorozva, majd a szorzatokat összegezve, a gazdaság összes SFH értékét kapjuk. Ez az érték a gazdaságok tartós jövedelemtermelő kapacitását fejezi ki a termelőeszköz-ellátottság, a termelési szerkezet és a termőhelyi adottságok függvényében. Ennélfogva a gazdaság ökonómiai méretének meghatározására is felhasználható. Egy gazdaság bizonyos tevékenységei, tevékenység-csoportjai által előállított SFH-értékeknek az üzemi SFH-ból való részesedési arányával az adott gazdaság termelési iránya (tevékenységi profilja) is jellemezhető.

az összes regisztrált gazdaság által használt földterület 93%-át művelte, illetve az összes Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH)⁴ 90%-át állította elő. (Módszertanról bővebben a Táblázatok, Grafikonok, Mellékletek 2. sz. mellékletében.) A **gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe 51,2 hektár**, ökonómiai méretük **20,8 EUME volt**. Egy gazdaság átlagosan 1,7 főt foglalkoztatott.

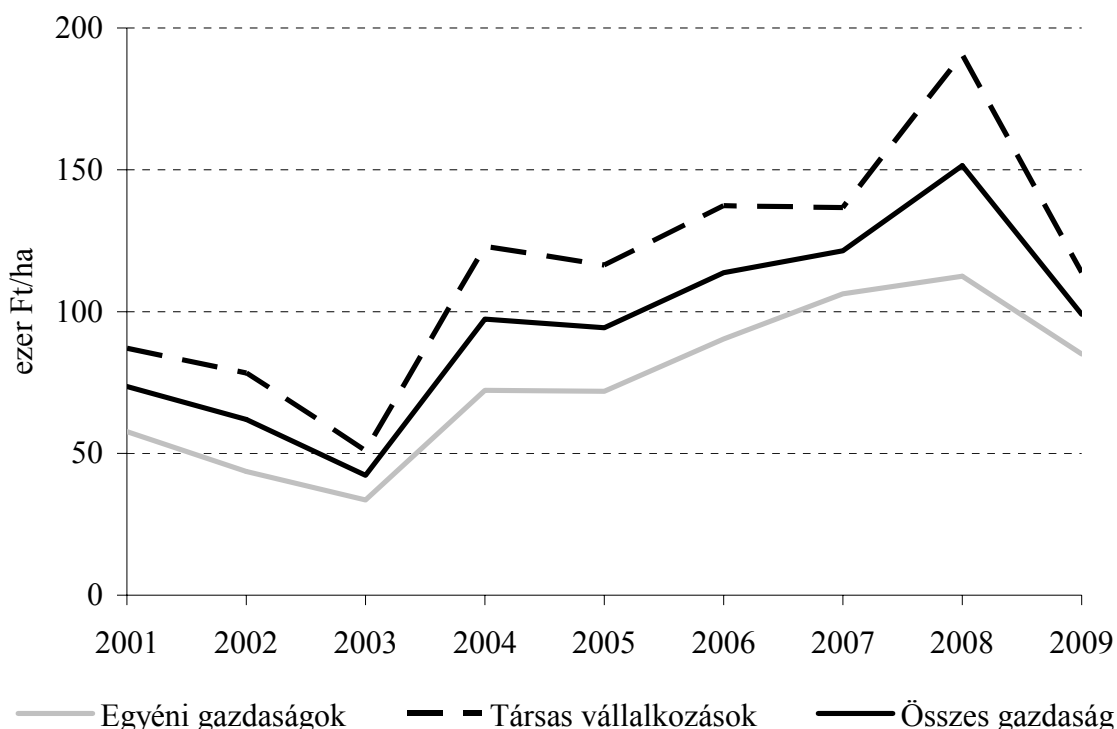
Országos szinten tekintve az árutermelő egyéni gazdaságok az összes nettó hozzáadott⁵ érték 44%-át, a társas vállalkozások pedig 56%-át állították elő.

Az európai uniós csatlakozás óta először csökkent a mezőgazdaság jövedelmezősége. Az egy hektárra jutó árbevételek 12, míg a költségek csak 8%-kal csökkentek, így a növekvő támogatások is csak mérsékelni tudták a jövedelem visszaesését. A nettó hozzáadott érték 35%-kal lett alacsonyabb az előző évinél. Míg az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 36%-kal csökkent, addig a társas gazdaságoké 66%-kal múlta alul az egy évvel korábbi értéket. Az eredménycsökkenés a pénzügyi válság hatásaival van összefüggésben.

⁴ Európai méretegység (EUME): a gazdaság összes SFH értékéhez (1. standard fedezeti hozzájárulás) hasonlóan, az ökonómiai üzemméret kifejezésére használatos jellemző az Európai Unióban. Kiszámítása úgy történik, hogy az euróban kifejezett SFH-értéket 1200-zal elosztják. (Az osztószámot központilag határozzák meg; értéke az infláció hatására hosszabb időszak alatt változhat.) 1 EUME tehát egyenlő az üzem összes SFH-jának 1200 eurójával.

⁵ A nettó hozzáadott érték a termelési érték és a termelés során felhasznált termékek, szolgáltatások értékének a különbsége. Tartalmazza a jövedelmet, valamint ebből kell fedezni a munkabéreket, az adókat, a kamatokat és a bérleti díjakat.

Az egy hektárra jutó nettó hozzáadott érték változása (2001-2009)

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján saját szerkesztés

A jövedelem mindegyik üzemtípus esetében visszaesett. A csökkenés mértéke ugyanakkor az állattenyésztő gazdaságokban alacsonyabb volt. Ez egyrészt a növekvő sertésárakkal, másrészt a tejtermelő gazdaságok kiemelt támogatásával magyarázható. Továbbá fontos kiemelni, hogy a Tesztüzemi Rendszer a hivatalos statisztikákkal szemben magasabb tejárat mért (68,4 Ft/l), így a tej árának a visszaesése 18% volt. Ennek az a magyarázata, hogy a termelők egy része alternatív értékesítési csatornákkal tudta fékezni az árbevétel csökkenést, ugyanakkor az új tejpiaci helyzethez való alkalmazkodás miatt minden harmadik tejtermelésre szakosodott gazdaság mérsékelte tehénlétszámát.

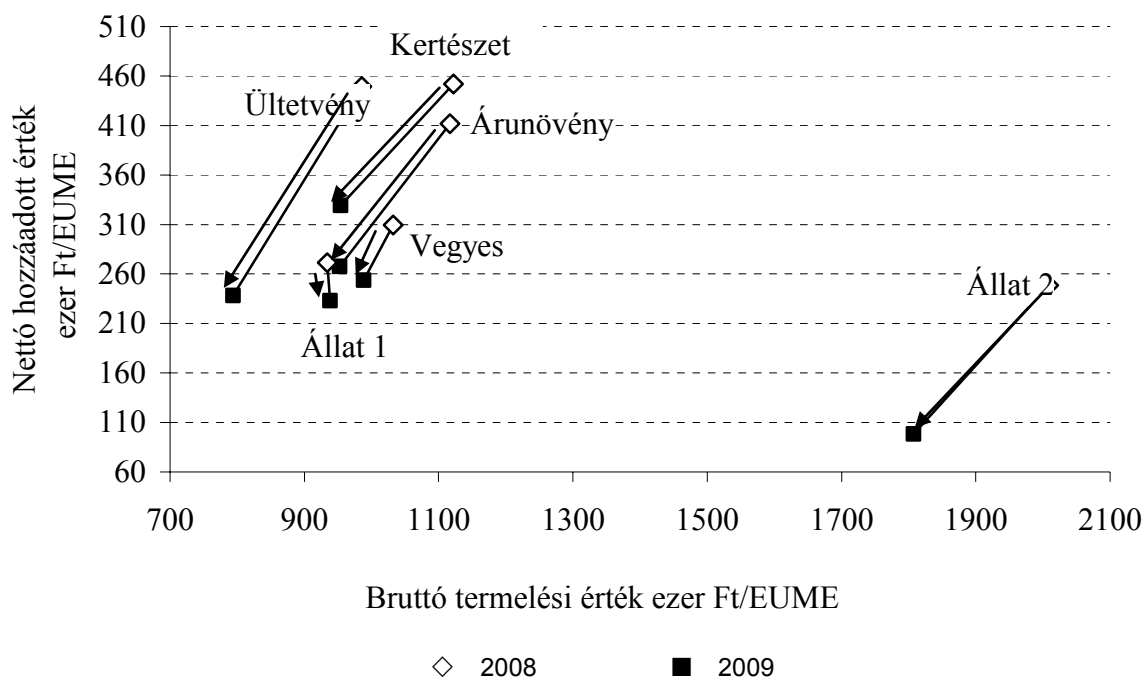
A növénytermesztők esetében az összes fontosabb termék ára és hozama egyszerre csökkent. Ez alól csak a kukorica és a burgonya a kivétel. A kukorica ára stagnált (27,5 ezer Ft/t), a burgonya ára 12%-kal növekedett. Ezzel szemben a közvetlen kifizetések egy hektárra jutó értéke 8,8%-kal 65,2 ezer Ft/ha⁶-ra emelkedett. A várható alacsonyabb árbevétel és a pénzügyi válságból adódó finanszírozási nehézségek miatt a gazdálkodók visszafogták a ráfordításaikat, a fűtőanyag-, áram- és vízdíj 16%-kal, a hajtóanyag költsége 13%-kal, a műtrágyaé pedig 8,6%-kal mérséklődött. A növénytermesztők a működéshez és a fejlesztéshez szükséges forrásokat úgy tudták előteremteni, hogy 2008. év végéhez képest 483 ezer tonna (összes üzemet tekintve 654 ezer tonna) gabonával csökkentették

⁶ Az egy hektárra jutó fontosabb támogatások (ezer forintban): 42,2 SAPS; 6,7 AKG; 3,2 cukorrépa-termesztők szerkezetátalakítási támogatása; 1,9 dohánytermesztés támogatása.

készleteiket. Összességében az egy hektárra jutó nettó hozzáadott érték 34,6%-kal esett vissza.

11. ábra

**Az egy EUME-re jutó hozzáadott érték változása 2009-ben
(egyéni gazdaságok és társas vállalkozások együtt)⁷**

Állattenyésztés 1: Tömegetakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok

Állattenyésztés 2: Abraktakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján saját szerkesztés

A beruházások az előző évhez hasonlóan tovább növekedtek (10%-kal), aminek eredményeképpen a nettó állóeszköz-felhalmozás (nettó beruházás) hektáronként a 29 ezer forintot is meghaladta. A beruházások emelkedése a gépek, technológiai berendezések fejlesztésével van összefüggésben, de több év után az ingatlan beruházások is 16%-kal bővültek. A tenyészállat beruházások szinten maradtak.

A többségben EU által finanszírozott vidékfejlesztési program biztosította források 2009-ben ösztönözték a beruházásokat, ezzel szemben a pénzügyi válság szűkítette a vállalkozások forrásait. Az egy hektárra jutó beruházási és fejlesztési hitelek összege 7%-kal csökkent. **A két egymással ellentétes folyamat eredményeként a gazdaságok nagyobbik része – különösen a társas vállalkozások – a termelés finanszírozása elől volt kénytelen elvonni a forrásokat.**

⁷ Az ábra azt mutatja, hogy a termelési érték változása (x tengely) milyen összefüggésben van a jövedelemváltozással (y tengely). Tehát a vizsgált évben a tömegetakarmány-fogyasztó állatokat tartók kivételével az összes üzemtípus esetében csökkent a kibocsátás, és ezzel összefüggésben a jövedelmük is.

A gazdasági válság fékezte, de nem állította meg a földárak növekedését. A szántóterület ára 4%-kal emelkedett (457 ezer Ft/ha-ra), ezzel összefüggésben a bérleti díjak is hasonló mértékben növekedtek. 2009-ben egy hektár szántóterületet átlagosan 23,3 ezer forintért lehetett bérelni, de az új bérleti szerződések már jelentősen felülmúlták ezt az összeget.

8.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete

A felmérésben 1555 egyéni gazdaság⁸ szerepelt. Ez a minta a 2007. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) keretében regisztrált, **2 európai méretegységnél (EUME) nagyobb egyéni gazdaságokat reprezentálja**, melyek száma 81 ezret tett ki. A vizsgált 81 ezer gazdaság az összes egyéni gazdaság⁹ által használt földterület 86%-át művelte, illetve az összes standard fedezeti hozzájárulás (SFH) 79%-át állította elő.

A bruttó termelési érték az egyéni gazdaságok esetében 12%-kal csökkent 2009-ben. Ezzel szemben a költségek csak 6%-kal lettek alacsonyabbak, így összességében **az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 43,2 ezer forint volt hektáronként.** Ez az előző évhez képest 36%-os csökkenést jelent. *Az inflációt figyelembe véve* – 2009-es árakon számolva – **a jövedelem az öt évvel ezelőtti, 2004-es szintre esett vissza.**

Az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy **az így számított jövedelmeknek kell fedezetet nyújtaniuk az egyéni (családi) gazdaságok személyi jövedelmeire is.** Ha az egyéni gazdaságok eredményét **korrigáljuk** (a nem fizetett munkaerőre jutó el nem számolt munkabért is figyelembe vesszük) az egy éves munkaerőegységre¹⁰ (ÉME) jutó minimálbérrel, **akkor az adózás előtti eredményük 22,3 ezer Ft/ha-ra csökken.** A korrigált jövedelem több mint 50%-os csökkenést jelez.

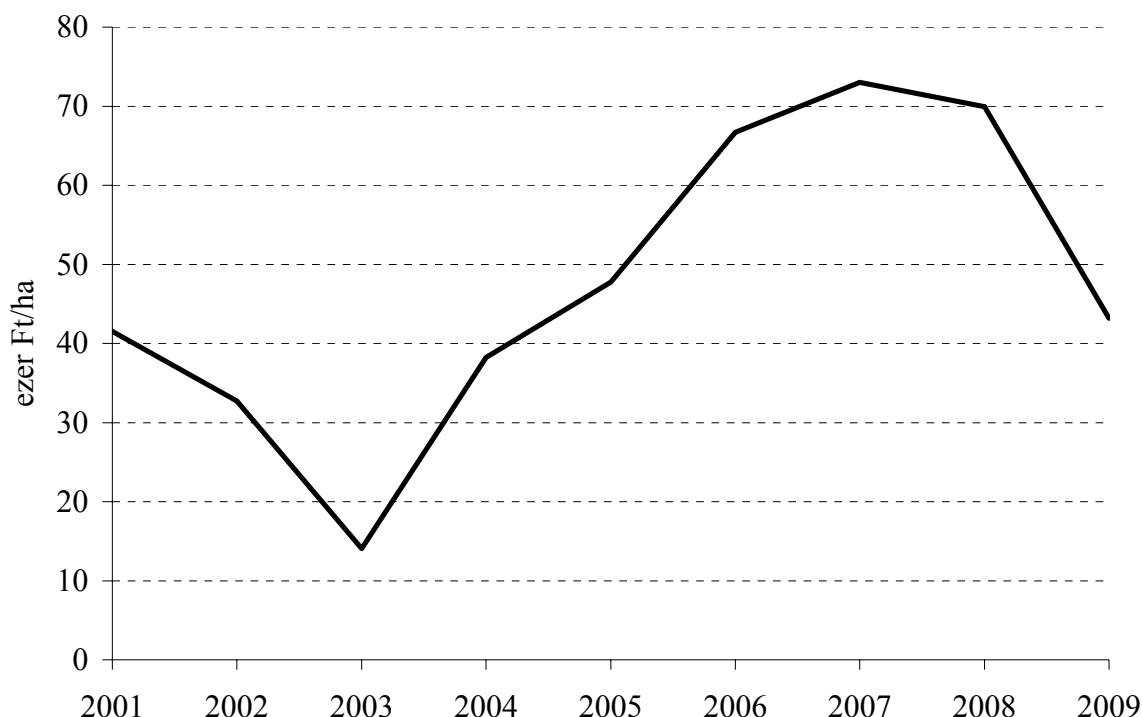
Az egy hektárra jutó értékesítés nettó árbevétele 11%-kal csökkent, a közvetlen támogatások pedig 9%-kal növekedtek. Így – összességében – az előállított bruttó termelési érték 12%-kal 298,4 ezer Ft/ha-ra, az üzemi költségek 6%-kal 251,9 ezer Ft/ha-ra csökkentek.

⁸ Ide tartoznak az őstermelők, az egyéni vállalkozók, illetve az ún. összevont – adózási, illetve a támogatási rendszerrel összefüggő okok miatt formailag részekre osztott („szétíratott”), de ténylegesen egységes vállalkozásként működő és a tesztüzemi rendszerben is egy egységként kezelt – gazdaságok.

⁹ Ezek száma a GSZÖ 2007 adatai szerint csaknem 619 ezer volt.

¹⁰ Éves munkaerőegység (ÉME): a *munkateljesítmény* mértékegysége; egy teljes munkaidőben foglalkoztatott, koránál és egészségi állapotánál fogva teljes értékű munkavégzésre alkalmas dolgozó éves munkaidő-teljesítménye, munkaórában. A kalkulációk során 2200 munkaórával vettük figyelembe.

**Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 2009-es árakon*
(2001-2009)**

*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

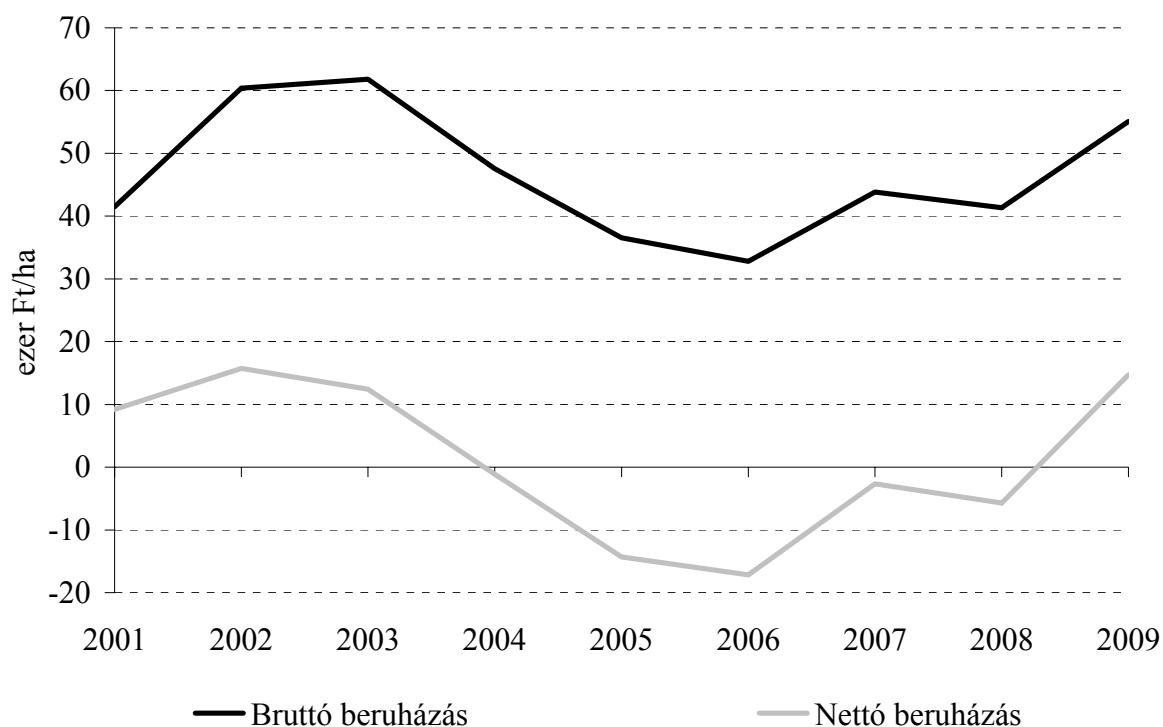
Forrás: Tesztüzemi adatok alapján saját szerkesztés

Az egy hektárra jutó beruházások értéke 55,1 ezer forint volt, amely egy harmaddal magasabb az előző évinél. A nettó beruházás 14,7 ezer Ft/ha volt, így a befektetések 2009-ben – az Európai Unió csatlakozása óta először – már a nettó állóeszköz-állomány növekedését szolgálták. Az egy hektárra jutó fejlesztések mértéke még a felét sem éri el a társas vállalkozások mutatójának.

Az ingatlan- és a gépberuházások hasonló mértékben növekedtek, de a beruházások legnagyobb részét (57%-át) továbbra is a gépbeszerzések tették ki.

A gazdaságok forrásszerkezete elsősorban a pénzügyi válság hatására jelentősen változott. Az egy hektárra jutó kötelezettségek értéke 21%-kal csökkent. Ennek megfelelően az önfinanszírozás szerepe tovább növekedett, az egy hektárra jutó saját tőke 7%-kal lett magasabb (689 ezer Ft/ha). A fejlesztési hitelek állománya minimális mértékben csökkent (23 ezer Ft/ha-ra), azaz a bővülő beruházásokat az egyéni gazdaságok elsősorban saját erőből finanszírozták.

**Az egy hektárra jutó bruttó és nettó beruházás változása
az egyéni gazdaságoknál**

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján saját szerkesztés

A termelésiérték-arányos jövedelmezőség alapján egyedül az abraktakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok jövedelmezősége emelkedett (63 %-kal). A tömegtakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok szenvedték el a legkisebb mértékű csökkenést, a jövedelmezőség náluk 11%-kal múlja alul az előző évit. Utánuk következnek a növénytermesztő gazdaságok 25%-kal, majd a kertészetek 31%-kal és a vegyes gazdálkodók 36%-kal, végül az ültetvényes gazdálkodók zárják a sort a legnagyobb, 50%-os jövedelmezőség csökkenéssel.

8.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete

A 2009. évi felméréshez **391 társas vállalkozás** (jogi személyiség nélküli, illetve jogi személyiségű gazdasági társaság, szövetkezet) **szolgáltatót adatokat**. A minta által reprezentált alapsokaság üzemszáma 5695 – a GSZÖ keretében regisztrált összes társas vállalkozás mintegy 74%-a –, amelyek azonban a szektor SFH-jának gyakorlatilag a 100%-át (több mint 99,9%-át) állítják elő, illetve a földterületet is ilyen arányban használják (99,5%).

A társas gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe 382,6 hektár, ökonómiai méretük 176,7 EUME volt. Egy gazdaság átlagosan 11,8 főt foglalkoztatott.

A társas gazdaságok egy hektárra jutó adózás előtti eredménye, illetve szokásos vállalkozási eredménye¹¹ harmadára esett vissza (18,6 és 18,2 ezer Ft/ha-ra). A romló jövedelmezőség az árak és hozamok csökkenésével, valamint a pénzügyi, gazdasági válság hatásaival van összefüggésben.

14. ábra

**A társas vállalkozások szokásos vállalkozási eredménye 2009-es árakon*
(2001-2009)**

*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján saját szerkesztés

A finanszírozási lehetőségek szűkülése több szempontból is rontotta a társas vállalkozások jövedelmezőségét:

- Csökkentették az input-anyag ráfordítást, ezzel összefüggésben a hozamok is alacsonyabbak lettek. Annak ellenére, hogy a műtrágya árak 11,2%-kal mérséklődtek, a társas vállalkozások ennél nagyobb mértékben (15%-kal) csökkentették a tápanyag-utánpótlás költségét. A növényvédőszeres esetében az árak jelentős növekedésének köszönhetően a felhasználás 6%-kal esett vissza.
- Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program intézkedései miatt sok vállalkozás beruházási kényszerben volt. A visszafogott banki finanszírozás az önerő kényszerű emelkedését eredményezte, mely szintén a termeléshez szükséges forrásokat apasztotta.

¹¹ A pénzügyi műveletek eredményét tartalmazza, viszont a rendkívüli bevételeket és ráfordításokat nem.

- A fizetőképesség fenntartása és a fejlesztések miatt nyomott áron értékesítették készleteiket. Így az egy hektárra jutó készletek értéke 16,5 ezer forinttal csökkent. Ez az aktivált saját teljesítmények évek óta növekvő értékét 59%-kal mérsékelte.

Az egy hektárra jutó árbevétel 11%-os visszaesése a következő tényezőkkel függ össze (zárójelben a csökkenés mértéke): kalászos gabonafélék (23%), olajos növények (27%), állattenyésztés (11%), kertészet (32%), gyümölcstermesztés (5%), szőlő- és bortermelés (19%), mezőgazdasági szolgáltatások (14%). Az árbevétel visszaesését csak kis mértékben kompenzálta az agrártámogatások 4%-os emelkedése, így összességében a bruttó termelési érték 14%-kal, 544,7 ezer Ft/ha-ra mérséklődött. Ezzel párhuzamosan a költségek is csökkentek: a főbb költségelemek közül az egy hektárra jutó műtrágya ráfordítás 15%-kal, az állattenyésztés közvetlen anyagköltségei (takarmányköltséggel együtt) 14%-kal. Ugyanakkor ezek a hatások összességében csak 9%-kal mérsékeltek az üzemi költségeket.

Az árbevétel-költség szerkezet nagymértékű változásával összefüggésben a korábbi évekhez képest **jelentős átrendeződés történt az egyes üzemtípusok jövedelmezőségében 2009-ben.** Az árunövény termesztő üzemek egy hektárra jutó eredménye – az átlagnál nagyobb mértékben – a tavaly előtti érték 28,4%-ára esett vissza. A tömegtakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok egy üzemre jutó jövedelme 54%-kal csökkent. A sertés- és baromfitartó üzemek, bár nem voltak veszteségesek, üzemenkénti adózás előtti eredményük az előző évinek csupán a 77%-át érte el. Az ültetvényes gazdálkodók hektáronként 80,7 ezer forint adózás előtti eredményt értek el, ami 43%-os visszaesést jelent. A zöldségtermesztők jövedelemcsökkenése nagymértékű, 70%-os volt. A jövedelem a vegyes gazdálkodók esetében is jóval alacsonyabb volt a 2008. évinél, az adózás előtti eredmény csupán 34%-át érte el a tavaly előtti értéknek.

A fejlesztések 2%-kal bővültek. A vállalkozások hektáronkénti beruházása 120,1 ezer forint volt, amely összességében 2,7 ezer forinttal növelte az eszközök könyv szerinti értékét. A befejezetlen beruházások összege jelentősen csökkent, mely egyben előrevetíti a 2010-es visszaesést.

A különböző típusú gazdaságok beruházási mutatószámainál nagy szórás tapasztalható. A növénytermesztők, az ültetvényes és a vegyes gazdálkodók beruházásai 40, 18, illetve 9%-kal nőttek. Az egy hektárra jutó beruházások összegei a legnagyobb mértékben az abraktakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságoknál és a kertészeteknél csökkentek, 53 és 38%-kal. A tömegtakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságokban 21%-os visszaesés történt.

A pénzügyi válság alaposan megváltoztatta a forrásszerkezetet. A kötelezettségek értéke 16%-kal csökkent (253 ezer Ft/ha-ra). Jelentős mértékben mérséklődött a beruházási és fejlesztési hitelek állománya (10%-kal). A forrásszerkezet kedvező változása 7%-kal javította a társas vállalkozások átlagos

likviditási mutatószámát¹² (1,87-re), ugyanakkor továbbra is 28%-ot tesz ki. azoknak a gazdaságoknak az aránya, ahol ez az érték a kritikusnak mondható 1,2 alatt van. ***Negatívum 2009-ben*** – a fent említett folyamatokkal összefüggésben – ***45%-kal (4,6 ezer Ft/ha-ra) növekedett a lejárt, ki nem fizetett kötelezettségek értéke.***

2009-ben először mértük fel a társas vállalkozások esetében az üzemtulajdonosoktól bérelt mezőgazdasági terület arányát. Ez a korábban igen tág határértékek között becsült arány 15,1%. Azok az üzemek, amelyek tulajdonosoktól (saját maguktól) bérelnek földet, 10%-kal magasabb bérleti díjat fizettek hektáronként.

¹² Forgóeszközök/Rövidlejáratú kötelezettségek

II. INTÉZKEDÉSEK, FINANSZÍROZÁS

9. Pénzügyi szabályozás és hitelpolitika

9.1. Áralakulás

Az agrártermékek termelőiár-szintje 2009-ben 9,5%-kal esett vissza 2008-hoz viszonyítva, ami a növényi termékek árszínvonalának 12,7%-os, illetve az élő állatok és állati termékek árának 4,6%-os csökkenéséből adódott. A mezőgazdasági termelés ráfordítási árszintje 5,8%-kal mérséklődött.

2009-ben a gabonafélék termelői átlagára az előző évihez képest 14,2%-kal csökkent, amelyet elsősorban a búza igen nagymértékű 24,7%-os áresése okozott, míg a kukorica ára kevésbé, csak 3,9%-kal csökkent. Az ipari növények ára 14,1%-kal lett alacsonyabb, melynek fő oka az volt, hogy az olajos növények ára 25,4%-kal esett. A burgonya ára 7%-kal nőtt, viszont a zöldségféléké 6,9%-kal, a gyümölcsféléké pedig 19,3%-kal csökkent a 2008. évihez képest.

A vágóállatok termelői ára közel azonos az előző évvel (0,3%-kal emelkedett), ezen belül a vágósertés ára 4,4%-kal, a vágómarháé 8,3%-kal nőtt, a vágóbaromfié pedig 5,6%-kal mérséklődött. Az állati termékek ára 15,3%-kal esett, ezen belül a tej ára 22,4%-kal zuhant, a tojásé ezzel szemben 4,8%-kal meghaladta az előző évit.

22. táblázat

**A mezőgazdasági termékek termelői árának változása
az előző év azonos időszakához viszonyítva (%)**

Megnevezés	2008. jan.-dec.	2009. jan.-dec.
Mindösszesen	-2,7	-9,5
Növények összesen	-14,4	-12,7
Gabonafélék	-23,6	-14,2
Ipari növények	11,9	-14,1
Burgonya	-13,8	7,0
Gyümölcsök (borszőlővel együtt)	-26,0	-19,3
Zöldségfélék	8,0	-6,9
Élő állatok és állati termékek	13,6	-4,6
Élő állatok	14,0	0,3
Vágómarha (vágóborjúval)	2,7	8,3
Vágósertés	17,3	4,4
Vágóbaromfi	13,8	-5,6
Állati termékek	12,8	-15,3
Tej	13,3	-22,4
Tyúktojás, étkezési	12,9	4,8

Forrás: KSH

2009-ben a mezőgazdasági termelés ráfordítási árszintje 5,8%-kal csökkent a 2008. évihez képest, ami a folyó termelő-felhasználás árszínvonalának 7%-os

mérséklődéséből és a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 2,9%-os emelkedéséből adódott.

A folyó termelő-felhasználás csökkenésére döntő hatást gyakorolt a jelentős súllyal rendelkező takarmányok árának 17,7%-os visszaesése. Az energiaárak 5,2%-kal mérséklődtek, főként a felhasználásban nagy súlyt képviselő üzemanyagok árának 12,9%-os mérséklődése miatt. A műtrágyák árszínvonala az előző évi rendkívül magas, 60%-ot meghaladó áremelkedés után 2009-ben 11,2%-kal csökkent, amit alapvetően a műtrágyaárak második félévi erős 35-37%-os visszaesése idézett elő. Ezzel szemben a növényvédő szerek árában 4,8%-os, az állatgyógyászati készítményekében 9,3%-os növekedés következett be a 2008. évihez viszonyítva.

A mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 2,9%-os növekedése a mezőgazdasági gépberuházások 3%-os, valamint az épület beruházások árának 2,9%-os emelkedéséből adódott.

A mezőgazdasági termelőiár-index és a mezőgazdasági ráfordítások árindexének hányadosa **az agrárrolló mutató**, melynek **értéke 2009-ben 96,1% volt** – vagyis **romlott** 2008-hoz viszonyítva, ugyanis a mezőgazdasági ráfordítási árak kisebb mérséklődésével szemben a termelői árak nagyobb mértékben csökkentek. Fontos megjegyezni, hogy az agrárrolló a mezőgazdasági termelői árak és a termeléshez felhasznált inputok árváltozásának viszonyát mutatja, de nem áll közvetlen összefüggésben a mezőgazdaság jövedelmezőségével. A jövedelmezőséget az árváltozások mellett számottevően befolyásolja a termésmennyiség is, ami nem jelenik meg az agrárrolló mutatóban. A termelői ár nem határozza meg az összes bevételt (pl. támogatásokat), mint ahogy a ráfordítási árak között sem szerepel a termeléshez kapcsolódó összes kiadás (pl. hitelkamat vagy földbérleti díj). Az agrárrolló nemzetközi összehasonlításra alkalmas mutató.

9.2. Adó- és járulékrendszer

Az agrárgazdaságot érintő, 2009. január 1-től érvényes legfontosabb adó- és járulékváltozások a következők voltak:

- ***A személyi jövedelemadó rendszerében***
 - az egyéni vállalkozók átalányadózás választási lehetőségének értékhatára (általános esetben 8 millió forintról 15 millió forintra, a kereskedők esetében 40 millió forintról 100 millió forintra) emelkedett;
 - a mezőgazdasági kistermelés bevételi értékhatára 7 millió forintról 8 millió forintra nőtt;
 - a bortermelők a korábban alkalmazott 2 litert meghaladó kiszerelésű borokból származó bevételekkel szemben már a 0,5 litert elérő kiszerelésű borokból származó bevételekre is alkalmazhatják az őstermelői szabályokat;
 - a termőföldet adómentesen eladónak az adóbevallási kötelezettsége megszűnt, tekintettel arra, hogy az adóhatóság az ingatlanértékesítésből e nélkül is rendelkezik információval;
 - a korábban alkalmazott hét adókedvezményt egy összevont adókedvezmény váltotta fel, az összevont kedvezményalap után egységesen 30%-os kulcs lett érvényesíthető;
 - az ún. „egyszerűsített bevallási nyilatkozat” elnevezése „nemleges nyilatkozat”-ra változott, a tartalmi összefüggések változása nélkül;
 - számlatartási kötelezettség került bevezetésre az átalányadózó mezőgazdasági őstermelőkre, az átalányadózó egyéni vállalkozókra és az EVA-sokra is;
 - az adótáblában a sávhatár a 2009. év egészére visszamenőleg 1,7 millió forintról 1,9 millió forintra emelkedett, az adókulcsok és az adójóváírás nem módosult.
- ***A társadalombiztosítás szabályain belül***
 - a mezőgazdasági kistermelőnek minősülő magánszemély kedvezményes járulékfizetésére vonatkozó bevételi összeghatár a személyi jövedelemadó törvény módosításával összhangban 7 millió forintról 8 millió forintra emelkedett;
 - a társadalombiztosítási járulék mértéke a foglalkoztatóknak és az egyéni vállalkozóknak a minimálbér kétszeresének megfelelő járulékalapig 29%-ról 26%-ra csökkent, de a járulékalap 143 ezer forintot meghaladó részére, illetve a 2009. július 10-ig megszerzett jövedelmek után továbbra is 29% társadalombiztosítási járulékot kellett fizetni;
 - a munkaadói járulék mértéke a minimálbér kétszeresének megfelelő járulékalapig 3%-ról 1%-ra csökkent, de a járulékalap 143 ezer forintot meghaladó részére, illetve a 2009. július 10-ig megszerzett jövedelmek után továbbra is 3% munkaadói járulékot kellett fizetni;
 - a vállalkozói járulék mértéke a minimálbér kétszeresének megfelelő járulékalapig 4%-ról 2,5%-ra csökkent, de a járulékalap 143 ezer forintot meghaladó részére, illetve a 2009. július 10-ig megszerzett jövedelmek után továbbra is 4% vállalkozói járulékot kell fizetni.

- ***A helyi adókat érintő változások***
 - a helyi iparüzési adó szabályozásában a nem átalányadózó és nem EVA alany mezőgazdasági vállalkozók és vállalkozások a korábbi 4 millió forint bevételi határ helyett 8 millió forint bevételi értékhatárig választhatják a helyi iparüzési adóalap-meghatározás egyszerűsített módját.
- ***Az illetékeket érintő változások***
 - illetékmentes az őstermelői igazolvány, a vállalkozói igazolvány és a működési engedély cseréje, ha az igazolvány cseréje az önkormányzat döntése miatt bekövetkező helységnév, utcanév vagy házszám változása miatt vált szükségessé.
- ***Cégautó adó***
 - 2009. február 1-től a személyi jövedelemadóként fizetett cégautó adó megszűnt, helyette egy új, szélesebb adóbázison nyugvó, alacsonyabb terhelést biztosító vagyoni típusú cégautó adó került bevezetésre.
- ***Az általános forgalmi adózásban***
 - az ÁFA általános kulcsa 20%-ról 25%-ra emelkedett, az alapvető élelmiszerekre – tej, kenyér, pékáru – 18%-os kedvezményes adókulcs került bevezetésre. Az ÁFA csökkentést a kereskedelem lenyelte, a feketekezeskedelemben a problémáját az intézkedés nem oldotta meg;
 - az ÁFA-mérték emelésével összefüggésben az EVA alkalmazásának bevételi értékhatára 25 millió forintról 26 millió forintra emelkedett.
- ***A jövedéki adó rendszerében***
 - a benzin jövedéki adója 103,5 Ft/literről 109 Ft/literre, a gázolaj jövedéki adója 85 Ft/literről 90,5 Ft/literre nőtt;
 - az alkoholok jövedéki adója 6-7%-kal emelkedett;
 - a dohánytermékek esetén a cigarettánál a tételes adó 8265 Ft/ezer szárlól 8 405 Ft/ezer szárla, míg a minimumadó 15175 Ft/ezer szárlól 16000 Ft/ezer szárla nőtt;
 - megszűnt a benzinre és a gázolajra a biotartalom szerinti differenciálás, azonban a biorészarány teljesítésének más típusú ösztönzését külön jogszabály biztosítja.

9.3. Támogatások

Az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény 1. § (1) bekezdése előírja, hogy „A központi költségvetés évenkénti elfogadása során az Országgyűlés biztosítja, hogy a 2005. évi költségvetési törvény szerinti támogatási összeghez képest az agrárgazdaságnak nemzeti hatáskörben nyújtandó támogatás – beleértve az Európai Unió által biztosított közvetlen termelői támogatás nemzeti kiegészítését is – (a továbbiakban: nemzeti támogatás) reálértéke a támogatások kiegyenlítődésének időpontjáig megőrzésre kerül.”

A KSH által megadott fogyasztói árindexekből számított 28,5%-os korrekciós tényezővel számítva, 2009-ben *a fenti cél minimálisan 228,1 milliárd forint*

kifizetésével valósult volna meg, ezzel szemben csupán 167,2 milliárd forint támogatás odaítélésére került sor. Ugyanakkor megállapítható, hogy az agrár- és vidékfejlesztésre fordítható támogatási előirányzatok – manipulatív módon kimutatott – bruttó értéke (az EU által finanszírozott összeget is figyelembe véve) a 2005. évi 411,6 milliárd forintról 2009-re **631,4 milliárd forintra nőtt.** Látni kell ugyanis, hogy ezen támogatás kifizetés nem rendkívüli többlet ráfordításokat jelent az állam részéről, hanem **alapvetően elszámolási trükkökre vezethető vissza.** 2009-ben a közvetlen támogatások (SAPS) kifizetésén túl egyrészt a 2008. évi elmaradt közvetlen támogatások (SAPS, top-up), másrészt pedig a 2009. év amúgy 2010 elejére áthúzódó kifizetései is megtörténtek. Ez természetesen a következő, 2010-es év kifizetési adatait csökkenti, vagyis a választási év logikája szerint a következő kormány támogatási eredményét szándékosan rontja.

Másrészt a közvetlen támogatások elszámolási rendje lehetővé teszi, hogy a kifizetés elszámolásának (tárgyév október 1-ét megelőző munkanap árfolyama) és az Európai Bizottság által történő visszatérítés időpontja közti árfolyammozgás árfolyamnyereséget vagy árfolyamvesztéseget eredményezzen a költségvetés számára. A 2008-2009. évi folyamatos és drasztikus forint ár csökkenés ezen sajátos elszámolási technika eredményeképpen jelentős árfolyamnyereséget okozott a tárcának, mely egyszeri szabad forrásként azonnal elköltésre is került. Az árfolyamnyereség mértéke 2009-ben 33 milliárd forint volt.

23. táblázat

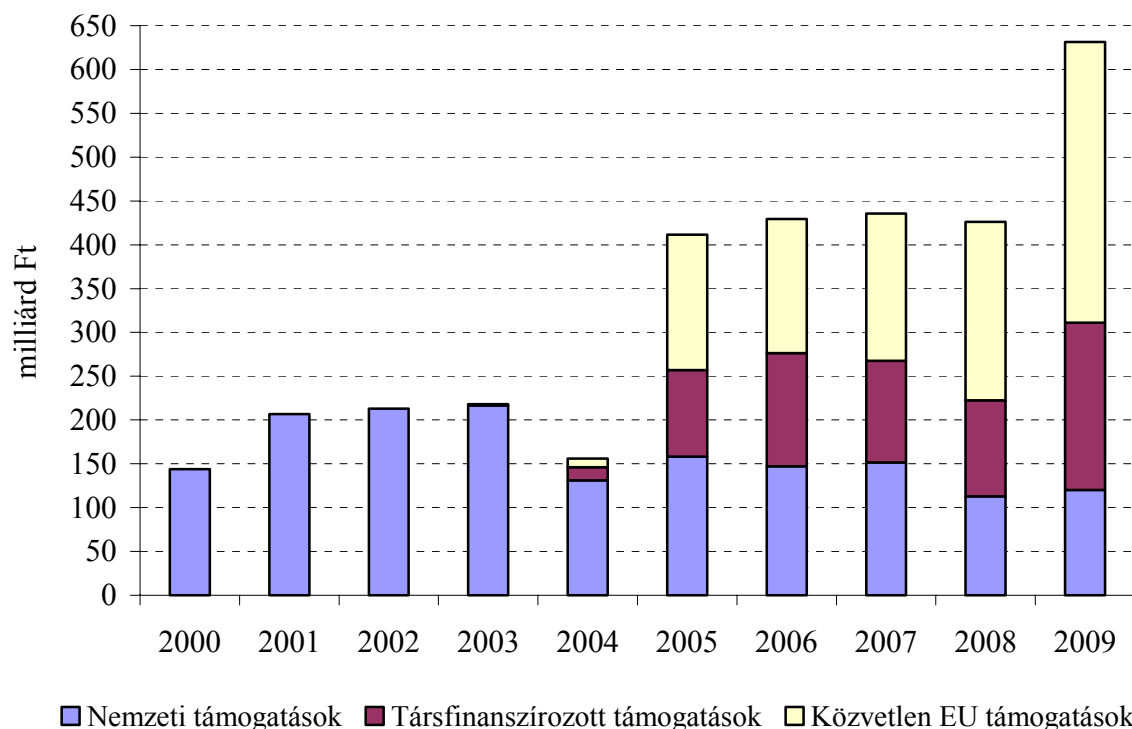
Agrár- és vidékfejlesztési támogatások forrásonkénti megoszlása

M.e.: milliárd Ft

Forrás	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nemzeti	143,8	206,8	213,1	217,0	134,6	177,5	177,9	188,9	141,1	167,2
Közösségi				1,1	21,3	234,1	251,6	246,7	285,1	464,2
Végösszeg	143,8	206,8	213,1	218,1	155,9	411,6	429,6	435,7	426,3	631,4

Forrás: FVM adatok alapján AKI számítás

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások finanszírozási formánkénti megoszlása

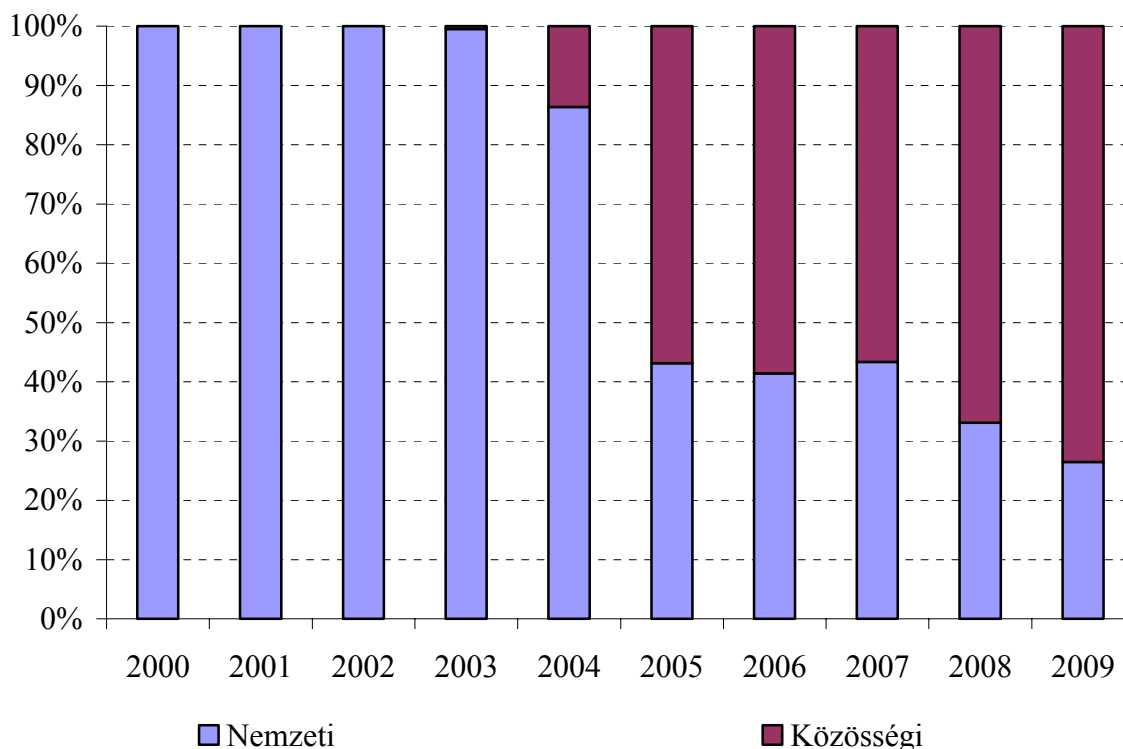

Forrás: FVM adatok alapján AKI szerkesztés

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretein belül az összes kifizetés 185 milliárd forint volt, az Európai Unió által közvetlenül térített támogatások, SAPS és agrárpiaci támogatások 320 milliárd forintot tettek ki.

Az EU csatlakozást követően az agrártámogatások forrásösszetétele megváltozott. Évről évre **növekvő uniós források mellett csökkent a nemzeti támogatások súlya**. Míg 2005-ben a nemzeti forrásból finanszírozott támogatások 43%-át tették ki a teljes támogatási keretnek, addig 2009-re ez az arány már csak 26%. Látható, hogy a központi költségvetési mezőgazdaságra fordított kiadásai az uniós támogatások növekedésének mértékével arányosan zsugorodtak.

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások forrásonkénti aránya

Forrás: FVM adatok alapján AKI szerkesztés

A támogatások szerkezetében is jelentős változások következtek be. Nagymértékben **nőtt a gépberuházási támogatások nagysága, amely sok esetben agrotechnikai szempontból indokolatlan és drága gépbeszerzések formájában valósult meg. Természetesen ez jelentős forrásokat vont el más szükséges területek (kisvállalkozások, környezettudatos gazdálkodás támogatása) elől.** A mezőgazdaság fejlesztését 2004-től a SAPARD, az AVOP és a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv segítette, 2007 szeptemberében pedig a korábbiak helyébe az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) lépett.

A 2004-2009 közötti években 634 milliárd forint támogatás került kifizetésre e programok keretein belül, ebből 185 milliárd forint 2009-ben. Az intézkedések közül a legtöbb támogatást agrár-környezetvédelem, gépek, technológiai berendezések beszerzése, termelői csoportok támogatása, kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodók támogatása, mezőgazdasági termékek értéknövelése jogcímenekén ítélték oda. A fizikai tőke fejlesztését célzó agrármodernizációs, beruházási típusú támogatásoknál azonban **olyan „életképességi” határt alkalmaztak (4 EUME), hogy a statisztika által nyilvántartott gazdasági egységeknek csupán 6,8%-a adhatott be pályázatot** e fejlesztési források megszerzésére. Így e támogatási források túlnyomó többségét néhány száz érdekeltség vitte el a pályázati lehetőségből kizárt túlnyomó többség elől.

**Az életképességi határ (4 EUME) feletti
(a kormány által kedvezményezett) gazdaságok száma és aránya
Magyarországon**

Gazdaságtípusok	Összes gazdaság ezer db	Kedvezményezett (> 4 EUME)	
		ezer db	%
1. Szántóföldi növénytermesztés	109,7	23,5	21,4
2. Kertészet (zöldség + virág)	10,9	4,2	38,5
3. Kertészet (szőlő + gyümölcs)	105,4	6,8	6,5
4. Legeltetési állattartás	18,2	2,6	14,3
5. Abrakfogyasztó állattartás	138,4	2,1	1,5
6. Vegyes növénytermesztés	91,0	5,2	5,7
7. Vegyes állattartás	108,8	0,9	0,8
8. Vegyes növénytermesztés és állattartás	122,7	3,5	2,9
9. Egyéb	9,6	-	-
Összesen	714,7	48,8	6,8

Forrás: Lengyel Gy. (szerk.) (2006): Magyarország mezőgazdasága
(Gazdaságtipológia, 2005), KSH, Budapest, 39 p.

25. táblázat

Gazdaságszerkezeti összeírás adatainak megoszlása ökonómiai méret (EUME) alapján

EUME	Üzemszám (db)			Mezőgazdasági terület (ha)			Számosállat			Foglalkoztatottak (ÉME)		
	Egyéni	Társas	Összesen	Egyéni	Társas	Összesen	Egyéni	Társas	Összesen	Egyéni	Társas	Összesen
0.5 EUME	406 781	1 538	408 319	97 253	8 991	106 244	197 831	180	198 011	151 932	1 759	153 691
0.5 - 1 EUME	79 972	157	80 129	72 995	685	73 681	112 842	339	113 181	42 815	206	43 021
1-2 EUME	50 539	266	50 805	119 579	1 612	121 191	103 476	693	104 169	34 337	452	34 789
2-4 EUME	34 545	340	34 885	186 031	3 845	189 876	100 940	1 298	102 238	30 471	567	31 038
4-6 EUME	14 534	271	14 805	138 530	4 816	143 346	68 299	1 748	70 047	16 032	618	16 650
6-8 EUME	8 201	232	8 433	116 370	5 239	121 609	47 872	1 543	49 415	10 200	580	10 781
8-12 EUME	8 481	349	8 830	187 274	10 549	197 822	66 489	2 667	69 156	11 559	817	12 376
12-16 EUME	4 395	275	4 670	146 729	11 915	158 643	41 530	3 993	45 523	6 386	1 020	7 406
16-40 EUME	8 426	1 103	9 529	515 351	80 728	596 080	125 160	22 009	147 169	15 000	3 951	18 950
40-100 EUME	2 483	1 190	3 673	387 663	215 771	603 434	60 935	66 398	127 333	5 905	6 678	12 582
100-250 EUME	275	881	1 156	65 017	382 927	447 945	30 142	121 892	152 034	1 105	10 832	11 937
250- EUME	32	1 054	1 086	7 232	1 461 477	1 468 708	43 067	1 185 188	1 228 256	84	50 115	50 200
Összesen	618 665	7 656	626 321	2 040 025	2 188 556	4 228 581	998 583	1 407 948	2 406 531	325 827	77 595	403 421

Forrás: GSZÖ 2007

Mindezekén túl *olyan pályázati feltételeket szabtak, amelyekkel tovább szűkítették a potenciális pályázók körét.* A 2009-ben meghirdetett kertészeti beruházás támogatási felhívásban például minimális pályázható méretként 5000 m²! üvegfelület került meghatározásra, ez alatti méretre nem lehetett pályázni. Ennek – a pályázati kiírás szerint is elismert – bekerülési költsége 125 millió forint volt. Ez egy kis, közepes családi gazdaság vagy egy gazdálkodni akaró kezdő fiatal gazda számára teljességgel elérhetetlen. *Ilyen módszerekkel a forrásokat 2009-ben is az egyébként is legerősebb, legnagyobb vállalkozások, tőkeérdekeltségek felé terelte az agrárkormányzat.*

26. táblázat

EU társfinanszírozott támogatások kifizetési adatai

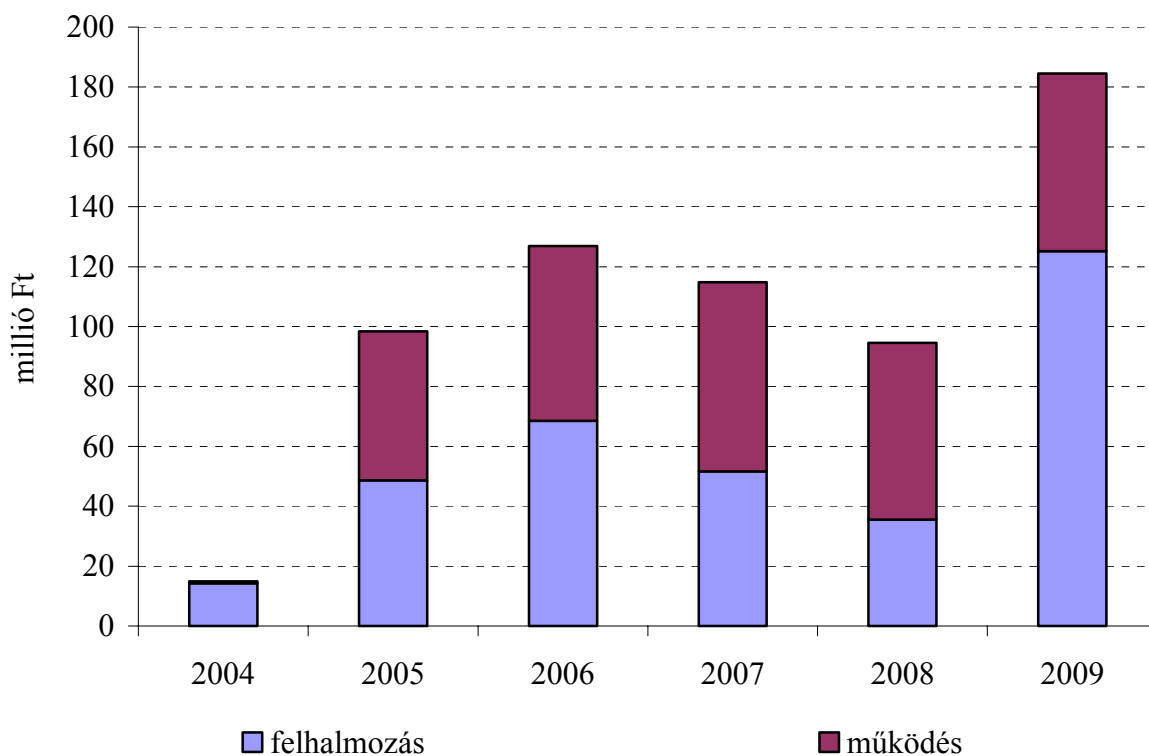
M.e.: milliárd Ft

Forrás	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Végösszeg
Felhalmozás	14,3	48,7	68,5	51,7	35,6	125,2	344,0
Működés	0,6	49,6	58,4	63,2	59,0	59,3	290,2
Végösszeg	14,9	98,4	126,9	114,8	94,6	184,5	634,1

Forrás: FVM adatok alapján AKI számítások

17. ábra

Csak EU társfinanszírozott támogatások (SAPARD, AVOP, NVT, ÚMVP)

Forrás: FVM adatok alapján AKI szerkesztés

A 2009. évben a pénzügyi válság hatásainak kezelésére és a tejágazatban kialakult kritikus helyzet enyhítésére egyes támogatások kifizetését az Európai Bizottság többletforrásokat biztosított az ország számára, továbbá lehetővé tette a SAPS támogatás **70%-nak előrehozott kifizetését is**. Ennek következtében az MVH több mint 170 ezer termelőnek a teljes SAPS keret 67%-át (közel 140 milliárd Ft-ot) előleg formájában fizette ki. 2009 decemberében további mintegy 42 milliárd forint kifizetése vált lehetségessé.

27. táblázat

A 2009. évi ÚMVP támogatás megoszlása vállalkozási formánként

Megnevezés	Támogatás összege (m Ft)	aránya (%)
Mikrovállalkozás	30 163	16,3
Kisvállalkozás	23 681	12,8
Középvállalkozás	24 961	13,5
Mikro-, kis- és középvállalkozások összesen	78 805	42,7
Költségvetési szervek, non-profit szervezetek	25 213	13,7
Egyéb támogatott	80 496	43,6
Összesen	184 497	100,0

Megjegyzés: a táblázat annyiban tér el a kis- és középvállalkozásokról, fejlesztésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvényben meghatározott kategóriáktól, hogy a mikrovállalkozások közé sorolta az őstermelőket is.

Forrás: MVH adatok alapján AKI számítások

28. táblázat

A SAPS és top-up támogatások évenkénti kifizetései

M.e.: milliárd Ft

Támogatások	2005	2006	2007	2008	2009
SAPS	148,0	93,5	120,0	156,2	228,7
Top-up	87,7	89,9	74,2	74,2	87,5
Összesen	235,7	183,4	194,2	230,4	316,2

Megjegyzés: a 2007. évi összeg egy része az NVT-ből került kifizetésre, illetve 2010-ben előrehozott kifizetés is történt.

Forrás: FVM adatok alapján AKI számítások

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások

millió Ft

Az előirányzat neve	2008.évi terv	2008.évi tényleges			2009.évi terv	2009.évi tényleges		
		Központi költségvetés	EU alapjaiból	Összesen		Központi költségvetés	EU alapjaiból	Összesen
Nemzeti támogatások	105 357,7	112 777,2	-	112 777,2	92 081,2	120 280,4	-	120 280,4
Erdészeti feladatok támogatása	1 569,1	827,5	-	827,5	1 091,8	32,1	-	32,1
Termőföldvédelem támogatása	359,8	370,9	-	370,9	251,0	231,0	-	231,0
Állattenyésztési támogatás	780,0	769,4	-	769,4	780,0	791,4	-	791,4
Halgazdálkodás támogatás	200,0	1,0	-	1,0	0,0	0,0	-	0,0
Vadgazdálkodás támogatás	250,0	79,5	-	79,5	180,0	148,9	-	148,9
Fejlesztési típusú támogatások	1 000,0	1 281,9	-	1 281,9	870,0	481,0	-	481,0
Folyó kiadások és jövedelem támogatások	94 898,8	101 615,7	-	101 615,7	83 786,6	112 556,4	-	112 556,4
Erdőtelepítés, átalakítás, fásítás támogatása	300,0	714,5	-	714,5	270,0	18,1	-	18,1
Nemzeti agrárkár enyhítés	500,0	695,1	-	695,1	351,8	20,4	-	20,4
Állat- és növénykártalanítás	500,0	1 021,7	-	1 021,7	500,0	1 633,5	-	1 633,5
Árfolyamkockázat és EU által nem térített kiad.	5 000,0	5 400,1	-	5 400,1	4 000,0	4 367,6	-	4 367,6
EU társfinanszírozással működő támogatások	147 400,1	41 093,5	68 585,6	109 688,0	156 157,2	53 820,1	137 197,7	191 017,8
Méhészeti Nemzeti Program	480,0	456,6	-	456,6	480,0	485,1	-	485,1
Igyál tejet program	900,0	379,0	-	379,0	900,0	853,4	-	853,4
Egyes speciális szövetkezesek támogatása	450,0	417,2	-	417,2	450,0	1 059,2	-	1 059,2
Egyes állatbetegségek megelőzése	-	224,8	-	224,8	1 100,0	920,1	-	920,1
Uniós programok ÁFA fedezete	-	486,0	-	486,0	0,0	708,4	-	708,4
Nemzeti Vidékfejlesztési Terv	9 351,3	9 920,6	0,0	9 920,6	0,0	810,7	0,0	810,7
SAPARD intézkedések	-	-	-	-	0,0	183,8	-	183,8
Új Magyarország Vidékfejlesztési Program	120 970,1	20 717,1	64 085,9	84 803,0	148 439,3	47 338,4	137 158,2	184 496,6
Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program	14 048,7	8 501,1	4 499,7	13 000,8	3 587,9	1 447,8	-	1 447,8
Halászati Operatív Program	1 200,0	0,0	0,0	0,0	1 200,0	13,2	39,5	52,7
Az EU által közvetlenül folyósított támogatások	190 193,9	-	203 796,7	203 796,7	228 106,4	-	320 133,1	320 133,1
Piaci intézkedések	31 454,0	-	39 586,6	39 586,6	61 931,4	-	91 421,0	91 421,0
Egységes területalapú támogatások (SAPS)	158 739,9	-	164 210,1	164 210,1	166 175,0	-	228 712,1	228 712,1
MINDÖSSZESEN	442 951,7	153 870,8	272 382,3	426 261,9	476 344,8	174 100,5	457 330,6	631 431,1

Forrás: FVM Költségvetési és Vagyongazdálkodási Főosztály

9.3.1. Nemzeti támogatások

A kizárólag nemzeti forrásból működő támogatások szerepe évről évre csökken, mivel egyes támogatási célok a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, az Agrár-vidékfejlesztési Operatív Program, illetve az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program intézkedéseiben folytatódtak. A közös agrárpolitikával nem egyeztethető célok támogatása megszűnt, csupán a determinációk 2011-ig történő rendezését szolgáló előirányzatok működnek. A továbbiakban tisztán nemzeti támogatásként csak az úgynevezett **notifikált, az Unió által engedélyezett támogatások** működtethetők. Az alcím egyes jogcímeinek előirányzat-gazdálkodása, a támogatások felhasználása 2009-ben az alábbiak szerint alakult:

- Az **Erdészeti feladatok** jogcím az EU csatlakozás előtti időszakban keletkezett erdőfelújítási kötelezettségek 2009. évi determinációja fedezetéül szolgált. Az előirányzatból 100 millió forint az erdészeti közmunkák finanszírozására, a munkaügyi tárcához átcsoportosításra került. A felhasználható keretből **32,1 millió forint** kifizetés történt. Az előirányzaton 548,4 millió forint a maradvány, mely kötelezettségvállalással terhelt. A maradvány az erdők felújításának de minimis támogatásáról szóló 102/2008. (VIII. 8.) FVM rendelet alapján, 2010. február 15-ig került kifizetésre, a szakmai érdekképviselőkkel egyeztetve.
- A **Termőföldvédelem támogatása** jogcímen a kifizetett összeg **231,0 millió forint** volt. A támogatások jogszabályi háttérét a birtok-összevonási célú termőföldvásárlás támogatásáról szóló 99/2007. (IX.19.) FVM rendelet adja. A birtok-összevonási célú önkéntes földcsere, a szőlő ültetvények kivágásának támogatása a továbbiakban az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) jogcímei között szerepel.
- Az **Állattenyésztési feladatok** előirányzat jogcímen **791,4 millió forint** támogatás kifizetése történt meg, a 21/2008. (II. 26.) FVM rendelet, illetve a 27/2009. (III. 18.) FVM rendelet jogcímei szerint. A támogatás célja a tenyészállat állomány genetikai minőségének fenntartása és javítása, a tenyésztésszervezési feladatok ellátásának elősegítése. Az igények egyértelműen alátámasztják, hogy ezen jogcímre jelentősebb forrás tervezésére lenne szükség.
- A **Vadgazdálkodás támogatása** jogcímen teljesített kiadás **148,9 millió forint**, amely az előző évi kötelezettségek fedezetét biztosította. A támogatások kifizetésének jogszabályi alapja a vadgazdálkodáshoz kapcsolódó tevékenységek csekély összegű támogatásáról szóló 27/2008. (III. 12.) FVM rendelet.
- A **Fejlesztési típusú támogatások** jogcímen kötelezettségvállalás 2004. május 1-től, az Unióhoz történt csatlakozás időpontjától nem lehetséges. Az előirányzat támogatási céljainak egy részét az AVOP, más részét az NVT vette át. A korábbi évek kötelezettségvállalásaira 2009-ben **481 millió forint** kifizetés történt.
- A **Folyó kiadások és jövedelem-támogatások** jogcím nagyságrendjéből adódóan, mind a nemzeti, mind a fejezeti költségvetésben meghatározó

jelentőségű. A nemzeti támogatások 98,5%-a, a fejezeti kezelésű előirányzatok 31,3%-a e jogcímen teljesül. Aktuális előirányzata terhére összesen **112,56 milliárd forint** kifizetés történt. A támogatási előirányzat az alábbi főbb támogatási konstrukciókat szolgálta:

- **Uniós közvetlen támogatásokat kiegészítő nemzeti támogatások (top-up)** célja a gazdálkodók esélyegyenlőségének javítása mindaddig, amíg a közvetlen támogatások nem érik el a régi uniós gazdálkodók támogatási szintjét. A támogatás az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott egységes területalapú támogatás (SAPS), valamint az ahhoz kapcsolódó kiegészítő nemzeti támogatások (top-up) 2009. évi igénybevételével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 37/2009. (IV. 3.) számú FVM rendelet alapján működött. 2009-ben a forint gyengülése következtében bekövetkezett árfolyamnyereség előrehozott kifizetésként teljesítésre került a 2010. évi tej top-up, amely 15,8 milliárd forintot jelentett. Ezzel együtt a **2009. évi top-up kifizetés összesen 87,5 milliárd forint volt.**
- **Állatjóléti támogatások** célja a baromfi és sertés ágazatban az uniós előírásokon túlmutató állatjóléti kötelezettségvállalás ellentételezése. A támogatási programokat a 139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet és a 140/2007. (XI. 28.) FVM rendelet tartalmazza, melyeket az EU Bizottság notifikációs eljárás keretében hagyott jóvá. 2009-ben **előrehozott kifizetésként** teljesültek a 2010. évben fizetendő állatjóléti támogatások **5000 millió forint** összegben. Állatjóléti támogatásokra összesen **9033 millió forint** kifizetés történt.
- **Egyes állatbetegségek megelőzése, leküzdése** támogatás célja az állatállományokat veszélyeztető egyes állatbetegségek megelőzése, felszámolása, figyelemmel kísérése, valamint egyes zoonózisok megelőzése a 148/2007. (XII. 8.) FVM rendeletben foglaltak szerint. A kifizetést az MVH határozat hozatalát követően a Terméktanácsok teljesítik, 2009-ben összesen **899 millió forint** kifizetés történt.
- **Rendezett piaci kapcsolatok kialakítása** érdekében nyújtott csekély összegű (de minimis) támogatásról szóló 41/2008. (XI.3.) FVM rendelet értelmében a baromfi és sertés ágazatban az FVM azon termelők részére nyújtott támogatást, akik termeltetési szerződést kötnek az állattartókkal. A támogatás célja a rendezett piaci kapcsolatok kialakulásának elősegítése. A támogatási konstrukció az általános de minimis szabályozás keretében működik. A jogcímen **129 millió forint** kifizetés történt.
- **Állati hulla elszállítási és ártalmatlanítási** támogatások célja, az állattartó telepeken keletkező állati hulla ellenőrzött, biztonságos eltávolításának és ártalmatlanításának elősegítése és ezáltal az állategészségügyi biztonság növelése. A támogatásról szóló 56/2008. (IV.25.) FVM rendeletet notifikációs eljárás keretében a Bizottság jóváhagyta, az új állami támogatási programban 2013. év végéig nyújtható támogatás. 2009. évben **1525 millió forint** teljesítés történt. Ezen jogcím forrás előirányzata szintén alultervezett.

- **Minőségi pontytenyésztés** programban való részvétel támogatása keretében valósul meg a halászat támogatása, amely 2008-ban megalkotásra került a de minimis támogatásról szóló 64/2008. (V.14.) FVM rendelet. A rendelet alapján a támogatás igénylése folyamatos. A jogcímen **70 millió forint** kifizetés történt.
- **Egyes növényegészségügyi vizsgálatok** költségei címen fizetett támogatás célja a minőségi és magas biológiai értékű vetőmag és szaporítóanyag előállítása, valamint a növényi fajtafenntartás növényegészségügyi biztonságának növelése a 117/2007. (X. 10.) FVM rendeletben foglaltak szerint. A támogatási konstrukció az ún. mentesítési rendelet alapján működik. Ezen állami támogatási programban 2013. év végéig nyújtható támogatás. A jogcímen **49 millió forint** teljesítés volt.
- **Egyes erdészeti közcélú feladatok de minimis támogatásáról** szóló 109/2008. (VIII.27.) FVM rendelet alapján nyújtott támogatás lehetőséget ad az erdőgazdálkodók részére üzemvezetési szolgáltatás igénybevételének, az erdészeti szakirányító vállalkozások részére pedig az üzemvezetési feladatok magas szintű és kiegyensúlyozott biztosításának támogatására. Erdészeti támogatásra **748 millió forint** kifizetés történt.
- **Közösségi agrármarketing programok támogatásának** célja a magyar mező- és élelmiszergazdaság termékeinek bel- és külföldi piacra jutásának elősegítése a közösségi agrármarketing speciális eszközeivel (reklámtevékenység támogatásával). A közösségi agrármarketing (beleértve a bormarketinget) támogatására szolgáló programot a Bizottság 2013. december 31-ig jóváhagyta. A közösségi agrármarketing támogatások igénybevételének szabályairól szóló 66/2008. (V.16.) FVM rendelet alapján a támogatás igénylése pályázat útján történik. 2009-ben összesen **1150 millió forint** kifizetés történt.
- **Jégeső-elhárítás támogatására** szolgáló program díjtámogatás formájában működött, amelyre összesen **50 millió forint** kifizetés történt. A támogatás jogalapját az 59/2009. FVM rendelet biztosította.
- **Agrárfinanszírozás, mezőgazdasági hitelek kamattámogatásának** célja a jelenleg fennálló mezőgazdasági hitelek kamattámogatásának és intézményi kezességvállalásának finanszírozása. A kifizetés ezen a jogcímen **5524 millió forint** volt.
- **A mezei őrszolgálat támogatása** a települési önkormányzat által létesített mezei őrszolgálat, valamint a hegyközség által létrehozott hegyőrség megalakulásához, fenntartási és működési költségeinek megtérítéséhez a 64/2009. (V. 22.) FVM-PM együttes rendelet alapján nyújt állami hozzájárulást, amelyre összesen **558 millió forint** kifizetés történt.
- **Ipari almatermesztés** 2008. évi termőegyensúly-helyreállításának támogatásához a 128/2008. (X.1.) FVM rendelet ad felhatalmazást de minimis támogatás keretében. 2009-ben az előző évben vállalt áthúzódó determinációs kifizetésekre összesen **108 millió forint** került felhasználásra.
- Szőlő- és gyümölcsös ültetvényekben felhasznált **gázolajhoz nyújtott de minimis** támogatásról szóló 46/2008. (IV.17.) FVM rendelet biztosított

lehetőséget a jövedéki adó visszatérítési támogatás változásából eredő úgynevezett kieső támogatás pótlására. A rendelet alapján a támogatás igénylése folyamatos, amelyre összesen **144 millió forint** kifizetés történt.

- **Cukorrépa termelők nemzeti kiegészítő támogatása** a 133/2008. (X.10.) FVM rendeletben foglaltak alapján került kifizetésre. Ezen előirányzatot terheli a kiegészítő cukortámogatás is, így összesen **1207 millió forint** teljesítés történt.
- Az **Erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás, fásítás** jogcím 2009. évi felhasználható kerete (270,2 millió Ft) nem volt elegendő a tárgyévi kötelezettségek kifizetéséhez, ezért az erdészeti feladatok szabad keretéből 408,5 millió forint átcsoportosítására volt szükség. Az aktuális keret felhasználására a 103/2008. (VIII. 8.) FVM rendelettel módosított 122/2007. (X. 19.) FVM rendelet alapján került sor. Az elszámolások és ellenőrzések elhúzódása miatt 2009-ben a **tényleges kifizetés 18,1 millió forint** volt. A kötelezettségvállalással terhelt maradvány 661,8 millió forint, amelynek kifizetésére 2010. február 15-ig került sor.
- A **Nemzeti agrár kárenyhítés** jogcím 351,8 millió forint előirányzatát 742,7 millió forint maradvány és a gazdálkodók által befizetett 2451,2 millió forint egészítette ki. Az aktuális 3545,7 millió forint előirányzatból a károsult mezőgazdasági termelők részére 2009-ben csupán **20,4 millió forint kifizetés** történt, elsősorban a 2008-ról áthúzódó kötelezettségekre. A 2009. évi károk felmérését követően, a gazdálkodók befizetéseit költségvetési forrásból kiegészítve, 2010-ben teljesült a kárenyhítési támogatások kifizetése. Az intézkedés jogszabályi háttere a nemzeti agrárkárenyhítési rendszerről és a kárenyhítési hozzájárulásról szóló 2008. évi CI. törvény, amely 2008. december 18-án a nemzeti agrárkárenyhítési rendszerről szóló 2006. évi LXXXVIII. törvényt váltotta fel.
- Az **Állat- és növénykártalanítás** jogszabályi alapját az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény 54. és 55. §-ai biztosítják. Ezen a jogcímen a 2009. évi költségvetés eredetileg 500 millió forint felülről nyitott előirányzatot biztosított, tekintettel arra, hogy az igény az adott év járványügyi helyzetétől függően alakul. A zárlati státuszú állatbetegségek és növényi károsítók felszámolására és járványos elterjedésének megelőzése céljából hozott 2009. évi hatósági intézkedések következtében ezen a fejezeti soron a teljesített kiadás összesen **1633,5 millió forint**, melyből a növénykártalanítás céljára 146 millió forintot kellett kifizetni.

9.3.2. EU társfinanszírozással működő támogatások

A **Méhészeti Nemzeti Program** végrehajtása az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap társfinanszírozásával valósul meg a 797/2004/EK tanácsi rendeletnek megfelelően. A Magyarország által benyújtott, méhészeti termékek termelésének és forgalmazásának javítására irányuló 2007-2010. évi Magyar Méhészeti Nemzeti Program jóváhagyásáról az EU Bizottsága C(2007)3844 számú határozatával döntött. A nemzeti költségvetésből kifizetett támogatás – melyhez azonos

nagyságrendű EU közvetlen támogatás párosul – **485,1 millió forint** volt. (Az uniós támogatási rész nem jelent meg a fejezet költségvetésében, annak finanszírozása a KESZ számla közbeiktatásával bonyolódott.)

Az **Igyál tejet program** uniós társfinanszírozással megvalósuló nemzeti támogatás 2009. évi igénybevételét a 166/2008. (XII.22.) FVM rendelet szabályozta. A jogcímen **853,4 millió forint** kifizetés történt, amelyből a 2009. évi iskolatej programra teljesített nemzeti támogatás összege 520,7 millió forint volt. 2009-ben 144567 gyermek részesült a programban. (Az uniós támogatási rész nem jelent meg a fejezet költségvetésében, annak finanszírozása a KESZ számla közbeiktatásával bonyolódott.)

Az **Egyes speciális szövetkezők (TÉSZ, BÉSZ) támogatása** jogcím 1433,3 millió forintos támogatási keretéből, a zöldség-gyümölcs termelők csoportok támogatásáról szóló 28/2009. (III. 20.) FVM rendelet, valamint a zöldség-gyümölcs termelők szervezetek kiegészítő támogatásáról szóló 62/2009. (VI.18.) FVM rendelet alapján a nemzeti költségvetésből a speciális szövetkezők részére kifizetésre került **1059,2 millió forint**. (Az uniós támogatási rész nem jelenik meg a fejezet költségvetésében, finanszírozása a KESZ számlán keresztül történik.)

Az **Egyes állatbetegségek ellenőrzése, felszámolása** jogcímből a támogatottak részére nemzeti támogatásból kifizetett összeg **920,1 millió forint**. (Az uniós támogatási rész nem jelenik meg a fejezet költségvetésében, annak finanszírozása a KESZ számla közbeiktatásával bonyolódik.)

Az **Uniós programok ÁFA fedezete** jogcímen teljesített kiadás **708,4 millió forint volt**. Az uniós Bizottság Élelmiszersegély programot a 983/2008 EK rendelet szabályozza. Az EU Élelmiszersegély program során 5 szerződött segélyszervezet tevékenysége révén települési önkormányzatok vagy a segélyszervezetek helyi tagszervezetei útján valósult meg az élelmiszerek rászorulóknak részére történő szétosztása. 2009-ben 1362 tonna tejtermék, 2955 tonna cukoralapú termék és 10728 tonna gabonaalapú termék került kiosztásra, így a kiosztott élelmiszerek összes mennyisége 15045 tonnát tett ki. Az élelmiszereket 31 feldolgozó szállította. Az Európai Unió az élelmiszersegély ÁFA nélküli intervenciós árát térítette meg, de a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalnak a bruttó árát kellett kifizetnie. A 2009-ben kifizetett ÁFA 600,6 millió forint volt, amelynek fedezetét a fejezet biztosította. Nem téríti meg az EU az ÚMVP, valamint a HOP technikai segítségnyújtás intézkedéseinek ÁFA költségeit sem, az e címen kifizetett támogatás 107,8 millió forint volt.

A **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** sor a befejezett programok miatt 2009-ben eredeti kiadási előirányzattal már nem rendelkezett. A lezárult NVT programok követeléseiből esedékes bevétel 762,6 millió forint volt. A jogorvoslati eljárások miatt NVT intézkedésekre 149,6 millió forint kifizetés történt, Agrár-környezetgazdálkodás intézkedésre 143,6 millió forint. Az Európai Unió környezetvédelmi, állategészségügyi, állatjóléti és élelmiszer higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítésére 0,9 millió forint és a

Mezőgazdasági területek erdősítésére 5,1 millió forint. A fennmaradó összeg különböző jogcímekre átcsoportosításra került. Az 1320/2006 EK Rendelet értelmében Magyarország 2004-2006 programozási időszakban vállalt többéves kötelezettségvállalásai az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében tovább élnek. A program lezárásáról szóló ex-post jelentést, valamint a 2008. évi végrehajtási jelentést az Európai Unió Bizottsága 2009. július 13-án, illetve 2009. december 15-én elfogadta. A program forrásaiból a Bizottság – annak lezárultáig, valamint a fenti jelentések elfogadásáig – a vonatkozó jogszabályoknak megfelelően 5% forrást visszatartott, melynek visszautalása több részletben történik.

Az *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program* intézkedéseinek finanszírozása az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) történik. A Tanács 1698/2005 EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA-ból) nyújtható vidékfejlesztési támogatásokról rendelkezik, és több mint 40 támogatható intézkedést, vidékfejlesztési területet nevez meg. Az ez alapján kidolgozott és 2007 szeptemberében – 9 hónappal a 2007-2013-as tervciklus megkezdése után! továbbá érdemi társadalmi és parlamenti egyeztetés nélkül! – elfogadott *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program intézkedési szerkezetét és forráselosztási arányait foglalja össze a 30. táblázat.*

A torz és szűk befektetői érdekkörök igénykielégítését szolgáló forráselosztási arányokat mi sem mutatja jobban, mint az, hogy míg pl. az „1.2. Fizikai tőke fejlesztése” intézkedésterület három beruházás típusú intézkedésére a teljes 7 éves forráskeret (mintegy 1400 milliárd Ft) közel 40 %-át! irányozza elő, azonközben pl. a generációváltást és a családi gazdálkodást erősítő „1.1.2. Fiatal gazdák induló támogatása” és „1.1.3. Gazdaságátadási támogatás” intézkedésekre a források kevesebb, mint 1 %-át! tervezi. De ugyanilyen sorsra jut pl. az „1.4.1. Félig önellátó gazdaságok támogatás”, vagyis a kisebbek segítése jogcím vagy a kedvezőtlen adottságú térségben gazdálkodók (2.1.1. és 2.1.2.) illetve pl. a vidék kulturális és természeti öröksége megőrzésének (3.2.3.) támogatása is. Sőt vannak olyan – az EMVA rendelet által felkínált – intézkedések is, amelyekkel egyáltalán nem számol, pedig azok a minőségi szerkezetváltás és a családok, a kis, közepes gazdaságok helyzetbe hozása tekintetében igen fontosak lennének. Ennek megfelelően tehát 0 Ft-ot! tervez pl. az „1.3. A mezőgazdasági termelés és termékeinek minőségjavítása” csoport összes intézkedésére vagy pl. az „1.1.5. Szaktanácsadó szolgálat létrehozása, az innovációs intézkedések (1.2.4.) az állatjóléti intézkedések (2.1.5.) vagy pl. a Natura 2000-es erdőterületek (2.2.4.) támogatására.

E torz alapszerkezet és forráselosztás 2009-ben csak tovább fokozódott, amit a **31. táblázat** világosan mutat. A 2009. december 31-ig kifizetett támogatások összege **184496,6 millió forint volt**. Az NVT 2004-2006. évi keretének többlet kötelezettségvállalásai 2008-tól, a 1320/2006 EK Rendelet értelmében az EMVA-ból, az FVM fejezet ÚMVP előirányzatából finanszírozhatók.

A 2. pilléres, vidékfejlesztési programok (NVT és ÚMVP) különböző jogcímein **2009-ben kifizetett támogatási összegek (31. táblázat)** rendkívül torz

képet, *az elfogadott ÚMVP-ben rögzítetténél (30. táblázat) is nagyobb aránytalanságokat mutatnak.* A 184,5 milliárd Ft kifizetett támogatási összegből 113,5 milliárd Ft-ot, vagyis *a teljes összeg 61,5%-át! az un. „Fizikai tőke fejlesztése” intézkedéscsoporthoz tartozó beruházás típusú intézkedések vitték el.* Ezek a források ráadásul – a már korábban a „9.3. Támogatások” fejezetben leírt rendszer (4 EUME „életképességi” határérték + a legnagyobbaknak kedvező pályázati feltételek) következtében – a felső néhány száz, egyébként is legnagyobb és legerősebb vállalkozás, tőkés társaság további erősítését szolgálták, a több mint 100 milliárd Ft-os támogatást e legerősebb – gyakran ismeretlen tulajdonosi összetételű – tőkebefektető társaságok vitték el a gazdaságok zömét adó kisebbek, a túlnyomó többség elől.

**A Tanács 1698/2005/EK rendelete¹ alapján kidolgozott Új Magyarország Vidékfejlesztési Program
támogatási területei és forráselosztási arányai**

Célmeghatározás	Támogatott vidékfejlesztési területek és intézkedések (2007-2013)	Közkiadás*	
		mFt	%
1. tengely: versenyképesség ~ részaránya: minimum 10% ~ EU társfinanszírozási aránya: max. 50/75% ~ területi alkalmazás: minden vidéki terület	1.1. Humán erőforrások fejlesztése:	66 651	4,75
	1.1.1. Szakoktatás és tájékoztatás	34 548	2,46
	1.1.2. Fiatal gazdák indulása	8 947	0,64
	1.1.3. Gazdaságátadás (korai nyugdíjazás)	6 952	0,50
	1.1.4. Szaktanácsadási szolgáltatás igénybevétele	16 204	1,15
	1.1.5. Mező- és erdőgazdálkodási szaktanácsadó szolgálat létrehozása	0	0,00
	1.2. Fizikai tőke fejlesztése:	552 223	39,35
	1.2.1. Mezőgazdasági/erdészeti üzemkorszerűsítés (beruházások)	424 169	30,23
	1.2.2. Az erdők gazdasági értéknövelése	3 347	0,24
	1.2.3. Mezőgazdasági és erdészeti termékek értéknövelése (feldolgozás/értékesítés segítése)	66 199	4,72
	1.2.4. Új termékek, eljárások és technológiák fejlesztésére irányuló együttműködés a mezőgazdasági és erdészeti ágazatban	0	0,00
	1.2.5. Mezőgazdasági/erdészeti infrastruktúra fejlesztése	58 508	4,17
	1.3. A mezőgazdasági termelés és termékeinek minőségjavítása:	0	0,00
	1.3.1. Az EU környezetvédelmi, állatjóléti és -higiéniai követelményeinek való megfelelés	0	0,00
	1.3.2. Élelmiszer minőségi rendszerekben résztvevő termelők támogatása	0	0,00
	1.3.3. Termelői csoportok élelmiszer-minőségi termékmarketingjének segítése	0	0,00
	1.4. Átmeneti intézkedések a kis- és közepes gazdaságok támogatására	24 781	1,77
	1.4.1. Félig önellátó gazdaságok támogatása	4 956	0,35
	1.4.2. Termelői csoportok létrehozásának támogatása	19 825	1,41
Összesen/részarány		643 655	45,87

1: A 1698/2005/EK rendelet: „Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokról (Brüsszel, 2005. 09. 20.)

***: Közkiadás:** EU (EMVA)+hazai forrás összesen

Célmeghatározás	Támogatott vidékfejlesztési területek és intézkedések (2007-2013)	Közkiadás*	
		mFt	%
2. tengely : mező- és erdőgazdasági földhasználat ~ részaránya: minimum 25% ~ kiindulási alap: kölcsönös megfelelés (cross compliance) ~ EU társfinanszírozási arány: max. 55/80% ~ területi alkalmazás: minden vidéki terület	2.1. Mezőgazdasági területek fenntartható használatának ösztönzése:	332 335	23,68
	2.1.1. Hegyvidéki kedvezőtlen adottságú térségek	0	0,00
	2.1.2. Más szempontból hátrányos helyzetű területek	6 416	0,46
	2.1.3. Natura 2000 és a 2000/60/EK (Víz keretirányelv) rendelet által érintett területek	13 584	0,97
	2.1.4. Agrár-környezetgazdálkodás (kötelező) + genetikai erőforrások	309 282	22,04
	2.1.5. Állatjóléti intézkedések	0	0,00
	2.1.6. Nem termelő beruházások	3 053	0,22
	2.2. Erdőgazdasági területek fenntartható használatának ösztönzése:	110 128	7,85
	2.2.1. Mezőgazdasági területek első erdősítése	69 909	4,98
	2.2.2. Agrár-erdészeti (Agroforestry) rendszerek első létrehozása	221	0,02
	2.2.3. Nem mezőgazdasági területek első erdősítése	531	0,04
	2.2.4. Natura 2000 erdőterületek	0	0,00
	2.2.5. Erdészeti környezetgazdálkodás	24 291	1,73
	2.2.6. Erdészeti potenciál helyreállítása és megelőző kárelhárítás	2 920	0,21
	2.2.7. Nem termelő beruházások	12 256	0,87
Összesen / részarány		442 464	31,53

*: Közkiadás: EU (EMVA)+hazai forrás összesen

Célmeghatározás	Támogatott vidékfejlesztési területek és intézkedések (2007-2013)	Közkiadás*	
		mFt	%
3. tengely: vidéki életminőség javítása, gazdasági diverzifikáció ~ részaránya: minimum 10% ~ végrehajtás: lehetőleg helyi vidékfejlesztési stratégiákon keresztül ~ EU társfinanszírozási aránya: max. 50/75% ~ területi alkalmazás: minden vidéki terület	3.1. Gazdasági diverzifikáció ösztönzése:	109 508	7,80
	3.1.1. Nem mezőgazdasági tevékenységek	7 646	0,54
	3.1.2. Mikroállalkozások	85 217	6,07
	3.1.3. Turizmussal kapcsolatos tevékenységek	16 645	1,19
	3.2. Vidéki életminőség javítása:	59 554	4,24
	3.2.1. Alapvető szolgáltatások fejlesztése a vidéki gazdaság és társadalom számára	29 965	2,14
	3.2.2. Falumegújítás és -fejlesztés	19 989	1,42
	3.2.3. A vidék kulturális és természeti örökségének megőrzése	9 600	0,68
	3.3. Helyi humán kapacitás fejlesztése:	18 806	1,34
	3.3.1. Képzés, tájékoztatás	7 008	0,50
	3.3.2. Készségek elsajátítása, helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása	11 798	0,84
Összesen/részarány		187 868	13,39
4. tengely: LEADER ~ részaránya: minimum 5% ~ területi alkalmazás: a 3. tengely céljainak megfelelően kiválasztott vidéki területeken ~ EU társfinanszírozási aránya: max. 55/80%	4.1. Helyi fejlesztési stratégiák megvalósítása	55 561	3,96
	4.1.1. Versenyképesség	13 890	0,99
	4.1.2. Környezet-/földhasználat	5 556	0,40
	4.1.3. Életminőség/diverzifikáció	36 115	2,57
	4.2. Hazai és nemzetközi térségek együttműködése	7 408	0,53
	4.3. Fenntartási költségek, készségek elsajátítása és animáció	11 112	0,79
	Összesen/részarány	74 081	5,28
Kiegészítő intézkedések ~ részaránya: maximum 4 % ~ területi alkalmazás: minden vidéki terület	5.1. Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat létrehozása	18 219	1,29
	5.1.1. Működési költségek	4 555	0,32
	5.1.2. Cselekvési terv és végrehajtásának	13 664	0,97
	5.2. Programlebonnyolítás költségei	36 991	2,64
Összesen/részarány		55 210	3,93
Mindösszesen		1 403 278	100,00

*: Közkiadás: EU (EMVA)+hazai forrás összesen

Az NVT és az ÚMVP előirányzat jogcímein kifizetett támogatás 2009-ben

Jogcím	millió forint
NVT agrár-környezetgazdálkodás	31 418,7
NVT mezőgazdasági területek erdősítése	1 832,2
NVT termelői csoportok támogatása	1 762,0
NVT félig önellátó termelők támogatása	36,7
NVT EU környezetvédelmi, állatjóéleti kifizetések	219,8
NVT kedvezőtlen adottságú gazdálkodók támogatása	102,4
NVT támogatások összesen	35 371,8
ÚMVP gépek, technológiai berendezések beszerzése	19 996,2*
ÚMVP állattartó telepek korszerűsítése	66 737,8*
ÚMVP komplex tájékoztatási tevékenység	3 431,4
ÚMVP termelői csoportok működése	817,7
ÚMVP telephelyen belül működő energiaforrás felhasználása	2,8
ÚMVP évelő lágyszárú és fásszáru energiaültetvények	85,9
ÚMVP gazdaság átadása	15,4
ÚMVP szaktanácsadás támogatása	520,5
ÚMVP mezőgazdasági termékek értéknövelése	11 681,0*
ÚMVP kertészet korszerűsítése	1 744,8*
ÚMVP kertészeti gépek, tech. berendezések beszerzése	5 570,0*
ÚMVP szárítók támogatása	5 415,8*
ÚMVP öntözés, meliorizáció	1 393,9*
ÚMVP fiatal mezőgazdasági termelők elindítása	1 652,4
ÚMVP gazdálkodás kedvezőtlen adottságú területen	2 007,6
ÚMVP mezőgazdasági területek erdősítése	1 887,8
ÚMVP erdészeti gépbeszerzés	1 012,4*
ÚMVP NATURA 2000 kötelező betartása	569,2
ÚMVP készségek elsajátítása, helyi fejlesztési stratégiák	3 267,9
ÚMVP LEADER közösségek működtetése	2 101,1
ÚMVP vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások	7 601,9
ÚMVP technikai segítségnyújtás	11 611,3
ÚMVP támogatások összesen	149 124,8
Kifizetett összes támogatás:	184 496,6

Forrás: FVM Költségvetési és Vagyongazdálkodási Főosztály

*"Fizikai tőke fejlesztése" (beruházások) mely az összesből 113,5 milliárd forintot, azaz 61,5%-ot jelent.

A *Halászati Operatív Programot* az Európai Bizottság C(2008) 4684 sz. határozatában 2008. szeptember 8-án hagyta jóvá, ezért az Európai Halászati Alapból származó közösségi támogatással összefüggő magyarországi operatív programból 2008. évben még kifizetés nem történt. A 2008. évi 1200 millió forint forrás a 2009. évi előirányzatot növelte, így a módosított előirányzat 2400 millió forint volt. 2009-ben **52,6 millió forint** kifizetés valósult meg a Technikai segítségnyújtás intézkedés terhére.

2009. évben alakultak meg a HOP végrehajtó szervei: az Irányító Hatósági Osztály, az Igazoló Hatóság és az Ellenőrző Hatóság. Az Együttműködési megállapodás alapján szétosztásra kerültek a feladatok az MVH, valamint a hatóságok között. Megrendezték az I. HOP konferenciát Debrecenben, év végére elkészültek az arculati elemek.

- Az **I. tengely**, Tengeri halászat, a magyarországi intézkedések között nem szerepel.
- A **II. tengely**, Akvakultúra, belvízi halászat, a halászati és akvakultúra-termékek feldolgozása és forgalmazása esetében a benyújtott 5,3 milliárd forint összegű támogatási kérelem elbírálása megtörtént. A 2,97 milliárd forint jóváhagyott kötelezettségvállalásra decemberben 337 millió forint kifizetési kérelmet nyújtottak be. Pénzügyi teljesítés a 2. tengelyre 2009-ben nem volt.
- A **III. tengely** Közös érdekeket célzó intézkedések kidolgozása folyamatban van. Kötelezettségvállalás, kifizetés ezen a tengelyen nem volt.

A **SAPARD intézkedések** alcím a befejezett programok miatt 2009-ben eredeti kiadási előirányzattal már nem rendelkezett. Az előző évi maradványösszeg 4,9 millió forint volt, ami nem fedezte az OLAF által felfüggesztett, majd bírósági eljárás és a jogerős ítélet alapján a Palota Borház Kft.-nek 2009-ben kifizetett 110,6 millió forint támogatást. Így a lezárt NVT programok követeléseiből befolyt bevételből csoportosítottak át 106 millió forintot.

A SAPARD előirányzat-felhasználási keretszámlára 2009-ben a követelésekből 74,2 millió forint bevétel keletkezett. Így a módosított előirányzat 185,1 millió forint, amiből **183,8 millió forint került kifizetésre**. Az előirányzat maradványa 0,6 millió forint, mely kötelezettségvállalással terhelt.

9.3.3. EU által közvetlenül térített támogatások

2009-ben a közvetlen kifizetések teljesülése az alábbiak szerint alakult:

• közvetlen területalapú támogatás (SAPS)	228 712,1 millió Ft
• agrárpiaci támogatások	91 421,0 millió Ft

A **területalapú támogatások** rendszere keretében az Európai Unió által finanszírozott egységes területalapú támogatás (**SAPS támogatás**) feltételeit, az igénybevétellel kapcsolatos kérdéseket – a vonatkozó közösségi jogszabályok mellett – az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott egységes területalapú támogatás 2009. évi igénybevételével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 37/2009. (IV. 3.) FVM rendelet részletezte. A 2009. évi SAPS pénzügyi boríték (768,875 millió euró) és a SAPS bázisterület (4,829 millió ha) hányadosából került megállapításra a 159,22 euró hektáronkénti támogatási összeg. A 2009-ben igényelt SAPS támogatások kifizetése esetén az átváltási árfolyam 269,7 forint/euró volt. Ez alapján a **SAPS támogatás hektáronkénti** maximális értéke 42941,72 forint, amely azonban a SAPS pénzügyi borítékhoz történő visszaosztási mechanizmus alkalmazása miatt **42177,36 forint**ra módosult.

A 2008-ban SAPS jogcímen kifizetett 164210,1 millió forintot a 2009. évi kifizetés 64502 millió forinttal haladta meg. Az uniós kifizetések jelentős növekedésében lényeges szerepe van annak, hogy az Európai Bizottság a válságra való tekintettel intézkedett a 691/2009/EK rendeletével, a 73/2009/EK rendelet 29. cikk (4) bekezdése a) pontjában biztosított SAPS támogatás 70%-nak előrehozott kifizetéséről. Az MVH több mint 170 ezer termelőnek utalt SAPS előleget, közel 140 milliárd forint összegben (a teljes SAPS keret 67%-át). Ez a lehetőség a kérelmet benyújtó gazdálkodók csaknem 93%-át érintette. Még 2009 decemberében további mintegy 42 milliárd forint kifizetése vált lehetségessé.

2009 a kormány SPS rendszerre történő elvetélt átállási kísérletének is az éve volt. A kormány által az Országgyűlésen áterőltetett jogi környezetet a köztársasági elnök kérésére az Alkotmánybíróság megvizsgálta, és alkotmányellenesnek találta.

A közvetlen uniós **agrárpiaci támogatás** kétszerese volt az előző évinek, ami elsősorban a 61,22 milliárd forint cukoripari szerkezet-átalakítási támogatásnak köszönhető. A bel- és külpiaci, valamint az intervenciós támogatások 2009-ben kifizetett együttes összege **91,42 milliárd forint**.

9.4. Nemzeti agrár-kárenyhítési rendszer

A 2009. év a nemzeti agrár-kárenyhítési rendszer szempontjából igen kedvezőtlenül indult, mivel az év első felében gyakran fordultak elő rendkívül súlyos károkat okozó viharok és jégverések, amelyeket tavasztól egészen kora őszig országos kiterjedésű aszály kísért. A gazdaságokban kialakult súlyos helyzet miatt felül kellett vizsgálni a kárenyhítési koncepciót, és a rendszer által kezelt kockázatok közé be kellett emelni a jégkárok kockázatát is. Emiatt került sor az év közepén a kárenyhítési törvény módosítására.

A nemzeti agrár-kárenyhítési rendszerről és a kárenyhítési hozzájárulásról szóló 2008. évi CI. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXVII. törvény oly módon rendelkezett, hogy a kárenyhítéssel összefüggő törvényi rendelkezéseket a 2009. január 1-jét követően, de a törvény 2009. július 13-ai hatálybalépését megelőzően bekövetkezett jégeső által okozott káreseményre is alkalmazni kell.

A 2008. évi viszonylag kevés elemi kár miatt képződhetett tartalék a kárenyhítési rendszerben, amelyet a 2009. évi elemi károk mérséklésére lehetett felhasználni. A pénzforgalmi kimutatás alapján a 2009. évi elemi károk enyhítése céljából a 2111 millió forint értékű termelői hozzájárulás, a 2008. évi 1106 millió forint maradvány és a 2010. év elején teljesítendő 2 milliárd forint költségvetési kiegészítés figyelembevételével 5217 millió forint kárenyhítő juttatás megítélésére nyílt lehetőség. Ezt az összeget a károsult termelők – tekintettel arra, hogy előlegfizetésre vonatkozó döntés nem történt – a jogszabályi előírások szerinti tárgynegyedévet követő (2010) március 15-ig megkapták.

A 2009. évre hivatalosan elismert mintegy 25,4 milliárd forint értékű elemi károk után a termelők egységesen 20,5%-os mértékű kárenyhítésben részesülhettek. A kifizetett kárenyhítő juttatások 89%-a aszálykárok, míg 10%-a jégesőkárok enyhítését szolgálta.

A kárenyhítési rendszer, amellet, hogy a normális működése több elemikármentes év alatti befizetések akumulálását feltételezi, nem alkalmas a nagy kiterjedésű katasztrófakárok (különösen az árvíz- és viharkárok) kezelésére, így a mindenkori kormányzat továbbra is rendkívüli intézkedések megtételére kényszerül. A kárenyhítési alap szűkössége miatt a rendszer eddig csupán jelképes mértékű kárenyhítésre volt képes, és a kárenyhítési összegek csupán tendenciájukban voltak arányban a ténylegesen elszenvedett károkkal. Emellet a kárenyhítés feltételét képező 30%-os hozamérték-küszöb szelekciós hatása miatt a kárenyhítési folyamat feszültségekkel volt terhes. Mindezen problémák szükségessé teszik az agrárágazati kockázatkezelés rendszere felülvizsgálatát és annak új alapokra helyezését.

9.5. Mezőgazdasági vállalkozások hitelgazdálkodása

9.5.1. Válság és annak pénzügyi hatásai

Mint ismeretes, a 2008 októberében kirobbant, az USA-ból kiindult, majd rövid idő alatt eszkalálódott pénzügyi, gazdasági válság a legyengített Magyarországon a többi európai tagállamnál is súlyosabban rányomta bélyegét a 2009-es év gazdasági, pénzügyi folyamataira. Ráadásul a krízis súlyos ipari és építőipari, szolgáltatáspiaci visszaesést hozott, és a Magyarország fő piacait jelentő Nyugat-Európában is súlyos gazdasági visszaesés bontakozott ki. Míg azonban az ipari termékexportunk 30-40%-os piacvesztést szenvedett, addig az élelmiszerpiacok messze nem zsugorodtak ilyen mértékben, folyó áron csak mintegy 12%-kal. Nemzetgazdasági szinten az export összességében mintegy negyedével csökkent.

A relatíve enyhébb élelmiszerpiaci visszaesés elsősorban a meredeken csökkenő világpiaci terményárak és nem az exportált mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek mennyiségi csökkenéséből adódott, 2009 egészében a magyar élelmiszerexport volumenindexe gyakorlatilag stagnált.

A hitelhez jutás egyre nehezebbé vált. A bankok finanszírozási hajlandósága a válság előtti helyzethez képest végletesen leromlott. Nem csak a beruházások finanszírozása, a megkezdett fejlesztések folytatása, hanem a folyó termelés finanszírozása is akadályokba ütközött. A hazai mezőgazdasági termények fő felvásárlójaként funkcionáló élelmiszeripar forgóeszköz hiányában egyre nehezebb helyzetbe került.

Ugyan a Magyar Fejlesztési Bank a finanszírozási nehézségek oldása végett több konstrukciót meghirdetett, melyeket a kereskedelmi bankokon keresztül refinanszírozott, ezen programok összességükben kevésbé érték el a kitűzött célt. Ennek okai, hogy az ügyfelek általánosan meggyengült banki hitelminősítése,

fedezethiánya, csökkenő árbevétele, a finanszírozó intézmények számára nehezen tervezhető időpontban befolyó támogatásai az elvileg meglévő hitellehetőségek igénybevételének képességét sok esetben lehetetlenné teszik. **Ennek következménye, hogy a meghirdetett MFB-s konstrukciók nem kerültek kihasználásra, továbbá nem azt a vállalkozói kört segítették, akit a válság leginkább sújtott.** A kedvezményes hitelprogramok a beruházások megkezdését és folytatását, a folyó termelés finanszírozását, a termények felvásárlását voltak hivatottak elősegíteni. Az élelmiszeripari vállalatok finanszírozási gondjain bankgarancia program indításával valamelyest enyhítettek. Az egyre fokozódó finanszírozási nehézségek láttán – az EU által biztosított mozgástérben az ÚMVP egyes beruházási programjainak beindításához, nemzeti kockázatra – az FVM 20%-os előleg felvételét is lehetővé tette.

A meghirdetett hitelprogramok a következők voltak:

- **Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram** keretében projekt kiegészítő hitelfelvételi lehetőséget dolgoztak ki az ÚMVP I. tengelyében kiemelt 5 támogatási jogcímhez a „Fizikai tőke fejlesztéséhez” kapcsolódóan.
- **Új Magyarország Agrár Forgóeszköz Hitelprogram.** A program módosítását követően a mezőgazdasági termelők termelésük finanszírozásához akkor is igényelhettek ilyen címen éven túli lejáratú forgóeszköz hitelt, amikor nem állt fenn beruházási hitelük, amely azonban csak kevesek – a legerősebbek – számára volt elérhető.
- **Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram.** A TÉSZ-ek forgóeszköz finanszírozásának elősegítésére eredetileg 5 milliárd forint hitelkeret került meghirdetésre, amely keretet később 3 milliárd forinttal megemelték. A hitelkeret nem került felhasználásra.
- Az **MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program** bankgaranciával járul hozzá az élelmiszeripari tevékenységet folytató kis- és középvállalkozások termelésfinanszírozásához szükséges források előteremtéséhez.
- Az **Új Magyarország Vidékfejlesztési Program** keretében kiadott támogatási határozatok gyakorlati megvalósításának gyorsítása érdekében – a más strukturális alapokból finanszírozott programokhoz hasonlóan – az ÚMVP öt támogatási jogcíménél – a kevesek számára elérhető fizikai tőke fejlesztési támogatási jogcímeinél – éven belüli lejáratú, 20%-os előleg-felvételi lehetőséget biztosítottak a mezőgazdasági vállalkozások számára a 91/2009. (IV. 22.) Korm. rendeletben foglaltak alapján. Ennek keretében 1200 vállalkozás mintegy 32,5 milliárd forint – nemzeti kockázatra juttatott – előleget vehetett igénybe. Az előleggel történő elszámolás határideje eredetileg 2009. december 15-e volt. Ezt 2010. március végéig meghosszabbították, de így is előfordult kötelezettségszegés, ami a költségvetést terheli.

9.5.2. Az agrárágazat hitelállománya

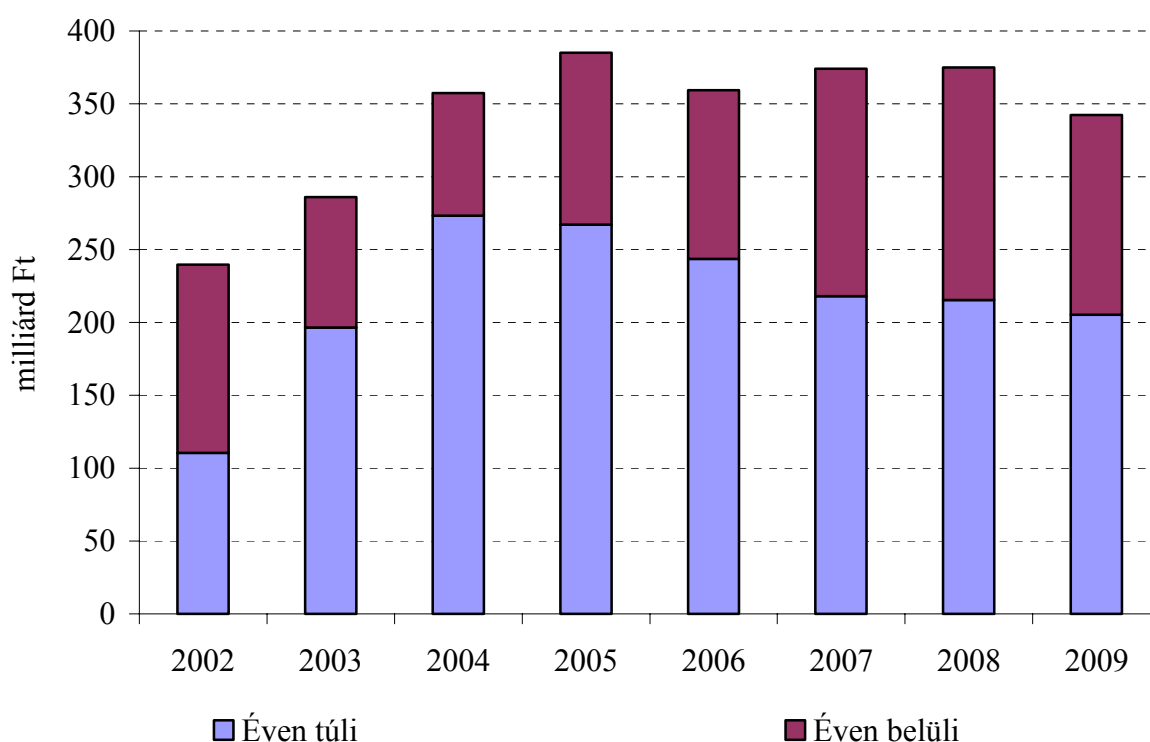
A nemzet teljes hitelállományából a mezőgazdaság társas vállalkozásainak részesedése 2009-ben átlagosan 4,18% volt, ez elmaradt a 2008-as, 4,5%-os átlagtól.

A mezőgazdaság hiteleinek – a négy negyedév átlagában – 24,5%-a deviza alapú, ami jóval alacsonyabb a nemzetgazdaságra jellemző 58,7%-os értéknél.

Az ágazat teljes hitelállománya 2007 végéről 2008 végére jelentősen nem változott, viszont 2009. december 31-re közel 10%-kal visszaesett, köszönhetően a kamattámogatott hitelek konstrukciós sajátosságaiból adódó hitelkifutásnak és a gazdasági válság miatti banki hitelkínálat szűkülésének. Ebben az időszakban jelentősen nőtt a devizahitelek aránya (a 2007-es 15%-ról 2009. év végére 22,6%-ra). A lejárat szerinti megoszlás a három év távlatában csak jelentéktelen mértékben módosult.

18. ábra

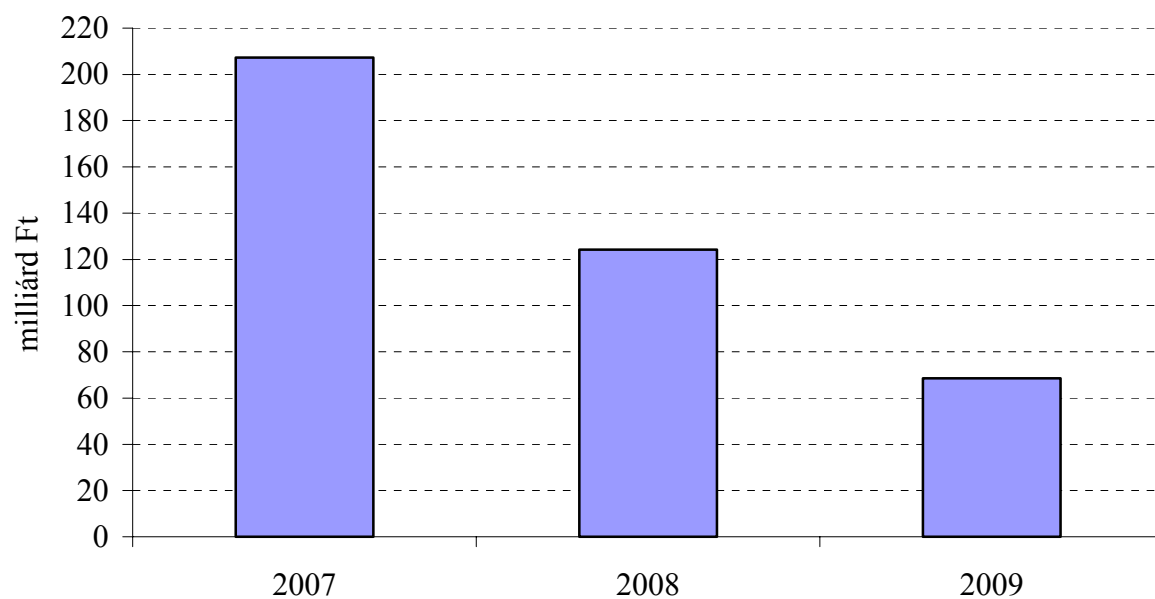
Mezőgazdasági hitelek alakulása

Forrás: MNB adatok alapján AKI szerkesztés

9.5.3. Támogatott hitelek

A támogatott agrárhitelek állománya **68,5 milliárd forint**, ami 44,8%-kal alacsonyabb az előző évi állománynál. Ennek elsődleges oka, hogy **2004-et követően alig került támogatott hitelkonstrukció meghirdetésre**, a fennálló hitelek állománya pedig folyamatosan törlesztésre került. A két legjelentősebb tétel közül a családi gazdálkodók támogatása (317/2001. (XII.29.) Korm. r.) még jóval a csatlakozás előtt került meghirdetésre. Másik fontos jogcím a 25/2004. (III.3.) FVM r. alapján meghirdetett birtokfejlesztési konstrukció volt, ami sajnálatos módon később leállításra került. Ezen két konstrukció együttes értéke a teljes hitelállomány több mint 50%-át fedte le.

Az agrárium kamattámogatott hitelállományának alakulása

Forrás: FVM adatok alapján AKI szerkesztés

TÁJÉKOZTATÓ
a kamattámogatásban részesülő agrárhitelek, kölcsönök adatairól (2009. 12. 31.)

M.e.: milliárd Ft

Megnevezés	Fennálló hitelállomány		
	2007. dec. 31.	2008. dec. 31.	2009. dec. 31
Éven túli forgóeszköz hitel	18,7	7,7	1,7
Éven túli beruházási hitelek összesen	7,0	3,3	2,9
A 30/ 2000. (III.10.) Korm r. alapján „Gazdahitel” támogatás	2,7	1,7	0,8
57/2001. (IX.21.) FVM rend. alapján felvett éven túli hitel	0,1	0,1	*
317/2001.(XII.29.) Korm.r. Családi gazdálkodók hitelei	45,4	39,7	25,7
46/2003.(IV.3.) Korm.r. alapján kedvezőtlen besorolású térs.h.	*	*	*
3/2003.(I.24.) FVM rend.271.§ magángazdálkodók birtokfejl. h.	2,9	2,2	1,8
25/2004. (III.3.) FVM r. 267-269.§ élelm. termékek érték. (EXIM hitel)	10,3	0,3	-
25/2004. (III.3.) FVM r. 269/A-G.§ birtokfejlesztési hitel	11,1	13,7	14,5
84/2003. (VII. 22.) FVM r. alapján felvett hitelek (Aszály hitel)	18,7	13,7	10,5
6/2004. (I. 22.) FVM rendelet alapján felvett hitelek (Európa hitel)	88,9	38,7	7,4
107/2004. (V. 22.) FVM r. alapján felvett hitel (Hajdú-Bét, Parmalat)	0,6	0,1	*
66/2007. (VII. 26.) FVM r. alapján felvett fagykár hitel	0,8	2,4	2,1
135/2007. (XI. 14.) FVM rend. alapján felvett aszályhitel	0,1	0,6	0,5
17/2007. (III. 3.) FVM rend.- birtokfejlesztési hitel	*	*	*
114/2008. (IX. 5.) FVM r. alapján beruházási és lízing kamattámogatás		0,1	0,5
Összesen	207,3	124,2	68,5

Forrás: FVM Agrárszabályozási Főosztály

10. Agrár-vidékfejlesztési intézkedések

Az agrár-vidékfejlesztést szolgáló programok tervidőszakuk szerint különíthetők el. A 2004-2006 közötti első időszakra az Európai Unióhoz való csatlakozásunktól érvényes, az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) által támogatott intézkedéseket tartalmazó Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) és az EMOGA Garanciarészből finanszírozott másik program, a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) vonatkoztak. Az Európai Unió jelenlegi tervidőszakában (2007-2013) a vidékfejlesztési intézkedések finanszírozására egy új közösségi alap került kialakításra. Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) felhasználását Magyarországon az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) szolgálja, míg az Európai Halászati Alapból származó közösségi támogatások hasznosítására Halászati Operatív Program került kidolgozásra.

10.1. Intézkedések

10.1.1. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) végrehajtása

Az AVOP az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Orientációs Részlegéből, valamint a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközből (HOPE) támogatható intézkedésekre terjedt ki. Három fő fejlesztési iránya (prioritások) a versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban (1. prioritás), az élelmiszer-feldolgozás modernizálása (2. prioritás) és a vidéki térségek fejlesztése (3. prioritás). Az AVOP intézkedései elsősorban a mezőgazdaság és az élelmiszer-feldolgozás modernizációját, a műszaki-technikai feltételek javítását szolgálták, de hozzájárultak a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítéséhez, a vidéki épített környezet megújításához és a termelés humán feltételeinek javításához is.

A program életciklusából adódott, hogy a végrehajtásból a 2008-2009-es időszakban már csak a megvalósulás ellenőrzésének feladata maradt, a hangsúly a projektek kifizetésére és befejezésére helyeződött. Az AVOP keretében meghirdetett pályázati felhívásokra a teljes időszakban összesen 11,2 ezer pályázatot nyújtottak be közel 200 milliárd forint támogatási igénnyel. A támogatási szerződések összességében 116,3 milliárd forint közösségi támogatás nyújtása mellett 276 milliárd forint összköltségű közösségi támogatás került kifizetésre. A 2009. év az AVOP esetében a pénzügyi zárás jegyében telt, azonban egyes ellenőrzési és értékelési feladatok még hátravannak (például nem zárult le a 2007. évi EU Bizottsági AVOP ellenőrzés sem).

A „versenyképes alapanyag-termelés megalapozására” a mezőgazdaságban 4600 pályázat, 106 milliárd forint támogatási igény érkezett be, melyhez 68,6 milliárd forint kötelezettségvállalás társult. A második prioritásra (az élelmiszer-feldolgozás modernizálása) 361 pályázat, 35,2 milliárd forint támogatási igény és

15,4 milliárd forint kötelezettségvállalás történt. A harmadik prioritás (a vidéki térségek fejlesztése) alatt 6000 pályázat 55,5 milliárd forint támogatási igényével szemben 29,5 milliárd forint kötelezettségvállalás történt.

33. táblázat

Az AVOP pénzügyi forrásai és kifizetései prioritások és intézkedések szerint

Me: milliárd Ft

Intézkedések prioritások szerint	Kötelezettségvállalási keret	Szerződött összeg	Kifizetett összeg	Kifizetés a keret százalékában
1. prioritás: A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban	60,9	68,6	64,5	106,0
1.1 Mezőgazdasági beruházások támogatása	56,4	63,8	60,2	106,6
1.3 Halászat támogatása	1,4	1,6	1,5	100,2
1.4 Fiatal gazdálkodók támogatása	1,8	2,0	1,9	102,3
1.5 Szakmai továbbképzés és átképzés támogatása	1,2	1,3	1,0	88,0
2. prioritás: Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása	14,9	15,4	14,6	97,3
2.1 A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése	14,9	15,4	14,6	97,3
3. prioritás: Vidéki térségek fejlesztése	26,8	29,5	27,4	102,4
3.1 A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése	3,8	3,6	2,9	75,6
3.2 A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése	12,6	13,4	12,9	102,0
3.4 Falufejlesztés és falufelújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése	5,7	5,6	5,3	93,2
3.5 LEADER+	4,6	6,9	6,3	137,2
4. Technikai Segítségnyújtás (TS)	2,7	2,8	2,8	104,1
AVOP összesen	105,2	116,3	109,2	103,8

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH)

Az AVOP végrehajtását a végrehajtás intézményrendszerének nehézkességén túl a kedvezőtlen makrogazdasági környezet hatása is hátráltatta. A pénzügyi válság miatt 161 kedvezményezett az elszámolások utolsó benyújtásához határidő hosszabbítást kért.

Az AVOP pénzügyi forrásai is egy egészen szűk, felső, legerősebb réteghez kerültek. Ezt jól szemlélteti az az adat, hogy a 109 milliárd forint kifizetett összeget 4044 szerződéssel, kevesebb mint 2000 érdekeltség vitte el a több mint 200 ezer regisztrált egységből álló célcsoport elől. Vagyis a potenciális pályázók 99%-a ezeknek a forrásoknak a közelébe sem jutott.

10.1.2. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) végrehajtása

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv a 2004-2006 időszakra szóló, az EMOGA Garanciarészleg által támogatott, úgynevezett kísérő vidékfejlesztési intézkedésekre készült. A programban a mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása, a környezet és a vidék állapotának javítása, valamint a vidéki területeken az életminőség javítása és a diverzifikáció ösztönzése is kitűzött célként szerepelt.

Az NVT-ben a 2004-2006 közötti időszakra meghatározott támogatási keretösszeg 193 milliárd forint (754 millió euró) volt. A terv végrehajtása során az 1268/1999 EK rendelet alapján a Bizottság jóváhagyásával a SAPARD programra 5,1 milliárd forint és a közvetlen kifizetések keretének kiegészítésére (top-up) 24 milliárd forint forrás is átcsoportosításra került. ***A vidékfejlesztési program forrásainak megrövidítése*** a közvetlen támogatások nemzeti kiegészítési forrásainak (top-up) alultervezése, elégtelen volta miatt vált szükségessé. Az 1260/1999 EK Tanácsi Rendelet „n+2” szabálya szerint az NVT forrásait 2008 végéig használhatta fel Magyarország. Az NVT időszaka alatt indult több éves támogatási jogcímek az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) keretében tovább élnek, forrásaikat is az ÚMVP-ből nyerik.

Az NVT intézkedések alapján évente mintegy 35 ezer gazdálkodó részesült támogatásban. Az intézkedések közül az Agrár-környezetgazdálkodás a pénzügyi források kétharmadával rendelkezett, mintegy 24 ezer gazdálkodó részvételével. A 7,4 milliárd forintos támogatási kerettel rendelkező „Termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása” intézkedés elismert termelői csoportoknak (2008-ban 205 csoportnak) nyújtott az éves árbevétel után arányos támogatást. A „Kedvezőtlen adottságú területek támogatása” jogcím mindössze 6 ezer gazdálkodót és alig negyedmillió hektár területet érintett (3,8 milliárd Ft keretösszeggel), amely terület-lehatárolási, de inkább szemléletbeli problémákra vezethető vissza. Hasonlóan szerény léptékű volt – a kedvezményezettek számát és a pénzügyi forrást tekintve is – „Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése” intézkedés. ***A „Szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása” mindössze 1140 gazdaságot érintett***, ami a potenciális jogosultaknak elenyésző mértéke. Ezen támogatás a jogcímek között a legcsekélyebb forrással rendelkezett, így alacsony volt az átlagos támogatási összeg is (1000 euró/év/gazdaság). A korai nyugdíjazási, a családon belüli gazdaságátadás-támogatási jogcímet – az előkészítés nehézségére hivatkozva – nem is hirdették meg. A meghirdetés elmaradásának inkább a családi gazdaságok erősítésével szembeni ellenérdekeltség lehetett az oka. Helyette a „földért életjáradékot” programot erőltette a kormány, amely – szemben az EU támogatási jogcímmel – megszakítja a családi gazdálkodás folytonosságát, elveszi a családtól annak létalapját, a földet.

Az NVT pénzügyi forrásai, kifizetései prioritások és intézkedések szerint

M.e.: ezer euró

Prioritás/Intézkedés	Pénzügyi keret 2004-2006		Kifizetett kérelmek 2008. december 31-ig		
	Összesen	EU	Összesen	ebből EMOGA	A 2004- 2006. évi keret %- ában
A) A környezet minőségének megőrzése és javítása					
Agrár-környezetgazdálkodás	451 164,2	360 928,3	450 688,8	360 547,9	99,89
EU követelményeknek való megfelelés	24 362,7	19 490,1	24 352,2	19 481,7	99,96
A) Prioritás	475 526,8	380 418,4	475 041,0	380 029,6	99,90
B) A termelési szerkezet termőhelyi adottságokhoz és piaci viszonyokhoz jobban illeszkedő átalakításának támogatása					
Mezőgazdasági területek erdősítése	80 851,4	64 680,6	80 758,7	64 607,0	99,89
B) Prioritás	80 851,4	64 680,6	80 758,7	64 607,0	99,89
c) A termelők gazdasági életképességének, pénzügyi helyzetének és piaci pozíciójának erősítése					
Félig önellátó gazdaságok támogatása	2 593,8	2 075,1	2 594,0	2 075,1	100,01
Termelői csoportok létrehozása és működtetése	29 023,7	23 219,0	29 022,6	23 218,0	100,00
Korai nyugdíjazás	0,0	0,0	0,0	0,0	
C) Prioritás	31 617,5	25 294,0	31 616,6	25 293,1	100,00
D) Kiegészítő jövedelem és foglalkoztatási lehetőségek biztosítása a mezőgazdasági tevékenységek fenntartásával és folytatásával a gyengébb termőhelyi adottságú területeken gazdálkodók számára					
Kedvezőtlen adottságú területek támogatása	14 777,7	11 822,2	14 776,6	11 820,5	99,99
D) Prioritás	14 777,7	11 822,2	14 776,6	11 820,5	99,99
Technikai segítségnyújtás	37 405,2	29 924,2	37 158,4	29 726,7	99,34
SAPARD	20 000,0	14 991,6	20 000,0	14 991,6	100,00
TOP-UP	93 961,3	75 169,1	93 961,3	75 169,1	100,00
Összesen	754 140,0	602 300,0	753 312,6	601 637,6	99,89

Forrás: MVH

10.1.3. Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP)

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) 2007-2013 közötti időszakban hazánkban alkalmazásra kerülő vidékfejlesztési intézkedéseit tartalmazza. Az ÚMVP intézkedései négy, úgynevezett „stratégiai tengelybe”, a mezőgazdaság, élelmiszer-feldolgozás és erdészeti ágazat versenyképességének javítására (I. tengely), a környezet és a vidék állapotának javítására, fejlesztésére (II. tengely), az életminőség javítására és a diverzifikáció ösztönzésére a vidéki területeken (III. tengely) és a LEADER-be (IV.) sorolhatók. A programot az Európai Bizottság 2007. szeptember 19-én hagyta jóvá (30. táblázat, lásd korábban a 9.3.2. fejezetben). A program teljes finanszírozási kerete mintegy 1400 milliárd forint. *Ennek döntő*

többsége – mintegy 80%-a – azonban a program zárása előtt közel négy évvel már lekötésre került. Ennek következtében a program folytatása, új intézkedések megnyitása nagy nehézségekbe ütközik.

A 2007-ben elindult programból először az NVT-ből „áthúzódó” két intézkedés (Termelői csoportok létrehozása és működtetése, valamint a Kedvezőtlen adottságú területek támogatása), majd 2008-ban még további három intézkedés (Agrár-környezetgazdálkodás, Mezőgazdasági területek erdősítése, Félig önellátó gazdaságok támogatása) került finanszírozásra az 1320/2006/EK Bizottsági rendelet alapján. 2008-ban már az új program szerinti intézkedéseket is meghirdették. 2009 végére 40 intézkedésre összesen 115 ezer támogatási kérelem érkezett, 956,4 milliárd forint támogatási igénnyel. Lekötésre a teljes keret 64%-a került (830,5 milliárd Ft), ami 58 ezer gazdálkodót és vidékfejlesztésben érintett kedvezményezettet érint. Több mint 67 ezer kérelem alapján a teljes forrás 21,4%-a (282 milliárd Ft) kifizetésre került, melyből 177,6 milliárd forint a tárgyévét érintette. Ebből a korábbi NVT jogcímen 35,2 milliárd forint (19,8%), az új intézkedésekre pedig 142,4 milliárd forint került kifizetésre. Meg kell azonban jegyezni, hogy a program mostani felülvizsgálati eredménye alapján ***a forrás lekötöttség aránya messze magasabb.*** Így az előző kormány intézkedéseinek következtében az elkövetkező három évre rendelkezésre álló pályázati pénzek értéke a program nagyjából egy évnyi forrásával azonos.

Az ÚMVP tengelyei szerint bontásban ***az I. tengely intézkedéseire*** összesen 46,5 ezer támogatási kérelem alapján 32,8 ezer támogatási határozattal ***a rendelkezésre álló forráskeret 75%-a (455,1 milliárd Ft)! került megítélésre***, ebből 166,5 milliárd forint kifizetése történt meg. Súlyos anomália, hogy jelentős források ugyan szerződéssel le vannak kötve, de a beruházások nem kezdődtek el, így azok elvesztésének veszélye fenyeget, továbbá, hogy az itt megítélt keretlekötés következtében az egyéb fontos intézkedésekre alig-alig maradt forrás (lásd 9.3.2. fejezet).

A II. tengely intézkedéseire 2009-ben több mint 40 ezer új támogatási kérelem érkezett, amelyekre 17 ezer támogatási határozat készült. Az NVT kifizetési determinációjával (agrár-környezetgazdálkodás és mezőgazdasági területek erdősítése) együtt a 2009. évben összesen ***197,1 milliárd forint kötelezettségvállalás és 76,6 milliárd forint kifizetés történt.***

A III. tengelyes intézkedésekre 8,5 ezer támogatási kérelemre 4,7 ezer támogatási határozatban összesen ***59,8 milliárd forint támogatás került megítélésre*** (kötelezettségvállalás), melyből 12,5 milliárd forint kifizetése megtörtént.

A IV. tengelyt képviselő LEADER programra 2009-ben 4300 pályázat érkezett, ***16 milliárd forint összesített támogatási igénnyel.*** Kifizetés 2 milliárd forint értékben történt.

A kifizetett összegek alapján jelentősebb jogcímenek ítéltető a „mezőgazdasági üzemek korszerűsítésén” belül az állattartással és a trágyaelhelyezéssel kapcsolatos beruházások. A trágyatárolás és férőhely-fejlesztés

jogcímekre együttesen 2239 támogatási kérelem alapján 221,5 milliárd forint a megítélt támogatás, mely 1796 állattartó telep felújításával 3,7 millió állategység (ÁE) férőhelyet érint. A tények azt mutatják, hogy az odaítélt támogatások jelentős része csupán papíron létezik, a valódi teljesítés nem történt meg. Ennek okai több esetben a nem megfelelő projekt-előkészítés és az önrész-finanszírozás nehézségei. Az intézkedés harmadik alkalommal 2009. november 16. és december 15. között, csak igen rövid időre került megnyitásra. A kifizetett támogatás előleggel együtt több mint 64,5 milliárd forint.

35. táblázat

Az ÚMVP kifizetései és a kifizetési arány tengelyek szerint

Me.: millió Ft

Megnevezés	Forrás (2007-2013)	Kifizetések (2007-2009)	Kifizetési arány, %
I. tengely	603 426	166 499,2	27,6
II. tengely	414 810	76 571,2	18,5
III. tengely	176 126	12 471,1	7,1
IV. tengely	69 451	2 052,4	3,0
Technikai segítségnyújtás	51 759	24 543,8	47,4
Összesen	1 315 573	282 137,7	21,4

Forrás: A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) a 2009. évre vonatkozó kötelezettségvállalási keretekre a Ktv-i 245,5 Ft/euro árfolyamot használt.

A „mezőgazdasági üzemek korszerűsítését” szolgáló géptámogatásra (szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés, kertészet, erdészet) összesen több mint 10 ezer kérelem érkezett és 80 milliárd forint értékű a kötelezettségvállalás. 46 milliárd forint a kifizetés, mely a megítélt támogatás 57%-a. A gyakorlat azt mutatja, hogy ez a konstrukció sok esetben a gazdálkodók helyett a gépforgalmazók támogatását jelentette.

A „mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtott támogatás” (élelmiszeripari beruházások) a mezőgazdasági termékek feldolgozásának növelését, forgalmazásának javítását, új termékek, eljárások, technológiák bevezetését tűzte ki célul. Az első pályázati körben 547 támogatási kérelem érkezett, összesen 58,3 milliárd forint támogatási igénnyel, amelyből 47,7 milliárd forint támogatás megítélésre került. A második pályázati körben (2009. október-november) 563 darab támogatási kérelem érkezett, 74,6 milliárd forint támogatási igénnyel. A kifizetések 2009-ben kezdődtek meg, a tárgyévben 11,3 milliárd forint kifizetésre került.

A programozásban a pénzügyi válság hatását mérsékelő rendkívüli eseménynek számít, hogy az Európai Tanács 473/2009/EK rendelete alapján a 2009. IV. negyedévben az uniós társfinanszírozás aránya 10%-kal megemelésre került. A 2009. IV. negyedévi kifizetésekhez az I. és III. tengely és a Technikai segítségnyújtás esetében 25% helyett 15%, a II. és a IV. tengely esetében 20% helyett mindössze 10% nemzeti önrészt kellett biztosítani.

Az ÚMVP egyes intézkedései esetében a 91/2009. (IV.22.) Kormányrendelet alapján előlegfizetési konstrukció lépett életbe. A LEADER Helyi Akciócsoportok

részére nyújtandó működési előlegről szóló 220/2009. (X.8.) Kormányrendelet alapján a 96 helyi akciócsoporthoz részére – erősen vitatható formában - 376,5 millió forint előleg kifizetése is megtörtént.

A 144/2009. (XI. 6.) FVM rendelet alapján kihirdetésre került Nemzeti Diverzifikációs Program (NDP) keretében megvalósuló támogatások esetében 2009 decemberében „Mezőgazdasági üzemek korszerűsítésére” 1695 db, „Mezőgazdasági termékek értéknövelésére” 58 db, „Mikrovállalkozások támogatására” 733 db, „Turizmusfejlesztésre” 282 db, „Vidéki települések fejlesztésére” 178 db, „Vidéki örökség védelmére” 132 db kérelem került benyújtásra.

10.1.4. Halászati Operatív Program (HOP)

A Halászati Operatív Program az Európai Halászati Alapról (EHA) szóló 1198/2006/EK tanácsi rendelet és annak végrehajtását szabályozó 498/2007/EK bizottsági rendelet követelményei szerint készült el a 2007-2013 időszakra Magyarország Nemzeti Halászati Stratégiai Terve alapján.

Az Európai Bizottság C(2008) 4684. számú határozatában 2008. szeptember 8-án hagyta jóvá az Európai Halászati Alapból származó közösségi támogatással összefüggő magyarországi operatív programot. 2009-ben megalakultak a HOP végrehajtó szervei, az Irányító Hatósági Osztály, az Igazoló Hatóság és az Ellenőrző Hatóság. Az MVH, valamint a hatóságok között együttműködési megállapodás alapján kerültek felosztásra a feladatok.

Az EHA követelmények szerint kialakított HOP prioritástengelyei közül az I. és IV. tengely magyarországi alkalmazása kizárt, mivel nem rendelkezünk tengerrel, illetve tengeri halászati flottával, valamint nincs – az EHA követelményeinek megfelelő – olyan településünk sem, melynek fennmaradása döntően halászati tevékenység végzésétől függene.

Az akvakultúra, a természetes vízi halászat, valamint a halászati és akvakultúra termékek feldolgozásának és forgalmazásának fejlesztésére kialakított II. prioritástengelyben az „Akvakultúrába történő termelő beruházások” és a „Beruházások a halfeldolgozás és értékesítés területén” intézkedésekre 5,3 milliárd forint összértékben benyújtott 78 támogatási kérelem elbírálása megtörtént. A teljes kötelezettségvállalás 3,7 milliárd forint (a keret 45,2%-a), melyből 337 millió forint kifizetési kérelem érkezett. Pénzügyi teljesítés a II. tengelyre 2009-ben nem történt.

A III. prioritástengely, a közös érdekeket célzó intézkedések kidolgozása megkezdődött. 2009. évben mindössze Technikai segítségnyújtásra (V. prioritástengely) történt kifizetés (52,6 millió Ft).

A HOPE kifizetései és a kifizetési arány tengelyek szerint

M.e.: millió Ft

Megnevezés	Forrás		Kifizetések
	2007-2013.	Megoszlás (%)	
I. Prioritás tengely	-	-	-
II. Prioritás tengely	8 173,8	69,4	0,0
III. Prioritás tengely	3 013,8	25,6	0,0
IV. Prioritás tengely	-	-	-
V. Prioritás tengely*	583,9	5,0	52,6
Összesen	11 771,6	100,0	52,6

*Technikai segítségnyújtás

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH)

10.2. A LEADER program és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)

A LEADER program keretében a 93/2007. (VIII.29) FVM rendelet szerint, 96 jogi személyként működő helyi akciócsoport (HACS) alakult meg. A program a helyi igényeknek minél inkább megfelelő, helyi kezdeményezéseken alapuló fejlesztések megvalósulását volna hivatott elősegíteni, ezen feladatkörét azonban nehézsége, lassúsága, az egyéni érdekek begyűrűzése okán csak részben, csekély mértékben volt képes betölteni. A program elméletben a helyi közösségek által összeállított Helyi Vidékfejlesztési Stratégián (HVS) alapul, melynek megvalósításához az ÚMVP IH a 122/2009. (IX. 17) FVM rendelet alapján határozta meg a legfontosabb célok szerint felosztandó támogatási kereteket. A program viszonylag laza ellenőrzési rendszeréből kifolyólag a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák relevanciája nem tekinthető egyértelműnek.

Az 1698/2005/EK tanácsi rendelet alapján jött létre a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat, mely a vidékfejlesztésben érintett szervezetek (köztük kiemelten a LEADER Akciócsoportok és a Helyi Vidékfejlesztési Irodák), a mezőgazdasági és vidékfejlesztési szaktanácsadás, a mezőgazdasággal és vidékfejlesztéssel foglalkozó „független civil szereplők” munkájának és forrásfelosztásának központi koordinációját volt hivatott ellátni.

Az MNVH működtetésének ideológiai háttere az információáramlás javításának, a tudáskapacitás bővülésének, illetve a vidéki közösségek fejlődésének támogatása, elősegítve a vidékkel kapcsolatos szemlélet megváltoztatását.

A LEADER program Helyi Akciócsoportjainak működését az ÚMVP 2009-ben 2 milliárd forinttal támogatta. Az MNVH Cselekvési Tervének (mely részben tartalmazza a LEADER Helyi Vidékfejlesztési Stratégiáinak feladatkörét is) megvalósítására az ÚMVP-ből 5,8 milliárd forint került elkülönítésre. Ezen források felhasználásának dokumentációja csak részlegesen áll rendelkezésre.

A LEADER programot számos, azóta napvilágra került botrány kísérte, első körös végrehajtása pedig sok nehézségbe ütközött. A fő problémát a sokrétű, ezáltal bonyolult szabályozás, lassú kérelem/pályázat feldolgozás, nehézkes problémakezelés (HACS-MVH-IH kapcsolat), a kérelmek/pályázatok sok esetben alacsony minősége, valamint a kifizetési kérelmek csúszása jelentette.

A LEADER programot körülengő gyanúk, a napvilágra került botrányok következtében szükségesnek mutatkozott egy átfogó felülvizsgálat lefolytatása, a programot alátámasztó jogszabályi háttér módosítása, ám ezt az FVM nem kezdeményezte. Így e feladat ellátására az új kormány Vidékfejlesztési Minisztériuma hozta létre a LEADER Munkacsoportot. A Munkacsoport tevékenységének eredményeként elkészült a program átdolgozásáról szóló stratégia. A LEADER program második körös megnyitása 2011 tavaszán várható.

11. Agrár-környezetgazdálkodás és mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások

11.1. Agrár-környezetgazdálkodás

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program II. tengelyének jelentős érdeklődésre számot tartó intézkedése az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) jogcím.

Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések céljuk szerint hozzájárulnak a vidéki területek fejlődéséhez és környezeti szolgáltatásokat nyújtanak a társadalom egészének. Fő célok a vidéki területek fenntartható fejlődésének támogatása, a környezet állapotának megőrzése és javítása, a mezőgazdasági eredetű környezeti terhelés csökkentése, környezetvédelmi szolgáltatások biztosítása, a természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló mezőgazdasági gyakorlat erősítése. Kiemelten kívánja továbbá támogatni a genetikai sokféleség megőrzését a természetes életkörülményeik között (on farm), a természet, a víz és a talaj védelmét a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet kialakításával, a környezettudatos gazdálkodás és fenntartható tájhasználat kialakításával.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretében meghirdetett AKG intézkedés 2009. évben lezárult, és ezt követően meghirdetésre került az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtott 2009-2014-ig terjedő (ÚMVP AKG) jogcím. Az új jogcím öt év – környezetvédelmi célú gyeptelepítési célprogram esetében tíz év – időtartamú, és a 2009. augusztus végén zárult NVT AKG intézkedés folytatásának tekinthető.

2009-ben AKG tevékenység támogatásának igénybevételére a fenti két jogcím keretében lehetett az NVT AKG esetében kifizetési, illetve az ÚMVP AKG esetében támogatási kérelmet benyújtani.

Az NVT AKG intézkedés fő célja a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, a környezettudatos gazdálkodás és a fenntartható tájhasználat kialakítása, ennek függvényében a környezet állapotának javítása, valamint a gazdaságok életképességének és gazdasági hatékonyságának növelése volt. A támogatás formája normatív, vissza nem térítendő terület-, valamint állatlétszám-alapú támogatás, igénybe vételének részletes feltételeit a 150/2004. (X. 12.) FVM rendelet tartalmazza.

Az NVT AKG igénybevételéhez 2004 őszén lehetett támogatási kérelmet benyújtani. A több mint 32 ezer beérkezett kérelmet a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) csak 2005 nyarán a gazdademonstrációkat követően és annak eredményeképpen bírálta el. A támogatási határozattal rendelkező ügyfelek a 2008/2009-es gazdálkodási évre vonatkozó kifizetési kérelmüket az egységes területalapú támogatási kérelemmel együtt 2009. május 15-ig nyújthatták be. A

2008/2009. gazdálkodási évre 21649 kifizetési kérelem érkezett be az NVT AKG támogatás igénybe vétele céljából.

Az NVT AKG 5 éves támogatási időszaka alatt (2004-2009) az évenként benyújtandó kifizetési kérelmek az NVT forráskeretének kimerülése után az ÚMVP vonatkozó intézkedésének keretösszegét terhelik az EU Bizottság 1320/2006/EK rendelete szerint. Az NVT AKG keret terhére vállalt kötelezettség ÚMVP-ből kifizetett összege 2009-ben közel 116 millió euró (31,36 milliárd Ft) volt.

Az NVT AKG vonatkozásában beérkezett kérelmekből 2009. december 31-ig 11492 került feldolgozásra, és a fennmaradó ügyek a feldolgozás vontatottsága miatt nem kis gondot okozva 2010. évre tolódtak.

37. táblázat

NVT AKG kifizetési adatok

millió Ft

Támogatás megnevezése	Halmozott kifizetés (2008. jan. 1. – dec. 31.)		Halmozott kifizetés (2009. jan. 1. – dec. 31.)	
	Nemzeti rész	Közösségi rész	Nemzeti rész	Közösségi rész
NVT - Agrár- környezetgazdálkodás	6 911	24 452	5 566 (ÚMVP-ből)	25 795 (ÚMVP-ből)

Forrás: MVH

Az ÚMVP AKG intézkedés célja az NVT AKG célkitűzésein túl a fenntartható mezőgazdasági gyakorlat kialakítása, a minőségi élelmiszer előállítása, valamint a gazdaságok életképességének megtartása és gazdasági hatékonyságának növelése a kötelezettségvállalások alapján felmerülő többletköltségek és kieső jövedelem ellentételezésének megvalósításával. A támogatás formája normatív, vissza nem térítendő területalapú támogatás, igénybevételének részletes feltételeit a 61/2009. (V.14.) FVM rendelet tartalmazza.

A támogatási kérelem benyújtására nyitva álló időszak az újonnan meghirdetett ÚMVP AKG jogcím esetében 2009. június 1. és július 27. között tartott, melyre az alábbi 4 célprogram csoportban nyújthattak be támogatási kérelmet a gazdálkodók:

- Szántóföldi agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport (9 célprogram)
- Gyepgazdálkodási agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport (6 célprogram)
- Ültetvényekre vonatkozó agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport (3 célprogram)
- Vizes élőhelyekhez kapcsolódó agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport (3 célprogram)

Az ÚMVP AKG vonatkozásában 2009-ben 24973 kérelmezőtől 34545 támogatási kérelem érkezett be a kifizető ügynökséghez, a kérelmek közel 2,3 millió

hektár területet érintettek. A beérkezett támogatási kérelmek feldolgozása a jelentős hátralék miatt 2009 végéig nem fejeződött be.

38. táblázat

**Az Agrár-környezetgazdálkodási támogatási jogcím 2009. évi eredményei
a beérkezett támogatási kérelmek adatai alapján**

Célterület	Kérelmek száma (db)	Igényelt terület (ha)
AA) Integrált szántóföldi növénytermesztési célprogram	16 047	1 646 780,64
AB) Tanyás gazdálkodás célprogram	205	2 266,01
AC) Ökológiai szántóföldi növénytermesztési célprogram	589	48 071,61
AD1) Szántóföldi növénytermesztés túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	947	64 707,43
AD2) Szántóföldi növénytermesztés vadlúd- és daruvédelmi előírásokkal célprogram	8	377,37
AD3) Szántóföldi növénytermesztés madár- és apróvad élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	818	35 149,88
AD4) Szántóföldi növénytermesztés kék vércse élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	53	2 276,36
AE1) Vízeroszió elleni célprogram	54	2 939,78
AE2) Szélerózió elleni célprogram	373	6 867,25
BA) Extenzív gyepgazdálkodási célprogram	3 838	203 423,22
BB) Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram	301	32 416,36
BC1) Gyepgazdálkodás túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	760	85 771,21
BC2) Gyepgazdálkodás élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	422	28 630,50
BD1) Környezetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram	135	6 213,94
BD2) Természetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram	131	4 573,55
CA) Integrált gyümölcs és szőlőtermesztés célprogram	6 816	71 064,22
CB) Ökológiai gyümölcs és szőlőtermesztés célprogram	488	5 366,81
CC) Hagyományos gyümölcstermesztés célprogram	163	1 590,13
DA) Nádgazdálkodás célprogram	129	11 456,00
DB) Természetes vizes élőhelyek, mocsarak, zsombékok, sásos területek gondozása célprogram	2	25,17
DC) Vizes élőhelyek létrehozása és kezelése célprogram	2	16,92
Összesen:	24 973	2 259 984,36

Forrás: MVH

A 21 célprogram közül a legnagyobb területet érintő - 1,6 millió hektár után igényelték támogatást a gazdálkodók - integrált szántóföldi növénytermesztési célprogrammal kapcsolatban jelentős feszültség alakult ki, ahol számos támogatási kérelem elutasításra került. A további célprogramok vonatkozásában beérkezett, a formai és tartalmi előírásoknak megfelelő kérelmek támogatást nyertek.

A támogatási kérelmek regionális megoszlása kapcsán elmondható, hogy a legtöbb kérelem Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezett, a

támogatást legkisebb mértékben Komárom-Esztergom és Nógrád megyében igényelték.

Kifizetési kérelem benyújtására első alkalommal az egységes területalapú támogatási kérelem részeként, 2010. május 15-ig volt lehetőség. Ennek megfelelően kifizetés az EMVA keretét érintő ÚMVP AKG jogcímre 2009-ben nem történt.

A 2009. évben az AKG támogatási jogcímek végrehajtása tekintetében az MVH fő feladata a jogcímekre beérkezett kifizetési, illetve támogatási kérelmek feldolgozása, az ehhez szükséges eljárásrendek és szoftvertámogatás kidolgozása volt.

11.2. Mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások

A klímaváltozás, a globális felmelegedés, a világszerte növekvő energiaigények, a fosszilis energiahordozók változó ára miatt az energiaforrások diverzifikálása, a megújuló energiaforrások és ezen belül a bioenergia részarányának növelése kulcsfontosságú tényezővé lépett elő. Hazánk kiváló agroökológiai adottságokkal rendelkezik az energetikai célú biomassa megtermelésére.

A megújuló energiaforrások elterjedését ösztönző beruházások hozzájárulnak a környezet és az éghajlat védelméhez, az energiaigény kielégítéséhez és az energiahatékonyság növeléséhez, valamint a vidéki területek fejlődéséhez. A megújuló energiaforrások között a mezőgazdasági eredetű, biomassa alapú bioenergia Magyarországon meghatározó részt képvisel, szerepe különösen fontos.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program I. tengelye támogatja a mezőgazdasági szektor és a vidéki térségek környezetbarát energetikai fejlesztéseit.

A 26/2007. (IV.17.) FVM rendelettel meghirdetett önálló építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése jogcímen belül támogatás volt igényelhető a biomassa termeléséhez, felhasználásához kapcsolódó gépek, eszközök beszerzéséhez, úgymint biomassa kazánok, pelletálók, briketálók, speciális biomassa betakarító gépek. A jogcím 2009. június 15. és július 15. között rövid időre ismételten megnyitásra került.

A 27/2007. (IV.17.) FVM rendelettel meghirdetett állattartó telepek korszerűsítése jogcímen belül támogatást lehetett igénybe venni az állattartó telepeken képződött trágya környezetbarát, produktív, biogáz fermentációval történő kezeléséhez. A 2007. évi benyújtási időszak alatt benyújtott kérelmekre 13 milliárd forint értékű támogatás megítélésére került sor, ami mindössze 44 állattartó telep részére tette lehetővé biogáz üzem létesítését. A jogcím a 2009. évben ismételten – rövid időre - meghirdetésre került.

A 71/2007. (VII.27.) FVM rendelettel, valamint 72/2007. (VII.27.) FVM rendelettel meghirdetett fás- és lágyszárú energiaültetvények telepítési jogcímre az elmúlt években mintegy 3000 hektár telepítésére érkezett be támogatási igény. A

jogcím 2009. évi megnyitása során beérkezett kérelmekre mindössze 65 millió forint támogatás került megítélésre.

Biomassza kazánok beszerzéséhez az ügyfelek a 78/2007. (VII.30.) FVM rendelet alapján nyújthattak be támogatási kérelmet a 2007. évben, illetve terményszárító biomassza tüzelési rendszerrel történő megvalósítására a 35/2008. (III.27.) FVM rendelet alapján lehetett a 2008. évben támogatási kérelmet benyújtani.

A 25/2008. (III.7.) FVM rendelet alapján meghirdetett kertészet korszerűsítése jogcímen belül támogatás vehető igénybe kertészeti létesítmények energiaellátására, amely keretében az ügyfelek döntően geotermikus energiaellátási rendszerek kiépítéséhez igényeltek támogatást.

A 2009. évben a 44/2009. (IV.11.) FVM rendelettel új konstrukcióként került elindításra a kiskapacitású nyersszesz, nyersolaj üzemek létesítésének támogatása. A jogcímre benyújtott kérelmek alapján 26 darab kiskapacitású nyersszesz üzem és 4 darab kiskapacitású nyersolaj üzem létesítéséhez került összesen közel 6,8 milliárd forint támogatás megítélésre. Ezen beruházások teljes körű megvalósulása jelenleg még kérdéses.

11.3. A biológiai alapok, mezőgazdasági és élelmezési célú növényi- és állatgenetikai erőforrások

Az élelmezésbiztonság megteremtéséhez, valamint a mezőgazdaság fenntarthatóságának biztosításához elengedhetetlen az élelmezési és mezőgazdasági célú genetikai erőforrások lehető legszélesebb skálájának megőrzése és hasznosítása. Az agrobiodiverzitás fenntartása és hasznosítása Magyarországon is fontosnak tekintett feladat. Az Európai Unió alapvető célja, hogy a biodiverzitás – így az annak szerves részét képező agrobiodiverzitás – védelmét, fenntartását és hasznosítását szolgáló szemlélet az EU minden politikájában megjelenjen. Ennek értelmében a fenti feladatok Magyarország EU elnökségi felkészülése során is kiemelten kezelendők. Hazánkban a fenti törekvéseket erősíti meg az EU LIFE+ Természet és Biodiverzitás programjának támogatásában megvalósuló Pannon Magbank projekt, amelynek keretében a Pannon ökorégió teljes növényvilágát, az emberiség táplálására használt és a vadon élő növények sokféleségét egy helyen, nemzetgazdasági szempontból leghatékonyabban, a meglévő tudást és a kiépített infrastruktúrát optimálisan felhasználva közkincként őrzi meg.

Elkészült az 1996-2009 között időszakot lefedő, az Élelmezési és Mezőgazdasági Célú Növényi Genetikai Erőforrásokkal kapcsolatos II. FAO Világjelentés és a benne feltárt hiányosságok pótlását elősegítő Globális Akcióterv. A szektor irányadó dokumentumaként szolgáló II. Világjelentés kiemelten foglalkozik a – hazánkban is aktuális és megoldandó feladatként jelentkező – növényi genetikai erőforrások megőrzésével kapcsolatos nemzeti programok és az ezeket megalapozó jogszabályi háttér kialakításával. Központi költségvetési

forrásból finanszírozott **nemzeti génmegőrzési programra hazánkban is sürgősen szükség van**, hiszen Magyarország különösen gazdag kultúrnövény és háziállat génforrásokban, amelyek a nemesítés, tájtermesztés és speciális termékek előállításának nélkülözhetetlen forrásai. Az elmúlt időszakban ezzel ellentétes folyamatoknak lehettünk tanúi. A nemzeti génmegőrzési programok képezik az alapját a globális (FAO) és európai (EU, ECP/GR) együttműködésnek, amelyekben hazánk is hosszú évek óta aktívan részt vesz.

Erre kis részben a 2009. évben újra beindult és a 2010. évben is folytatódó génmegőrzés-támogatási rendszer teremtett lehetőséget. Ezen célok megvalósulását az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programnak kellett volna segítenie a kipusztulással veszélyeztetett, ritka növényfajok és hagyományőrző fajták termesztésének és az őshonos állatfajták tenyésztésének támogatására.

A génbanki feladatok támogatására 2009-ben összesen 400 millió forint költségvetési forrás állt rendelkezésre, az is csak azért, mert az ellenzéknek a kormány eredeti szándékával szemben sikerült a költségvetésbe módosító indítvánnyal beerőltetnie. E támogatási jogcímből csak a szántóföldi-, zöldség-, gyümölcs-, szőlő-, dísnövény-, gyógynövény- és fűszernövény fajok génmegőrzéséhez, továbbá erdészeti és mikrobiológiai génbanki feladatok ellátásához, vonal- és fajtagyűjtemények, törzsültetvények megőrzéséhez, fenntartásához, valamint fentiekkel összefüggő kutatási feladatok részleges finanszírozásához volt lehetőség. A támogatási összegek felhasználása a Növényi Génbank Tanács javaslatainak figyelembe vételével történt pályázatok, feladattervek és szerződések alapján.

A génmegőrzés a fenntartható fejlődés fontos eszköze, és kiindulási bázisa a növénytermesztés biológiai alapjait megteremtő korszerű fajtanemesítésnek és a minőségi vetőmag és szaporítóanyag előállításnak. A növényfajták Állami Elismerésének rendszerében a Fajtaminősítő Bizottság 2009-ben 5 alkalommal ülésezett. A MgSzH vizsgálatai és a bizottság javaslatai alapján növénytermesztési hatósági eljárás keretében 2009-ben 95 darab szántóföldi növényfajta, 16 darab dísnövényfajta és a szőlő gyümölcs szekcióban 41 darab fajta kapott forgalmazásra jogosító elismerő határozatot. A fajták egy része magyar nemesítésű, míg a külföldi nemesítésből származóak a magyar Nemzeti Fajtajegyzékről kerülnek a közös európai fajtakatalógusba. 2009-ben 477 új fajtajelöltet jelentettek be állami elismerés céljából.

A hazai növénytermesztés és a vetőmagexport igényeinek kielégítésére 2009-ben 144,96 ezer hektár ellenőrzött területen folyt vetőmag-szaporítás, összesen 102 növényfaj 1500 fajtájából 8342 parcellán. A hatóságilag fémzárolt vetőmag mennyisége vetőburgonyával együtt 228782 tonna volt, ennek 37,23%-át fémzárolt a növénytermesztési hatóság export célú nemzetközi okmányokkal.

A szőlő gyümölcs szaporítóanyagok esetében a 2006. évi mélypont után lassan megindult a termelés növekedése.

A feldolgozás és forgalmazás törvényességének ellenőrzésére és a vetőmag-hamisítások kiszűrésére az MgSzH növénytermesztési hatósága 979 ellenőrzést kezdeményezett és folytatott le, ebből szorosan véve 425 bolti és áruházi ellenőrzést. Vetőmag-hamisítási ügyekben 25 alkalommal járt el a hatósági bejelentés alapján, jelenleg 7 rendőrségi szakaszban van.

11.4. GMO-val kapcsolatos intézkedések

A géntechnológiával módosított szervezetekkel (GMO-kal) kapcsolatos tevékenységekre vonatkozó szabályozást a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (a továbbiakban: Gtv.) és annak végrehajtására kiadott rendeletek tartalmazzák.

A Gtv. 2006. évi módosítása – a jogharmonizációs célú módosítások mellett – beemelte a törvénybe a hagyományos módon és ökológiai gazdálkodással termesztett növények, valamint a géntechnológiával módosított növények egymás melletti termesztésének szabályait. Az unió jogszabályilag lehetővé tette a GMO növények termesztését, Magyarországon azonban jelenleg csak zárttérben történő kísérleti termesztésre van lehetőség, a szabadtéri termesztésre moratóriumot hirdettünk. A szabályozás kialakítása figyelemmel volt a magyar termesztési sajátosságokra, a magyar földtulajdon-viszonyokra, illetve a vetőmag-ágazat és a konvencionális és ökológiai termesztés jelenlegi helyzetére, valamint nemzetgazdaságban betöltött szerepükre. Így a magyar viszonyok között olyan megvalósítható és hatékony intézkedések kerültek kialakításra, amelyek szigorú betartása révén elkerülhető a hagyományos, az ökológiai és a GMO-kat felhasználó gazdálkodási módok közötti keveredés. A Gtv. 2006. évi módosításával egyidőben egy OGY határozat is elfogadásra került, amely kinyilvánította, hogy a GM technológia első generációs termékeit távol kívánjuk tartani Magyarországtól.

A Gtv. 2006. évi módosításának elfogadását követően a benyújtott, de külön notifikációs eljárást igénylő módosító indítványok figyelembevételével 2009-ben elkészült a Gtv. újabb módosítási javaslata, mely további pontosításokat tartalmaz az egymás melletti termesztésre vonatkozóan. Kiemelt szabályozási elemként kerültek beépítésre a tervezetbe a fajtatulajdonosok együttműködési kötelezettségének és a független vizsgálatok lefolytatásának szabályozása, a szomszédos gazdálkodók, a helyi közösségek, önkormányzatok és régiók önrendelkezési jogának és vállalkozási szabadságának érvényesítése, az ökológiai gazdálkodást folytatók érdekeinek védelme.

A Környezetvédelmi Miniszterek Tanácsa 2009. március 2-i ülésén a tagállamok minősített többségének jóváhagyásával a MON 810 kódjelű genetikailag módosított kukoricavonalból származó fajták vetőmagjának Magyarország területén történő előállítás, felhasználása, forgalmazása, illetve ide történő behozatala továbbra is tilos. Eszerint hazánkban géntechnológiával módosított növényfajtákat nem lehet termesztetni.

Tekintettel a géntechnológiailag módosított szervezetekben rejlő kockázatokra, és így annak fontosságára, hogy engedéllyel, illetve az engedélynek megfelelően történjen ezek alkalmazása, a géntechnológiai tevékenységet az erre jogosult hatóságok szigorúan ellenőrizték.

12. Fogyasztáspolitikai és élelmezési

12.1. Élelmiszerhigiéniája, élelmiszerbiztonság

Magyarország nagy hangsúlyt helyez az élelmiszerbiztonság szavatolására. Ezt a törekvését érvényesíti a jogalkotásban és a jogalkalmazásban is. A szigorú ellenőrzések is hozzájárultak a biztonságos hazai élelmiszerkínálat fenntartásához, bár a kiemelkedő élelmiszer botrányok az ezzel kapcsolatos bizalom gyengüléséhez vezettek.

39. táblázat

Élelmiszerlánc felügyelet során végzett létesítmény ellenőrzések száma szakterületi bontásban 2009. évben

Szakterület	Ellenőrzések száma (darab)
Takarmány előállítás	1 099
Takarmányforgalmazás	1 825
Kistermelői élelmiszer előállítás	3 112
Állati eredetű élelmiszer előállítása	7 429
Növényi eredetű élelmiszer előállítás	3 871
Élelmiszerforgalmazás	28 110
Étkeztetés-vendéglátás	24 573
Összesen	70 019

Forrás: MgSzH

40. táblázat

Az ellenőrzéseket követően kiadott bírságoló határozatok megoszlása bírság nemeként, és a kiszabott bírságok összege 2009. évben

Bírságok típusa	Száma (darab)	Összege (Ft)
Takarmány-ellenőrzési bírság	50	36 830 216
Élelmiszer-ellenőrzési bírság	2 175	325 836 765
Élelmiszerlánc-felügyeleti bírság	1 624	235 193 448
Összes bírság	3 849	597 860 429

Forrás: MgSzH

Az ellenőrzésekre előzetesen elkészített, kockázatbecslésen alapuló ellenőrzési terv alapján került sor. A létesítmény típusának megfelelő kockázati besorolástól függően az ellenőrzések gyakorisága 1-5 év között váltakozik.

A megelőző évek gyakorlatához hasonlóan az ünnepekhez (húsvét, pünkösd, karácsony, szilveszter), illetve a nyári idegenforgalmi és az őszi szüreti szezonhoz kötődő kiemelt élelmiszer ellenőrzési akciókat az MgSzH Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Igazgatóságának irányításával a megyei igazgatóságok szakemberei végezték, megközelítőleg 1000 fő bevonásával. Az ellenőrzésekkel

kapcsolatos legfontosabb adatokat (a fent ismertetett ellenőrzési és bírság adatokból kiemelve) az alábbi táblázat tartalmazza:

41. táblázat

**A kiemelt ellenőrzések és a kiszabott bírságok száma, valamint ezek összege
2009-ben**

Kiemelt ellenőrzési időszak	Ellenőrzések száma	Kiszabott bírság	
		száma (eset)	összege (Ft)
Kikelet II.	6 900	753	84 187 909
Pünkösdi akció Békés és Hajdú-Bihar megye	230	23	1 728 500
Kánikula II.	5 187	549	36 861 553
Szüreti akcióellenőrzés	2 933	242	23 858 470
Csillagszóró III.	4 883	389	31 574 751
Összesen	20 133	1 956	178 211 183

Forrás: MgSzH

2009-ben Magyarország 19 megyéjében **700 engedélyköteles élelmiszer-előállító létesítmény működött.** Az év során ezen a területen is történtek változások, hiszen 30 ilyen típusú létesítmény fejezte be működését, 98 módosította tevékenységét – mely tevékenységbővítést, vagy bizonyos tevékenységek megszüntetését jelenti –, továbbá 45 új, engedélyköteles élelmiszer-előállító létesítmény kért működési engedélyt.

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításának, előállításának, forgalmazásának, jelölésének és ellenőrzésének részletes szabályairól szóló 79/2009. (VI. 30.) FVM rendelet hatálybalépésével **az MgSzH Központ élelmiszerlánc felügyeletének feladatköre kibővült az ökológiai termeléssel kapcsolatos feladatok koordinálásával**, köztük a tanúsító szervek elismerésével kapcsolatos feladatokkal.

Az MgSzH irányítása alá tartozó laboratóriumi hálózat 2009-ben a hatósági ellenőrzéshez kapcsolódóan összesen 73766 mintán 241909 vizsgálatot végzett. Kiemelkedő területként lehet megemlíteni a mikrobiológiai monitoring vizsgálatokat (29348 minta, 37386 vizsgálat), illetve az EU jogszabályokban rögzített közösségi kötelezettséget jelentő reziduum-toxikológiai vizsgálatokat (14826 minta, 68903 vizsgálat). A **minőség-ellenőrzés** területe ugyancsak állandó kihívást jelent **(10166 minta, 26316 vizsgálat)**, ugyanúgy, mint a kémiai szennyezők és összetevők vizsgálata (1431 minta, 4026 vizsgálat). Az élelmiszer-fertőzések és a gombamérgezések kivizsgálása 1193 mintából 4418 vizsgálatot jelentett.

2009-ben 79 élelmiszereredetű megbetegedés gyanúját jelentették, 1124 megbetegedéssel. A kivizsgálások alapján ebből 50 bizonyult valóban élelmiszer eredetűnek, a megbetegedettek száma 1035, közülük 75 beteg került kórházba. A tömeges méretű – azaz egyidejűleg 30 főt meghaladó – megbetegedések száma csökkent a 2008. évihez viszonyítva.

Az EU tagországokban működő RASFF rendszeren – melyen keresztül a Magyarországot is érintő nemzetközi élelmiszerbiztonsági eseményekről kapunk és adunk tájékoztatást – ***98 hazánkat érintő bejelentés érkezett***, ebből 41 tájékoztatás volt, 52 magas élelmiszerbiztonsági kockázatot rejtő, azonnali intézkedést igénylő riasztás, 3 egyéb bejelentés (hír), illetve 2 bilaterális egyezmény keretében más tagállamok hatóságai által történt megkeresés volt. Néhány emlékezetes példa:

- az amerikai és kanadai eredetű genetikailag módosított lenmag;
- a kínai tej és tejtermékek melanin szennyezettsége;
- ásványolajjal szennyezett étolaj;
- nem engedélyezett étrend kiegészítő;
- Írországból importált sertésmájban dioxin;
- mézhamisítás;
- szalmonellával szennyezett szójadara takarmányozási célra,
- szalmonella-pozitív húsliszt.

2009. évben 14337 bor, szénsavas bor, fűszerezett bor, brandy, borpárlat, must és sűrítmény került vizsgálatra (8321 darab belföldi, 1206 darab EU és belpiaci, 2416 darab export, 92 import irányú minősítés, valamint 2302 darab ellenőrzési minta). Ebből 1169 esetben felügyelői mintavétel történt, mivel a tétel meghaladta az 500 hl-t. A megvizsgált borok közül 1304 darab került kifogásolásra (9,1%).

A felügyelők 2009-ben 3471 darab hivatalos bormintát vettek. A laboratóriumi vizsgálati eredmények és az összehasonlító vizsgálatok alapján az ellenőrzési minták közül ***878 tételt kifogásoltak***. Minőségvédelmi bírság 312 esetben került kiszabásra kifogásolható minőségű, kiserelésű, illetve előzetes minősítés nélküli borok árusításáért. A Borminősítési Igazgatóság által ***első fokon kiszabott minőségvédelmi bírság összege 89,4 millió forint volt***. Jövedéki eljárás 25 előállító ellen indult. Hamisított bor forgalomba hozatala miatt 4 esetben rendelt el a borászati hatóság 30 napos, ideiglenes borászati üzem bezárást, és 2 esetben vonta vissza borászati üzem működési engedélyét.

2009-ben a 6 Regionális Növényvédőszer-maradék-analitikai Laboratórium látta el az ország növénytermelésével összefüggő növényvédőszer-maradék vizsgálati feladatokat. ***A hálózat a mintavételi program során 2009-ben 3036 darab hatósági minta*** (növényi termék-, illetve növényi alapú élelmiszer-minta) ***analízisét végezte el***. A vizsgálat típusa szerinti megoszlásban az 1306 darab hazai és 1011 darab import eredetű friss zöldség, gyümölcs, gabona minta, 217 darab növényi alapú feldolgozott élelmiszer, illetve 128 darab bébi-étel, -ital vizsgálata történt meg. A hazai minták ellenőrzésénél határérték feletti mennyiségben mért szermaradék tartalom miatt a minták 1,3%-a minősült kifogásoltnak. Az 1011 darab nem hazai (EU tagállam, harmadik ország) mintából 9 darab minősült kifogásoltnak, ami az összesen vizsgált más uniós tagállamból, illetve harmadik országból származó termék 0,9%-át jelenti. A hazai minták 52%-a, míg a nem hazai minták 39%-a nem tartalmazott kimutatható növényvédőszer-maradékot. A határértéket meghaladó minták száma csökkent az elmúlt évhez képest, ugyanakkor a

szermaradékot nem kifogásolt mennyiségben tartalmazó mintaszám továbbra is igen magas.

A Zöldség-Gyümölcs Minőségellenőrzési Szolgálat a friss zöldség és gyümölcs termékek ellenőrzésén kívül ellátja a banán, a komló, illetve igény szerint a vágott virág és élő dísznövények minőségellenőrzési feladatait. Az eddigi feladatok logikusan egészültek ki a 4/2008. (I. 12.) FVM rendeletben meghatározott száraz és szárított termékek (pl. földimogyoró, füge, pisztácia stb.) import ellenőrzésével. A szabályozás célja az élelmiszerbiztonsági szempontból kockázatot jelentő mikotoxinnal fertőzött szállítmányok kiszűrése. A 669/2009 EK rendelet az ellenőrizendő termékek körét bővítette, ami várhatóan további 1000-1500 import tétel vizsgálatát jelenti. Rendszeres feladat volt az év során **a növényi termékekből radiokémiai és nehézfém szennyezettség vizsgálat céljára mintavételezések** elvégzése.

2009-ben az ellenőrök összesen **40284 tétel ellenőrzését végezték el**. Ebből 3330 tétel export, 27455 tétel import, 9499 tétel belföldi, valamint 326 ipari célú tétel volt. A belföldi kereskedelmi egységek minőségellenőrzése kockázatelemzés alapján rendszeresen történik, kiegészítve a kiemelt közös fogyasztóvédelmi ellenőrzésekkel. Az ellenőrök eddig a regisztrált 8807 zöldség-gyümölcs forgalmazó közül mintegy 2324 kereskedelmi egységben, összesen 9499 tétel vizsgálatát végezték el, amelyből 1129 tételt kifogásoltak. A forgalmazási minőségszabványnak nem megfelelő tétel forgalmazása miatt 29,6 millió forint élelmiszer-ellenőrzési bírság kiszabására került sor. 2009-ben kiemelt szempont volt az ellenőrzés során a származási ország jelölésének és valódiságának ellenőrzése, amely a piacszabályozás és élelmiszerbiztonság szempontjából alapkövetelmény.

12.2. Növényegészségügy, növényvédelem

A növény- és talajvédelem legfontosabb feladatai közé tartozik

- a növényegészségügy, a növényvédő szerek és termésnövelő anyagok engedélyezése,
- a hatóanyagok értékelése,
- a növényvédelmi hatósági tevékenység részeként a növényvédő szerek és termésnövelő anyagok kereskedelmének és felhasználásának ellenőrzése,
- a parlagfű-mentesítési kötelezettség betartásának ellenőrzése,
- a növényvédelem előrejelzési rendszerének működtetése,
- a károsító diagnosztikai és analitikai laboratóriumi vizsgálatok elvégzése,
- a zöldség-gyümölcs minőség-ellenőrzése,
- illetve a termőföld használat és védelem.

Az MgSzH Központ Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága (NTI) – mint az Unió kijelölt nemzeti hatósága – **ellátja a növényvédő szerek és azok hatóanyagainak, továbbá a termésnövelő anyagoknak a nemzeti és európai uniós engedélyezési feladatait**. Az Igazgatóság 2009-ben 59 darab termésnövelő anyag

engedélyokiratát adta ki és közel 240 darab EK műtrágyát vett nyilvántartásba. A növényvédő szerek esetében 242 darab volt a kiadott különféle engedélyek száma. Paralel importra vonatkozóan 28 darab párhuzamos engedélyt, 39 darab gyűjtőcsomag hozzájárulást adott ki a Hatóság, 76 darab készítmény esetén adatokat szolgáltatott külföldi társhatóságok részére és 83 darab készítmény címkebírálását végezte el.

Az érvényben lévő díjtétel rendelet alapján 2009. évben is – hasonlóan a korábbi évekhez – *a növényvédő szer és termésnövelő anyag engedélyezéséért* megközelítőleg **210 millió forint** engedélyezési díj *került kiszámlázásra*.

A növényegészségügy elsődleges feladata a károsító szervezetek bekerülésének, illetve továbbterjedésének megakadályozása, amelynek révén kapcsolódik az élelmiszerlánc-biztonsághoz. A termesztett növényeken már előforduló károsítók elleni küzdelem alapvetően a termelők növényvédelmi gyakorlatán alapul, ez közvetlenül összefügg a növényvédő szerek használatával. A nem honos károsítók esetében sokkal fontosabb a hatóság megelőző szerepe. Ezért kell az élelmiszerlánc-felügyeletét ellátó hatóságnak, a központi és a megyei MgSzH NTI-knek a termelőkkel együttműködve mindent megtenniük, hogy az ilyen károsítók ne kerülhessenek be az országba, vagy ott ne terjedjenek el.

Az Európai Unión kívüli országokkal folytatott kereskedelemben a növényegészségügyi bizonyítvány kiállításával igazolja a hatóság, hogy az elvégzett vizsgálatok alapján az áru megfelel a követelményeknek. Az EU belső piacán a növényútlevél hivatott ennek szavatolására.

Kiemelt feladatot jelent a minőségtanúsított szaporító- és ültetvényanyagok előállításának növényegészségügyi ellenőrzése szőlő, gyümölcs, dísnövény és vetőmagvak esetében.

A jogszabályban megállapított ellenőrzési vizsgálatokon túl az MgSzH NTI éves feladatterv alapján felderítést végez a zárlati károsítók előfordulására, ellenőrzi a fa-csomagolóanyag gyártókat, forgalmazókat, hőkezelést végző cégeket.

A növények és a növényi termékek export forgalmazásában mintegy 32550 tételt vizsgáltak meg a felügyelők. Az import forgalom esetében 9 növényegészségügyi határkirendeltségen 3400 növényegészségügyi szempontból vizsgálatköteles küldeményt ellenőriztek, ebből 51 tételt tartóztattak fel.

Hatósági termőhelyi szemlét mintegy 43500 hektáron végeztek a felügyelők, ebből vetőmag termő terület 40700 hektár, burgonya 2700 hektár, egyéb növény 100 hektár volt.

Zárlati károsítók előfordulása miatt 160 esetben rendeltek el zárlatot (főként a kukoricabogár, a burgonya-fonalféreg, a keleti cseresznyelég, szilvahimlő, kajszi klorotikus levélsodródás fitoplazma, burgonya barnarothadás és szőlő gyökértetű miatt). A zárlati károsítók ellen elrendelt zárlati intézkedések miatt 2009-ben a kártalanítások összege mintegy 146 millió forint volt.

A hatósági monitoring rendszer keretében a szűrőpróbaszerűen elvégzett ellenőrzések száma 4300 darab volt.

A Központi Károsító Diagnosztikai Laboratóriumok (KKDL) a növény-egészségügyi hatósági tevékenységet megalapozó diagnosztikai háttérrel biztosítják. 2009. évben e speciális károsító diagnosztikai laboratóriumok (5 db) mintegy **15429 darab mintát vizsgáltak**, a pozitív minták száma összesen 1094 darab. A KKDL és a megyei speciális laboratóriumok vizsgálati eredményei alapján a növény-egészségügyi hatósági intézkedések a vonatkozó jogszabályok alapján megtörténtek.

A növényvédelmi hatósági tevékenység célja egyfelől a földhasználók, illetve termelők növényvédelmi biztonságának, az emberi egészségnek a megóvása a károsítók elleni hatékony védekezés által, másfelől a növényvédő szereket, termésközelítő anyagokat előállítók, kiszerelők, forgalmazók, vásárlók, szállítók, felhasználó gazdálkodók, szolgáltató tevékenységet folytatók jogkövető magatartásának betartatása ahhoz, hogy a végső fogyasztók biztonságos és minőségi termékeket vásárolhassanak.

A növényvédelmi hatósági munka nagy részét a parlagfű elleni védekezési kötelezettség elmulasztása miatt indított hatósági eljárások lefolytatása teszi ki. A hatósági tevékenység a külterületi ingatlanok mellett a belterületi ingatlanok vonatkozásában is zajlott. Ennek során **külterületen 5495 eljárás indult, majd 11 ezer hektáron, 5417 alkalommal rendelték el a parlagfű elleni közérdekű védekezést. Növényvédelmi bírság** kiszabására 5323 alkalommal került sor, 10184 hektár területre, a bírság **összege 261 millió forint volt.**

Belterületen csak növényvédelmi bírság kiszabására van jogköre a megyei MgSzH NTI-knek. **Belterületi ingatlanokon** a parlagfű-mentesítési kötelezettség elmulasztása miatt indított **905 darab eljárás során összesen 71 millió forint növényvédelmi bírság** kiszabására került sor.

2009-ben a megyei MgSzH NTI növényvédelmi hatósági tevékenysége körében **26 növényvédő szer kiszerelő céget** ellenőrzött, a megvizsgált növényvédő szerek és termésközelítő anyagok közül különböző okok miatt (címke, csomagolás, egyéb) **összesen 7 esetben talált szabálytalanságot, és 1 millió forint növényvédelmi bírságot szabott ki.**

A növényvédő szer kis- és nagykereskedőknél 3852 vizsgálatot végzett, ahol összesen 380 szabálytalanságot talált, a legtöbb hiba a növényvédő szerek, termésközelítő anyagok nyilvántartásával kapcsolatban volt (251 esetben), engedély nélküli értékesítéssel 60 esetben találkoztak a felügyelők, nem engedélyezett növényvédő szer, vagy termésközelítő anyag pedig 19 esetben volt a kereskedőknél (már visszavont engedélyű szerek visszamaradó készletei). **Valamennyi kereskedelmi egységre kiszabott növényvédelmi bírság elérte a 69 millió forintot,** továbbá 23 esetben szabtak ki helyszíni bírságot, összesen 100 ezer forint értékben.

A növényvédő szert felhasználóknál 6008 ellenőrzést végeztek, 121 szabálytalanságot találtak, legtöbb gond a permetezési naplók vezetésével (26 eset),

a növényvédő szer és a termésnövelő anyag nem megfelelő tárolásával (29 eset) volt, valamint 21 esetben a növényvédelmi szakirányítókval is gond volt. Növényvédő szer felhasználóknál **összesen 14 millió forint növényvédelmi bírság kiszabására került sor.**

A szakterület kiemelt feladata a növényvédő szer hamisítás és illegális kereskedelem elleni küzdelem, mely kapcsán 29 esetben indítottak eljárást a megyei MgSzH NTI-k, vagy vettek részt szakértőként az eljárásokban. 2009-ben először került sor egy növényvédőszer-gyártó cég által a hatóság rendelkezésére bocsátott, úgynevezett biomarkerrel ellátott növényvédő szer tesztjének alkalmazására a hatósági helyszíni ellenőrzések során.

Az igazgatóság kiemelten fontos feladata volt a növényvédő szerekkel történő hatásossági vizsgálatokat végző vizsgáló helyek GEP (Helyes Kísérleti Gyakorlat) szerinti minősítésének elvégzése. Ebben az évben 16 vizsgálóhely nyújtott be kérelmet a GEP minősítésre. Mind a 16 kérelem GEP dokumentációja véleményezésre került, és mindegyik esetben a helyszíni ellenőrzés is megtörtént.

2009-ben a hatósági minőségellenőrzések során az országos hatáskörű laboratórium a Magyarország területén forgalmazott növényvédő szerek ellenőrző vizsgálatait végezte el. Az ellenőrzések 427 növényvédő szer tételre – 126,4 tonna mennyiségben – terjedtek ki. A megvizsgált növényvédő szerek között 18 volt kifogásolható, a többi esetben a vizsgált paraméterek megfeleltek az érvényes engedélyokiratban szereplő előírásoknak.

12.3. Állategészségügy és állatvédelem

Az Állategészségügyi Diagnosztikai Igazgatóság laboratóriumai Budapesten országos, Debrecenben és Kaposváron területi illetékeséggel végeznek vizsgálatokat. Az Igazgatóság 18 féle betegség, illetve a parazitózisok esetében tölti be a nemzeti referencia laboratórium feladatait.

2009-ben is folytatódtak az Európai Unió által is részben, vagy egészben támogatott monitoring programok, az aktív járványügyi felmérő rendszerek keretén belül. Közösségi hozzájárulást igényeltünk az egyre szélesebb körre kiterjesztett szalmonella monitoring végzéséhez, továbbá a madárinfluenza, klasszikus sertéspestis, gümőkór, veszettség, kéknyelv betegség, a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak vizsgálatai is megtörténtek. A felsoroltakon kívül vannak kizárólag állami költségére elvégzendő országos monitoring vizsgálatok is.

A 2009. évi mintaszám (elsősorban vér- és tejminták) az előző évihez képest jelentősen nőtt a költségvetési támogatásoknak köszönhetően. **A 2009. év során közel 2 millió vizsgálat történt,** ami 40%-kal több mint az előző évben.

- **Gümőkórtól** mentes hazánk szarvasmarha állományának 99,9%-a. A tavalyi évben a fertőzött állományok mentesítési programja eredményes volt, 2 állomány mentesítése húzódik át a 2010-es évre. **Néhány megyében**

(Baranya, Komárom-Esztergom, Pest és Somogy megye) **fordult elő** csak **a vadállományok gümőkóros fertőzöttsége**, emiatt ezeken a területeken a legelő szarvasmarha-állományok is veszélyeztetettek lehetnek a betegség szempontjából. Kedvező, hogy a vadállatokban végzett vizsgálatok segítségével még azelőtt felismerhető a vadállomány fertőzöttsége, mielőtt a szarvasmarha-állomány is fertőződne.

- A **fertőző szivacsos agyvelőbántalmak (TSE)** felderítésére irányuló monitoring vizsgálatok a 2009-es évben is folytatódtak. Továbbra is mentes valamennyi szarvasmarha-állományunk a szarvasmarhák szivacsos agyvelőbántalmától (BSE). Az elmúlt évben összesen 88609 szarvasmarhát (beleértve a bivalyokat is), 13766 juhot, valamint 308 kecskét vizsgáltak meg. A tavalyi évben 15 esetben került megállapításra surlókóros (scrapie) fertőzés hazai juh állományokban. A tizenhárom érintett állományból összesen egy esetben mutattak ki klasszikus scrapie fertőzöttséget, a többi alkalommal atipikus surlókórt diagnosztizáltak.
- A bejelentési kötelezettség alá tartozó **kéknyelv betegség** 2008 szeptemberében bekövetkezett első magyarországi megjelenésének gócpontját jelentő gazdaság állománya 2008 november közepére felszámolásra került. Az azonnal bevezetett védekezési feladatok, valamint a felmérő vizsgálatok országos szinten történő megszervezése, koordinálása a 2009-es évben is folytatódott. A 2009-ben szarvasmarhákon elvégzett több mint 40 ezer vizsgálat eredménye bizonyítékát adta annak, hogy a vírus nem terjedt tovább és Magyarország területén nem fordul elő.
- A klasszikus **sertéspestis** vírus 2009 őszén már csak Pest megye egy nagyon szűk területén volt kimutatható vaddisznókban, míg a házi sertésállomány továbbra is mentes maradt. Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy az Unió más tagállamaival ellentétben a magyar állategészségügyi hatóságnak sikerülhet a betegséget kizárólag igazgatási intézkedésekkel, vakcinázás bevezetése nélkül felszámolni. A betegség elleni védekezésben nagy szerepet játszik a vadászati hatóság és az érintett területek vadászatra jogosultjainak az állategészségügyi hatósággal történő hatékony együttműködése.
- 2009 első félévében a tenyésztók-állomány **szalmonella** mentesítési program kapcsán a társfinanszírozási intézkedésekre eddig elköltött összeg 222 millió forint volt. A hazai szabályozásnak megfelelően – a megelőző évhez hasonlóan – várható, hogy **a teljes állomány hatósági bevizsgálás alá kerül**. Összesen 4481 negatív vállalkozói, 883 negatív hatósági minta mellett, 53 pozitív minta eredmény született. Jelenleg a **fertőzöttség 4,1%** az összes szerotípus tekintetében. A **tojóállományra** vonatkozó program társfinanszírozási intézkedéseire eddig elköltött összeg 2009. I. félévében: 352 millió forint. Összesen 730 negatív vállalkozói, 242 negatív hatósági minta mellett, 61 pozitív minta eredmény született. Jelenleg a **fertőzöttség 6,6%** az összes szerotípus tekintetében. A brojler állományra vonatkozó program társfinanszírozási intézkedéseire eddig elköltött összeg: 357 ezer forint. A hazai és uniós szabályozásnak megfelelően várható, hogy a teljes állomány 10%-a hatósági bevizsgálás alá kerül. A levett minták számából ítélve a bevizsgálás aránya az 50-70%-ot közelíti (a hatósági és vállalkozói

vizsgálatokat egyben értékelve). Összesen 3109 negatív minta mellett, 555 pozitív minta eredmény született.

- A házi és vadmadarak **madárinfluenza** elleni monitoring vizsgálata terv szerint folytatódott a 2009. év folyamán. A háziszárnyasok és tenyésztett vadmadarak több mint 15 ezer vérmintájának tesztvizsgálatát végezték el. A vadon élő madarak 101 fajából 3090 állat virológia vizsgálata került elvégzésre. Magas patogenitású madárinfluenza vírus nem került kimutatásra.
- A róák **veszettség** elleni immunizálását (veszettség elleni mentesítési program) 2009-ben, a 2008. évben meghatározott területhez hasonló nagyságú területen, összesen 46340 km² területen végezték el. Az immunizálás 12 megyét érintett; a két immunizálási kampány során mintegy 1,8 millió vakcinát szórtak ki. A megvizsgált minta-róák közül a 2009. naptári év végéig veszettség vonatkozásában két pozitív (Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) eset diagnosztizálása történt meg. Egyéb állatfajok esetében egy denevér vizsgálata mutatott pozitív eredményt veszettségre.

Az év elején, a civil állatvédők által kirobbantott botrányra tekintettel, fokozottan **ellenőrzések folytak a libatollfosztással foglalkozó állattartó helyeken**. A tolltépés gyakorlati megvalósulását belső ellenőrzésekkel vizsgálták. Az ellenőrzések során a vonatkozó előírásoktól való lényeges eltérést, illetve az állatok szenvedését, gyakori sérülését nem állapították meg.

Az 1/2005/EK rendelet alapján élő állat szállítását csak az állategészségügyi hatóság által engedélyezett szállító, engedélyezett szállítójárművel végezheti. Hatóságunk 2009-től bevezette a jóváhagyott élőállat szállítók és szállítójárművek naprakész, központi szinten is elérhető nyilvántartását.

12.4. Ökológiai gazdálkodás

A 2009-es évben az ökológiai gazdálkodási célprogramokat a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program is érintette.

Hazánkban 2004-től 2008-ig évente csökkenő tendenciát mutatott az ökológiai gazdálkodásba vont területek aránya az összes mezőgazdaságilag hasznosított területhez képest. Ez a tendencia teljességgel ellentétes az EU többi tagállamának gyakorlatával, ahol ezen időszak alatt dinamikusan növekedett az ökológiai gazdálkodás területi aránya és piaci részesedése. E kedvezőtlen és indokolatlan folyamat kialakulásában az elhibázott agrárpolitika és támogatási rendszer döntő szerepet játszott. 2004-ben 133 ezer hektáron, 2008-ban pedig 122,8 ezer hektáron állítottak elő bioterméket. A 2009-es évben az átállt ökológiai gazdálkodást folytató területek tovább csökkentek, s alig haladták meg a 111 hektárt. Az átállási területekkel együtt az ellenőrzésbe vont terület nagysága már 143,3 ezer hektár volt.

Az ellenőrzött területek összetétele 2009-ben

Státusz	Terület (ha)
Átállás alatt	32 291,96
Átállt	111 025,52
Összesen:	143 317,48

Forrás: Biokontroll Hungária Nonprofit Kft, illetve Hungária Ökogarancia Kft. 2009. évi jelentése

Az ökológiai ellenőrzésbe vont állatok száma ugyanakkor – számos állategységben kifejezve – 2009-ben 22478 volt, ami az előző évi 17722 értékhez képest 27%-os növekedést jelent. Az ellenőrzött vállalkozások száma 2008-hoz képest 109 vállalkozóval 2164-re növekedett.

13. Kutatás- és oktatáspolitikai

13.1. Kutatásfejlesztés

Az agrárkutatás területén működő intézményrendszer sokszínű, hiszen a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium intézményei mellett a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti hálózata, a felsőoktatási intézmények, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. által működtetett intézetek mellett gazdasági vállalkozások és magántulajdonban lévő intézetek is részesei a hazai agrárkutatás-fejlesztés intézményi hátterének. *A szervezetrendszer és a pénzügyi források igen szerteágazó struktúrája részben éppen a korábbi FVM kutatóintézeti hálózatának szétszórásából származik, és ez megnehezíti a szakmai munka átláthatóságát.*

Az intézmények fenntartói által biztosított anyagi eszközökön túl fontos pénzügyi forrást jelentenek a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH), továbbá az Európai Unió vagy más nemzetközi szervezetek által biztosított pályázatok. Az NKTH által működtetett *Nemzeti Technológia Program keretében* meghirdetett Versenyképes Mezőgazdaság és Élelmiszeripar Alprogram keretében 2008. november végén meghozott döntések alapján *7,8 milliárd forint került lekötésre* a kutatóintézetek, egyetemek és a vállalkozói szektor résztvevői által alkotott konzorciumok részére. A többségében 3 éves futamidejű projektek finanszírozása 2009-ben kezdődött meg. A program 2009. évi tavaszi fordulójában hat agrárkutatás-fejlesztési projekt mintegy 2,2 milliárd forint támogatást nyert. E program deklarált célja a versenyképes agrárium és élelmiszergazdaság kialakításának és fenntartásának segítése, ám a kutatási prioritások meghatározása és a pályázatok elbírálása körül számos anomália, szűk érdekkör tetten érhető befolyása volt megfigyelhető.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – melynek kutatóintézeti hálózata 3 évvel korábban még több mint 20 kutatóintézetet fogott össze – felügyelete alatt a tárgyévben már csupán nyolc kutatóintézet működött:

- Agrárgazdasági Kutató Intézet,
- Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont,
- Központi Élelmiszer-tudományi Kutatóintézet,
- Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet,
- Halászati és Öntözési Kutatóintézet,
- Erdészeti Tudományos Intézet,
- FVM Mezőgazdasági Gépesítési Intézet,
- Földmérési és Távérzékelési Intézet.

A többi – korábban a tárcához tartozó intézet, intézmény – feladatfinanszírozási költségvetési források nélkül, egyetemekhez, az MNV Zrt.-hez, illetve privatizálásra került, és többségében végveszélybe sodródott.

Az *FVM által nyújtott kutatás-fejlesztési források is a 2008. évhez képest jelentősen tovább szűkültek, kritikus szinten alakultak.* Az agrárkutatási feladatok támogatására a 2009. évben az „Agrárkutatás, tanüzemek, felsőoktatás támogatása” fejezeti kezelésű előirányzaton *mindössze 187 millió forint* állt rendelkezésre. Ebből a kutatóintézetek kiemelt feladatainak támogatására 164,25 millió forint került felhasználásra.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központon keresztül adott ki több, tulajdonában lévő *szakmai folyóiratot* (Növényvédelem, Halászat, Kertgazdaság, Hungarian Agricultural Research, Magyar Állatorvosok Lapja, Állattenyésztés és Takarmányozás). 2009-ben mindössze 22 millió forint támogatást használt fel erre a célra. Emellett más hazai szakmai folyóiratok és könyvek támogatására további 8 millió forint jutott.

E súlyos leépülési folyamat ellenére Magyarország részt vett az európai agrárkutatás legfontosabb fórumain, így az Agrárkutatási Állandó Bizottságban (*SCAR*), az Európai Agrárkutatási Kezdeményezésben (*EURAGRI*), továbbá az Európai Fejlesztési Célú Agrárkutatási Kezdeményezésben (*EIARD*).

A kutatóintézetek egyetemi és civilszektori együttműködéssel több európai uniós programban – így *az Európai Unió 7. Kutatási Keretprogramjában (FP7)*, az ehhez szorosan kapcsolódó *Európai Kutatási Térség* létrehozását célzó programban (*ERA*), illetve az *Intelligens Energia Európának (IEE)* programban – vettek részt.

A csekély számú nemzetközi együttműködési területek közül kiemelkedik a magyar-francia agrárkutatási együttműködés (*FVM-INRA*). A Nemzetközi Mezőgazdasági Kutatás Tanácsadó Csoportjában (*CGIAR*) hazánk megfigyelő státusszal rendelkezik.

13.2. Oktatás

A 2009/2010. tanévben az alap- és középfokú iskolai rendszerű agrárszakképzés – rendkívül ellentmondásos, súlyos feszültséget magában hordozó – integrált szakképző központokba szerveződött. A mezőgazdasági, illetve élelmiszeripari szakmacsoportos szakiskolai és szakközépiskolai oktatás, valamint a szakképző évfolyamokon folyó szakképzés a regionális fejlesztési és képzési bizottságok döntésének megfelelően indultak. Az ilyen oktatásban részt vevő *tanulók száma* összesen közel *40 ezer fő volt*, amely *demográfiai, illetve munkaerő-piaci okok miatt további csökkenést jelent* a korábbi tanévekhez képest.

Az iskolai rendszerű agrárszakképzésben a 2009/2010. tanévben kiteljesedett a kompetencia alapú, modul rendszerű szakmai képzés. Az 1/2006. (II. 17.) OM rendelettel kiadásra került új, modul rendszerű *Országos Képzési Jegyzékben 45 agrár szakképesítés szerepel*, de a részsképesítések, elágazások és ráépülések miatt

az *agrárképesítések összes száma* a jegyzékben **213**. Folyamatban van 2 új felsőfokú szakképesítés beépítése az Országos Képzési Jegyzékbe.

Az FVM fenntartásában működő közoktatási intézményeket a 2008/2009. tanévtől 3 agrár-szakképző központba vonták össze. Az összevonás révén az intézmények zöme „telephellyé” vált, elveszítette önállóságát és a saját térségéhez kötődő kapcsolatait jelentős hányadát. Ezen intézmények tagintézményei öt régióban működnek, mintegy 230 tanulócsoporthoz (osztályban) közel **6000 fős diákközösség részére 50 szakon, szakmában képeznek az agrárterületre szakembereket.**

A tanulólétszám a korábbi évekhez képest csökkenő irányzatot mutat. Az iskolák munkája azonban túlmutat a közvetlen képzési kötelezettségen, hiszen a felnőtt- és továbbképzés mellett nemzetközi szakmai kapcsolatokkal is rendelkeznek. Fontos feladatuk a szaktanácsadás, a tanüzemi mintagazdaság, a bemutató-gazdaság, a logisztikai központ működtetése. 2009-ben az iskolarendszeren kívüli képzés keretében államilag elismert agrár szakképesítést mintegy 15 ezer felnőtt szerzett, akiknek nagy többsége a korábbiakban szakmai végzettséggel nem rendelkezett. Mindezek ellenére az iskolák jelentős anyagi nehézségekkel küzdenek.

Az államilag finanszírozott agrár felsőoktatási felvételi keretszám 2008-ra radikálisan csökkent, amely 2009-ben is ezen a szinten maradt.

A kutatási, oktatási és közművelődési intézmények, „szellemi infrastruktúra” – különösen az elmúlt 3 évben tapasztalt – jelentős leépülése, eróziója indokolhatatlan, és teljességgel elfogadhatatlan. A minőségi agrár-, vidék- és környezetpolitikai váltás érdekében e hálózatok rekonstrukciója alapvető feladat.

14. Agrárjogalkotás

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (a továbbiakban: FVM) feladatkörébe tartozó jogszabályok közül 2009-ben az Országgyűlés összesen **10 törvényt** alkotott. Ezen túlmenően kihirdetésre, illetve közzétételre került **19 kormányrendelet**, valamint **181 FVM rendelet** és **2 együttes rendelet**.

A 2009. évi agrárjogalkotási tevékenységek közül az alábbiakat emeljük ki:

I. Az egyes agrártárgyú törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVIII. törvény összesen 16 törvényt érintett, amely módosításokat főleg az Alkotmánybíróság egyes határozatai és jogharmonizációs kötelezettségek indokoltak, amelyek az alábbiak:

Az Alkotmánybíróság 77/2008. (V. 29.) AB határozatával megállapította, hogy a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal létrehozásáról és működéséről szóló 274/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (2) bekezdésének második mondata alkotmányellenes, ezért azt 2008. június 30. napjával megsemmisítette. A megsemmisített rendelkezés kimondta: „A Központ közigazgatási hatósági ügyben országos illetékességgel jár el. Döntése ellen közigazgatási eljárás keretében fellebbezésnek helye nincs.”

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) 2007. január 1-je és 2007. november 13-a között hatályos 100. § (1) bekezdésének a) pontja alapján közigazgatási hatósági ügyben a fellebbezést törvény vagy kormányrendelet zárhatta ki. Az Alkotmánybíróság a 90/2007. (XI. 14.) AB határozatával a Ket. 100. § (1) bekezdés a) pontjának „vagy kormányrendelet” szövegrészének alkotmányellenességét állapította meg és azt megsemmisítette.

Az Alkotmány 57. § (5) bekezdése alapján a jogorvoslathoz való jog a törvény keretei között mindenkit megillető alapvető jog, amelyet az Alkotmány 8. § (2) bekezdése alapján csak törvénnyel lehet szabályozni. [90/2007. (XI. 14.) AB határozat] Ebből következően az ügyfelet megillető fellebbezési jogot csak törvény korlátozhatja. Az ügyfél rendes jogorvoslathoz való jogát (a Ket. 98-102. §-ai szerinti fellebbezést) az Alkotmány 57. § (5) bekezdése és a Ket. 106. § (1) bekezdése alapján – figyelemmel a Ket. 13-14. §-aiban foglaltakra – a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központja által lefolytatott közigazgatási hatósági ügyekben hozott döntések (határozatok, végzések) esetében kormányrendelettel nem lehet kizárni.

Mindazonáltal bizonyos ügycsoportok vonatkozásában a közigazgatási úton történő jogorvoslat lehetőségét ki kell zárni, részben a döntés meghozatalához szükséges infrastruktúra és szakmai apparátus országos szintű központi szervben történő elhelyezése, vagy éppen az ügy az egész országra vagy országrészre való kiterjedése miatt. Ezen ügyekben a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központja vagy (géntechnológiai ügyekben, ökológiai tanúsító szervezet, valamint

gyógynövény minősítő szervezet elismerése ügyében) a miniszter jár el, így a kétfokú közigazgatási fórumrendszer kialakítására nincs lehetőség.

Az Alkotmánybíróság a 41/2008. (IV. 17.) AB határozatával megállapította, hogy a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) 100. § (1) bekezdésének a) pontja alkotmányellenes, ezért azt megsemmisítette. A Vtv. 100. § (1) bekezdésének a) pontja a törvény végrehajtásával kapcsolatos részletes szabályok megalkotására adott felhatalmazást a miniszternek, azonban a felhatalmazás általános jellegű volt, pontosan nem jelölte ki a miniszter jogalkotási jogának terjedelmét. E felhatalmazás alapján ugyanis nem volt megállapítható, hogy a miniszter – akinek jogalkotási hatásköre az Alkotmány 37. § (3) bekezdése alapján felhatalmazáshoz kötött – a Vtv. mely konkrét rendelkezéseinek, szabályozási tárgyainak végrehajtására alkothat jogot. E felhatalmazás alapján eshetőleges volt és kizárólag a miniszter mérlegelésén múlt, hogy mely – a Vtv. konkrétan megjelölt felhatalmazási rendelkezésein kívüli – tárgykörök tekintetében szabályoz. Ez a felhatalmazási rendelkezés jogbizonytalanságot eredményezett egy közhatalmi jogosítvány, vagyis a (delegáción alapuló) jogalkotási hatáskör kereteit illetően, ugyanis nem érvényesült az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó azon követelmény, hogy a közhatalommal rendelkező szervek tevékenységüket a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon, szabályozott korlátok között fejtsék ki. Mindezekre tekintettel a jogalkotási felhatalmazásnak ez a mindenfajta korlátozást nélkülöző szabályozási módja ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével.

A vadonélő madarak védelméről szóló, 1979. április 2-i 79/409/EGK tanácsi irányelv 5., 7. és 9. cikkének átültetése érdekében – figyelemmel a folyamatban levő, az Európai Bizottság által 2006/2136. számon indított kötelezettségszegési eljárásra – a Vtv. módosítása volt szükséges. Szintén jogharmonizációs kötelezettség teljesítését valósította meg a Vtv. a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről szóló, 1992. május 21-i 92/43/EGK tanácsi irányelv 16. cikkének átültetésével.

II. Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (a továbbiakban: Erdőtörvény) a következő négy fő területre összpontosult:

- Az EU Erdészeti Stratégiájában foglaltak végrehajtására és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló, 2005. szeptember 20-i, 1698/2005/EK tanácsi rendeletben megfogalmazott új erdészeti intézkedések bevezetésének elősegítésére,
- a hazai erdőtulajdonosok, erdőgazdálkodók esélyegyenlőségének megteremtésére és a magán-erdőgazdálkodás működőképességének javítására,
- a természet közeli erdőgazdálkodás tervezési és gazdálkodási feltételrendszerének megteremtésére és

- az erdészeti szakigazgatás munkájának racionalizálására.

Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk és a hazai közigazgatási reform együttesen megkövetelték az erdészeti igazgatás korszerűsítését, amelynek során szükség volt a szolgáltató típusú, ügyfélbarát közigazgatási gyakorlat továbbfejlesztésére. Ezt elsősorban az ország erdészeti politikáján alapuló, azt tükröző ágazati jogi szabályozáson keresztül lehetett megvalósítani. A Nemzeti Agrárszabályozás Egyszerűsítéséről szóló Zöld Könyvben az erdészeti igazgatás területén tervezett feladategyszerűsítés meghatározó része az új Erdőtörvényben megfogalmazott szabályok alapján volt megvalósítható. A Ket. elfogadása és 2006-ban a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal létrehozása az erdészeti szakigazgatás jogszabályi és szervezeti kereteit jelentősen megváltoztatta. E tényezők és a magán-erdőgazdálkodásban az elmúlt 12 évben bekövetkező változások, valamint az erdőfelújítás államilag garantált finanszírozási rendszerének megszűnése együttesen szükségessé tették, hogy az erdészeti szakigazgatás szakmai tevékenységét alapvetően meghatározó 1996. évi LIV. törvény és végrehajtási rendeleteinek átfogó felülvizsgálata és újraszabályozása megtörténjen.

Az Erdőtörvény a magán-erdőtulajdonosok érdekeinek védelmére, a magán-erdőgazdálkodás hatékonyságának javítására, a korábban nem működő, közel 250.000 ha magánerdő gazdálkodásba vonása érdekében átfogó módosítást tartalmaz. Az Erdőtörvény a korábbi nehézkesen működő kijelölt erdőgazdálkodói rendszer helyett új jogintézményt, az elrendelt erdőgazdálkodási tevékenységet vezetett be. Az új jogintézmény segítségével időben, az erdő talajának és a környező erdőállományok egészségi állapotának veszélyeztetése nélkül biztosítható az erdőgazdálkodó nélküli erdőkben az erdő felújítása, az erdővédelmi szempontból feltétlenül szükséges munkálatok elvégzése és az erdészeti munkák költségének tulajdonosra hárítása.

Az Erdőtörvény meghatározta a korlátozottan forgalomképes állami tulajdonú erdők körét, amely az állami vagyronról szóló új törvényi szabályozást követően vált szükségessé. Az erdészeti hatóság és az erdőgazdálkodók közti kapcsolattartást szorosabbá, ezzel együtt egyszerűbbé kívánta tenni, emellett pontosította és egyszerűsította az erdőgazdálkodók nyilvántartásba vételi eljárását. Országosan egységes erdőgazdálkodói kódot vezetett be, amely megkönnyíti a nyilvántartásba vételt, egyszerűsíti a hatósági eljárásokat és jelentősen segíti a nemzeti és uniós támogatások ellenőrzését is. Bevezette az erdei fafajokból álló, de más erdőkhez képest a tulajdonosi rendelkezési jog gyakorlása szempontjából nagyfokú önállóságot biztosító ún. szabad rendelkezésű erdő fogalmát. Mindezekon túlmenően koncepcionális szinten átalakította a tervszerű erdőgazdálkodás szakigazgatási és engedélyezési rendszerét és szigorította az erdészeti hatósági eljárást az illegális fakitermelőkkel szemben.

III. A 2009. évi XXXIX. törvénnyel módosításra került a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény (a továbbiakban: Bortörvény) és **a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény.** A Bortörvény módosítása négy területet érintett:

- Jogharmonizációs kötelezettségből adódó módosítások, amelyek döntő részben az új eredetvédelmi szabályok miatt voltak indokoltak,
- technikai jellegű módosítások, amelyek a Bortörvény megjelenése óta szükségessé váló módosításokat tartalmazták, illetve a Ket. új szabályaival történő összhangot teremtették meg,
- Tokaj névhasználattal kapcsolatos szabályok és
- a bor forgalomba hozatali járulékanak megfizetésére vonatkozó szabályok.

Az Európai Unió borpiaci szabályozása sok tekintetben új fogalmakkal, szabályozási megoldásokkal, a korábbi borpiaci szabályozáshoz képest más eszközökkel ismertette meg az államigazgatást és az ágazat szereplőit. A változásokat döntően a bor eredetvédelmét érintő közösségi szabályozás módosulása indokolta. A borpiaci reform során a borok eredetvédelmét érintő szabályozás alapvetően megváltozott. Az Európai Unióban 2008-ban átfogó módon vizsgálták felül a szőlészeti és borászati termékekre vonatkozó közösségi szabályozást. Ennek eredményeképpen született meg a szőlészeti és borászati termékek földrajzi árujelzőinek közösségi oltalmára a borpiac közös szervezéséről szóló, 2008. április 29-i, 479/2008/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: 479/2008/EK rendelet). A 479/2008/EK rendelet újraszabályozta a szőlészeti és borászati termékek közösségi földrajzi árujelzőire vonatkozó rendelkezéseket és előírta a tagállamok számára, hogy az új szabályozás tagállami alkalmazásához szükséges rendelkezéseket a borpiaci év kezdetéig léptessék hatályba, azaz 2009. augusztus 1-ig.

A 479/2008/EK rendelet a borok esetében bevezette az eredet-megjelölés és földrajzi jelzés megkülönböztetését, a termékleírás készítésének kötelezettségét, a borra vonatkozó földrajzi árujelzők közösségi lajstromozását és az oltalom iránti kérelem elbírálásának szabályozott rendjét. A Bortörvény 2004-es hatálybalépése óta a végrehajtásával kapcsolatban összegyűlt tapasztalatok, illetve az azóta bekövetkezett változások igényelték a technikai pontosítást és a kiigazítást. A Bortörvény módosítása során figyelembe vételre kerültek a Ket. 2009. október 1-jétől hatályos szabályai is, ezért a Bortörvény hatósági eljárási kérdéseket szabályozó részeinél megteremtődött az összhang a Ket.-tel.

A Bortörvény 24/A. §-a nyomán fizetendő bor forgalomba hozatali járulék összegével kapcsolatban számos termelői kifogás látott napvilágot az elmúlt időszakban. E kifogások jelentős része arra hívta fel a figyelmet, hogy a járulék összegének egységes volta aránytalanul nagy terhet jelent az alacsonyabb áru borok termelői számára, ezért a járulékfizetés módjára vonatkozó szabályok módosítása is szükséges volt.

IV. A nemzeti agrárkár-enyhítési rendszerről és a kárenyhítési hozzájárulásról szóló 2008. évi CI. törvény (a továbbiakban: agrárkár-enyhítési törvény) 2009. évi LXVII. törvénnyel való módosításának célja a mezőgazdaságot sújtó elemi károk hatásának enyhítésére létrehozott nemzeti agrárkár-enyhítési rendszer, illetve az állami segítség hatékonyabbá tétele volt annak érdekében, hogy a befizető mezőgazdasági termelők körében a fagy, belvíz és aszály okozta elemi károkon túl a kárenyhítési rendszer a jégeső okozta károkra is kiterjedjen.

Tekintettel arra, hogy a klímaváltozás miatt hazánkban is az egyre szélsőséesebb időjárási körülmények (orkánszerű viharok, nagykiterjedésű és nagy erejű jégesők) sorozatos károkat okoznak a mezőgazdaságban, szükségessé vált e károknak az agrárkár-enyhítési törvényben történő kezelése, mely igényként fogalmazódott meg mind a mezőgazdasági termelők, mind az érintett szakmai érdekképviselői szervek részéről. Figyelemmel arra, hogy a jégeső által okozott kárra üzleti biztosítás köthető, ezért a nemzeti agrárkár-enyhítés korábbi rendszere nem tette lehetővé a jégeső okozta károk enyhítését. A tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy a jégeső okozta kárra az üzleti biztosítók csak a termelők szűk körével kötnek biztosítási szerződést, ezért is indokolt volt a kárenyhítési rendszer kiterjesztése a jégesőre.

A vonatkozó uniós jogszabályok lehetővé tették a jégeső által okozott károk bevonását az agrárkár-enyhítés rendszerébe figyelemmel arra, hogy azt a természeti csapáshoz hasonló kedvezőtlen éghajlati jelenségek közé sorolják. A módosítás erre figyelemmel kívánta kibővíteni az elemi károk körét. A rendszerbe történő évközi bejelentkezésre nincs mód, tehát csak azok részesülhetnek kárenyhítésben, akik kötelezően vagy önkéntes alapon tagjai a rendszernek. Az átmeneti rendelkezés lehetővé tette, hogy a törvény rendelkezéseit a törvény hatálybalépését megelőzően, 2009. január 1-jét követően bekövetkezett jégeső okozta káreseményre is alkalmazni lehetett, ha azt a mezőgazdasági termelő az elháríthatatlan külső ok (vis maior) esetén alkalmazandó szabályokról szóló jogszabály szerinti módon igazolta és azt a törvény hatályba lépését követő tíz napon belül az agrárkár-megállapító szervhez bejelentette.

Mindezek ellenére a rendszer érdemi megújításra szorul.

V. Az 1997-ben létrehozott alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatás speciális formákkal, kapcsolódó közteherkedvezményekkel felruházott munkaviszonynak minősült. A gyakorlatban sok esetben nem alkalmi jellegű tevékenység esetén is ezzel váltották ki az általános szabályok szerinti munkaviszonyt, illetve a fekete munkavégzés leplezésére is használták. A visszaélések visszaszorítása, az alkalmi jellegű munkavégzés legális körének bővítése, valamint az ügyfélbarát elektronikus bejelentésre való átállás érdekében elkészült az **egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2009. évi CLII. törvény** (a továbbiakban: Eftv.), mely a Magyar Közlöny 2009. évi 192. számában jelent meg 2009. december 28-án. Az Eftv. 2010. április 1-jei hatálybalépéssel szabályozza az egyszerűsített foglalkoztatást, melynek következtében az AM-könyves foglalkoztatás megszűnik.

Az Eftv. hatálya az alábbi foglalkoztatási formákra terjed ki:

- Természetes személy, munkáltató által kizárólag háztartási munkára,
- kiemelkedően közhasznú szervezet által létesített munkaviszonyra,
- mezőgazdasági, továbbá idegenforgalmi idénymunkára és
- az alkalmi munkára.

Az Eftv. rendelkezik a jogviszony létrejöttéről, az ahhoz kapcsolódó közterhekről, a bejelentési és bevallási kötelezettségről. A foglalkoztatási jogviszony

az Eftv. mellékletét képező munkaszerződés vagy jelenléti ív kitöltésével jön létre. A közteher mértékét az Eftv. harminc százalékban határozta meg, melyet a munkáltató a munkavállalónak kifizetett (nettó) munkabér után köteles fizetni. A jogalkotó - szem előtt tartva, hogy a mezőgazdasági termelés sajátosságai miatt (időjárásnak való kitettség, szezonális) a növénytermesztési idénymunka esetére az általánostól eltérő, egyszerűbb és rugalmasabb szabályozásra van szükség - felhatalmazást adott a Kormány számára a növénytermesztési idénymunka részletszabályainak megalkotására. Az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2009. évi CLII. törvény növénytermesztési idénymunkára vonatkozó egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 88/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Magyar Közlöny 2010. évi 44. számában jelent meg. *Tekintettel arra, hogy az Eftv. a végrehajtása során nem tudta megvalósítani a hozzáfűzött jogalkotói célokat, szükségessé vált a bonyolult szabályozás egyszerűsítése, újragondolása, amelyre egy új törvény, az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény keretében került sor. Ennek meghozása az új kormány egyik első intézkedése volt.*

VI. A kormányrendeleti szintű jogalkotás közül kiemelnénk *a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmára irányuló eljárásról és a termékek ellenőrzéséről szóló 158/2009. (VII. 30.) Korm. rendeletet*, amely a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvénynek az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény szerinti módosítása alapján, az új közösségi szabályozással összhangban egyszerűsítette a mezőgazdasági termékek, az élelmiszerek és a szeszes italok földrajzi árujelzőinek közösségi oltalmára vonatkozó nemzeti eljárási szabályokat.

Az új közösségi borszabályozás szerint a borászati termékek eredet-megjelöléseit és földrajzi jelzéseit egy termékleírást tartalmazó oltalom iránti kérelem alapján, szabályozott elbírálási rend szerint közösségi szinten kell lajstromozni. *A borászati termékek eredet-megjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek közösségi oltalmára irányuló eljárásról, valamint ezen termékek ellenőrzéséről szóló 178/2009. (IX. 4.) Korm. rendelet* tartalmazza a borászati termékek eredet-megjelölése és földrajzi jelzésének oltalma iránti eljárás és a termékleírásnak való megfelelés-ellenőrzés részletes nemzeti szabályait. A vonatkozó törvényi szintű szabályokat a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvénynek az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény szerinti módosítása, valamint a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló, a 2009. évi XXXIX. törvénnyel módosított 2004. évi XVIII. törvény tartalmazza.

Az Országgyűlés a 2009. évi LVII. törvénnyel módosította az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvényt (a továbbiakban: Étv.). Ezzel összefüggésben a vonatkozó kormányrendeletek módosítására a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (a továbbiakban: NFGM) átfogó jogszabály módosítási koncepciót, illetve csomagot készített, melynek részét képezte a fentiekben foglalt két eljárás ugyanazon hatóság előtt történő lefolytatása, illetve a telekalakítás engedélyezési eljárásának

földhivatalokhoz történő telepítése. Az FVM kezdeményezésére az NFGM előterjesztésének tárgyában a Kormány úgy döntött, hogy a telekalakítási eljárásra vonatkozó új szabályozást az FVM készítse elő, az általa megadott ütemterv betartására figyelemmel. A földhivatal által lefolytatott telekalakítási eljárás szabályairól ***a földhivatalokról, a Földmérési és Távérzékelési Intézetről, a Földrajzi név Bizottságról és az ingatlan-nyilvántartási eljárás részletes szabályairól* szóló 338/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet** módosításával kellett rendelkezni. Módosításra került az építésügyi és az építésfelügyeleti hatóságok kijelöléséről és működési feltételeiről szóló 343/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet, melyben a Kormány építésügyi hatóságként az Étv. szerinti telekalakítási eljárásokban első fokon a körzeti földhivatalt, másodfokon a megyei földhivatalt jelölte ki.

VII. Mint minden évben, miniszteri rendeleti szintű jogalkotás területén meghatározó feladat volt 2009-ben is az egyes agrár- és vidékfejlesztési támogatások nemzeti végrehajtásával, a közösségi jogharmonizációval, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programmal, valamint a Halászati Operatív Programmal kapcsolatos miniszteri rendeletek megalkotása, továbbá a Ket. módosításáról szóló 2008. évi CXI. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes agrártárgyú rendeletek módosítása.

Meg kell jegyezni, hogy különösen az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programhoz kapcsolódó intézkedések végrehajtását szolgáló FVM rendeletek számos esetben ad-hoc módon, évente több alkalommal, a gazdálkodók számára nehezen követhetően lettek módosítva.

III. HAZÁNK AGRÁRGAZDASÁGA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ

15. Az Európai Unió mezőgazdasága

15.1. Termelés

Az EU-ban a 2009-es évet a mezőgazdasági jövedelem erőteljes visszaesése jellemezte, amelyet részben a termékek árainak esése, részben a kibocsátás volumenének csökkenése okozott. **2009-ben az állatok és állati termékek kibocsátásának volumene 3,9%-kal, a növényi terméké pedig 3%-kal maradt el a 2008. évitől.**

A **gabona vetésterülete 2009-ben 59,3 millió hektár** volt, 1,3 millió hektárral, 2,2%-kal maradt el a relatíve magas 2008. évi szinttől. Az EU-15 országaiban összesen 1,6 millió hektárral csökkent, ugyanakkor az EU-12-ben 0,3 millió hektárral növekedett a gabonaterület. A hektáronkénti 5 tonnás átlaghozamok, amelyek 1,6%-kal magasabbak az előző öt év átlagánál, **293,9 millió tonna termést** eredményeztek. Az összmenyiség 6,3%-kal elmaradt a 2008. évi rekordmenyiségtől (313,8 millió tonna), de 1,7%-kal magasabb, mint az előző öt év átlagában elért 289 millió tonna. Az átlaghozam az EU-12-ben 3,5 t/ha volt, megközelítette az ötéves átlagot, ugyanez az EU-15-ben 5,9 t/ha, ami 2,7%-kal magasabb az ötéves átlagnál. Az előző évhez képest a búza, durum búza, árpa, zab, kukoricatermés is alacsonyabb volt 2009-ben.

Az EU-27 tagállamainak **olajosmag-termőterülete 10,7 millió hektár, az összes termés 28,9 millió tonna volt**, 7%-kal több mint az előző évi 27 millió tonna. A 2,7 tonna/ha-os átlaghozam valamivel magasabb az előző évinél.

A **rizs termésmennyisége 1,49 millió tonna volt**, 10,8%-kal kevesebb, mint 2008-ban. A termésmennyiség ilyen arányú csökkenését a vetésterület 2%-os és a hozamok 8%-os mérséklődése okozta. A rizsfogyasztás 8,4%-os és a készletek 18,6%-os csökkenése kompenzálta a termésmennyiség visszaesését olyannyira, hogy a rizs külkereskedelmi deficit is mérséklődött.

A 2009. év emlékezetes marad a **cukor** piacon. Egyrészt, mert a világpiaci árak az év folyamán megduplázódtak, másrészt az ISO (International Sugar Organization) jelentése szerint 2008/2009-ben az EU-ban 152,5 millió tonnára esett a cukortermelés (-7,9%), ugyanakkor a cukorfogyasztás elérte a 164,1 millió tonnát, azaz 11,7 millió tonnával meghaladta a termelést.

Az EU-ban 2008/2009-ben kvóta alapján 13,9 millió tonna volt a cukor-, illetve az izoglükóz termelés, és kvótán kívül további 2,9 millió tonna cukrot állítottak elő, miközben a közösségi mérleg szerint a teljes cukor és izoglükóz fogyasztást évente 16,5 millió tonnára becsülik. 2009 volt a szerkezet átalakítási program utolsó éve. A program 4 éve alatt, 2006 és 2009 között 5,23 millió tonna cukor, 0,22 millió tonna izocukor, 0,32 millió tonna inulin szirup kvóta (összesen 5,77 millió tonna) visszavonására került sor.

Az EU **zöldség-gyümölcs** termelői számára 2009 kifejezetten nehéz év volt, melyet alacsony árak és minimális megtérülés jellemezett. A szektorban szokásos áringadozáshoz társult a gazdasági válság, továbbá nehézségek adódtak az orosz piacon, amely az európai zöldség-gyümölcs legfontosabb felvevőpiaca. Az eredmények termékenként és országonként igen eltérőek voltak.

Az őszibarack és nektarin termés enyhén (3%-kal) csökkent 2009-ben. A termelői árak erősen visszaestek, és értékesítési nehézségek is adódtak, különösen az őszibarack konzerv piacán. Az EU almatermését 10,9 millió tonnára becsülték 2009-ben, amely 5%-kal kevesebb, mint 2008-ban, de 6%-kal meghaladta az elmúlt 3 év átlagát. Kelet-Európa termelése jelentősen mérséklődött a lengyel 19%-os terméseszkénés miatt, ugyanakkor Nyugat-Európában a 2008. évihez hasonló mennyiség termelt. A paradicsomtermelők szempontjából is az egyik legnehezebb év volt 2009. Az alacsony termelői árakhoz csökkenő fogyasztás társult.

Becslések szerint a **burgonyatermés** magasabb volt, mint 2008-ban, de az árak igen erősen (20-25%-kal) visszaestek.

Ami a hússzektorról illeti, a **szarvasmarha állomány csökkenő trendje 2009-ben is folytatódott**. Az állomány létszáma különösen Spanyolországban, Lengyelországban, Olaszországban és Franciaországban esett vissza erőteljesen a 2009. május-júniusi állapotfelmérés szerint, az egy évvel korábbihoz képest. A tehén állomány csökkenését a tejszektor alacsony jövedelmezősége magyarázza, de erősen visszaesett a vágómarhalétszám is a már említett országokban és Dániában. A magyarázat a magas takarmányozási-hízlalási költségek mellett a kék nyelv betegségben rejlik.

A tejtermelés 147,9 millió tonna (-0,7%) volt. A tejelő tehén állomány létszámát a rendelkezésre álló információk alapján 23,7 millió darabra (-2,1%) becsülték, másrészt az átlaghozam tejelő tehenenként 6155 kg-ra növekedett 2009-ben.

A szarvasmarha állomány csökkenés hatására az EU marhahús termelése körülbelül 2%-kal mérséklődött, az import pedig 9%-kal emelkedett. A főbb szállítók Uruguay, Argentína mellett Ausztrália és Új-Zéland. Az előző évi növekedéssel szemben 2009-ben 15%-kal csökkent az EU marhahús exportja. Főleg az Oroszországba szállított fagyasztott hús exportja mérséklődött. Az export csökkenése és az import jelentős növekedése nyomán a marhahús árak relatíve magasak voltak, de alacsonyabbak, mint 2008-ban.

A sertésszektorban a strukturális átalakulás folyamata felgyorsult 2009-ben. 2008 végén **a teljes sertésállomány 4,2%-kal kisebb volt, mint egy évvel korábban**, és a kocaletszám 6,4%-kal esett. A fő termelő országok adatai azt sugallják, hogy ez a trend 2009-ben is folytatódott. Az EU sertéshús termelése becslések szerint 1,2%-kal elmaradt az egy évvel korábbi mennyiségtől. Az árak nyomottak voltak 2009-ben, mivel a fogyasztók az alacsonyabb árú piaci csatornákat részesítették előnyben, és így a termelői árak is alacsonyabbak voltak.

Az EU **baromfihús** termelése 2009-ben enyhén csökkent (-0,3%) és importja is a viszonylag magas 2008. évi szint alatt maradt (7,5%-kal). Az importban mindinkább teret nyer a feldolgozott baromfihús és húskészítmény. A brazil és a thaiföldi baromfihús behozatala 5-5%-kal mérséklődött, Chile viszont növelte szállításait. Miközben az import csökkent, az export volumene 3,4%-kal emelkedett 2009-ben, különösen a Hong Kong-ba (+51%), illetve Malajziába (+27%) szállított mennyiség nőtt jelentősen. Az EU 2009-ben is nettó exportőr volt baromfihúsból.

A **juhús-termelés** 2009-ben 3,6%-kal esett az előző évi szinthez képest, elsősorban a közvetlen kifizetések részleges megszüntetése miatt. A strukturális változások nyomán is sokan felhagytak a termeléssel. Különösen Spanyolországban és Franciaországban csökkent a kibocsátás, valószínűleg a kék nyelv betegség utóhatásaként jelentkező alacsonyabb termelékenység és nagyobb elhullási arány miatt. Csökkent a termelés Nagy-Britanniában és Írországból is. A korlátozottabb kínálat magasabb árakat eredményezett 2009-ben.

15.2. Árak

A mezőgazdasági termékek termelői ára átlagosan folyó áron 11%-kal csökkent a 27 EU tagállamban, az Eurostat által közzétett előzetes adatok szerint. Az árváltozás mértéke igen eltérő, iránya azonban egységesnek tekinthető, hiszen Málta kivételével minden tagország csökkenő termelői árakat jelzett.

A növényi termékek ára folyó áron átlagosan 13%-kal volt alacsonyabb, mint 2008-ban. Legnagyobb mértékben Litvániában (-27%), és Lettországból (-24%) csökkentek az árak, de további 16 tagországban 10-20% közötti áresés történt. A 27 tagország közül csak Máltán emelkedett 13%-kal a növényi termékek termelői ára.

Az állatok és állati termékek összevont árindexe folyó áron 10%-kal csökkent, szemben a 2008. évi 8%-os áremelkedéssel. A növényi termékekhez hasonlóan, az állatok és állati termékek árindexe is Litvániában (-20%) és Lettországból (-21%) mérséklődött a legnagyobb mértékben. A legnagyobb növekedést Romániában (+16%) mérték, és még további 4 ország (Görögország, Málta, Lengyelország, Egyesült Királyság) jelzett néhány százalékos áremelkedést, de az országok döntő többségében csökkentek az árak.

A mezőgazdasági *folyó termeléshez felhasznált javak és szolgáltatások árainak folyó alapáron számolt 5,2%-os csökkenése* – figyelembe véve az előző évek erőteljes növekedését – *igen mérsékelt.* Az árcsökkenést elsősorban az állati takarmány (-14%) és az energia (-11%) árak esése indukálta. *A 2008. évi 67,1%-os árrobbanás után, 2009-ben az EU-27 átlagában 5,7%-kal tovább nőtt a műtrágya ára.* Az egyes tagországokban igen nagy eltérés mutatkozik a műtrágya árak változásában. Franciaországban (+40%), Németországban és Ausztriában (+20%) mutatkozott markáns növekedés, másutt kisebb mértékben emelkedtek az árak, 14 országban pedig 5-28% közötti árcsökkenés történt. A ráfordítások folyó árai csak

Bulgáriában, Franciaországban, Cipruson és Szlovákiában emelkedtek 1-2%-kal, másutt kisebb-nagyobb mértékben, jellemzően 5-10%-kal csökkentek.

15.3. Jövedelem

Az Eurostat 2010 márciusában tette közzé a 2009. évi mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelem alakulására vonatkozó előrejelzését, melyet a tagállamok által összeállított Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) adatai alapján határoztak meg. Eszerint ***az Európai Unióban a mezőgazdasági termelők éves munkaerőegységre vetített reáljövedelme 2009-ben átlagosan 11,6%-kal csökkent,*** amelynek háttérében a mezőgazdasági reáljövedelem 13,6%-os visszaesése áll (a mezőgazdasági munkaerő felhasználás is alacsonyabb volt, 2,3%-kal).

A mezőgazdasági reáljövedelem csökkenésének elsődleges oka, hogy a mezőgazdaság teljes kibocsátása 10,5%-kal elmaradt az előző évitől és a folyó termelő-felhasználás reálértéke ennél kisebb mértékben, 9,3%-kal mérséklődött.

Az előzetes adatok szerint 21 tagállamban csökkent, és mindössze 6 tagállamban nőtt a mezőgazdasági termelők éves munkaerőegységre vetített reáljövedelme. Legnagyobb mértékű emelkedést Málta (8%) jelezte, de Dániában is 4% fölötti növekedést mutattak ki. Ciprus, Belgium és Görögország esetében volt még minimális növekedés. Az éves munkaerőegységre jutó jövedelem a legjobban Magyarországon (-32,2%) esett, de Luxemburg és Írország esetében is 25% körül volt a visszaesés. Az országok többsége (12 tagállam) 10-20% közötti reáljövedelem csökkenést jelzett. A mezőgazdasági termelők Németországban, Olaszországban és Franciaországban is 20% körüli jövedelemvesztést szenvedtek el. Az Egyesült Királyságban 5%-kal, Lengyelországban alig 1%-kal mérséklődött a mezőgazdasági termelők éves munkaerőegységre vetített reáljövedelme.

16. Magyarország és az EU mezőgazdasági mutatói

Magyarország és az EU tagállamok mezőgazdasági mutatóinak összehasonlítására lehetőséget ad a Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR), melyet minden tagállamban azonos módszertan alapján számolnak. Az MSZR tevékenységi alapon, a tevékenységet végzők ágazati besorolásától függetlenül, teljes körűen veszi számításba a mezőgazdasági termelést és szolgáltatást. Tartalmazza emiatt az olyan vállalkozások mezőgazdasági termelésének adatait is, amelyek fő tevékenységük – pl. takarmánykeverés, élelmiszer-ipari termelés, nagykereskedelem – nagyobb hozzáadott értéke alapján nem a mezőgazdaságba nyertek besorolást. Az MSZR egységes módszertanát az Európai Unió Statisztikai Hivatala (Eurostat) a tagállamokkal szorosan együttműködve dolgozta ki, és az MSZR adatait 1964 óta rendszeresen közzéteszi. A Magyarországra vonatkozó adatok 1998-tól állnak rendelkezésre.

Az Európai Unió 27 tagállamának teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért mezőgazdasági kibocsátása euróban, folyó alapon összességében 11,7%-kal volt alacsonyabb 2009-ben, mint a bázisnak tekintett 2008-as évben. A magyar mezőgazdaság teljes kibocsátása erősebben, 17,6%-kal csökkent. A kibocsátás értékénél kevésbé mérséklődött a termeléshez felhasznált áruk és szolgáltatások összértéke, azaz a 27 tagországban 10,5%-kal, Magyarországon 10,9%-kal volt alacsonyabb a folyó termelő felhasználás értéke, mint egy évvel korábban. A kibocsátás és a folyó termelő felhasználás különbségéből adódó bruttó hozzáadott érték közösségi szinten 13,4%-kal, Magyarország esetében 31,1%-kal maradt el a 2008. évi értéktől, amivel hazánk Írország, Csehország és Lettország után a negyedik legnagyobb visszaesést szenvedte el.

A vállalkozói jövedelem az Unió átlagában 23,6%-kal, a hazai mezőgazdaságban 49,1%-kal csökkent 2009-ben. A magyarországinál kedvezőtlenebb helyzetről számolt be Szlovákia (-82,5%) és Csehország (-63,6%), de Németország esetében is 43,5%-kal csökkent a vállalkozói jövedelem. A 27 tagország közül 22-ben negatív irányú, jellemzően 20-30% közötti elmozdulás történt. Mindössze öt tagállam (Finnország, Görögország, Dánia, Málta, Ciprus) jelezte a vállalkozói jövedelem emelkedését. Finnországban következett be a nettó vállalkozói jövedelem legnagyobb mértékű (11%-os) bővülése.

Az egységnyi munkaerőegységre jutó reáljövedelem változását méri az „A” mutató, amely 2009-ben közösségi átlagban 11,6%-os csökkenést jelzett. Magyarországon, főleg a 2008-hoz viszonyított erőteljes kibocsátás csökkenés miatt, a munkaerőegységre vetített reáljövedelem 32,2%-kal esett.

Az EU-27 termelői áron (támogatásoktól mentesen) számolt összes kibocsátásának mindössze 15,2%-a származott 2009-ben a tizenkét új tagországból. 2008-ban ez az arány 16,8% volt, de 2009-ben az új tagállamok kibocsátása sokkal nagyobb mértékben esett vissza (-20%), mint a 15 régi tagállamé (-10%). A tizenkét tagállam kibocsátásának 32,8%-át Lengyelország, 27,6%-át Románia, 11,4%-át

pedig Magyarország adta. *Az utóbbi három év átlagát tekintve az Unió összesített mezőgazdasági kibocsátásának 15,9%-át állították elő az Unió 12 új tagállamában, 1,9%-át pedig Magyarországon.*

A közösség teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért, termelői áras kibocsátásából 2009-ben a szolgáltatások 4,6%-ot, a másodlagos tevékenységek 3%-ot, a növényi és kertészeti termékek 51,9%-ot, az állati termékek pedig 40,4%-ot tettek ki. *A növénytermesztés aránya az EU-ban 56,3%, az állattenyésztésé 43,7%* volt. A magyar mezőgazdaság teljes kibocsátásából a szolgáltatások 6,8%-kal, a másodlagos tevékenységek 2,7%-kal, a növényi és kertészeti termékek 54%-kal, az állati termékek pedig 36,5%-kal részesedtek. *A mezőgazdasági termékek kibocsátását 100%-nak tekintve a növénytermesztés aránya Magyarországon 59,7%, az állattenyésztésé 40,3%* volt 2009-ben. A két főágazat aránya országonként változatos képet mutat, a 27 tagállam közül csak 12 országban, jellemzően az északi államokban magasabb az állattenyésztés aránya, mint a növénytermesztésé. *A növénytermesztés súlya a hazainál lényegesen nagyobb, csak Romániában (68%) és Görögországban (70%) volt, de meghaladta a 60%-ot Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Franciaországban is.*

Az egy hektár mezőgazdasági területre jutó folyó termelői áron számított kibocsátás megmutatja a termelés intenzitásában rejlő különbségeket. Az Európai Unió 27 tagállamában az egy hektárra jutó kibocsátás értéke 1788 euró volt 2009-ben. Ugyanebben az időszakban a *régi tagállamok egy hektáron átlagosan 2107 euró* értékű terméket állítottak elő, a tizenkét új tagállamban ez a mutató csak 970 euró, *Magyarországon 989 euró volt.* Azaz hazánk termelési intenzitása alig magasabb (+2%) az új tagállamok átlagánál, a régi és az új tagországok termelési intenzitása közötti különbség pedig több mint kétszeres.

Az egységnyi munkaerőre vetített kibocsátást nézve még nagyobb az EU-15 országok előnye, mint a mezőgazdasági területre vetített kibocsátásnál. A régi tagállamokban egy munkaerőegységre 2009-ben 45900 euró kibocsátás jutott, az újaknál pedig ennek alig több mint egyötöde, 9750 euró. Az uniós átlag 29350 euró volt, a tagországok közül Romániában, Lengyelországban és Bulgáriában találjuk a legalacsonyabb értékeket, Hollandia, Dánia és Belgium pedig az egy munkaerőegységre jutó legmagasabb kibocsátást produkálták. *A magyar kibocsátás 13 ezer euró volt munkaerő-egységenként, amely 33%-kal magasabb mint az új tagországok átlaga, de mindössze 44%-a az EU-27 átlagának.*

100 egységnyi (támogatásoktól mentes) kibocsátáshoz az EU-27-ben átlagosan 62 egységnyi ráfordítást használtak fel 2009-ben. A régi tagállamokban 61 egységnyi, az új tagállamok 66 egységnyi ráfordítás felhasználásával állítottak elő 100 egységnyi kibocsátást. Magyarországon ez az érték 73 volt. Az EU-27-ben, ezen belül a régi és az új tagállamokban a ráfordítás-hatékonyság egyaránt 2 százalékponttal, Magyarország esetében 8 százalékponttal romlott 2008-hoz képest.

A munkabért és a vállalkozói jövedelmet tartalmazó termelési tényezők jövedelmének 16%-a keletkezett a 12 új tagország mezőgazdaságában 2009-ben. ***Az Unió 27 tagországára összesítve 2009-ben a termelési tényezők jövedelme hektáronként 649 euró, munkaerő egységenként pedig 10,7 ezer euró volt.*** A régi tagok esetében hektáronként 757 euró, míg munkaerő egységenként 16,5 ezer euró jövedelem termelődött, az újaknál pedig 373, illetve 3,8 ezer euró. ***A magyar gazdák MSZR szerinti „termelési tényezők jövedelme”¹³ 313 euró volt hektáronként, egy munkaerőegységre pedig 4,1 ezer euró jutott,*** azaz a hektárra vetített érték 16%-kal elmaradt az EU-12 átlagától, míg a munkaerő egységre vetített érték 10%-kal meghaladta azt.

A régi és az új tagországok munkaerő egységre vetített értékei közötti hatalmas különbség a foglalkoztatottság szerkezetéből is adódik. Az EU-15 és az EU-12 tagállam mezőgazdasági termelése során felhasznált munkaerő egység aránya 54:46, miközben a mezőgazdasági terület aránya 72:28. Azaz az EU-27 összes mezőgazdasági területének alig harmadán gazdálkodó új tagállamok az összes mezőgazdasági munkaerő közel felét használták 2009-ben. Bár ez az aránytalanság évről évre csökken, a különbség még mindig óriási.

Az MSZR adatai alapján számított fajlagos mutatók rávilágítanak a régi és az új tagországok mezőgazdaságának jövedelemtermelési sajátosságaiban rejlő eltérésekre. A régi tagállamok sokkal hatékonyabban használják a ráfordításokat, különösen igaz ez a munkaerő felhasználására. A fajlagos jövedelemben mutatkozó eltérés csökkentéséhez azonban a hatékonyság növelése is szükséges. A fajlagos mutatók alapján, Magyarországon a jövedelmezőség általában az új tagok átlagánál jobb, de 2009-ben romlottak az eredmények, és a korábbi években mutatkozó előnyünk csökkent.

¹³ Termelési tényezők jövedelme: a nettó hozzáadott értékből levonjuk az egyéb termelési adókat és hozzáadjuk az egyéb támogatásokat.

17. Az EU agrárpolitikai intézkedései, a magyar szerepvállalás, a további reformra való felkészülés

Az EU agrárminiszterei 2009-ben három kiemelt témával foglalkoztak. A KAP 2013 utáni szerkezetének meghatározása, a 2009. évi tejpiaci válság megoldása, valamint az agrárium és a klímaváltozás kérdésköre kapta a legnagyobb hangsúlyt.

A *KAP 2013 utáni jövőjéről* 2008-ban kezdődött *vita 2009-ben is folytatódott*. Az EU Bizottság várhatóan 2010 novemberében közleményt fog kiadni a KAP-ra vonatkozó elképzeléseiről, melyről széleskörű szakmai konzultációt tervez. A tagországok agrárminisztereinek részvételével úgynevezett tanácsi következtetések kialakítása a következő lépés, amire várhatóan a magyar elnökség alatt kerül sor. Ezt követően a jogalkotási javaslat 2011 közepére készülhet el, míg a politikai megállapodás 2012 végére alakítható ki. Fenti menetrendhez kell igazítani a szakmai konzultációkat, egyeztetéseket, mind a hazai, mind a nemzetközi fórumokon.

A döntéshozatal menetrendjéből következik, hogy a spanyol-belga-magyar trio-elnökségnek, ezen belül a 2011 első felében elnöklő Magyarországnak is fontos szerepe lesz az egyeztetések, konzultációk folyamatában.

2010 folyamán az új kormány kialakította a KAP-ra vonatkozóan a következetesen képviselendő magyar álláspontot. A KAP jövőjével kapcsolatban prioritásként leszögezhető a KAP-nak, mint kizárólagos közösségi politikának a megőrzése, az I. pillér forrásainak a szinten tartása, és a II. vidékfejlesztési pillér forrásainak növelése. Magyarország számára elengedhetetlen, hogy a KAP forrásai szolgálják a hazai kis- és közepes vállalkozások megerősödését, piaci pozíciójának javítását, a vidék életkörülményeinek a javítását, komplex problémáinak a megoldását. További fontos cél a helyi, jó minőségű magyar élelmiszerek helyi piacokra és felhasználókhoz történő közvetlen eljuttatása. A magyar elnökség is különleges figyelmet fordít majd a természeti erőforrások kezelésére, különös tekintettel a vízre, figyelemmel annak a mezőgazdasági termelésben betöltött stratégiai jelentőségű szerepére és az éghajlatváltozással való kapcsolatára. A lehetséges KAP jövőképek közül Magyarország elutasítja a radikális reform, a renacionalizáció és a totális liberalizáció gondolatát, a magyar érdek a konszolidációs KAP opció, vagyis a fenntartható KAP kidolgozása során biztosítható.

Magyarország csatlakozott azon tagállamokhoz, amelyek már 2009 elején kérték, hogy a Bizottság tegyen intézkedéseket a *tejpiaci válság kezelésére*. Első kézzelfogható eredmény a júliusi vaj- és a sovány tejpor-intervenciós időszak meghosszabbítására vonatkozó javaslat elfogadása volt. Szeptemberben a svéd elnökség rendkívüli Tanácsulást hívott össze a tejpiaci helyzet elemzésére, és a piaci válság további, politikai megoldási lehetőségeinek megvitatására. Az ülés

eredményeként született egy tejpiaci csomag. A Bizottság javaslatára a Tanács a 2010. évi KAP költségvetésben 280 millió eurós alapot különített el.

2009 nyarán a Bizottság bemutatta az *Éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás Fehér Könyvét*. A tagállamok véleménycserét folytattak a mezőgazdasági adaptációs problémákról és a legfontosabb stratégiai feladatokról. Egyetértés alakult ki, hogy a mezőgazdasági termelés részben hozzájárul a klímaváltozáshoz, de lényegesen nagyobb szerepe van a megoldásban, mint a probléma okozásában. A környezettudatos technológiák alkalmazásával egyszerre kell reagálni a klímavédelem, valamint a föld népességének bővüléséből adódó, növekvő élelmiszerigény kihívásaira.

Megkezdődött a *földmoratórium meghosszabbításának előkészítése*, de a munka befejezése és a kérelem benyújtása késedelmet szenvedett, így az a jelenlegi kormányra hárult. A nem magyar állampolgárok, illetve jogi személyek mezőgazdasági földterület tulajdon megszerzésére vonatkozó korlátozása 2011. április 30-án lejár, amely a Bizottság hozzájárulásával további, legfeljebb három évvel meghosszabbítható, ha a földpiac megnyitása súlyos zavarral fenyeget.

A *földvásárlás állami támogatásának 2013-ig történő meghosszabbítására* vonatkozó magyar kezdeményezést a Tanács egyhangúan jóváhagyta. Később azonban ezt a döntést a Bizottság az Európai Bíróság előtt megtámadta.

A miniszterek tárgyaltak a *Talaj-keretirányelvről*. Több ország a kötelező irányelvet feleslegesnek tartja, mert a talaj helyhez kötött, így nincsen határokon átnyúló dimenziója. Ezek az országok a talajvédelem ügyét a szubszidiaritás szem előtt tartásával, nemzeti ügynek tekintik.

A *GMO kukoricafajták engedélyezésével kapcsolatosan továbbra is patthelyzet volt* a Tanácsban, sem a javaslatok mellett, sem a javaslatok ellen minősített többség nem tud kialakulni. Magyarország ezekben az esetekben rendre nemmel szavazott.

A Tanács egyhangúan elfogadta a *mezőgazdasági termékek minőségpolitikájára* vonatkozó tanácsi következtetéseket. Magyarország csatlakozott Németország nyilatkozatához, melyben az ésszerű forgalmazási szabályozás megtartása mellett foglaltunk állást.

A Tanács elfogadta a *baromfiforgalmazási előírásokat* tartalmazó rendelet módosítását, így megtiltotta, hogy a korábban fagyasztott húst felengedés után akár más élelmiszer-készítményekben történő felhasználás után újrafagyasszák, vagy friss terméként értékesítsék.

Magyarország kérte a juh és kecskeágazatban 2009. december 31-ig kötelezően bevezetésre kerülő elektronikus állatazonosítási rendszer opcionálissá tételét. A kérésünket több tagország is támogatta, és senki sem vitatta, hogy a pénzügyi válság időszakában egy ilyen jelentős többletigényű azonosítási rendszer

bevezetése fokozott terheket ró a gazdálkodókra. Ennek ellenére a Bizottság nem volt nyitott a jogszabály módosítására.

A Tanács elfogadta az *akva kultúra* fenntartható fejlesztéséről szóló Tanácsi Következtetéseket, lefolytatta a *Közös Halászati Politika* új ellenőrzési rendszerével kapcsolatos irányadó vitát, majd elfogadta az új rendeletet ezzel kapcsolatosan.

A *nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartásból* ki kell emelni az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezetével, a FAO-val fennálló kapcsolatainkat. Az elmúlt év decemberében sikerült teljesíteni a Magyar Kormány és a FAO között 2007. május 27-én létrejött megállapodás keretében vállalt azon kötelezettséget, miszerint a Magyar Kormány aktívan közreműködik a FAO Európai és Közép-Ázsiai Regionális Hivatala, továbbá az Európa, Afrika és Közel-Kelet területét lefedő Közös Szolgáltató Központ hivatalainak felállításában, a működéshez szükséges feltételek biztosításában.

A megállapodásban vállalt *ösztöndij-finanszírozási program* keretében a 2008/2009-es tanévben a SZIE Állatorvos-tudományi Karán 9 fő, a Pannon Egyetem Keszthelyi karán pedig további 29 hallgató kezdte meg tanulmányait 2009 szeptemberében agrármérnöki vagy növény-orvosi szakokon.

A megállapodás részét képező projektfinanszírozási kötelezettségvállalásunk keretében 2009-ben sikeresen lezajlott egy halászati projekt albán szakemberek részvételével, valamint előkészítésre került egy intézményfejlesztési projekt, amelynek kedvezményezettjei albán és koszovói szakigazgatási szervek.

Az Unió *Átmeneti Támogatást* nyújtott a 2004 után újonnan csatlakozó államoknak ott, ahol az adminisztratív és intézményi kapacitás erősítése szükséges volt. Az agrárszektor esetében ez az élelmiszerbiztonsághoz kapcsolódó állategészségügyi és igazgatási kapacitások fejlesztését, valamint a mezőgazdasági és vidékfejlesztési igazgatási és ellenőrzési rendszerek, ezen belül az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) támogatását jelentette.

A 2006-ban jóváhagyott 3 projekt keretében kifejlesztésre kerültek elektronikus kormányzati megoldások a Közös Agrárpolitika ügyintézésében, sor került hardver- és szoftverfejlesztésre az MgSzH vidéki igazgatóságainál, valamint az informatikai rendszer továbbfejlesztése révén hatékonyabbá vált az állategészségügyi és növény-egészségügyi határállomások ügyintézőinek tevékenysége is.

EU tagságunk létrejöttével Magyarország is jogosult lett pályázni a többi új tagországba és a tagjelölt országokba önállóan vagy konzorciumok tagjaként (kimenő Twinning). Az FVM EU Koordinációs Főosztálya az osztrák és szlovén partnerrel közösen, sikeresen megpályázta az „Agrár- és vidékfejlesztési politika megvalósításának és irányításának ellenőrzése Koszovóban” című intézményfejlesztési tendert, melyet a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség írt ki 2008-ban. A projekt kivitelezése 2009 augusztusában kezdődött és 2011 februárjában zárul.